

Маркърс Зюсак
Крадецът на книги

На Елизабет и Хелмут Зюсак
с любов и възхищение

Пролог
Планинска верига от отломки

>>

в който разказвачът представя:
себе си – цветовете – крадеца на книги

Смърт и шоколад

Най-напред цветовете.
След това човешките същества.
Така обикновено виждам нещата.
Или поне така се опитвам.

* * * ЕТО ЕДИН МАЛЪК ФАКТ * * *
Ти ще умреш.

Винаги се стремя да бъда жизнерадостна, когато говоря по тази тема, макар много хора да не са склонни да ми вярват, въпреки протестите ми. Моля ви, вярвайте ми. Аз наистина мога да бъда жизнерадостна. Мога да бъда добра. Дружелюбна. Добросърдечна. Между другото и трите думи започват с „Д“. Но не искайте от мен да бъда милостива. Милостта няма нищо общо с мен.

* * * РЕАКЦИЯ НА * * *
ГОРЕСПОМЕНАТИЯ ФАКТ
Тревожи ли ви това?
Моля ви, не се страхувайте.
Аз съм всичко друго, но не и несправедлива.

Разбира се, в началото е редно да се представя.

Къде са ми добрите обносики?

И наистина бих го направила, но едва ли е нужно.

Вие ще ме опознаете достатъчно добре, при това може би скоро, а отговорът кога точно се крие в някои променливи величини. Достатъчно е да кажем, че в даден момент от времето аз ще се надвеса над вас и ще бъда колкото може по-добросърдечна. Душата ви ще бъде в ръцете ми. На рамото ми ще има малък флаг. И аз ще ви отнеса нежно.

В онзи момент вие ще лежите там (рядко попадам на хора, които стоят изправени). Ще бъдете сковани в собственото си тяло. Може би ще има и откритие. Във въздуха ще се разнесе сподавен вик. Единственият звук, който ще доловя след това, ще бъде собственият ми дъх. А също и звука и уханието на стъпките ми.

Въпросът е какъв ще бъде цветът на всички неща в онзи миг, когато дойда за вас? Какво ще казва небето?

Лично аз предпочитам небе с шоколадов цвят. Тъмен, много тъмен шоколад. Хората казват, че този цвят ми отива. Но аз се опитвам да харесвам всеки цвят, който виждам – целия спектър. Милиарди неповторими нюанси, които небето бавно поглъща. Това притъпява напрежението. И ми помага да се отпусна.

* * * МАЛКА ТЕОРИЯ * * *

Хората наблюдават цветовете на деня само в началото и в края му, но за мен е ясно, че с всеки следващ миг денят

преминава през множество отсенки и интонации. Един единствен час може да се състои от хиляда различни цветове. Восъчно жълто, напръскано с облаци синьо. Навъсена мрачевина. В работата си аз се старая да забелязвам тези неща.

Вече загатнах, че съм принудена да отвличам вниманието си по някакъв начин. Така запазвам разсъдъка си. И успявам да се справя с нещата, което не е никак лесно, имайки предвид естеството на работата ми и колко отдавна я върша. Но проблемът е в това, че не знам кой би могъл да ме замести? Кой би могъл да заеме моето място, ако да речем изляза в една класическа отпуска, отивайки на тропически остров или пък на ски курорт. Отговорът, разбира се, е никой, което ме накара да взема едно съзнателно и добре обмислено решение – постоянно да отвличам по някакъв начин вниманието си. И за целта щях да използвам цветовете.

Някой може би ще запита, защо ѝ е на нея да си отвлича вниманието? От какво по-точно има да се отвлича?

И така стигаме до следващия важен момент.

Причината е в човешките същества, които са останали.

Оцелелите.

Те са онези, които не бих искала да поглеждам, макар че в много случаи нямам избор. Аз умишлено съзерцавам цветовете, за да отвличам ума си, но от време на време зървам как някои от тях рухват сред разпокъсания пъзел на осъзнаването, отчаянието и почудата. Те имат спукани сърца. И смазани бели дробове.

И така стигаме до историята, която искам да ви разкажа тази вечер или днес, или в който и да е час или цвят. Това е историята на един от онези вечни оцеляващи, които умеят да се измъкват.

Това е малък разказ за няколко неща, сред които са:

- * Едно момиче
- * Известен брой думи
- * Един акордеонист
- * Няколко фанатични германци
- * Един еврейски юручен боец
- * И много кражби

Аз видях крадеца на книги три пъти.

Край железопътната линия

Най-напред има нещо бяло. От онези заслепяващите неща.

Някои от вас може би си мислят, че бялото всъщност не е цвят и всякакви други такива досадни глупости. Е добре, аз пък съм тук, за да ви кажа, че грешите. Бялото несъмнено е цвят и ми се струва, че вие не бихте искали да спорите с мен.

* * * УСПОКОЯВАЩО СЪОБЩЕНИЕ * * *

Моля ви, бъдете спокойни, въпреки горната заплаха.

Аз само фуча – не съм склонна към насилие.

Не съм злонамерена.

Аз съм резултат.

Да, то беше бяло. И създаваше чувството, че цялото земно кълбо е облечено в сняг. Сякаш земята го беше навлякла на себе си, както вие навличате пуловера си. Край железопътната линия стъпките бяха дълбоки до пиццалите. Дърветата бяха наметнали ледени одеяла.

Както можете да предположите, някой беше умрял.

* * *

Те не можеха просто да го оставят на земята. Засега това не беше толкова голям проблем, но скоро линията щеше да бъде разчистена и влакът трябваше да продължи.

Имаше двама шафнери.

Имаше една майка и дъщеря ѝ.

И един труп.

Майката, дъщерята и трупът упорито мълчаха.

– И какво друго искаш да направя?

Единият шафнер беше висок, а другият нисък. Високият винаги заговаряше пръв, макар да не беше по-старши. Той погледна по-ниския закръглен мъж. Онзи с мазното червендалесто лице.

– Е – отвърна червендалестият, – не можем просто да ги оставим така, нали?

Високият беше започнал да губи търпение.

– И защо не?

Ниският беше на крачка от това да избухне. Той погледна към брадичката на високия и извика:

– „Spinnst du?!“ Да не си малоумен?! – Възмущението видимо растеше върху бузите му с всеки следващ миг. Мъжът сякаш щеше да изскочи от кожата си. – Хайде – рече той, повличайки крака през снега. – Ако трябва, ще носим и тримата на гръб. На следващата гара ще съобщим за случилото се.

Що се отнася до мен, аз вече бях допуснала една изключително елементарна грешка. Не мога да ви опиша колко бях разочарована от себе си. В началото направих всичко както трябва.

Изучавах заслепяващото снежнобяло небе на прозореца на пътуващия влак. Може да се каже, че го „поглъщах“ с очи, но въпреки това се разколебах. Огънах се – и проявих интерес. Към момичето. Любопитството ми надделя и си позволих да остана толкова дълго, колкото ми позволяваше графикът. Наблюдавайки какво се случва.

Двайсет и три минути по-късно, когато влакът спря, аз слязох с тях.

Една малка душа беше в ръцете ми.

Стоях леко вдясно.

Енергичното железничарско дуо се върна при майката, момичето и малкия труп на момче. Добре си спомням, че дъхът ми се чуваше ясно през онзи ден. Изненадах се, че шафнерите не ме забелязаха, когато минах покрай тях. Светът вече се огъваше под тежестта на целия този сняг.

На десетина метра вляво от мен стоеше бледото премръзнало момиче с празен стомах.

Зъбите му тракаха.

Студените му ръце бяха свити пред гърдите му.

Върху лицето на крадеца на книги имаше замръзнали сълзи.

Затъмнения

Следващият ми щрих е черното, за да ви покажа полюсите на моята многостранност. Това беше най-тъмният миг преди зората.

Този път бях дошла за мъж, които беше може би на двама и четири години. Случилото се не беше лишено от известна красота. Самолетът все още бухаше силно. От белите му дробове излизаше дим. Когато се разби, в земята се появиха три дълбоки рани. Крилата му сега бяха като отрязани ръце. Те вече нямаше да се размахват. Не и крилата на тази малка метална птица.

* * * ОЩЕ НЯКОЛКО МАЛКИ ФАКТА * * *

Понякога пристигам твърде рано.

Втурвам се и някои хора се вкопчват в живота
за по-дълго, отколкото обикновено.

След малка серия от минути, пушекът спря. Машината бе дала всичко от себе си.

Най-напред пристигна запъхтяно момче с нещо, което приличаше на кутия за инструменти. С трепет то се приближи към кабината. Наблюдаваше пилота, опитвайки се да разбере дали е жив – и той действително беше жив в този момент. Крадецът на книги се приближи може би трийсет секунди по-късно.

Бяха минали години, но аз я познах.
Беше задъхана.

От многото неща в кутията момчето извади плюшено мече. Протегна се през счупеното стъкло на кабината и го сложи върху гърдите на пилота. Усмивнатото мече седеше сгъшено сред разкривените руини от човека и кръвта. Няколко минути по-късно аз пристъпих към действие. Моментът беше дошъл. Влязох, освободих душата му и нежно я отнесох.

Всичко, което остана, беше тялото, отслабващата миризма на дим и усмихващото се мече.

Когато тълпата пристигна, нещата, разбира се, се промениха. По хоризонта се появяваха щрихи от въглен. Онова, което беше останало от чернотата, не беше нищо друго освен драскулки и при това бързо изчезващи.

За сравнение човекът имаше цвета на кост. Кожа с цвят на скелет. Смачкана униформа. Очите му бяха студени и кафяви – като петна от кафе – и последната драскулка, която се появи горе, придоби някакво странно, но все пак познато очертание. Подпис.

Тълпата правеше това, което правят тълпите.

Докато вървах сред тях, всички стояха там, докоснати от покоя. Това беше една смесица от объркани жестове, приглушени изречения и тихи смутени движения.

Когато погледнах към самолета, отворената уста на пилота изглеждаше усмихната.

Една последна мръсна шега.

Още една човешка поанта.

Той остана увит в савана на униформата си, докато дрезгавата светлина на небето се бореше с мрака. И както се беше случвало много пъти преди това, когато отпътувах с него, като че ли отново се мярна бърза сянка, последно затъмнение, което потвърждаваше, че си е отишла още една душа.

Нали разбирате, въпреки всички цветове, които докосват и обсипват този свят, когато умира човек, само за миг аз често зървам едно затъмнение.

Виждала съм милиони такива.

Виждала съм повече затъмнения, отколкото искам да си спомня.

Флагът

Последният път, когато я видях, цветът беше червен. Небето беше като супа, кипящо и подвижно. На някои места беше обгоряло. Имаше овъглени трохи и зърна черен пипер, пръснати върху червения фон.

Малко преди това децата играеха там на дама, на улицата, която приличаше на страница с мазни петна. Когато пристигнах, все още чувах отгласите. Стъпките по пътя. Смеещите се детски гласове и усмивките, които се стопиха бързо като сол.

След това, бомби.

Този път за всичко беше твърде късно.

Сирените. Предупрежденията по радиото. Твърде късно.

След няколко минути се появиха купчини от бетон и пръст. Улиците бяха спукани вени. Кръвта течеше по улиците, докато пресъхнаше. Телата бяха скупчени едно до друго като отломки след наводнение.

Те бяха слепени едно за друго, всички до последното. Пакет от души.

Съдба ли беше това?

Или лош късмет?

Това ли беше причината да са споени по този начин?

Разбира се, че не.

Да не ставаме глупави.

Обяснението по-скоро беше в бомбите, хвърлени от хора, които се криеха горе в облаците.

Да, небето сега беше опустошително домашно сготвено червено. Малкият германски град беше разкъсан и запокитен в различни посоки. Снежинките от пепел падаха толкова _красиво_, че изкушаваха да ги уловиш с език и да ги вкусиш. Само че те биха изгорили устата ви.

Виждам една картина и сега.

Тъкмо се канех да тръгвам, когато я зърнах там, коленичила. Цял планински хребет от натрошен камък, беше замислен, проектиран и издигнат около нея. Тя стискаше в ръцете си книга.

Повече от всичко друго крадецът на книги искаше да се върне в мазето, да пише или да прочете за последен път своята история. Поглеждайки сега назад, аз виждам това ясно изписано на лицето ѝ. Тя копнееше за това – за сигурността, за дома, но не можеше да помръдне. И освен това мазето дори не съществуваше вече. То беше част от осакатения пейзаж.

Отново ви моля да ми повярвате.

Аз исках да спра. Да се наведе над нея.

Исках да кажа:

„Съжалявам, дете.“

Но това не беше позволено.

Не се наведох. Не заговорих.

Вместо това я наблюдавах известно време. Когато беше в състояние да се движи, я последвах.

* * *

Тя пусна книгата на земята.

Коленичи.

Крадецът на книги нададе вой.

Книгата ѝ беше отъпкана на няколко пъти, докато вървеше почистването и макар да бяха дадени заповеди да се разчистват само парчетата бетон, най-скъпоценната вещ на момичето беше изхвърлена в боклукчийски камион, което ме накара да се намеся. Качих се на каросерията и я взех в ръка, без да подозирам, че ще я запазя и ще я виждам още хиляди пъти през годините. Щях да наблюдавам местата, където пътищата ни се срещаха, щях да се дивя на нещата, които тя виждаше и да се питам как ли е оцеляла. Това беше най-доброто, което можех да направя – да гледам как нейният живот се вписва в представлението, което наблюдавах.

Когато си спомням, аз виждам дълъг списък от цветове, но три от тях, в които я видях от плът и кръв, отекват най-силно. Понякога успявам да се нося високо над

тези три момента, в които я срещнах. И оставам там, докато ужасяващата истина се процеди като капки кръв.

И точно тогава ги виждам:

* * * ЦВЕТОВЕТЕ * * *

ЧЕРВЕНО: {img:zusak_kradec_kartinka_1.png} БЯЛО:
{img:zusak_kradec_kartinka_2.png} ЧЕРНО: {img:zusak_kradec_kartinka_3.png}

Те падат един върху друг. Надрасканото, подобно на подпис, черно върху ослепителното глобално бяло и то на свой ред върху плътното сантиментално червено.

Да, често аз си спомням за нея и в един от безбройните си джобове съм запазила нейната история, за да я преразкажа. Тя е една от многото истории, които нося, като всяка от тях е изключителна сама по себе си. Всяка е опит – неистов опит – да ми бъде доказано, че вашето човешко съществуване има някаква стойност.

Ето я и нейната. Една от многото.

Крадецът на книги.

Ако желаете, последвайте ме. Ще ви разкажа една история.

Ще ви покажа нещо.

Част първа

Наръчникът на гробаря

>>

в която се разказва за:

улица „Химел“ – изкуството _saumensch_ – една жена с железни юмруци – опит за целувка – Джеси Оуенс – гласпапир – уханието на приятелството – един шампион в тежка категория – и майката на всички _watschens_.

Пристигане на улица „Химел“

Последният път.

Червеното небе...

Спомнете си, че крадецът на книги, беше коленичил и виеше, обграден от сътворена от хората грамада от нелепи, мръсни, обгорени отломки?

Години по-рано, в началото имаше сняг.

Времето беше дошло. За един.

* * * ЗАБЕЛЕЖИТЕЛЕН ТРАГИЧЕН МОМЕНТ * * *

Влакът пътуваше бързо.

Беше претъпкан.

Едно шестгодишно момче умря в третия вагон.

Крадецът на книги и брат й пътуваха към Мюнхен, където скоро щяха да бъдат дадени в приемно семейство. Ние, разбира се, знаем сега, че момчето не можа да стигне дотам.

* * * КАК СЕ СЛУЧИ * * *

Имаше силен пристъп на кашлица.

Почти вдъхновен пристъп.

И скоро след това – нищо.

Когато кашлицата спря, не остана нищо – нищо освен един живот, който си отиваше, тътрейки се, с почти беззвучен спазъм. Внезапен пристъп в кафяво си проби път към устните му, белейки се като стара ръжда. В отчаяна нужда за още един дъх.

Майка им спеше.

Аз влязох във влака.

Стъпките ми минаха по претъпканите коридори и миг по-късно дланта ми беше върху устните му.

Никой не забеляза.

Влакът препускаше нататък.
Никой, с изключение на момичето.

С едно отворено око, а другото все още спящо, крадецът на книги – известен още като Лизел Мемингер – несъмнено виждаше, че по-малкият ѝ брат Вернер е мъртъв. Сините му очи бяха втренчени в тавана.
Но не виждаха нищо.

Преди да се събуди, крадецът на книги сънуваше _фюрера_ Адолф Хитлер. В съня си Лизел беше на митинг, на който той говореше. Тя гледаше пътя на косата му с цвят на череп и съвършения правоъгълник на мустаците му. Слушаше със задоволство потока от думи, който се изливаше от устата му. Изреченията му грееха сред слънчевите лъчи. В един по-спокоен момент той дори се наведе към нея и ѝ се усмихна. Тя отвърна на усмивката му и каза: „_Guten Tag, Her Fuhrrer. Wie geht's dir heut?_“* Лизел не се беше научила да говори съвсем правилно, нито дори да чете, защото не беше ходила редовно на училище. Причината за това щеше да научи, когато му дойдеше времето.

[* Добро утро, хер фюрер. Как сте тази сутрин? (нем.) – Б.пр.]

Тъкмо _фюрерът_ щеше да ѝ отговори, и тя се събуди.

Беше януари 1939 г. (Тя беше на девет години и скоро щеше да стане на десет). Брат ѝ беше мъртъв.

Едното око беше отворено.

Другото все още спеше.

Според мен щеше да бъде по-добре да довърши съня си, но аз всъщност нямам контрол над тези неща.

Второто, спящото око се отвори рязко и тя ме зърна, няма съмнение в това. Това стана точно в мига, в който коленичих и измъкнах душата му, държаейки я, безволева и отпусната, в подпухналите си ръце. Скоро след това духът на момчето се затопли, но в началото, когато го взех, беше крехък и студен като лед. Сетне започна да се топи в ръцете ми. Намирайки облекчение.

За Лизел Мемингер този миг беше окован като в тъмница, а мислите бясно прелитаха през ума ѝ. _Es stimmt niht._ Това не е истина. Това не е истина.

И цялата трепереше.

Защо те винаги треперят?

Да, знам, знам, предполагам, че това има нещо общо с инстинкта. Целта е да бъде спрял потокът на истината. Сърцето ѝ в този момент беше хлъзгаво и горещо. И шумно. Толкова, толкова шумно.

Постъпих глупаво и останах. Наблюдавах.

След това майка ѝ.

Тя се събуди, обзета от същия безумен трепет.

За да добиете идея за него, представете си неловко мълчание. Представете си отломки и късове от отприщено отчаяние. И удавяне във влак.

Снегът валеше неспирно и пътуването към Мюнхен беше прекъснато поради проблеми с релсите. Имаше една виеща жена. И едно момиче, което стоеше вцепенено до нея.

В паниката си майката отвори вратата.

Слезе долу в снега, държаейки малкото телце.

Какво друго можеше да направи момичето, освен да я последва?

Както вече научихте, двама шафнери също слязоха от влака. Те обсъждаха и

спореха какво трябва да се направи. Ситуацията беше, меко казано, неприятна. Най-накрая беше решено и тримата да бъдат закарани до следващия град и да бъдат оставени там на компетентните власти.

Този път влакът потегли, куцукайки, през затрупаната от сняг страна.

Сетне се препъна и спря.

Те слязоха на перона, майката с тялото на ръце.

Останаха да стоят там.

Момчето ставаше все по-тежко.

Лизел нямаше никаква представа къде е. Всичко беше бяло и докато бяха на гарата, тя виждаше единствено изтритите букви на една табела пред нея. За Лизел градът беше безименен. Това беше градът, където два дни по-късно беше погребан брат й Вернер. Сред свидетелите на това събитие беше един свещеник и двама треперещи от студ гробари.

* * * НАБЛЮДЕНИЕ * * *

Двама шафнери.

Двама гробари.

И при двете двойки единият взимаше решенията.

Въпросът е дали пък вторият не струваше много повече от първия?

Грешки, грешки, понякога това е единственото нещо, на което съм способна.

В продължение на два дни се занимавах с моите дела. Пътувах по земното кълбо както винаги, предавайки душите на транспортната линия на вечността. Изпращах ги с поглед, докато бавно се отдалечаваха. На няколко пъти си напомних, че трябва да стоя далече от погребението на брата на Лизел Мемингер. Но не се вслушах в съвета си.

Още от километри забелязах малката група хора, които стояха сковано сред снежната пустощ. Гробището ме посрещна като стар приятел и скоро аз бях с тях. Навела глава.

Застанали от лявата страна на Лизел, гробарите потриваха ръце от студ и се оплакваха от снега и тежките условия за копаене на гроб. „Толкова е трудно да се разбие леда“ и така нататък. Единият от тях едва ли беше на повече от четиринайсет години. Чирак. Когато се отдалечи на няколко крачки, една черна книга падна незабелязано от джоба на палтото му.

Няколко минути по-късно майката на Лизел се отдалечи заедно със свещеника, благодарейки му за церемонията.

Момичето обаче остана.

Коленете й потънаха в земята. Нейният момент беше дошъл.

Все още изпълнена с недоверие, тя започна да копае. Той не можеше да е мъртъв. Не можеше да е мъртъв. Не можеше...

Секунди по-късно снегът се беше врязал в кожата й. По напуканите й ръце имаше замръзнала кръв.

Някъде в целия този сняг тя виждаше сърцето си, разбито на две половини. Всяка половина грееше и туптеше по цялата тази белота. Разбра, че майка й се е върнала за нея, едва когато усети кокалестата й ръка на рамото си. Лизел беше извлечена. Един топъл писък изпълни гърлото й.

* * * ЕДНА МАЛКА КАРТИНА, МОЖЕ БИ * * *

НА ДВАЙСЕТИНА МЕТРА

Когато влаченето приключи, майката и

дъщерята останаха там, задъхани.
На снега лежеше нещо черно и правоъгълно.
Само момичето го видя. Сетне се наведе и го взе,
държейки го здраво в пръстите си.
Върху книгата бяха изписани сребърни букви.

Държаха се за ръце.
Взеха си едно последно прочувствено сбогом, после се обърнаха и си тръгнаха
от гробището, извъръщайки още на няколко пъти глави назад.
А аз самата останах там още няколко секунди.
Магнах с ръка.
Никой не ми магна в отговор.

Майката и дъщерята напуснаха гробището и се отправиха да хванат следващия
влак за Мюнхен.
И двете бяха мършави и бледи.
Устните и на двете бяха напукани и изранени.
Лизел забеляза това, гледайки мръсния замъглен прозорец на влака, след като
се качиха във вагона малко преди обяд. И пътуването продължи.

Когато влакът спря на гара „Банхоф“ в Мюнхен, пътниците се изсипаха навън
като от разкъсан пакет. Имаше хора с всякакво обществено положение, но най-лесно
беше да разпознаеш бедните сред тях. Лишените от средства винаги се стремят да
пътуват нанякъде, сякаш отиването от едно място на друго може да помогне. Те
пренебрегват факта, че в края на пътуването ще ги очаква само един нов вариант на
същия стар проблем.

Мисля, че майка ѝ знаеше това твърде добре. Децата ѝ нямаше да отидат при
някакви високопоставени особи в Мюнхен, но поне беше намерила осиновители, които
ако не друго, щяха да хранят момчето и момичето и да им дадат добро образование.

Момчето. Лизел беше сигурна, че майка ѝ носи паметта за него, прехвърлена
през рамо. Изпусна го на земята. Видя краката и тялото му да падат на перона.

Как успяваше да върви тази жена?

Как намираше сили да се движи?

Това е нещо, което никога няма да узная и разбера – на какво са способни
човешките същества.

Тя го вдигна и продължи да върви. А момчето се беше вкопчило в нея от
другата ѝ страна.

Дойде моментът за срещата с властите, и въпросите за закъснението и момчето
ги накараха да повдигнат уязвимите си глави. Лизел стоеше в ъгъла на малкия прашен
кабинет, а майка ѝ беше седнала със сковани мисли на един много твърд стол.

Сетне настъпи суматохата на сбогуването. Беше влажно сбогуване с една
момичешка глава, заровена в протритите плитчини на майчиното ѝ палто. Отново имаше
влачене.

Отвъд покрайнините на Мюнхен се намираше град, наречен „Molching“, който за
такива като мен и вас ще е по-лесно да произнасяме като „Молкинг“. Това беше
мястото, където я отведоха, на една улица на име „Химел“.

* * * ПРЕВОД * * *

Химел = рай

Онзи, който бе нарекъл тази улица „Химел“, определено бе имал чувство за
хумор. Не, че тя беше истински ад. Не. Но със сигурност не беше и рай.
Независимо от това приемните родители на Лизел я очакваха.

Семейство Хуберман.

Те очакваха момче и момиче и щяха да получават помощи от властите, за да се грижат за тях. Никой не се беше осмелил да каже на Роза Хуберман, че момчето е починало по време на пътуването. Всъщност едва ли имаше човек, който би се осмелил да й каже каквото и да е било. Ако говорим за характери, нейният никак не беше лек, макар да имаше добра репутация като приеман родител. Очевидно беше вкарала доста свои питомци в правия път.

А в това време Лизел пътуваше в кола.

Нещо, което не й се беше случвало преди.

Усещаше постоянно надигане и пропадане в стомаха, хранейки напразни надежди, че хората, които я водеха, всеки момент ще се изгубят по пътя или ще си променят решението. И наред с всичко това, мислите й непрекъснато все се връщаха към майка й, която отново беше на гара „Банхоф“. Тръпнеща. Сгушена в безполезното си палто. Сега тя навярно гризеше ноктите си, чакайки влака.

Перонът беше дълъг и неприветлив – ивица студен цимент. Дали на връщане щеше да потърси с очи мястото, където беше погребан нейният син? Или пък щеше да спи дълбоко?

Колата продължаваше по пътя, докато уплашената Лизел очакваше последния смъртоносен завой.

Денят беше сив, цветът на Европа.

Около колата се спускаха завеси от дъжд.

– Почти стигнахме. – Фрау Хенрих от Агенцията за бездомни деца се обърна и се усмихна. – _Dein neues Heim._ Твоят нов дом.

Лизел изчисти кръг върху мокрото стъкло и погледна навън.

* * * ФОТОГРАФИЯ НА УЛИЦА „ХИМЕЛ“ * * *

Сградите като че ли са залепени една за друга, повечето от тях са малки къщи и кооперации, които изглеждат угрижени. Тъмният сняг е прострян като килим. Има бетон, дървета, подобни на празни закачалки за шапки и сивкав въздух.

В колата имаше и един мъж. Той остана с момичето, докато фрау Хенрих изчезна вътре. Не каза нищо. Лизел предположи, че той е там с идеята да й попречи да избяга или за да я задържи насила вътре, ако им създаде проблеми. По-късно обаче, когато проблемите наистина започнаха, той само си седеше там и наблюдаваше. Може би беше просто последното средство, финалното решение.

Няколко минути по-късно излезе един много висок мъж. Ханс Хуберман. Приемният баща на Лизел. От едната му страна беше средната на ръст фрау Хенрих. А от другата – тантурестата Роза Хуберман, която приличаше на малък гардероб с хвърлено отгоре му палто. В походката й се забелязваше характерно клатушкане, което щеше да е почти симпатично, ако не беше лицето й с вид на смачкан картон и ядовитото изражение, сякаш насила беше принудена да търпи всичко това. Съпругът й вървеше изправен с цигара, тлееща между пръстите му. Той си ги свиваше сам.

* * *

Нещата стояха така:

Лизел нямаше да излезе от колата.

– _Was ist los mit dem Kind?_ – попита Роза Хуберман. И след това повтори: – Какво му е на това дете? – Тя тикна лицето си в колата и каза: – _Na, komm. Komm._ Седалката пред нея беше дръпната напред. Коридор от студена светлина я приканваше навън. Тя отказа да помръдне.

През прозрачния кръг, които бе направила, Лизел виждаше пръстите на високия мъж, които все още държаха цигарата. На края й имаше пепел, която описва още няколко линии нагоре и надолу, преди да падне на земята. Бяха необходими почти петнайсет минути, за да я придумат да слезе от колата. Направи го високият мъж.

Спокойно.

След това дойде ред на портичката, в която тя се вкопчи.

Лизел стоеше там, отказвайки да влезе вътре, а в това време от очите ѝ една след друга се редяха цяла шайка сълзи. На улицата започнаха да излизат хора, но Роза Хуберман ги наруга и те се върнаха там, откъдето бяха дошли.

* * * ПРЕВОД НА * * *

ЗАЯВЛЕНИЕТО НА РОЗА ХУБЕРМАН

„Какво зяпате, задници такива?“

Най-накрая Лизел Мемингер влезе предпазливо вътре. Ханс Хуберман я държеше за ръката. Малкият ѝ куфар я държеше за другата. Заровена под катовите дрехи, в куфара имаше малка черна книга, която, доколкото знаем, един начинаещ четиринайсетгодишен гробар в безименен град бе търсил през последните няколко часа. Представям си го как казва на шефа си: „Кълна ти се, нямам никаква представа какво се е случило с нея. Търсих я навсякъде. Навсякъде!“ Сигурна съм, че той никога не би се усъмнил в момичето и въпреки това ето я къде беше – черната книга със сребърни думи, гледащи към покрива на нейните дрехи:

* * * НАРЪЧНИК НА ГРОБАРЕА * * *

Ръководство с дванайсет стъпки

за успех в гробарството.

Издание на погребалната асоциация „Байерн“

Крадецът на книги беше направил първият си удар – началото на една забележителна кариера.

Да отгледаш saumensch

Да, забележителна кариера.

Бързам да призная обаче, че имаше значителна празнина между първата открадната книга и втората. Друг важен момент е, че първата беше открадната от снега, а втората от огъня. Не трябва да пропускаме да отбележим също, че някои от книгите ѝ бяха дадени. Всичко на всичко, Лизел притежаваше четиринайсет книги, но в собствените ѝ очи главна роля в нейната история играеха десет от тях. От тези десет, шест бяха откраднати, една се появи на кухненската маса, две бяха направени за нея от един укрит евреин и още една ѝ беше доставена от един тих, облечен в жълто следобед.

Когато се зае да пише своята история, Лизел се питаше кога точно книгите и думите са започнали да означават не просто нещо, а всичко? Дали това стана, когато зърна за първи път стаята с многобройните лавици? Или когато Макс Ванденбург пристигна, носейки пълни шепи болка и Хитлеровата „Mein Kampf“*? Дали беше заради четенето в скривалището? Или след последния марш към Дахау? Или пък заради „Игротворецът“? Може би никога няма да има точен отговор кога и къде се случи това. Но аз май малко избързвам. Преди да се занимаем с тези неща, трябва да хвърлим светлина върху първоначалната среща на Лизел Мемингер с улица „Химел“ и изкуството saumensch.

[* „Моята борба“ (нем.). – Б.пр.]

Когато пристигна, по ръцете ѝ все още се виждаха следите от снежните ухапвания и замръзналата кръв по пръстите ѝ. Всичко в нея говореше за недояждане. Пицали като жици. Ръце като закачалки. Усмивката не дойде лесно на лицето ѝ, но когато дойде, това беше усмивката на гладно момиче.

Косата ѝ беше почти по германски руса, но тя имаше опасни очи. Тъмнокафяви. Ако живеехте в Германия по това време, не бихте искали да имате кафяви очи. Може би

ги беше наследила от баща си, но нямаше как да знае това, защото не го помнеше. Но все пак имаше едно нещо, което знаеше за него. Това беше етикет, който тя не разбираше.

* * * СТРАННА ДУМА * * *
Комунист

Лизел я беше чувала на няколко пъти през последните години.

„Комунист.“

Имаше пансиони, претъпкани с хора, стаи пълни с въпроси. И тази дума. Странна дума, която винаги беше някъде там, застанала в ъгъла, наблюдавайки от тъмното. Тя носеше костюми, униформи. Където и да отиде, тя беше там, всеки път когато баща ѝ бъдеше споменат. Лизел можеше да я помирише и да я вкуси. Но не можеше да я каже буква по буква и не я разбираше. Когато попита майка си какво означава, тя ѝ отговори, че това не е важно, и че не трябва да се тревожи за такива неща. В един пансион имаше една енергична жена, която се опитваше да научи децата да пишат с въглен върху стена. Лизел се изкушаваше да я попита за значението ѝ, но това така и не се случи. Един ден жената беше отведена за разпит. И не се върна повече.

Когато Лизел пристигна в Молкинг, тя имаше някакво смътно подозрение, че е спасена, но това не беше утеха. Ако майка ѝ я обичаше, защо я остави на този чужд праг? Защо? Защо?

Защо?

Обстоятелството, че знаеше отговора – или поне приблизително верния отговор – не я утешаваше. Майка ѝ беше постоянно болна и никога нямаше пари да се лекува. Лизел знаеше това. Но това не означаваше, че трябва да го приеме. Колкото и пъти да ѝ кажеха, че е обичана, тя никога нямаше да приеме изоставянето като доказателство. Нито не можеше да промени факта, че е едно изгубено мършаво дете на чуждо място, с чужди хора. Само`.

Семейство Хуберман живееше в една от малките и подобни на кутийки къщи на улица „Химел“. Няколко стаи, кухничка и тоалетна на двора, която дележа със съседите. Плосък покрив и плитко мазе, където държаха зимнината. Всъщност това беше едно недостатъчно дълбоко мазе. През 1939 г. това може би не е било проблем. Но по-късно, през 42-а и 43-а, беше. Когато започнаха въздушните нападения, те всеки път трябваше да се втурват надолу по улицата, за да намерят по-добро скривалище.

В началото на Лизел най-силно впечатление ѝ направиха ругатните. Те бяха толкова яростни и изобилни. Всяка втора дума беше или _Saumensch_, или _Saukerl_ или _Arschloch_. За хората, които не знаят тези думи, ще обясня. _Sau_, разбира се, означава прасе. Вариантът _Saumensch_ се използва, когато трябва да бъде порицано, сгълчано или просто унижено лице от женски пол. _Saukerl_ (което се произнася „саукаирл“) се отнася за мъже. _Arschloch_ може да се преведе буквално „задник“. Тази дума обаче не прави разлика между половете. Тя си означава просто задник.

– _Saumensch, du drekiges!_ – изкрещя приемната майка на Лизел първата вечер, когато тя отказа да се изкъпе. – Ти, мръсно прасе! Защо не искаш да се съблечеш?

Роза Хуберман умееше да беснее. Всъщност може да се каже, че физиономията ѝ беше застинала в постоянна маска на ярост. Точно на това се дължаха гънките върху картоненото ѝ лице.

Идеята за къпането, разбира се, будеше у Лизел чувство на дълбока тревога. Нямаше никакъв начин да бъде вкарана във ваната, а по-късно и в леглото. Тя се беше свила в един от ъглите на малката умивалня, напразно търсейки къде да се вкопчи. Там нямаше нищо друго освен стара боя по голите стени, затруднено дишане и потокът от ругатни на Роза.

– Остави я на мира. – Ханс Хуберман се намеси в свадата. Кроткият му глас сякаш се плъзна в шумна тълпа. – Остави я на мира.

Той се приближи и седна на пода срещу стената. Керамичните плочки бяха студени и груби.

– Знаеш ли как се свива цигара? – попита я той и през следващия час те седяха на пода в растящия мрак и си играеха с тютюна, цигарените хартийки и цигарите, които Ханс Хуберман след това пушеше.

И към края на този час Лизел вече можеше да свива цигари относително добре. Но въпреки това не се изкъпа.

* * * НЯКОИ ФАКТИ * * *

ЗА ХАНС ХУБЕРМАН

Той обичаше да пуши.

Онова, което най-много му харесваше в пушенето, беше свиването на цигарите.

По професия беше бояджия и свиреше на акордеон.

Това умение му беше от полза, особено през зимата, когато си изкарваше малко допълнителни пари, свирейки по кръчмите на Молкинг, като например „Кнолер“. Той вече ми се беше изплъзнал веднъж в една война, но по-късно щеше да бъде въвлечен в друга (като форма на перверзна компенсация), където пак някак си щеше да успее да ми се измъкне.

Повечето хора почти не забелязваха Ханс Хуберман. Той не беше специален човек. Но като бояджия, определено си го биваше. Музикалният му талант беше над средния. По някакъв начин – макар да съм сигурна, че сте срещали такива хора – умееше да се изгуби в задния план, дори когато стоеше на предна линия. Ханс просто винаги беше там. Незабележим. Незначителен или не особено ценен.

Потискащото при една такава външност, както можете да предположите, е, че тя е напълно подвеждаща, така да се каже. Ханс Хуберман несъмнено си имаше своите достойнства и те не останаха незабелязани от Лизел Мемингер. (Децата на хората понякога са много по-прозорливи от скучните до затъпяване възрастни.) И тя ги видя веднага.

Неговите обноски.

Спокойствието, което излъчваше.

Когато той включи осветлението в малката неприветлива умивалня онази вечер, Лизел забеляза колко странни са очите на нейния приемен баща. Бяха направени от доброта и сребро. Меко сребро, което се топеше. Виждайки тези очи, Лизел разбра, че Ханс Хуберман е човек, у когото има нещо ценно.

* * * НЯКОЛКО ФАКТА ЗА * * *

РОЗА ХУБЕРМАН

Беше висока един и петдесет и пет и носеше сиво-кестенявите си кичури еластична коса, хванати на кок.

За да подпомага семейните приходи, тя переше и гладеше дрехите на пет от по-заможните семейства в Молкинг.

Готвеше ужасно.

Притежаваше уникалната способност да вбеси всеки човек, когото срещне.

Но тя обичаше Лизел Мемингер.

Просто нейният начин да показва това беше особен.

Той включваше фрасване с дървена лъжица и потоци от обидни думи през различни интервали.

Когато Лизел най-накрая се изкъпа, след като бе живяла две седмици на улица „Химел“, Роза я удостои с чудовищна и застрашаваща здравето прегръдка. Почти задушавайки я, тя каза:

– _Saumensch, du drekiges_ – крайно време беше!

Няколко месеца по-късно вече нямаше господин и госпожа Хуберман. С типичния си маниер Роза каза:

— Чуй ме, Лизел, отсега нататък ще ме наричаш мама. — Тя се замисли за миг. — Как викаше на истинската си майка?

Лизел отговори тихо:

— „Auch Mama“ — също мама.

— Е добре, тогава аз съм мама номер 2. — Тя погледна към съпруга си. — А онзи там... — Роза като че ли събираше думите си в ръка и ги оформяше на топка, за да ги хвърли през масата. — Този „saukerl“, това мръсно прасе — него ще го наричаш татко, „verstehst“? Разбра ли?

— Да — побърза да се съгласи Лизел. Бързите отговори се ценяха високо в това семейство.

— Да, „мамо“ — поправи я мама. — „Saumensch.“ Наричай ме мама, когато разговаряш с мен.

В този момент Ханс Хуберман току-що беше приключил със свиването на цигарата си, близвайки преди това листчето хартия. Той погледна към Лизел и ѝ намигна. Тя нямаше да има проблем да го нарича татко.

Жената с железния юмрук

Тези първи няколко месеца определено бяха най-тежките.

Всяка нощ Лизел сънуваше кошмари.

Лицето на брат си.

Очите му, които се взираха в пода на купето.

Събуждаше се, плувайки в леглото си, пицейки и давейки се сред наводнението от чаршафи. В другия край на стаята, леглото, което беше предвидено за брат ѝ, се носеше в мрака като лодка. Бавно, с възвръщането на съзнанието, то като че ли потъваше в пода. Събуждането не помагаше и обикновено трябваше да мине доста време, преди писъците да спрат.

Може би единственото хубаво нещо на тези кошмари беше, че те довеждаха Ханс Хуберман, нейният нов баща, в стаята ѝ — да я утеши, да я обгърне с обичта си.

Той идваше всяка вечер и стоеше при нея. Първите няколко пъти просто седеше там — един непознат, който прогонваше самотата. Няколко нощи след като се събудеше от поредния кошмар, той ѝ шепнеше „Шт, аз съм тук, всичко е наред.“ Три седмици по-късно я прегръщаше. Доверието се трупаше бързо, благодарение главно на суровата сила на неговата нежност и на самия факт, че беше „там“. Момичето знаеше, че Ханс Хуберман винаги ще се появи по средата на писъка и няма да я изостави.

* * * ЛИПСВАЩА ДЕФИНИЦИЯ * * *

В РЕЧНИКА

Неизоставяне: проява на доверие и обич,
често разпознавана от децата.

Ханс Хуберман седеше със сънени очи на леглото, а Лизел пицеше в ръкавите му, вдишвайки го. Всяка сутрин след два часа тя заспиваше отново, долавяйки миризмата му. Смесица от мъртви цигари, десетилетия боя и човешка кожа. Най-напред момичето поглъщаше всичко това и след това го дишаше, докато отново потънеше в сън. Всяка сутрин той беше на няколко стъпки от нея, смачкан, сгънат почти наполовина на стола. Лизел ставаше от леглото и го целуваше предпазливо по бузата, а той се събуждаше и се усмихваше.

Имаше дни, когато татко ѝ казваше да се върне в леглото и да почака минутка, а след това се появяваше с акордеона си и ѝ свиреше. Лизел седеше и тананикаше, свила пръстите на краката си от вълнение. Никой преди това не ѝ беше подарявал музика. Тя му се усмихваше глупаво, наблюдавайки бръчките, които пълзяха надолу по лицето му и мекия метал в очите му — докато от кухнята не дойдеха познатите ругатни:

– СПРИ ТОЗИ ШУМ, _SAUKERL_!

В такива случаи татко свиреше по-дълго.

Сетне намигаше на момичето и в отговор тя също му намигаше несръчно.

На няколко пъти, просто за да вбеси мама още малко, той отиваше с инструмента в кухнята и свиреше по време на закуска.

Татковата филия със сладко стоеше наполовина изядена в чинията му, нахвърлена от отпечатъците на зъби, а музиката гледаше Лизел в лицето. Знам, че това звучи странно, но тя така го чувстваше. Дясната ръка на татко се разхождаше по клавишите с цвят на кост. Лявата пък натискаше бутоните. (Особено ѝ харесваше, когато той удареше сребърния искрящ бутон на До мажор.) Изподрасканият, но все още блестящ черен корпус се движеше напред-назад, докато ръцете разтягаха акордеона, карайки го да поглъща въздуха и след това да го издишва навън. През тези сутрини в кухнята татко сякаш вдъхваше живот на акордеона.

Предполагам, че схващате смисъла на това.

Как познавате дали нещо е живо?

Проверявате дишането му.

Звукът на акордеона беше и сигнал за безопасност. Настъпило утро. През деня беше невъзможно да сънува брат си. Той щеше да ѝ липсва и Лизел щеше да плаче в малката баня, колкото може по-тихо, но все пак се радваше, че е будна. Първата вечер у Хуберманови тя беше скрила последната нишка, която го свързваше с нея – „Наръчникът на гробаря“ – под дюшека. Понякога изваждаше книгата оттам и я държеше в ръцете си. Взирайки се в буквите на корицата и докосвайки страниците, тя нямаше никаква представа какво пише там. Всъщност нямаше особено значение за какво се разказваше в книгата. Защото тъй или иначе за нея тя си беше важна.

* * * ЗНАЧЕНИЕТО НА КНИГАТА * * *

Последният път, когато видя брат си.

Последният път, когато видя майка си.

Понякога тя прошепваше думата _мама_ и виждаше лицето на майка си стотици пъти в един-единствен следобед. Но това бяха малки нещастия в сравнение с ужасите на сънищата. Никога не се беше чувствала толкова безкрайно самотна, колкото в неизбродните пространства на съня.

Сигурна съм, вече сте забелязали, че в къщата нямаше други деца.

Хуберманови си имаха две свои деца, но те вече бяха големи и не живеяха там. Ханс Младши работеше в центъра на Мюнхен, а Трудн беше прислужница и детегледачка. Скоро те и двамата щяха да бъдат във войната. Единият щеше да прави куршуми. Другият щеше да стреля с тях.

Училището, както можете да си представите, беше пълен провал.

Макар да беше държавно, то беше под тежко католическо влияние, а Лизел беше лютеранка. Кое то не вещаеше особено добри последствия. Сетне те откриха, че тя не може да чете и да пише.

Затова унизително беше изпратена при най-малките деца, които току-що бяха започнали да учат азбуката. Макар да беше тънка и бледа, тя се чувстваше огромна сред дребосъчетата и често ѝ се искаше да е още по-бледа, така че да изчезне напълно.

Дори у дома нямаше кой да ѝ помогне.

– Не го моли за помощ – заявяваше майка ѝ. – Този _Saukerl_. – Татко се взираше през прозореца, както често правеше. – Той напусна училище, когато беше в четвърти клас.

Без да се обръща, татко отговаряше спокойно, но със злъч:

– Е, не питай и нея. – Той тръсна пепелта от цигарата си навън. – Тя напусна училище, когато беше в трети клас.

В къщата нямаше книги (освен онази, която беше скрила под дюшека си) и на Лизел не ѝ оставаше нищо друго освен да шепне азбуката, преди да ѝ бъде казано

съвсем недвусмислено да пази тишина и да престане с това мънкане. Едва по-късно, когато имаше един инцидент с напишкване по време на кошмар, беше сложено началото на нейното допълнително обучение по четене. Неофициално, то беше наречено полунощен час, въпреки че обикновено започваше около два сутринта. Но за това по-късно.

* * *

В средата на февруари, когато стана на десет, Лизел се сдоби с една стара кукла с липсващ крак и жълта коса.

– Това беше най-доброто, което можехме да направим – извини се татко.

– Какви ги приказваш? Тя има късмет, че получи и това – поправи го мама.

Ханс продължи да изучава оцелелия крак на куклата, докато Лизел изпробва новата си униформа. Навършените десет години означаваха Хитлерова младеж. Хитлеровата младеж означаваше малка кафява униформа. И като момиче, Лизел беше записана в СГД.

* * * ОБЯСНЕНИЕ НА * * *

СЪКРАЩЕНИЕТО

То означаваше Съюз на германските девойки.

Първото нещо, с което се заемаха там, беше да те научат да казваш „_Heil Hitler_“, както трябва. Сетне следваше маршируване, превързване на рани и шиене на дрехи. Имаше също ходене на излети и други такива мероприятия. Сряда и събота бяха определени като дни за сбирки, следобед от три до пет.

Всяка събота татко отвеждаше Лизел там и я взимаше два часа по-късно. Те никога не говореха много за това. Просто се държаха за ръце и слушаха звука от стъпките си, а татко изпушваше една-две цигари.

Единственият проблем беше, че татко постоянно излизаше някъде. Вечер той влизаше във всекидневната (която беше два пъти по-голяма от спалнята на Хуберманови), изваждаше акордеона от стария шкаф и се промъкваше покрай кухнята към входната врата.

Докато вървеше по улица „Химел“, мама отваряше прозореца и извикваше:

– Не се прибирай прекалено късно!

– Не викай толкова силно – отвръщаше ѝ той.

– _Saukerl!_ Целуни ме по задника! Ще викам колкото си искам!

Ехтящите ѝ ругатни го следваха по улицата. Ханс не се обръщаше, не и преди да е сигурен, че Роза се е прибрала. През тези вечери с акордеона в ръце той се извърщаше в края на улицата, точно преди магазина на фрау Дилер на ъгъла, за да види фигурата, заместила жена му на прозореца. Дългата му призрачна ръка се вдигаше за кратко, преди да се обърне отново и да продължи бавно нататък. Следващият път, когато Лизел го виждаше, беше в два сутринта, когато той я изтръгваше бавно от кошмара ѝ.

Вечерите в малката кухня бяха неизменно шумни. Роза Хуберман винаги нареждаше нещо и нейният словесен поток неизменно приемаше формата на _schimpfen_ – постоянни спорове и оплаквания. Не че имаше с кого да спори, но мама успяваше нещо да се възползва от всяка открила се възможност. Тя можеше да спори с целия свят в онази кухня и почти всяка вечер го правеше. След като вечеряха и татко излезеше, Лизел и Роза обикновено оставаха въкъщи и Роза се заемаше с гладенето.

По няколко пъти в седмицата, преди да се прибере от училище, Лизел обикаляше с мама улиците на Молкинг, взимайки и доставяйки пране и гладене в по-заможната част на града. Улица „Кнаупт“, улица „Хейде“. И още няколко други. Роза даваше изгладените дрехи и взимаше торбите за пране с услужлива усмивка, но веднага щом вратата се затвореше и се отдалечаха малко, тя започваше да ругае „тези мързеливи богаташи с всичките им пари.“

– Твърде са важни, за да си изперат дрехите сами – казваше Роза, въпреки че

зависеше от тях. – А пък този – продължаваше да нарежда тя, говорейки за хер Фогел от улица „Хейде“, – наследи всичките си пари от баща си. И сега ги пилее по жени и пиене. И разбира се, по пране и гладене.

Всички, като по списък, ставаха обект на нейното презрение.

Хер Фогел, хер и фрау Фафелхюрвер, Хелена Шмид, семейство Вайнгартнер. Те всички бяха виновни за нещо.

Освен че беше пияница, отдаден на разточителен разврат, според Роза Ернст Фогел постоянно се чешеше по възливата глава, преди да близне пръстите си и да ѝ подаде парите.

– Ще трябва да ги измия някъде на връщане – обобщаваше тя.

Семейство Фафелхюрвер пък правеха обстоен оглед на резултатите.

– „Не искам гънки по тези ризи, моля“ – имитираше ги Роза. – „А също и по този костюм.“ Стоят там и ги разглеждат точно пред мен. Точно под носа ми! Тези _G'sindel_ – тези боклуци.

Вайнгартнерови очевидно бяха глупави хора, чиято котка – истински _Saumensch!_ – постоянно си сменяше козината.

– Знаеш ли колко време ми е необходимо, за да махна космите ѝ. Те са навсякъде!

Хелена Шмид беше богатата вдовица.

– Тази саката вещица, само седи там и си пилее времето. През целия си живот не е работила и един ден.

Най-много презрение обаче Роза стоварваше върху улица „Гранде“ №8. Голяма къща на висок хълм в горната част на Молкинг.

– А пък това е къщата на кмета – каза тя, посочвайки с ръка първия път, когато отидоха там. – Този мошеник. Жена му си седи вкъщи по цял ден, но е твърде стисната, за да запали печката, и затова у тях е винаги студено. Тя е луда! – заключи Роза и сетне натърти: – Абсолютно луда! – Когато се спряха отпред, тя кимна по посока на вратата. – Ти иди.

Лизел изпадна в ужас. Грамадна врата с месингово чукало в края на малко стълбище.

– Какво?

– Не ми викай „какво“, ами върви, _Saumensch_.

И Лизел тръгна. Тя мина по пътеката, изкачи се по стълбите, поколеба се и почука.

Вратата отвори една хавлия.

В нея имаше жена с учудени очи, бухнала коса и покрусен вид. Тя видя мама близо до портата отпред и подаде на момичето торба с дрехи за пране.

– Благодаря – каза Лизел, но не дочака отговор. Вместо това се чу звука на затваряща се врата.

– Видя ли? – каза мама, когато Лизел се върна. – Ето това трябва да търпя. Тези богати негодници, тези мързеливи свине...

Докато се отдалечаваше с торбата в ръка, Лизел се обърна. Месинговото чукало я гледаше от вратата.

Когато приключеше с хулитe си по адрес на хората, за които работеше, Роза Хуберман насочваше гнева си към другата си любима жертва. Нейният съпруг. Поглеждайки торбата с прането и схлупените къщи, тя нареждаше, нареждаше и нареждаше:

– Ако баща ти струваше нещо – съобщаваше Роза на Лизел, докато вървяха из Молкинг, – нямаше да се налага да правя това. – Тя изсумтя презрително. – Бояджия! Защо се омъжваш за този _Arschloch_? Това ми казаха те, моите родители. – Стъпките им хрущяха по паважа. – И ето докъде стигнах, обикалям по улиците и се блъскам по цял ден в кухнята, само защото този _Saukerl_ никога не може да си намери работа. Или по-точно истинска работа. Знае само да разтяга жалкия си акордеон в онези мръсни дупки до късно през нощта.

– Да, мамо.

– И това ли е всичко, което имаш да ми кажеш? – Очите на майка ѝ бяха като две светлосини изрезки, залепени върху лицето ѝ.

Те продължиха да вървят.

А Лизел носеше торбата.

У дома дрехите бяха изпрани в котел непосредствено до печката, окачени до камината във всекидневната и изгладени в кухнята. Всъщност, за Роза, кухнята беше истинското поле за подвизи.

— Чу ли това? — питаше я майка ѝ почти всяка вечер. В ръката си държеше ютията, нагрятата на печката. Осветлението в цялата къща беше приглушено и Лизел седеше на кухненската маса, взирайки се в пролуките на огъня, който гореше пред нея.

— Какво? — отвърна тя. — Какво да чуя?

— Това пак беше Холтцапфел. — Майка ѝ вече беше скочила от стола си. — Тази „Saumensch“ току-що отново се изплю на вратата.

Фрау Холтцапфел, която живееше наблизко, имаше обичая да плюе по вратата на Хуберманови всеки път, когато минеше покрай нея. Входната врата беше само на няколко метра от външната порта и нека само да кажем, че фрау Холтцапфел притежаваше необходимата далекобойност и точност.

Причината за плюенето беше някаква словесна война, която тя и Роза Хуберман водеха от години. Никой не знаеше какво точно бе сложило началото на враждебните действия. И самите те вероятно бяха забравили.

Фрау Холтцапфел беше жилеста жена и несъмнено изпълнена с жлъч. Не беше омъжена, но имаше двама сина, няколко години по-големи от сина на Хуберманови. Те и двамата бяха в армията. Освен това и двамата щяха да имат своите кратки и бляскави появи в този разказ, уверявам ви в това.

Трябва също да отбележим, че по отношение на плюенето фрау Холтцапфел демонстрираше една изключителна последователност. Тя никога не пропускаше да удостои с вниманието си вратата на №33, казвайки „_Schweine_“* всеки път, когато минеше оттам. Забелязала съм едно нещо при германците.

[* Свине (нем.). — Б.пр.]

Те като че ли много обичат прасетата.

* * * МАЛЪК ВЪПРОС * * *

И НЕГОВИЯТ ОТГОВОР

И кой според вас трябваше
да чисти вратата всеки път?
Да — познахте.

Когато една жена с желязна ръка ти казва да отидеш да изчистиш наплютата врата, не ти остава нищо друго, освен да го направиш. Особено, когато държи нагорещена ютия.

Всъщност това стана част от установения ред.

Всяка вечер Лизел излизаше навън, избърсваше вратата и гледаше небето. Обикновено то приличаше на нещо разлято — студено и тежко, хлъзгаво и сиво. Но от време на време имаше звезди, които намираха смелостта да се покажат, било то само за няколко минути. В такива вечери тя оставаше навън малко по-дълго и чакаше.

— Здравейте, звезди.

Чакайки.

Гласа от кухнята.

Или докато звездите потънеха отново във водите на германското небе.

Целувката

(Как се вземат решения в детството)

Както повечето малки градове, Молкинг беше пълен с герои. Неколцина от тях живеяха на улица „Химел“. Фрау Холтцапфел беше само едно от действащите лица.

Но имаше и други, като например:

* Руди Щайнер — момчето от съседната къща, което беше обсебено от чернокожия американски лекоатлет Джеси Оуенс.

* Фрау Дилер – непоколебимата арийска собственичка на магазина на ъгъла.
* Томи Мюлер – момчето с хронични инфекции на ухото, които бяха довели до няколко операции, червена линия върху кожата на лицето му и склонност да потрепва.
* Мъж, известен главно като „Фификус“ – чиято вулгарност правеше Роза Хуберман да изглежда като светица и представителка на изящната словесност.

В общи линии това беше улица с относително бедни хора въпреки очевидния подем на германската икономика при Хитлер. Както вече беше споменато, в къщата до Хуберманови живееха под наем семейство Щайнер. Щайнерови имаха шест деца. Едно от тях, скандалният Руди, скоро щеше да стане най-добрият приятел на Лизел, а по-късно и неин партньор и понякога подбудител в престъпленията. Тя го среща на улицата.

Няколко дни след първата баня на Лизел майка ѝ ѝ позволи да излезе навън и да си поиграе с другите деца. На улица „Химел“ приятелствата се градяха навън, независимо от метеорологичните условия. Децата рядко си ходеха на гости, защото домовете им бяха малки и в тях обикновено нямаше много интересни неща. Като истински професионалисти, те играеха любимата си игра на улицата. Футболът. Сформираха се отбори. За врати служеха боклукчийски кофи.

Понеже беше новото дете в града, Лизел незабавно беше бутната между две кофи. (А Томи Мюлер – макар да беше най-безполезният футболист, който улица „Химел“ някога беше виждала – най-накрая беше освободен от вратарския пост.)

Всичко вървеше добре до съдбоносния момент, когато Руди Щайнер беше съборен в снега при фаула на Томи Мюлер.

– Какво?! – извика Томи. Лицето му излъчваше отчаяние. – Какво направих?!

Всички съотборници на Руди бяха единодушни, че трябва да бъде отсъдена дузпа и така Руди Щайнер застана очи в очи срещу новото дете в квартала, Лизел Мемингер.

Той постави топката върху една кална купчина сняг, уверен в успеха си. В края на краищата Руди не беше пропускал да отбележи дузпа вече осемнайсет пъти, дори и в онзи случай, когато изритаха Томи Мюлер от вратата, слагайки друг на негово място. Който и да застанеше срещу него сега, голът беше неминуем.

Този път се опитаха да махнат Лизел от вратата. Както можете да предположите, тя започна да протестира и Руди се съгласи да остане.

– Добре, добре – усмихна се той. – Нека да пази, щом иска. – Сетне реализаторът потри ръце.

Снегът бе спрял да вали над мръсната улица и сега между тях имаше стотици кални отпечатъци. Руди се засили и стреля, а Лизел се хвърли и успя да отклони някак си топката с лакът. Когато се изправи усмихната, първото нещо, което видя, беше една снежна топка, която се разби в лицето ѝ. Половината от нея беше кал и болката беше силна и пареща.

– Хареса ли ти това? – Момчето се ухили и хукна да гони топката.

– „Saukerl“ – прошепна Лизел. – Речникът на новия ѝ дом явно беше лесен за усвояване.

* * * НЯКОЛКО ФАКТА ЗА РУДИ ЩАЙНЕР * * *

Той беше осем месеца по-голям от Лизел и имаше мършави крака, остри зъби, немирни сини очи и коса с цвят на лимон. Едно от шестте деца на семейство Щайнер, той беше постоянно гладен. На улица „Химел“ го смятаха за малко луд. Причината беше един случай, за който малко се говореше, макар да беше широко известен като „Инцидентът Джеси Оуенс“, при който една нощ той се боядиса целия черен и пробяга разстоянието от 100 метра на местното игрище.

Луд или не, Руди беше предопределен да бъде най-добрият приятел на Лизел. Една снежна топка в лицето несъмнено беше съвършеното начало на едно трайно приятелство.

Няколко дни след като Лизел тръгна на училище, тя се сближи с децата от семейство Щайнер. Майката на Руди, Барбара, го накара да ѝ обещае, че ще придружи

новото момиче, главно защото бе чула за снежната топка. В интерес на истината, Руди с готовност се съгласи. Той в никакъв случай не беше никакъв начинаещ женомразец. Нещо повече, той харесваше момичета, харесваше и Лизел (оттам и снежната топка). Всъщност Руди Щайнер беше един от онези дръзки малчугани, които имаха високо мнение за себе си по отношение на дамите. Във всяко детство като че ли има едно такова момче, което отказва да се страхува от противоположния пол, само защото всички други споделят този страх, и не се бои да взима решения. В този случай Руди вече бе взел своето решение по отношение на Лизел Мемингер.

По пътя за училище той се опита да изтъкне някои забележителности на града. Когато се чува и други гласове на някои от братята и сестрите му, той каза на по-малките от него да си затварят устите, а по-големите му казаха да си затваря неговата. Като начало Руди насочи вниманието на Лизел към малък прозорец на втория етаж на една кооперация.

– Там живее Томи Мюлер. – Виждайки, че Лизел не си спомня за кого става дума, той добави: – Онзи с тиковете. Когато беше на пет години, той се загуби на пазара в най-студения ден от годината. Три часа по-късно, когато го намериха, се беше вкочанил от студ и ужасно го болеше ухото. После и двете му уши се възпалиха, направиха му три-четири операции и докторите съсипаха нервите му. Затова сега потрепва.

– И е слаб по футбол.

– Най-слабият.

След това дойде ред на ъгловия магазин на фрау Дилер на края на улица „Химел“.

* * * ВАЖНА ЗАБЕЛЕЖКА * * *

ЗА ФРАУ ДИЛЕР

Тя имаше едно златно правило.

Фрау Дилер беше чепата жена с очила с дебели стъкла и зъл поглед. Тя го беше усъвършенствала, за да обезкуражи всякаква идея за кражба от магазина ѝ, който обслужваше със стойката на войник, леден глас и дъх, в който се долавяше уханието на „хайл Хитлер“. Самият магазин беше бял, студен и съвършено безкръвен. Малката къща, която беше притисната до него, тръпнеше малко по-силно от останалите сгради на улица „Химел“. Фрау Дилер предизвикваше това чувство и то беше единственото безплатно нещо в района на нейното владение. Тя живееше за своя магазин, а магазинът ѝ живееше за Третия райх. Дори когато въведоха купони по-късно през същата година, се чуваше, че продавала някои трудни за намиране стоки под тезгяха и сетне дарявала парите на Нацистката партия. На стената зад стола, на който обикновено седеше, имаше фотография на фюрера в рамка. Ако влезехте в магазина ѝ, без да кажете „хайл Хитлер“, нямаше да бъдете обслужени. Когато минаха покрай витрината на въпросния магазин. Руди насочи вниманието на Лизел към зловните очи зад бронирани стъкла, които ги следяха отвътре.

– Казвай „хайл“, винаги когато влизаш там – предупреди я той хладно.

Бяха се отдалечили вече доста от магазина, когато Лизел се обърна, за да види уголемените и приковани зад витрината очи, които продължаваха да ги наблюдават.

Зад ъгъла започваше главната улица „Мюнхен“, която беше покрита с киша.

Както често се случваше, покрай тях минаха няколко редици войници, които караха военното си обучение. Униформите им маршируваха изправени, а черните им ботуши допълнително каляха снега. Лицата им гледаха някъде напред, сурови и съсредоточени.

Когато войниците се скриха от погледите им, питомците на семейство Щайнер и Лизел минаха покрай още няколко витрини на магазини и внушителната сграда на кметството, която през близките години щеше да бъде подсечена през коленете и погребана. Някои от магазините бяха изоставени и все още окичени с жълти звезди и злостни антиеврейски надписи. Малко по-надолу църквата се беше прицелила в небето, а покривът ѝ приличаше на живописен етюд с красиво застъпени керемиди. Общо взето, улицата приличаше на дълга сива цев – коридор от киша, хора, приведени от студа, и шляпащи стъпки.

В един момент Руди се втурна напред, повличайки Лизел със себе си.

Той почука на витрината на шивашкото ателие. Ако можеше да прочете табелата, тя щеше да види, че то принадлежеше на бащата на Руди. Магазинът не беше отворен, но вътре един мъж приготвяше някакви дрехи зад тезгяха. Той вдигна глава и им махна.

– Това е татко – съобщи й Руди и скоро те се озоваха сред тълпа от различни по размер Щайнеровци, които махаха с ръце, изпращаха въздушни целувки на баща си или просто кимваха в знак на поздрав (в случая с по-големите). Сетне всички продължиха към последната забележителност на път за училище.

* * * ПОСЛЕДНА СПИРКА * * *

Улицата на жълтите звезди

Това беше място, което никой не искаше да погледне, но почти всеки го правеше. Оформена като дълга счупена ръка, улицата беше приютила няколко къщи с разбити прозорци и нащърбени стени. Звездата на Давид беше изрисувана върху всяка една от вратите им. Тези къщи бяха почти като язви. В най-добрия случай те бяха инфектирани рани върху наранения германски терен.

– Улица „Шилер“ – каза Руди. – Пътят на жълтите звезди.

В дъното й се движеха някакви хора. Под ръмвящият дъжд те изглеждаха като призраци. Това не бяха човешки същества, а фигури, които бродеха под оловносивите облаци.

– Вие двамата какво чакате? – извика Курт (най-големият от децата на Щайнерови) и Руди и Лизел бързо закрачиха към него.

В училище Руди отиваше при Лизел по време на междучасията. Той не обръщаше внимание на другите, които дюдюкаха и подсвиркваха след новата глупачка в класа. Той беше с нея в началото, щеше да бъде с нея и по-късно, когато Лизел избухна в пристъп на гняв и безсилие. Но нямаше да го направи безплатно.

* * * ЕДИНСТВЕНОТО ПО-ЛОШО НЕЩО * * *

ОТ МОМЧЕ, КОЕТО ТЕ МРАЗИ,
е момче, което те обича.

Веднъж в края на април, след като си дойдоха от училище, Руди и Лизел стояха на улица „Химел“ в очакване на обичайния футболен мач. Бяха малко подранили и другите деца още ги нямаше. Единственият човек, когото видяха, беше Фификус с устата-канавка.

– Погледни натам. – Руди посочи с ръка.

* * * ПОРТРЕТ НА ФИФИКУС * * *

Той имаше крехка фигура, побеляла коса,
черен дъждобран, кафяви панталони, разпадащи се обувки
и уста – и при това каква уста!

– Хей, Фификус!

Когато далечната фигура се обърна, Руди започна да подсвирква с уста.

Възрастният мъж се поизправи и започна да ругае с такова ожесточение, което може да бъде описано само като природен талант. Като че ли никой не знаеше истинското чу име, а дори и някой да го знаеше, никога не го използваше. Наричаха го Фификус, защото това име се полагаше на хора, които обичат да подсвиркват, което в случая с Фификус беше безспорен факт. Той непрестанно си подсвиркуваше една мелодия от „Радецкия марш“ и всички деца в града охотно го имитираха, когато го срещнеха. И точно в този момент Фификус изоставяше обичайната си походка (приведена фигура, големи дългурести крачки и ръце, скрити зад гърба на дъждобрана), изправяше се и започваше да сипе обиди. Впечатлението, което правеше на спокоен и улегнал човек, бързо изчезваше и гласът му преливаше от гняв.

В този случай Лизел се присъедини към подигравките на Руди почти по импулс.

– Фификус! – отекна тя, възприемайки жестоките нотки, които детството очевидно изисква. Свиркането ѝ беше ужасно, но нямаше време да го усъвършенства.

Той ги подгони, крещейки подир тях. Започна с думите „_Geh scheissen!““, но сетне нещата бързо загрубяха. В началото ругатните му бяха насочени само към момчето, но скоро дойде ред и на Лизел.

– Ти, малка уличница! – ревеше той по неин адрес. Думите се стовариха в гърба ѝ. – Никога не съм те виждал преди! – Представяте ли си, да нарече едно десетгодишно момиче уличница! Такъв си беше Фификус. Мнозина бяха на мнение, че той и фрау Холцапфел биха били чудесна двойка. – Върнете се тук! – бяха последните думи, които Лизел и Руди чува, докато продължаваха да тичат.

Спряха, чак когато стигнаха до улица „Мюнхен“.

– Хайде – каза Руди, когато успяха да си поемат дъх. – Малко по-надолу е.

Той я заведе на стадиона „Хуберт“, сцената на инцидента „Джеси Оуенс“, където останаха да стоят с ръце в джобовете. Пистата се простираше пред тях. Само едно нещо можеше да се случи тук. И Руди пристъпи към действие.

– Сто метра – подхвърли той. – Обзалагам се, че не можеш да ме победиш.

Лизел нямаше да подмине това предизвикателство:

– Обзалагам се, че мога.

– И какво ще заложиш, малка _Saumensch_? Имаш ли пари?

– Разбира се, че не. А ти?

– Не. – Но Руди имаше идея. В този случай в него се обади любовникът: – Ако те побежда, ще ми дадеш да те целуна. – Той клекна и започна да навива крачолите на панталоните си.

Лизел, меко казано, беше разтревожена.

– Защо искаш да ме целунеш? Аз съм мръсна.

– Аз също. – Руди очевидно не виждаше съществена пречка в малко мръсотия. И за двамата беше минало доста време от последната им баня.

Лизел мислеше над това, докато изучаваше мършавите крака на своя противник. Всъщност те бяха почти като нейните. Не може да ме победи, казваше си тя. Сетне кимна сериозно. Това беше просто една сделка.

– Можеш да ме целунеш, ако ме биеш. Но ако аз те бия, вече няма да пазя на вратата, когато играем мач.

Руди претегли нещата.

– Става – каза накрая той и си стиснаха ръцете.

От сивото мъгливо небе бяха започнали да падат малки капчици дъжд.

Пистата беше по-кална, отколкото изглеждаше.

И двамата състезатели бяха готови.

Руди хвърли един камък във въздуха, за да замести пистолетния изстрел. Когато той паднеше на земята, можеха да стартират.

– Почти не виждам линията на финиша – оплака се Лизел.

– А аз да не би да я виждам?

Те се втурнаха един до друг, бутайки се с лакти в опит да вземат предимство.

Пистата беше хлъзгава и покрита с локви и на около дваайсетина метра от финала и двамата се строполиха на земята.

– Боже! – извика Руди. – Целият съм в лайна!

– Това не са лайна – поправи го Лизел, – а кал. – Макар да не беше съвсем сигурна, имайки предвид колко хлъзгави бяха последните пет метра до финиша. – Да кажем ли, че сме завършили наравно?

Руди погледна към нея, целият остри зъби и немирни сини очи. Половината му лице беше покрито с кал.

– Ако кажем, че сме завършили наравно, ще си получа ли целувката?

– На куково лято. – Лизел се изправи и започна да чисти калта от самото си.

– Ще направя така, че вече да не си вратар.

– Предпочитам да си бъда вратар.

Докато вървяха по улица „Химел“, Руди я предупреди:

– Един ден, Лизел, ти ще бъдеш готова на всичко, за да ме целунеш.

Но Лизел беше на друго мнение.

Тя се закле.

Докато тя и Руди Щайнер бяха живи, тя никога нямаше да целуне този жалък мръсен „Saukerl“, особено пък „днес“. Имаше по-важни неща, за които да мисли. Тя погледна покритата си с кал униформа и заяви очевидното.

– Тя ще ме убие.

Лизел, разбира се, имаше предвид Роза Хуберман, известна също като мама, и тя наистина едва не я уби. Думата „Saumensch“ бе споменавана особено често по време на наказанието. Лизел беше направена на кайма.

Инцидентът „Джеси Оуенс“

Както вече знаем, Лизел не беше още дошла на улица „Химел“, когато Руди извърши своето най-позорно деяние в детството. Но поглеждайки назад, на нея ѝ се струваше, че сякаш е била там. В паметта си Лизел като че ли беше станала член на въображаемата публика на Руди. Никой не споменаваше нищо за този случай, но Руди компенсира това с толкова живо описание, че когато Лизел си мислеше за инцидента „Джеси Оуенс“, тя имаше чувството, че е видяла всичко с очите си.

Годината беше 1936-та. Олимпийските игри. Игрите на Хитлер.

Джеси Оуенс току-що беше завършил щафетното бягане на 4 X 100 метра, печелейки четвъртия си златен медал. Новината за отказа на Хитлер да се ръкува с него и приказките, че той не е точно човек, защото е черен, бяха обиколили света. Дори и най-расистки настроените германци обаче бяха смаяни от Джеси Оуенс и мълвата за неговите постижения беше успяла някак да мине през пролуките. Никой не беше толкова впечатлен, колкото Руди Щайнер.

Цялото му семейство беше във всекидневната, когато той се измъкна незабелязано, отправяйки се към кухнята. Там Руди извади една голяма буца въглища и я стисна в малката си ръка.

– Сега или никога. – На лицето му имаше усмивка. Можеше да пристъпи към действие.

Намаза се добре с дебел слой въглищен прах, докато целият стана черен. Не пропусна и косата си. Накрая се огледа критично.

Момчето се усмихна почти маниакално на отражението си в прозореца и сетне по шорти и фланелка откъсна тихо колелото на по-големия си брат, отправяйки се към спортната площадка „Хуберт“. В джоба си беше пъхнал няколко буци въглища, в случай че новият му телесен цвят се изтрие.

Във въображението на Лизел луната през онази нощ беше като пришита към небето. А облаците бяха закърпени около нея.

Ръждясалият велосипед изскърца страдалчески и спря до оградата на игрището. Руди слезе от него. Прехвърли се от другата страна и се отправи към началото на стометровата писта. Ентусиазирано, направи няколко непохватни разтягания, после си изкопа стартови дупки в пръстта.

В очакване на момента крачеше напред-назад, концентрирайки се под тъмното небе, неотклонно наблюдаван от луната и облаците.

– Оуенс изглежда във форма – започна да коментира той. – Това може да бъде най-голямата му победа над...

Той стисна въображаемите ръце на другите лекоатлети и им пожела успех, макар че знаеше истината. Те нямаха шанс.

Съдията им даде знак да пристъпят напред. Всеки квадратен сантиметър от стадиона „Хуберт“ се изпълни с въодушевена тълпа. Те викаха едно-единствено нещо. Скандираха името на Руди Щайнер – и неговото име беше Джеси Оуенс.

Сетне всички замлъкнаха.

Босите му крака се заровиха в пръста. Той я усещаше между пръстите си.

По сигнал на рефера Руди се надигна в клекнало положение и после изстрелът проряза дупка в нощта.

* * *

През първата една третина от спринта всичко бе наред, но беше само въпрос на време въглищният Оуенс да стане целият на ивици.

– Оуенс е напред – крещеше момчето пронизително, докато тичаше по празната писта, право напред към бурните аплодисменти на олимпийската слава. Той дори почувства как гърдите му късат лентата, когато прелетя през нея, заемайки първо място. Най-бързият човек на света.

Нещата отидоха на зле едва по време на почетната му обиколка. Сред тълпата близо до финиша го чакаше баща му, подобен на караконджул. Или поне караконджул в костюм. (Както беше споменато по-рано, бащата на Руди беше шивач. Човек рядко можеше да го види на улицата без костюм и вратовръзка. В този случай беше само с костюм и раздърпана риза.)

– _Was ist los?_ – каза той на сина си, когато момчето се приближи в целия си въглищен блясък. – Какво по дяволите става тук? – Тълпата изчезна. Внезапно се надигна вятър. – Бях заспал на стола си, когато Курт забеляза, че си изчезнал. Всички излязоха да те търсят.

Господин Щайнер беше забележително вежлив човек при нормални обстоятелства. Но да намери едно от децата си черно като въглен в една лятна вечер не можеше да мине за нормално обстоятелство в неговите очи.

– Момчето е полудяло – промърмори той, признавайки вътрешно, че когато имаш шест деца, нещо такова неизбежно трябваше да се случи. Най-малко едно от тях щеше да се окаже черна овца. – Господин Щайнер продължи да го наблюдава, очаквайки обяснение. – Е?

Задъханият Руди се наведе напред и сложи ръце върху коленете си.

– Аз бях Джеси Оуенс. – Отговорът му прозвуча така, сякаш това беше най-обикновеното нещо на света. Тонът му сякаш казваше: „А на теб на какво ти прилича, по дяволите?“ Този тон обаче изчезна, когато видя печата на постоянното недоспиване върху очите на баща си.

– Джеси Оуенс? – Господин Щайнер беше от онези хора, които изглеждат малко недодялани. Гласът му беше грубоват и неподправен. Тялото му беше високо и тежко, като дъб. Косата му приличаше на трески за разпалка. – И какво за него?

– Нали го знаеш, татко, Черната магия?

– Ще ти дам аз една черна магия. – Той хвана ухото на сина си между палеца и показалеца си.

Руди трепна.

– Ох, наистина боли.

– Така ли? – Баща му обаче беше по-загрижен за лепкавия въглищен прах, който изцапа пръстите му. „Нима се е намазал целия? – мислеше си той. – Та дори и ушите си!“ – Да вървим.

На път за вкъщи господин Щайнер реши да поговори с момчето за политика, доколкото беше възможно. Едва след години Руди щеше да разбере баща си, когато беше твърде късно, за да го е грижа какво е разбрал.

* * * ПРОТИВОРЕЧИВИТЕ ПОЛИТИЧЕСКИ * * *

УБЕЖДЕНИЯ

НА АЛЕКС ЩАЙНЕР

Той беше член на Нацистката партия, но не мразеше евреите, нито пък някой друг в това отношение.

Тайно обаче, не можеше да не почувства известно облекчение (или по-лошо – задоволство!), когато евреите бяха прогонени от магазините си. Същевременно пропагандата го информира, че е само въпрос на време еврейските шивачи, тази проклета напаст, отново да се появят и да откраднат клиентите му. Означаваше ли това, че трябва да бъдат прокудени завинаги?

Семейството му. Той, разбира се, трябваше да прави каквото е нужно, за да го издържа. Ако това изискваше

да бъде в партията, той щеше да бъде в партията. Някъде дълбоко в сърцето си Алекс Щайнер усещаше лека пареща болка, но се страхуваше да докосне това място, защото не знаеше какво ще потече оттам.

След като завиха зад няколко ъгъла, те тръгнаха по улица „Химел“ и тогава Алекс каза:

– Синко, не можеш да обикаляш по улиците, боядисан в черно, чуваш ли?

Руди беше заинтригуван и объркан. Луната сега беше свободна да се движи, да се издига, да се спуска и да капе по лицето на момчето, правейки го красиво и мрачно като мислите му.

– Защо не, татко?

– Защото ще те отведат?

– Но защо?

– Защото не трябва да искаш да бъдеш като чернокожите хора, като евреите или всеки друг, който не е... като нас.

– Кои са евреите?

– Ти познаваш най-стария ми клиент, господин Кауфман? Откъдето ти купихме обувките?

– Да.

– Е, той е евреин.

– Не знаех това. Трябва ли да плащаш, за да бъдеш евреин? Или може би се нуждаеш от някакво разрешение?

– Не, Руди. – Господин Щайнер направляваше колелото с едната си ръка и Руди с другата. Но му беше трудно да направлява разговора. Той все още не беше пуснал ухото на сина и всъщност беше забравил за него. – Това е все едно да си немец или католик.

– О! А Джеси Оуенс католик ли е?

– Не знам! – Той се препъна в педала на колелото и пусна ухото на сина си.

Известно време вървяха мълчаливо, докато накрая Руди каза:

– Просто ми се иска да съм като Джеси Оуенс, татко?

Този път господин Щайнер сложи ръката си върху главата на Руди и обясни:

– Знам, синко, но ти имаш красива руса глава и големи безопасно сини очи. И трябва да си доволен от това, ясно ли е?

Но на Руди не му беше ясно.

Той не разбра нищо и тази нощ беше като прелюдия за нещата, които щяха да се случат. Две години и половина по-късно общарският магазин на Кауфманови беше превърнат в купчина разбити стъкла и всички обувки бяха нахвърляни в един камион, както си бяха в кутиите.

Обратната страна на шкурката

Хората, предполагам, имат определящи моменти в живота си, особено когато са деца. За някои това е нещо от рода на инцидента „Джеси Оуенс“. За други е мигът на среднощна истерия и подмокрено легло.

Беше краят на май 1939 г. и вечерта бе като повечето други. Мама размахваше железния си юмрук. Татко беше навън. Лизел изчисти входната врата и се загледа в небето на улица „Химел“.

Малко преди това бе имало военен парад.

Облечените в кафяви ризи екстремисти от NSDAP* (известна също като Нацистка партия) бяха минали с маршова стъпка по улица „Мюнхен“ с гордо развети знамена и високо вдигнати глави, сякаш бяха окачени на пръчки. Те пяха патриотични песни и накрая завършиха с мощен дружен рев „_Deutschland uber Alles._“ „Германия над всичко.“

[* Аббревиатура на National-sozialistische deutsche Arbeiterpartei (Националсоциалистическа работническа партия на Германия). – Б.ред.]

И както винаги, бяха възнаградени с ръкопляскания.

Това допълнително ги стимулира и те продължиха да маршируват още по-

въодушевено, устремени бог знае накъде.

Хората на улицата стояха и ги наблюдаваха, някои ги поздравяваха с изпъната напред ръка, а други с пламнали от ръкопляскания длани. Лицата на някои бяха изкривени от гордост, като това на фрау Дилер, но имаше и други като Алекс Щайнер, подобен на пън, изрязан в човешка форма, които ръкопляскаха бавно и по задължение.

Лизел стоеше на тротоара с баща си и Руди. Над лицето на Ханс Хуберман беше паднала сянка.

* * * НЯКОЛКО ОБЕЗПОКОИТЕЛНИ ЦИФРИ * * *

През 1933 г. 90% от германците показваха безрезервна подкрепа за Адолф Хитлер.

Това означава, че 10% не са го направили.

Ханс Хуберман, влизаше в тези 10%.

И той си имаше причина за това.

През тази нощ Лизел сънува, както през всички останали. Най-напред видя маршируващите кафяви ризи, но скоро те я поведоха към влака, където я очакваше обичайното откритие. Брат и отново се взираше в нея.

Когато се събуди, пицейки, Лизел веднага разбра, че този път нещо се е променило. Изпод завивките идваше някаква миризма, топла и неприятна. В началото се опита да си внуши, че нищо не се е случило, но когато татко се приближи и я прегърна, тя изплака и призна факта в ухото му.

– Татко – прошепна Лизел, – татко. – И това беше всичко. Той вероятно сам бе доловил миризмата.

Ханс Хуберман я взе нежно от леглото и я отнесе в банята. Моментът дойде няколко минути по-късно.

– Ще махнем чаршафите – каза татко и в момента, в който дръпна плата, нещо тупна на пода.

Между краката на високия мъж лежеше черна книга със сребърни букви.

Той погледна към нея.

Погледна момичето, което плахо сви рамене.

Сетне съсредоточено прочете заглавието на глас: „Наръчник на гробаря“.

Значи така се казва, помисли си Лизел.

Между тях настъпи мълчание. Мъжът, момичето, книгата. Той я вдигна и заговори меко като памук.

* * * РАЗГОВОР В ДВА ПРЕЗ НОЩТА * * *

– Твоя ли е?

– Да, татко.

– Искаш ли да я прочетеш?

Отново: – Да, татко.

Уморена усмивка.

Очи с цвят на разтопен метал.

– Е, ами да я прочетем тогава.

Четири години по-късно, когато отиде да пише в мазето, Лизел си припомни две неща около травмата с подмокреното легло. Най-напред тя имаше изключително голям късмет, че татко намери книгата. (За щастие миналият път, когато чаршафите трябваше да бъдат изпрани. Роза накара Лизел да ги махне от леглото. „И побързай, _Saumensch_! Да не си мислиш, че имаме цял ден?“) Второ, тя очевидно беше горда, че Ханс Хуберман бе част от нейното образование. _Странно е_ – написа Лизел след време, – _но главната заслуга да се науча да чета не беше толкова на училището. А на татко. Хората не го мислят за особено умен и е вярно, че той не чете много бързо, но аз скоро щях да науча, че думите и писането веднъж бяха спасили живота му. Или поне думите и един човек, който го беше научил да свири на акордеон..._

* * *

– Да караме поред – каза Ханс Хуберман през онази нощ. Сетне изпра чаршафите и ги простря. – А сега – рече той, когато се върна, – можем да започнем нашия среднощен час.

Жълтеникавата светлина беше оживяла от праха, който се носеше във въздуха.

Лизел седеше на студените чисти чаршафи, засрамена и ликуваща. Мисълта за подмокреното легло я измъчваше, но тя щеше да чете. Щеше да чете книгата.

В нея се надигна вълнение.

В ума ѝ се мярна бляскавото видение на едно десетгодишно момиче, което четеше по-добре от всички други на света.

Само ако беше толкова лесно!

– Да ти кажа истината – заяви баща ѝ направо, – самият аз не чета толкова добре.

Но това, че четеше бавно, не беше от значение. Дори навярно беше по-добре, че неговата скорост на четене е по-ниска от средната, защото по този начин момичето нямаше да се чувства толкова обезсърчено при пълната му липса на читателски умения.

Въпреки това в началото Ханс се чувстваше малко неловко, докато държеше книгата в ръцете си и прелистваше страниците.

Когато седна до нея на леглото, той се облегна назад, подвивайки леко крака настрани. Сетне прегледа отново книгата и я хвърли на одеялото.

– Защо му е на едно хубаво момиче да чете такова нещо?

Лизел отново сви рамене. Ако чиракът на гробаря четеше пълните съчинения на Гьоте или на някое друго литературно светило, сега пред тях щеше да има друга книга. Тя се опита да обясни.

– Аз... когато... тя лежеше на снега и... – Тихо изречените думи паднаха от леглото и се посипаха на пода като прах.

Но татко знаеше какво да каже. Той винаги знаеше какво да каже.

Ханс прокара пръсти през сънените си коси и рече:

– Добре, но искам да ми обещаеш нещо, Лизел. Обещай ми, че ако умра скоро, ще се погрижиш да бъда погребан, както трябва.

Тя кимна с цялата си искреност.

– Не искам да бъде прескачана шеста глава или стъпка четвърта от девета глава. – Той се засмя, последван от виновницата за подмокреното легло. – Е добре, радвам се, че се договорихме. А сега можем да започнем.

Ханс се намести за четене и кокалите му изскърцаха като дъските на старо дюшеме.

– Забавлението започва.

В тишината на нощта отварянето на книгата предизвика порив на вятъра.

Връщайки се назад, Лизел знаеше какво точно си е помислил татко, преглеждайки първата страница на „Наръчника на гробаря“. Той несъмнено си е давал сметка, че тази книга далеч не е идеалната за случая. В нея имаше думи, които бяха трудни дори за самия него. Да не говорим пък за това колко мрачна беше темата. Що се отнася до момичето, в нея се породиха внезапно желание да я прочете, което тя дори не се опита да разбере. В известен смисъл може би искаше да се увери, че брат ѝ е погребан, както трябва. Каквато и да беше причината, копнежът ѝ да прочете тази книга, беше толкова силен, колкото можеше да бъде копнежът на едно десетгодишно момиче.

Заглавието на първата глава беше: „Стъпка първа: Избор на правилните инструменти.“ Кратко въстъпление нахвърляше в общи линии съдържанието на следващите двайсет страници. Видовете лопати, кирки и ръкавици бяха изброени точка по точка, изтъкваше се и необходимостта от правилното им съхранение. Копаенето на гробове беше сериозно нещо.

Докато Ханс прелистваше страниците, той чувстваше очите на Лизел върху себе си. Те го търсеха и се взираха в него в трепетно очакване на първите думи, които ще се отронят от устните му.

– Ето тук. – Той се размърда отново и й подаде книгата. – Виж тази страница и ми кажи колко думи можеш да прочетеш.

Тя я погледна – и излъга.

– Около половината.

– Прочети ми някои от тях.

Но тя, разбира се, не можеше. Когато я накара да му посочи думите, които разчиташе, там имаше всъщност само три такива – трите главни думи в немския език за означаване на пълен член. А думите на цялата страница бяха общо около двеста.

„Може би ще се окаже по-трудно, отколкото съм предполагала“, помисли си Лизел за миг.

Ханс се наведе напред, стана и излезе.

Този път, когато се върна, каза:

– Всъщност имам по-добра идея. – В ръката си държеше дебел дърводелски молив и шкурка. – Да започнем от самото начало. – Лизел не видя причина да спори.

На opakото на един от листовите шкурка, в левия край, той очерта малък квадрат и тикна вътре в него едно главно „А“. В противоположния ъгъл сложи малко „а“. Дотук добре.

– А – каза Лизел.

– Коя дума започва, с „А“?

Тя се усмихна.

– _Aphel._

Ханс написа думата с големи букви и нарисова една разкривена ябълка под нея. Той все пак беше бояджия, а не художник. Когато приключи, вдигна глава и каза:

– А сега буквата „В“.

Докато напредваха през немската азбука, очите на Лизел ставаха все по-големи. Тя беше правила това и в училище, заедно с децата от забавачницата, но този път беше по-добре. Сега нямаше други освен нея и не се чувстваше така огромна. Беше й приятно да наблюдава ръката на баща си, докато изписваше думите и чертаеше недодяланите си рисунки.

– Е, хайде, Лизел – каза той, докато момичето си блъскаше главата. – Нещо, което започва със „S“. Лесно е. Много съм разочарован от теб.

Тя не можа да измисли нищо.

– Хайде! Помисли си за мама – подшушна й той закачливо.

И в този момент думата се стовари върху лицето й като плесница.

– _SAUMENSCH!_ – извика тя и татко избухна в смях. – Шт, не трябва да вдигаме толкова шум – каза момичето.

Но той продължи да се смее на глас, докато пишеше думата, допълвайки я с една от своите характерни рисунки.

* * * ТИПИЧНО ХУДОЖЕСТВЕНО ПРОИЗВЕДЕНИЕ * * *
НА ХАНС ХУБЕРМАН

{img:zusak_kradec_kartinka_4.png}

– Татко! – прошепна Лизел. – Аз нямам очи!

Той помилва момичето по косата. Беше паднала в капана му.

– С усмивка като тази – каза Ханс Хуберман, – не ти трябват очи. – Той я прегърна и сетне погледна отново рисунката с лице от топло сребро. – А сега буквата „_T_“.

Когато минаха през цялата азбука и я преговориха дузина пъти, татко се наведе напред и каза:

– Може би стига за днес?

– Само още няколко думи.

Но той беше категоричен.

– Достатъчно. Като се събудиш, ще ти посвирия на акордеон.

– Благодаря ти, татко.

– Лека нощ. – Тих едносричен смях. – Лека нощ, _Saumensch_.

– Лека нощ, татко.

Той изключи лампата, върна се и седна на стола. В тъмнината Лизел държеше очите си отворени. Тя наблюдаваше думите.

Уханието на приятелството

И така продължи.

През следващите няколко седмици на лятото среднощният урок започваше в края на всеки кошмар. Имаше още две подмокряния в леглото, но Ханс Хуберман просто повтаряше героичното си упражнение с мръсните чаршафи и се залавяше с урока по четене, рисувайки и рецитирайки. През ранните утринни часове, тихите гласове бяха гръмки.

В четвъртък, малко преди три часа следобед, мама каза на Лизел да се приготи, защото двете трябва да разнесат готовото пране. Татко обаче имаше други планове.

Той влезе в кухнята и каза:

– Съжалявам, мамо, но тя няма да дойде с теб днес.

Мама дори не си направи труда да вдигне глава от торбата с прането.

– А теб кой те е питал, _Arschloch_? Хайде, Лизел.

– Тя има урок по четене – обясни той, след което се усмихна на Лизел и й намигна. – С мен. Аз й преподавам. С нея ще отидем до река Ампер, където се учех да свиря на акордеон.

Сега вече бе привлякъл вниманието й.

Мама остави прането на масата, готвейки се да вложи в думите си подобаваща доза цинизъм.

– Какво каза?

– Мисля, че ме чу, Роза.

Мама се засмя.

– Ти пък на какво можеш да я научиш? – Картонена усмивка. Думи, сипещи се като боксови удари. – Като че ли самият ти можеш да четеш, _Saukerl_!

Кухнята чакаше. Татко нанесе контраудар.

– Ние ще разнесем прането вместо теб.

– Ти, мръсен... – Тя изведнъж замлъкна и след кратък размисъл добави: – Да се върнете преди да се стъмни.

– Ние и без това не можем да четем на тъмно, мамо – вметна Лизел.

– Какво искаш да кажеш, _Saumensch_?

– Нищо, мамо.

Татко се усмихна и посочи с ръка момичето.

– Книга, шкурка, молив – нареди той. После, когато Лизел вече беше излязла, добави: – И акордеона!

Скоро бяха на улица „Химел“, носейки думите, музиката и прането.

Докато вървяха към фрау Дилер, те се извърнаха на няколко пъти, за да видят дали мама все още е на портата. И тя наистина беше там. В един момент Роза Хуберман извика:

– Лизел, дръж прането, както трябва. Не го мачкай!

– Добре, мамо!

Няколко стъпки по-късно:

– Лизел, облечена ли си топло?!

– Какво?

– _Saumensch dreckiges_, никога не чуваш нищо! Облечена ли си топло? Днес може да застудее!

На ъгъла татко се наведе да си върже връзките на обувките.

– Лизел – рече той, – можеш ли да ми свиеш една цигара!

Нищо не би могло да й донесе по-голямо удоволствие.

След като разнесоха прането, те се отправиха към река Ампер, която течеше покрай града, отивайки към Дахау, концентрационния лагер.

Над реката имаше дървен мост.

Те седнаха на трийсетина метра от него, в тревата, където пишеха думи и ги четяха на глас, а когато наближи да падне мрак, Ханс извади акордеона. Лизел го гледаше и слушаше, макар че не забеляза веднага объркания израз върху лицето на татко, докато свиреше тази вечер.

* * * ЛИЦЕТО НА ТАТКО * * *

То беше подвижно и озадачено,
но не разкриваше никакви отговори.
Все още не.

В него бе настъпила промяна. Лека промяна.

Лизел я видя, но трябваше да мине време, за да я разбере, когато всички истории се сглобиха в една. Докато го наблюдаваше как свири, тя нямаше представа, че самият акордеон на Ханс Хуберман си имаше своята история. И след време тази история щеше да пристигне на улица „Химел“ №33 в ранните часове на сутринта, с отпуснати рамене и тръпнещо сако. Тя щеше да носи куфар, книга и два въпроса. История. История след история. История в друга история.

Засега, историята беше само една, що се отнася до Лизел, и тя ѝ се наслаждаваше.

Момичето се отпусна във високата трева и легна по гръб.

Затвори очи, възприемайки мелодията с ушите си.

Имаше, разбира се, и проблеми. Татко на няколко пъти едва не ѝ изкрещя.

– Хайде, Лизел – казваше той. – Ти знаеш тази дума, знаеш я!

Точно когато нещата като че ли тръгваха гладко, настъпваха неочаквани трудности и тя се объркваше.

Когато времето беше хубаво, следобедите ходеха на брега на река Ампер. А когато беше лошо, отиваха в мазето. Главно заради мама. В началото се опитаха да използват кухнята, но се оказа невъзможно.

– Роза – каза Ханс веднъж, като вметна думите си по средата на едно нейно изречение. – Ще ми направиш ли една услуга?

Тя вдигна глава от печката?

– Каква?

– Моля те, _умолявам те_, би ли си затворила устата само за пет минути?

Можете да си представите реакцията ѝ.

В крайна сметка пак се озоваха в мазето.

Долу нямаше осветление, затова взимаха газената лампа и така бавно, между училището и дома, между реката и мазето, между добрите и лошите дни, Лизел се учеше да чете и да пише.

– Скоро – каза ѝ веднъж татко – ще можеш да четеш онази ужасна гробарска книга със затворени очи.

– И ще мога да се махна от забавачницата – добави Лизел с мрачна решимост.

По време на един от уроците в мазето шкурката свърши (тя вървеше доста бързо) и татко извади отнякъде една четка. В дома на Хуберманови почти нямаше предмети на лукса, но пък имаше излишък от боя, която свърши добра работа за образованието на Лизел. Татко казваше някоя дума, момичето трябваше да я изрече буква по буква и след това да я нарисува на стената, в случай че не беше сбъркала. След месец стената беше замазана повторно. Нова циментова страница.

Понякога вечер след часовете в мазето Лизел седеше свита във ваната и чуваше едни и същи реплики:

– Смърдиш – казваше мама на Ханс. – Смърдиш на цигари и керосин.

Седейки във водата, тя си представяше миризмата, която идваше от дрехите на татко. Повече от всичко това беше уханието на приятелството и Лизел го усещаше и по себе си. Тя обичаше това ухание. Затова поднасяше ръка към носа си и се усмихваше, докато водата във ваната изстиваше.

Шампионът тежка категория
от училищния двор

Лятото на 1939 г. вървеше забързано или може би Лизел бързаше. Играеше футбол с Руди и другите деца от улица „Химел“ (основно забавление през цялата година), разнасяше прането из града с мама и учеше думи. И то като че ли свърши няколко дни, след като беше започнало.

До края на годината се случиха две важни неща.

* * * СЕПТЕМВРИ-НОЕМВРИ 1939 г. * * *

1. Започна Втората световна война.
2. Лизел Мемингер стана шампион тежка категория на училищния двор.

Началото на септември.

В Молкинг беше хладен ден, когато войната започна и работата ми нарасна.

Светът говореше за нея.

Заглавията във вестниците звучаха приповдигнато.

Гласът на фюрера гърмеше по германските радиа: „Ние няма да се предадем. Няма да се спрем. Победата ще бъде на наша страна. Нашето време дойде.“

Германското нашествие в Полша беше започнало и хората се събираха навсякъде, за да слушат новини за него. Улица „Мюнхен“, като всички главни улици в Германия, оживя с началото на войната. Миризмите, виковете. Преди няколко дни се чу, че ще има купони и сега това вече беше официално оповестено. Англия и Франция изпратиха своите декларации на Германия. Да откраднем една фраза от Ханс Хуберман:

Забавлението започна.

В деня, в който войната беше обявена, татко бе имал късмета да получи поръчка за работа. На път за вкъщи, той взе от земята един захвърлен вестник и вместо да се наведе и да го мушне между кутиите с боя в количката си, го сгъна и го пхна под ризата си. Когато се прибра у дома, потта беше изсмукала мастилото върху кожата му. Вестникът се озова на масата, но новините бяха отпечатани върху гърдите му. Татуировка. Разкопчал ризата си, той гледаше надолу под несигурното осветление в кухнята.

– Какво пише там? – попита Лизел. Тя гледаше ту черния отпечатък върху кожата, ту вестника.

– „Хитлер завзема Полша“ – отговори той и се отпусна тежко на един стол. – „_Deutschland uber Alles_“ – прошепна Ханс Хуберман, но в гласа му не прозвуча особен патриотизъм.

На лицето му се изписа пак онзи израз – неговото акордеоново лице.

Така започна една война.

Лизел скоро беше въввлечена в друга.

Близко месец след началото на учебната година тя беше преместена в подходящия за нея клас. Може би си мислите, че причината за това е било по-доброто ѝ четене, но не беше така. Въпреки несъмнения напредък, Лизел все още четеше трудно. Изреченията ѝ се изплъзваха. Думите ѝ играеха номера. Всъщност тя беше преместена в по-горен клас, защото беше започнала да саботира забавачницата. Отговаряше на въпросите, зададени на други деца, и говореше на висок глас. На няколко пъти получи

така наречения _Watschen_ в коридора.

* * * ДЕФИНИЦИЯ * * *

Watschen (произнася се „ватчен“) = добър пердах.

В новия си клас Лизел беше отведена настрана, сложена на един стол и учителката, която по случайност беше и монахиня, ѝ каза да си затваря устата. Руди погледна към нея от другия край на класната стая и ѝ помахна с ръка. Лизел му помахна в отговор и се опита да не се усмихне.

У дома тя беше доста напреднала с четенето на Гробарския наръчник заедно с татко. Те обграждаха с кръгче думите, които тя не разбираше, и на следващия ден се заемаха с тях в мазето. Лизел си мислеше, че е напреднала достатъчно. Но не беше така.

Някъде в началото на септември в училище бяха проведени изпити. Един от тях беше по четене. Всяко дете трябваше да излезе пред класа и да прочете откъс, избран от учителката. Беше мразовита сутрин, но слънцето сияеше ярко. Ореол обграждаше мрачната жетварка, сестра Мария. (Между другото, допада ми тази представа на хората за мрачната жетварка с нейната коса. Намирам я за забавна.)

В огряната от слънцето стая имената гърмяха едно след друго, изричани наслуки:

– Валденхайм, Леман, Щайнер.

Всички ставаха един по един и четяха, представяйки се кой както може. Руди беше изненадващо добър.

По време на изпита Лизел седеше, обзета едновременно от трепетно очакване и мъчителен страх. Ужасно искаше да провери себе си и да види доколко е напреднала. Ще ли да се справи. Можеше ли да се доближи до Руди и останалите?

Всеки път, когато сестра Мария погледнеше списъка си, сноп от нерви се стягаше около ребрата на Лизел. Той се появи най-напред в стомаха ѝ, но сетне пропъзля и нагоре. Скоро щеше да се усуче около шията ѝ като дебело въже.

Когато Томи Мюлер приключи посредственото си представяне, учителката огледа стаята. Всички бяха чели. С изключение на нея.

– Много добре. – Сестра Мария кимна, стигайки до края на списъка. – Приключихме.

– Не! – извика един глас, който почти се материализира в другия край на класната стая. Към него беше прикрепено момче с лимонено руса коса и колене, които стърчаха изпод панталоните му под чина. То вдигна ръка и каза: – Сестро, мисля, че забравихте Лизел.

Сестра Мария не беше особено впечатлена от пропуска си.

Монахинята хвърли дневника на масата пред себе си и втренчи поглед в Руди с тъжно неодобрение. В израза на лицето ѝ имаше нещо почти меланхолично. Защо, мислеше си тя жалостиво, трябва да търпя Руди Щайнер? Той просто не може да си държи устата затворена. Защо, боже мой, защо?

– Не – отсече сестра Мария накрая. Малкият ѝ корем се наклони напред заедно с останалата част от нея. – Боя се, че Лизел не може да го направи, Руди. – Учителката погледна към момичето, сякаш, за да намери потвърждение за думите си. – Тя ще ми почете по-късно.

Лизел се покашля и заговори с нотки на тихо предизвикателство в гласа си:

– Мога да го направя, сестро. – Повечето деца я наблюдаваха мълчаливо. Неколцина от тях демонстрираха изтънченото детско изкуство на присмеха.

На монахинята ѝ се струпа вече твърде много.

– Не, не можеш! Какво правиш? – извика тя след това, защото Лизел бе станала от стола си и вървеше бавно и сковано към черната дъска. Тя взе книгата и я отвори наслуки.

– Добре тогава – каза сестра Мария. – Щом искаш, направи го!
– Да, сестро. – След кратък поглед към Руди Лизел сведе глава и втренчи очи в страницата.

Когато ги вдигна отново, стаята като че ли се разпадна и сетне се сглоби наново, но някак разкривена. Всички деца се бяха слели пред очите ѝ в една обща каша и в миг на вдъхновение тя си представи как прочита цялата страница гладко, безупречно и победоносно.

* * * КЛЮЧОВА ДУМА * * *
„Представи си“

– Хайде, Лизел.

Руди наруши мълчанието.

Крадецът на книги погледна надолу, към думите.

Хайде. Този път Руди изрече думата безгласно. Хайде, Лизел.

Тя чу как кръвта тупти в слепоочията ѝ. Изреченията се замъглиха.

Бялата страница изведнъж се оказа написана на друг език и това, че в очите ѝ не се появиха сълзи не помагаше. Дори вече не виждаше думите.

И слънцето. Това ужасно слънце. То разби прозореца – стъклата бяха навсякъде – и сипеше лъчите си над безполезното момиче. То сякаш крещеше в лицето ѝ: „Можеш да откраднеш книга, но не можеш да прочетеш нищо от нея!“

И тогава тя го намери. Решението.

Поемайки си дълбоко дъх, Лизел започна да чете, но не от книгата, която беше пред нея, а от „Наръчника на гробаря“. Глава Трета: „Когато вали сняг“. Беше запомнила текста наизуст от уроците с татко.

– Когато вали сняг – поде Лизел, – постарайте се да си набавите добра лопата. Копайте дълбоко. Не трябва да ви мързи. Не пестете усилия. – Тя отново преглътна голяма буца въздух. – Разбира се, по-лесно е да изчакате по-топлите часове на деня, когато...

И тук всичко свърши.

Книгата беше грабната от ръцете ѝ и ѝ беше заповядано:

– Лизел, в коридора!

Докато получаваше своето малко Watschen, Лизел чуваше смеха от класната стая, прекъсван от удрящата ръка на сестра Мария. Тя ги виждаше. Всички онези смачкани на каша деца. Ухилени, заливащи се от смях. Окъпани от слънчевата светлина. Всички се смееха, с изключение на Руди.

През междучасието ѝ се подиграваха. Едно момче на име Лудвиг Шмайкел дойде при нея с някаква книга.

– Хей, Лизел – каза той, – имам проблем с една дума тук. Би ли ми я прочела?

– Лудвиг се засмя, десетгодишен самодоволен смях. – Ти си _Dummkopf_ – ти си идиотка!

Облаците сега се носеха един след друг, големи и тромави. И други деца започнаха да ѝ подвикват, наблюдавайки я как кипи от гняв.

– Не ги слушай – посъветва я Руди.

– Лесно ти е да го кажеш. Не ти си глупавият.

Към края на междучасието градусът на коментарите се повиши и в един момент нещо в нея се прекърши. Шмайкел отново се приближи към нея.

– Хайде, Лизел. – Той тикна книгата под носа ѝ. – Ще ми помогнеш ли?

И тя наистина му помогна.

Стана, взе книгата от него, и докато той се хилеше през рамо на няколко от децата, тя я хвърли настрани и го ритна с всичка сила в областта на слабините.

Е, както можете да предположите, Лудвиг Шмайкел определено се сгъна на две, като в същото време получи и удар в ухото. А когато се строполи на земята, той беше нападат. Беше връхлетян от момиче, което го удряше, дращеше и унищожаваше. Момиче обзето от неистова ярост. Кожата му беше толкова топла и мека. Кокалчетата и

ноктите ѝ бяха толкова страховито твърди и остри, макар и малки.

– Ти, _Saukerl_. – Гласът ѝ също можеше да дращи. – _Arschloch!_ Можеш ли да ми кажеш думата _Arschloch_ буква по буква?

О, какви облаци се събраха там.

Огромни тлъсти облаци.

Тъмни и дундести.

Те се блъскаха един в друг. Извиняваха се. Движеха се и си търсеха място.

Децата, разбира се, се скупчиха наоколо, както обикновено правят, когато стане бой. Бульон от ръце, крака, викове и възклицания, който ставаше все по-гъст. Те гледаха как Лизел Мемингер пердаши Лудвиг Шмайкел, както никой през живота му не го е пердашил.

– Боже мой! – изпищя едно момиче. – Тя ще го убие.

Лизел не го уби.

Но беше близо до това.

Всъщност, единственото нещо, което я спря, беше потръпващото ухилено лице на Томи Мюлер. Все още преливаща от адреналин, Лизел го зърна да се кикоти по един толкова нелеп начин, че го свали на земята и започна да налага и _него_.

– Какво правиш!? – изви той жалостиво и едва след третия или четвъртия удар и появата на ярката струйка кръв от носа му тя спря.

Застанала на колене, Лизел си пое дълбоко въздух, слушайки стоновите под себе си. Тя огледа водовъртежа от лица около нея и обяви:

– Не съм глупава.

Никой не оспори това.

Когато всички влязоха в класната стая и сестра Мария видя състоянието на Лудвиг Шмайкел, започна разследване. Подозренията най-напред паднаха върху Руди и още няколко момчета, които постоянно се биеха.

– Ръцете! – нареди учителката и всяко от децата ѝ показваше поред ръцете си, но всички те се оказваха чисти. – Не мога да повярвам! – промърмори по едно време монахинята. – Не е възможно! – Изумлението ѝ беше предизвикано от ръцете на Лизел Мемингер, по които съвсем ясно се виждаха следи от Лудвиг Шмайкел с цвят на ръжда. – В коридора! – отсече сестра Мария за втори път този ден. Всъщност, за втори път през този час.

Този път пердахът не беше малък. Не беше и среден. Това беше майката на всички наказания в коридора – големия _Watschen_, така да се каже. В крайна сметка Лизел едва сядаше на чина си до края на седмицата. И този път от класната стая не се чуваше смях, защото всички слушаха уплашено какво става навън.

В края на учебния ден Лизел потегли към вкъщи с Руди и другите деца от семейство Щайнер. Докато приближаваха улица „Химел“, мислите ѝ се редяха една след друга в ума ѝ, докато накрая я обзе дълбока мъка – проваления рецитал на „Наръчника на гробаря“, разрушеното ѝ семейство, кошмарите ѝ, унижението през този ден. Тя се сви в една канавка и се разхлипа. Руди беше там, до нея.

Започна да вали, хубав силен дъжд.

Курт Щайнер им извика нещо, но никой от тях не помръдна. Едното дете седеше измъчено под падащите талази дъжд, а другото стоеше до него и чакаше.

– Защо трябваше той да умре? – попита Лизел, но Руди пак не направи нищо. Не каза нищо.

Когато тя най-накрая се изправи, той я прегърна през рамо, както правят най-добрите приятели, и двамата тръгнаха. Нямаше молби за целувки. Нищо такова. Как да не се влюбиш в момче като Руди?

„Само не ме ритай през топките“, мислеше си той в това време, но не ѝ го каза. Трябваше да минат близо четири години, за да сподели това с нея.

А сега Руди и Лизел вървяха по улица „Химел“ под дъжда.

Той беше лудият, който се беше боядисал в черно, нанасяйки поражение на света.

Тя беше крадецът на книги без думи.

Но доверете ми се, думите бяха на път и когато пристигнеха, Лизел щеше да ги държи в ръцете си като облаци и щеше да ги изстискава като дъжд.

Част втора
Свитите рамене

>>

в която се разказва за:

едно момиче от мрак – радостта от цигарите – един градски разносвач – няколко мъртви писма – рождения ден на Хитлер – 100% чиста германска пот – вратите на кражбата – и една книга от огън

Момиче от мрак

* * * МАЛКО СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ * * *

Първа открадната книга – 13 януари 1939 г.

Втора открадната книга – 20 април, 1940 г.

Период между споменатите откраднати книги: 463 дни

Ако сте по-лекомислени, бихте казали, че за да се случи това, е бил необходим само малко огън и определено количество човешки крясъци. Навярно бихте заключили, че само това е било нужно, за да може Лизел Мемингер да се сдобие с втората си открадната книга, макар тя да димеше в ръцете ѝ. Въпреки че запали ребрата ѝ.

Проблемът обаче е следният:

Моментът не е подходящ, за да бъдете лекомислени.

Моментът не е подходящ да се разсейвате, да поглеждате настрани или да проверявате печката, защото когато крадецът на книги открадна втората си книга, не само че имаше много фактори, свързани с желанието ѝ да направи това, но самото деяние провокира най-важните неща, които щяха да последват. Тази кражба положи основите на една дълга поредица от посегателства над книги. Тя щеше да вдъхнови Ханс Хуберман да измисли план как да помогне на един еврейски юмручен боец. И пак тя щеше да покаже на _мен_, още веднъж, че една възможност води до друга, също както един риск води до още рискове, един живот до още живот и една смърт до още смърт.

* * *

В известен смисъл това беше съдба.

Нали разбирате, някои може би ще кажат, че нацистка Германия е била построена върху антисемитизма, един свръхрелигиозен водач и нация от изпълнени с омраза фанатици, но истината е, че всички тези неща можеха да не доведат до нищо съществено, ако германците нямали слабост към една определена дейност.

Да горят.

Германците обичаха да горят разни неща. Магазини, синагоги, Райхстази, къщи, лични вещи, трупове и, разбира се, книги. Те намираха удоволствие в едно добро горене на книги, което пък даваше възможност на хората със специално отношение към книгите да се доберат до заглавия, които иначе бяха недостъпни за тях. Ние вече познаваме човек с такива наклонности и това беше момичето с тънки кости на име Лизел Мемингер. На нея наистина ѝ се наложи да чака 463 дни, но си струваше. В края на един следобед, в който бе имало много вълнение, много красиво зло, един окървавен глезен и плесница от приятелска ръка, Лизел Мемингер постигна втория си успех. „Свити рамене“. Това беше синя книга с червени букви, гравирани върху корицата, и малка картинка на кукувица под заглавието, също в червено. Поглеждайки назад, Лизел не се срамуваше от постъпката си. Напротив, онова, което чувстваше в стомаха си, приличаше повече на гордост. А самото желание да я открадне беше провокирано от гняв и тъмна омраза. Всъщност на 20 април – рождения ден на фюрера – когато тя грабна книгата изпод тлеещата купчина пепел, Лизел беше момиче, направено от мрак.

Въпросът, разбира се, е защо?

На какво имаше да се гневи?

Какво се беше случило през изминалите четири-пет месеца, за да се стигне до такива чувства?

Накратко, отговорът се простираше от улица „Химел“ до фюрера, сетне до неоткриваемото местонахождение на истинската ѝ майка и обратно.

Като повечето нещастия и това започна с едно недвусмислено щастие.

Радостта от цигарите

Към края на 1939 г. Лизел вече се беше пригодила доста добре към живота в Молкинг. Тя все още сънуваше кошмари с брат си и тъгуваше по майка си, но сега вече имаше и своите утехи.

Тя обичаше баща си, Ханс Хуберман, и дори приемната си майка, въпреки непрестанните ругатни и обиди. Обичаше и мразеше най-добрия си приятел, Руди Щайнер, което беше съвсем в реда на нещата. Гордееше се също с факта, че въпреки провала ѝ в класната стая, четенето и писането ѝ определено се подобряваха и съвсем скоро можеха да бъдат наречени прилични. Всичко това доведе до някаква форма на задоволство, което скоро щеше да нарасне, доближавайки се до понятието Щастие.

* * * КЛЮЧОВЕТЕ КЪМ ЩАСТИЕТО * * *

1. Завършването на „Наръчника на гробаря“.
2. Избягването на гнева на сестра Мария.
3. Получаването на две книги за Коледа.

* * *

17 декември.

Тя помнеше датата добре, защото беше точно седмица преди Коледа.

Както обикновено, нощният ѝ кошмар прекъсна съня ѝ и тя беше събудена от Ханс Хуберман. Ръката му държеше потния плат на пижамата ѝ.

– Влакът? – прошепна той.

– Влакът – потвърди Лизел.

Тя си пое дълбоко въздух и когато беше готова, започнаха да четат Единайсета глава от „Наръчника на гробаря“. Завършиха я малко след три часа и им остана само последната глава, която се казваше „Почитайки гробището“. Татко с очи, подут от умора, и лице, обрасло в гъсти бакенбарди, затвори книгата в очакване на остатъка от съня си. Но не го получи.

Лампата бе угасена едва преди минута, когато Лизел му заговори в тъмното.

– Татко?

Той издаде само някакъв гърлен звук.

– Буден ли си, татко?

– _Ja._

Облегната на лакът:

– Много те моля, нека да завършим книгата.

Чу се дълга въздишка, дращение на ръка по бакенбарди и след това светлината.

Той отвори книгата и започна:

– Глава Дванайсета: Почитайки гробището.

Те четеха през ранните часове на утрото, обграждайки и пишейки думите, които тя не разбираше, прелиствайки страниците към дневната светлина. На няколко пъти татко почти заспа, предавайки се на лепкавата умора в очите му и на климането на главата му. Всеки път Лизел го хващаше, но тя не беше нито толкова самоотвержена, че да го остави да спи, нито толкова самолюбива, че да се чувства обидена. Тя беше момиче, което трябваше да изкачи цяла една планина.

Най-накрая, когато мракът навън започна да се разкъсва, те свършиха.

Последният пасаж звучеше горе-долу така:

Ние, хората от Погребалното сдружение на град Байерн, се надяваме, че сме ви забавлявали и информирали за процедурите, мерките за безопасност и задълженията на гробокопачеството. Желаем ви успех в кариерата ви в погребалното изкуство и се надяваме, че тази книга ви е помогнала по някакъв начин.

Когато книгата беше затворена, те си размениха погледи.

– Направихме го, а? – каза татко.

Лизел, наполовина завита с одеялото, изучаваше черната книга в ръката му с нейните сребърни букви. Тя кимна с пресъхнала уста и гладна в ранната утрин. Това беше един от онези мигове на свършена умора, когато не само си свършил работата си, но си победил и нощта.

Татко се протегна със свити юмруци и очи, които бяха така здраво затворени, сякаш всеки момент щеше да се чуе стържене. А навън беше утрин, която не смееше да бъде дъждовна. Те и двамата станаха и тръгнаха към кухнята и там, през мъглата на заскрежения прозорец, видяха розовите ивици светлина върху снежните покриви на улица „Химел“.

– Виж цветовете – каза татко. Трудно е да не харесваш човек, който не само забелязва цветовете, но и говори за тях.

Лизел все още държеше книгата. Тя я стисна още по-здраво, когато снегът стана оранжев. На един от покривите видя малко момче, което седеше и гледаше към небето.

– Името му е Вернер – рече тя. Думите се отрониха неволно от устата ѝ.

– Да – каза татко.

В училище нямаше повече препитвания по четене, но Лизел все повече трупаше самочувствие и една сутрин взе някакъв случаен учебник, за да види дали може да се справи с него. Оказа се, че може да прочете всяка една дума, но скоростта ѝ си оставаше доста по-бавна от тази на другите ученици. Много по-лесно е да бъдеш на границата на нещо, осъзна тя, отколкото да постигнеш самото нещо. Трябваше ѝ още време.

Един следобед беше изкушена да открадне книга от библиотеката в класната стая, но откровено казано, перспективата да получи поредния Watschen от ръцете на сестра Мария се оказа достатъчно силна спирачка. Освен това не гореше чак от желание да открадне книгите от училищната библиотека. Тази липса на интерес може би се дължеше на катастрофалния ѝ ноемврийски провал в четенето, но Лизел не беше сигурна.

Тя вече не се обаждаше в час.

Нито пък гледаше предизвикателно.

С настъпването на зимата престана да бъде жертва на изблиците на неудовлетвореност на сестра Мария, предпочитайки да наблюдава как извеждат другите в коридора, за да получат каквото са си заслужили. Не беше особено приятно да слушаш как някой друг си пати навън, но фактът, че е някой друг вместо теб, макар да не беше истинска утеха, носеше все пак известно облекчение.

Когато училището прекъсна за кратко за Weihnachten*, Лизел дори пожела на сестра Мария „весела Коледа“, преди да тръгне за вкъщи. Знаейки, че Хуберманови на практика са във фалит (защото плащанията по дълговете и наема бяха по-големи от постъпленията им), тя не очакваше никакъв подарък. Може би само по-празнична трапеза. За нейна изненада обаче на Бъдни вечер, след като стоя в църквата до полунощ заедно с мама, татко, Ханс Младши и Труд, когато се върнаха вкъщи, Лизел видя под коледното дърво нещо увито във вестник.

[* Коледа (нем.). – Б.пр.]

– Подарък от дядо Коледа – каза татко, но момичето не се хвана на тази въдица. Тя прегърна поред двамата си приемни родители, преди още да е изтупала снега от раменете си.

Когато разви хартията, намери вътре две малки книги. Първата беше „Кучето Фауст“, написана от човек на име Матеус Отлеберг. Предстоеше ѝ да прочете тази

книга тринайсет пъти. На Бъдни вечер прочете първите две страници на кухненската маса, докато татко и Ханс Младши спореха за нещо, което тя не разбираше. Нещо, което се казваше „политика“.

По-късно почетоха още малко в леглото, придържайки се към традицията да обграждат думите, които не знаеше, и да ги записват. „Кучето Фауст“ имаше и картинки – очарователни рисунки на немска овчарка с неприличния навик да се лигави и способност да говори.

Втората книга се казваше „Фарът“ и беше написана от жена, Ингрид Рипинщайн. Тази книга беше малко по-дълга и затова Лизел можа да я прочете само девет пъти, като скоростта ѝ се увеличаваше с малко след края на всеки плодотворен прочит.

Беше няколко дни след Коледа, когато тя зададе един въпрос относно книгите. Те ядяха в кухнята. Гледайки пълните лъжици грахова супа, които влизаха в устата на мама, Лизел реши да пренасочи вниманието си към татко.

– Има нещо, което трябва да ви попитам.

Първоначално, никакъв отговор.

– Е?

Това беше мама, все още с наполовина пълна уста.

Исках само да знам откъде намерихте пари за моите книги?

Кратка усмивка над лъжицата на татко.

Наистина ли искаш да знаеш?

– Разбира се.

Татко извади от джоба си каквото беше останало от дажбата му тютюн за днес и започна да си свива цигара, а Лизел стана нетърпелива.

– Ще ми кажеш ли или не?

– Но аз току-що ти казах, детето ми – засмя се татко. Той приключи с първата цигара, хвърли я на масата и се зае да свива втора. – Ето така.

В този момент мама приключи със супата, пускайки шумно лъжицата си в празната чиния, потисна едно картонено оригване и отговори вместо него:

– Този „Saukerl“ – каза тя. – Знаеш ли какво направи той? Той сви всичките си мръсни цигари, сетне отиде на пазара, докато беше в града, и ги изтъргува с някакви цигани.

– Осем цигари за книга. – Татко победоносно бутна една в устата си. Запали я и вдиша дълбоко дима. – Да благодарим на Бог за цигарите, а, мамо?

Мама само му хвърли един от типичните си погледи на отвращение, последван от най-обичаната дума в речника ѝ – „Saukerl“.

Лизел си размени обичайното намигване с татко и доизяде супата си. Както винаги, една от книгите ѝ беше до нея. Не можеше да отрече, че отговорът на въпроса ѝ беше повече от задоволителен. Не бяха много хората, които можеха да кажат, че образованието им е било заплатено с цигари.

Мама от своя страна каза, че ако Ханс Хуберман го е бивало поне малко, той е щял да размени тютюна си за нова рокля, от каквато тя отчаяно се нуждаела, или за по-добри обувки.

– Но не... – сипеше тя думите си в мивката. – Когато става дума за мен, ти предпочиташ да си изпушиш цялата дажба, нали така? Плюс тази на някои от съседите ни.

Но след няколко вечери Ханс Хуберман се прибра у дома с кутия яйца.

– Съжалявам, мамо. – Той ги сложи на масата. – Но никъде не намерих обувки.

Мама обаче не се оплака.

Тя дори си тананикаше, докато готвеше яйцата и беше на крачка от това да ги изгори. Изглежда, че цигарите можеха да носят много радости и в дома на Хуберманови цареше щастие.

То свърши няколко седмици по-късно.

Градският разносвач

Проблемите започнаха с прането, а сетне бързо изникнаха и други.

Веднъж, докато обикаляха клиентите си в Молкинг, един от тях – Ернст Фогел, ѝ съобщи, че не може повече да си позволи да дава дрехите си за пране и гладене.

– Времената са такива – извини се той. – Става все по-трудно. Войната направи живота ни по-тежък. – Той погледна към момичето. – Сигурен съм, че получавате издръжка за това, че гледате малката, нали?

За голяма изненада на Лизел мама беше като онемяла.

Тя държеше в ръцете си празна торба.

Хайде, Лизел.

Думите не бяха изречени. Вместо това момичето беше повлечено грубо.

– Съжалявам, фрау Хуберман! – извика Фогел от стълбите, докато вятърът развяваше безжизнено мазните му кичури коса пред челото му.

Лизел му махна.

Той ѝ махна в отговор.

А мама ѝ се скара.

– Не му махай на този Arschloch – рече тя. – И върви по-бързо!

Тази вечер, докато Лизел беше във ваната, мама я жулеше особено силно, като през цялото време си мърмореше нещо по адрес на „този Saukerl Фогел“, имитирайки го през интервали от две минути:

– Сигурен съм, че взимате издръжка за малката... – нареждаше тя изкарвайки яда си на голия гръб на момичето. – Не струваш чак толкова много, Saumensch. Нали знаеш, че не съм забогатяла от теб.

Лизел седеше там и понасяше всичко.

Седмица след този инцидент Роза я замъкна в кухнята и я сложи да седне на масата.

– Виж какво, Лизел – каза тя, – тъй като и без това прекарваш половината си време на улицата, играейки футбол, би могла да свършиш нещо полезно междувременно.

– Какво имаш предвид, мамо – попита Лизел, гледайки надолу към ръцете си.

– Отсега нататък ти ще взимаш и ще разнасяш прането вместо мен. Тези богаташи по-трудно ще се отказват от услугите ни, ако ти стоиш срещу тях. Ако те питат къде съм аз, казвай им, че съм болна. И се постарай да изглеждаш тъжна. Ти си достатъчно мършава и бледа, за да будиш съжаление.

– Хер Фогел не ме съжали.

– Е добре... – Раздразнението ѝ беше очевидно. – Другите може би пък ще те съжалят. Затова недей да спориш.

– Да, мамо.

За момент втората ѝ майка като че ли се канеше да я утеши и да я потупа по рамото.

Ти си добро момиче, Лизел. Добро момиче. Туп, туп, туп.

Но тя не направи нищо такова.

Вместо това Роза Хуберман стана, избра една дървена лъжица и я тикна под носа на Лизел. От нейна гледна точка, това беше въпрос на необходимост.

– След като отнесеш прането на някой от адресите, взимаш парите и се прибираш право вкъщи, колкото и малко да са. Никакво ходене при татко, ако е сбъркал да си намери някаква работа. И никакво мотаене с този малък Saukerl, Руди Щайнер. Право вкъщи.

– Да, мамо.

– И когато носиш тази торба, носи я, както трябва. Не я люлей, не я пускай на земята, не я мачкай и не я хвърляй през рамо.

– Да, мамо.

– Да, мамо. – Роза Хуберман беше голям и ревностен имитатор. – По-добре гледай да не сбъркаш нещо, Saumensch. Защото ако го направиш, аз ще разбера. Знаеш това, нали?

– Да, мамо.

Повтарянето на тези две думи често беше най-добрият начин да оцелееш, а също и стриктното придържане към нарежданията на Роза Хуберман. И от този ден Лизел тръгна по улиците на Молкинг, от бедните към богатите къщи, взимайки и разнасяйки прането. В началото се чувстваше самотна, но никога не се оплака на никого. А първият път, когато тръгна с торбата из града, тя зави зад ъгъла на улица „Мюнхен“, погледна и в двете посоки и силно я завъртя – пълен кръг на 360 градуса – и след

това провери съдържанието вътре. Слава богу, дрехите не бяха намачкани. Никакви тънки. Само усмивка и обещание да не прави повече така.

Общо взето, Лизел се забавляваше. Тя не получаваше дял от заплащането, но да бъде извън къщата и да обикаля улиците без мама, само по себе си беше нещо прекрасно. Нямаше сочене с пръст и ругатни. Нямаше хора, които да я зяпат, докато ѝ се карат, че не държи торбата, както трябва. Само спокойствие и мир.

Освен това някои от хората ѝ станаха симпатични:

* Семейство Фафелхюрвер разглеждаха прането и казваха, „Ja, ja, sehr gut, sehr gut“. Лизел си представяше, че те правят всичко по два пъти.

* Любезната Хелена Шмид ѝ подаваше парите с изкривена от артритата ръка.

* Вайнгартнерови имаха котарак с увиснали мустаци, който винаги се появяваше на вратата заедно с тях. Наричаха го малкият Гьобелс и беше кръстен на дясната ръка на Хитлер.

* И фрау Херман, жената на кмета, която стоеше в огромния студен коридор с бухнали коси. Винаги безмълвна. Винаги сама. Никога не пророни дума, нито веднъж.

Понякога Руди я придружаваше.

– Колко пари имаш там? – попита той един следобед. Беше почти тъмно и тъкмо минаваха покрай магазина на улица „Химел“. – Предполагам, си чула за фрау Дилер? Казват, че имала в магазина си скрити бонбони и ако платиш достатъчно...

– Дори не си го и помисляй. – Лизел винаги стискаше парите здраво. – Ти нямаш такава майка като мен.

Руди сви рамене.

– Е, бях длъжен да опитам.

В средата на януари в училище децата насочиха усилията си към писането на писма. След като усвоиха основните положения, всеки ученик трябваше да напише по две писма, едно до приятел и още едно до някой от друг клас.

Писмото на Руди до Лизел изглеждаше така:

Скъпа Saumensch,

Все още ли си толкова безполезна във футбола, както беше последният път, когато играхме. Надявам се да е така. Това означава, че отново ще мога да мина покрай теб като Джеси Оуенс на Олимпийските игри...

Когато сестра Мария го откри, тя му зададе един въпрос, много приятелски:

* * * ПРЕДЛОЖЕНИЕТО НА СЕСТРА МАРИЯ * * *

Искаш ли да посетиш коридора, хер Щайнер?

Не е нужно да се казва, че Руди отговори отрицателно, листът беше скъсан и той започна отново. Второто писмо беше адресирано до момиче на име Лизел и в него се питаше какви са хобитата ѝ.

У дома, докато разсъждаваше над писмото, което ѝ беше дадено за домашно, Лизел реши, че е нелепо да пише на Руди или някой друг „Saukerl“. В това нямаше никакъв смисъл. Докато пишеше в мазето, тя заговори на татко, който в това време отново пребоядисваше стената.

И той, и па`рите от боята се обърнаха едновременно.

– „Was wuistz?“ – Това беше най-грубата форма, която можеше да придобие немският език, но думите бяха изречени абсолютно приятелски. – Да, какво?

– Ще мога ли да напиша писмо на мама?

Пауза.

– Защо ти е да ѝ пишеш писмо? При положение, че всеки ден ти е на главата. – На лицето на татко беше изписана дяволита усмивка. – Това не ти ли стига?

– Не тази мама. – Тя преглътна.

– О. – Татко се върна при стената. – Е, предполагам, че би могла. Ще изпратиш писмото на онази жена... как ѝ беше името... която те доведе тук и те посети няколко пъти. От Агенцията по осиновяване.

– Фрау Хайнрих.

– Същата. На нея трябва да го изпратиш. И вероятно тя ще може да го препрати на майка ти. – Дори и в този момент той звучеше неубедително, сякаш говореше между другото. По време на кратките си посещения фрау Хайнрих също свиваше устни, когато станеше дума за майка й.

Вместо да попита какво не е наред, Лизел се зае веднага да пише, решавайки да загърби лошото предчувствие, което се затаи в нея. Трябваша й три часа и шест чернови, за да завърши писмото и да разкаже на майка си всичко за Молкинг, за татко и неговия акордеон, за невероятните подвизи на Руди Щайнер и делата на Роза Хуберман. Тя обясни също колко е горда, че вече може да чете и да пише по малко. На другия ден пусна писмото в магазина на фрау Дилер с марка от чекмеджето на кухненската маса. И започна да чака.

Вечерта, когато написа писмото, дочу разговор между Ханс и Роза.

– Защо трябва да пише писмо на майка си? – попита мама. Гласът й беше изненадващо спокоен и загрижен. Както можете да предположите, това доста обезпокои момичето. То предпочиташе да чуе как се карат. Шепнещите родители не вдъхват много доверие.

– Тя ме помоли – отвърна татко – и аз не можах да й кажа не. Как бих могъл?

– Боже мой. – Отново шепнене. – Тя просто трябва да я забрави. – Кой знае къде е? И кой знае какво са й направили?

В леглото Лизел обгърна тялото си здраво с ръце. Беше объркана.

Мислеше за майка си и си повтаряше въпросите на Роза Хуберман.

Къде е?

Какво са й направили?

И кои в края на краищата бяха _те_?

Мъртви писма

Бързо пренасяне напред към мазето, септември 1943.

Едно четиринайсетгодишно момиче пише нещо в малка книга с тъмна подвързия. То е слабичко, но силно и е видяло много неща. Татко седи с акордеона в краката си. Той казва:

– Знаеш ли, Лизел? Аз почти бях готов да ти напиша отговор и да сложа долу името на майка ти. – Той почесва крака си там, където е бил гипсът. – Но не го направих. Не можах.

На няколко пъти през остатъка от януари и през целия февруари на 1940 г., когато Лизел проверяваше пощенската кутия за отговор от майка си, сърцето на втория й баща се късаше от мъка. „Съжалявам – казваше той. – И днес няма нищо, а?“ Впоследствие тя си даде сметка, че цялото упражнение е било безсмислено. Ако майка й можеше да го направи, тя несъмнено би се свързала вече с хората от Агенцията по осиновяване, със самата Лизел или с Хуберманови. Но нямаше нищо.

И за да станат нещата още по-лоши, през средата на февруари Лизел получи писмо от други клиенти на Роза Хуберман, семейство Фафелхюрвер, които живееха на улица „Хейде“. Двамата стояха на вратата, високи като върлини, и я гледаха меланхолично.

– Това е за майка ти – каза мъжът, подавайки й плика. – Кажи й, че съжаляваме. Кажи й, че съжаляваме.

Това не беше добра вечер за Хуберманови.

Дори когато Лизел се оттегли в мазето, за да пише петото писмо до майка си (всъщност, само първото беше изпратено), тя чуваше как Роза ругае и нарежда по адрес на „задниците Фафелхюрвер“ и „онзи отвратителен Ернс Фогел“.

– _Feuer soll'n's brunzen fur einen Monat!_ – изкрещя тя по едно време.

Превод: „Дано всички да пикаят огън цял месец!“

Лизел пишеше.

Когато дойде рожденият ѝ ден, нямаше подарък. Нямаше подарък, защото нямаше пари, а по това време татко беше свършил тютюна.

– Казах ти. – Мама го сочеше с пръст. – Казах ти да не ѝ даваш и двете книги за Коледа. Но не. И послуша ли ме тогава ти? Разбира се, че не!

– Знам! – Той се обърна спокойно към момичето. – Съжалявам, Лизел. Просто не можем да си го позволим.

Лизел го прие. Тя не тръгна да се оплаква, да хленчи и да тропа с крак. Просто преглътна разочарованието си и реши да поеме един пресметнат риск – да си направи сама подарък. Щеше да събере всички трупащи се писма до майка си, щеше да ги пъхне в един плик и щеше да ги прати, използвайки една съвсем малка част от парите за пране и гладене. Сетне, разбира се, щеше да понесе полагащия се Watschen, най-вероятно в кухнята, без да издаде нито звук.

Три дни по-късно планът ѝ се осъществи.

– Част от парите липсват. – Мама ги преброи за четвърти път, докато Лизел беше до печката. Там беше топло и бликащият поток от кръв в тялото ѝ завираше. – Какво е станало, Лизел?

– Сигурно са ми дали по-малко от обикновеното – излъга тя.

– Ти преброи ли ги?

– Похарчих ги, мамо – капитулира момичето.

Мама пристъпи към нея. Това не беше добър знак. Тя беше много близо до дървените лъжици.

– Какво си направила?

Преди да успее да отговори, дървената лъжица се стовари върху нея като божие наказание. По тялото ѝ, една след друга, се появили парещи червени следи. Когато всичко свърши, както беше на пода, момичето погледна нагоре и обясни.

Имаше едно туптене и жълта светлина, която заливаше всичко. Очите ѝ примигваха.

– Изпратих писмата си.

Тогава се случиха три неща. Тя усети праха от пода по себе си, стори ѝ се, че дрехите ѝ са по-скоро до нея, отколкото на нея, и разбра, че всичко това е напразно – майка ѝ никога нямаше да ѝ отговори и тя никога повече нямаше да я види. Осъзнаването на това беше като втори Watschen. От него болеше жестоко и не спря много минути.

Над нея Роза изглеждаше като петно, но скоро се проясни, когато картоненото ѝ лице се надвеси по-близо. Тя стоеше там, мрачна и в цялата си пълнота, държейки дървената лъжица до себе си като тояга. Сетне протегна ръка и каза тихо:

– Съжалявам, Лизел!

Лизел я познаваше достатъчно добре, за да знае, че тя не съжалява за боя.

Докато лежеше там в праха под мъждивата светлина, червените отпечатыци се уголемиха и станаха като кръпки върху кожата ѝ. Дишането ѝ се успокои и една заблудена жълта сълза се търкулна по лицето ѝ. Чувстваше тялото си върху пода. Ръка, коляно. Лакът. Буза. Мускул на прасец.

Подът беше студен, особено там, където беше бузата ѝ, но тя не можеше да се помръдне.

Никога повече нямаше да види майка си.

Близо час Лизел остана просната под кухненската маса, чак докато татко си дойде и взе акордеона. Едва тогава се надигна и започна да се съвзема.

Когато по-късно писа за тази вечер, тя не изпитваше никаква неприязън към Роза Хуберман или пък към майка си. За нея те бяха само жертви на обстоятелствата. Единствената мисъл, която се връщаше отново и отново в ума ѝ, беше за жълтата сълза. Знаеше, че ако в кухнята беше тъмно, сълзата щеше да бъде черна.

Но там наистина беше тъмно, каза си Лизел.

Колкото и пъти да се връщаше към сцената с жълтата светлина в кухнята, на нея ѝ беше трудно да си я представи. Тя беше набита в тъмното и бе останала да лежи на студения, тъмен, кухненски под. Дори музиката на татко беше с цвета на тъмнината.

Дори музиката на татко.

Странното беше, че тази мисъл ѝ носеше някаква смътна утеха, вместо болка.

Тъмнина, светлина.

Каква беше разликата?

Кошмарите се засилиха, когато крадецът на книги започна да разбира как наистина стоят нещата и как винаги щяха да бъдат. Може би именно затова на рождения ден на фюрера, когато въпросът за страданието на майка ѝ получи ясен отговор, тя беше в състояние да реагира въпреки смущението и яростта си.

Лизел Мемингер беше готова.

Честит рожден ден, хер Хитлер.

И за много години.

Рожденият ден на Хитлер, 1940

Напук на цялата безнадеждност Лизел всеки следобед проверяваше пощенската кутия, през целия март и голяма част от април. Въпреки визитата на фрау Хайнрих, която пристигна по настояване на Ханс и обясни на Хуберманови, че Агенцията по осиновяване напълно е загубила контакт с Пола Мемингер. При все това момичето упорстваше и както можеше да се очаква, всеки път когато проверяваше пощата, вътре нямаше нищо.

Молкинг, както и останалата част от Германия, се готвеше трескаво за рождения ден на Хитлер. Тази година, на фона на започналата война и върволицата от победи на Хитлер, членовете на нацистката партия в Молкинг искаха честването да бъде подобаващо. Щеше да има парад. Маршове. Музика. Песни. Щеше да има огън.

Докато Лизел обикаляше улиците на Молкинг, вземайки и разнасяйки изгладените и изпрани дрехи, нацистите трупаха гориво. На няколко пъти Лизел виждаше мъже и жени да чукат по вратите и да питат хората дали имат някакъв материал, който според тях трябва да бъде премахнат или унищожен. Татковият брой на „Молкинг експрес“ съобщаваше, че ще има празничен огън на градския площад, на който ще присъстват всички местни отряди на Хитлеровата младеж. С него щял да бъде ознаменуван не само рождения ден на Хитлер, но и победата над враговете му и всички онези сили, които са задържали развитието на Германия след Първата световна война. „Всякакви неща – пишеше във вестника – от тези времена, като вестници, плакати, книги, знамена, а също и пропагандни материали на нашите врагове, трябва да бъдат донесени в офиса на Нацистката партия на улица «Мюнхен».“ Дори Шилер Щрасе – улицата на жълтите звезди – която очакваше да бъде обновена, беше претършувана за пореден път в търсене на неща, които да бъдат изгорени в името и за славата на фюрера. Нямаше да бъде изненада, ако някои членове на партията бяха публикували книги и плакати с покваряващо съдържание, просто за да има какво да горят после.

Всичко вървеше по реда си, за да бъде 20 април величествен. Това щеше да бъде ден на пълно изгаряне и дружни одобрителни викове.

И на кражба на книги.

През тази сутрин в дома на семейство Хуберман всичко си беше, както обикновено.

– Този „Saukerl“ пак гледа през прозореца – избоботи Роза Хуберман. – Всеки ден едно и също – продължи тя. – Какво зяпаш този път.

– О! – изохка татко от удоволствие. Знамето, което беше провесено от горната част на прозореца, падаше върху гърба му. – Трябва само да видиш тази жена, която виждам аз. – Той погледна през рамо и се ухили на Лизел. – Едва се сдържа да не хукна подир нея. Ти изобщо не можеш да се сравняваш с нея, мамо.

– „Schwein!“ – Тя размаха дървената лъжица към него.

Татко продължи да гледа през прозореца към въображаемата жена и съвсем истинския коридор от германски знамена.

Всеки прозорец от улиците на Молкинг през този ден беше украсен за фюрера. На някои места, като магазина на фрау Дилер, витрината беше измита с ожесточение и

пречупеният кръст изглеждаше като скъпоценен камък върху окаченото червено-бяло платнище. На други места знамето беше провесено през перваза на прозореца като пране. Но беше там.

Малко преди това имаше прекеждие. Хуберманови не можаха да си намерят знамето.

– Те ще дойдат за нас – предупреди мама своя съпруг. – Ще дойдат и ще ни приберат. – Те! – Трябва да го намерим! – В един момент дори имаше идея татко да слезе долу в мазето и да нарисува знаме върху някакъв стар чаршаф. За щастие то най-накрая беше намерено зад акордеона в шкафа.

– Този проклет акордеон, нищо не се виждаше зад него! – Мама се извъртя. – Лизел!

Момичето имаше честта да окачи флага за черчевето на прозореца.

Ханс Младши и Трудн дойдеха за следобедното угощение, както правеха за Коледа или Великден. Сега като че ли моментът е подходящ да ги представим малко по-добре.

Ханс Младши имаше очите и ръста на баща си. Сребърното в неговите очи обаче не беше топло като при татко, защото те принадлежаха на фюрера. Освен това той имаше по-едър кокал, стърчаща руса коса и кожа с цвета на жълтеникава боя.

Трудн, или Трудел, както често я наричаха, беше само с няколко сантиметра по-висока от мама. Тя беше наследила досущ злополучната клатушкаща се походка на Роза Хуберман, но всичко останало в нея беше по-нежно. Като прислужница в богатата част на Мюнхен, на Трудн вероятно й беше омръзнало от деца, но тя винаги намираще сили да каже няколко усмихнати думи на Лизел. Имаше меки устни. Тих глас.

Те пристигнаха заедно с влака от Мюнхен и не беше нужно много време, за да се появи отново старото напрежение.

* * * КРАТКА ИСТОРИЯ НА * * *

КОНФЛИКТА МЕЖДУ ХАНС ХУБЕРМАН И НЕГОВИЯТ СИН

Младият мъж беше нацист; баща му – не. Според Ханс Младши баща му беше част от старата грохнала Германия, която е позволявала на всички да злоупотребяват с нея, докато собственият й народ страда. Като ученик той знаеше, че баща му понякога беше наричан „Der Juden Maler“ – еврейският бояджия – затова че боядисваше еврейски къщи. След това се случи един инцидент, за който скоро ще ви разкажа изчерпателно – това беше денят, когато Ханс сбърка пред прага на влизането си в партията. Всеки знаеше, че не е хубаво да се замазват обидите върху витрината на еврейски магазин. Такова поведение не беше хубаво за Германия, а също и за нарушителя, извършил такава постъпка.

– Е, приеха ли те? – Ханс Младши започна оттам, където бяха свършили на Коледа.

– Къде?

– Ха, познай! В партията, разбира се.

– Не, мисля, че са забравили за мен.

– Но защо не опита отново? Не можеш просто да си седиш и да чакаш новият свят да ти дойде наготово. Трябва да се размърдаш и да станеш част от него... въпреки миналите си грешки.

Татко вдигна глава.

– Грешки? Допуснал съм много грешки в живота си, но това, че не влязох в нацистката партия, не е една от тях. Молбата ми все още е при тях, знаеш това, но не мога да отида да им се моля. Аз просто...

И точно в този момент се почувства едно силно потреперване.

То влезе, танцувайки, през прозореца заедно с лекия ветрец. Може би това беше полъхът от Третия райх, който набираше сила. Или пък дъхът на Европа. Тъй или иначе това потрепване стигна до тях, когато металическите им очи се удариха със звънтене като тенекиени канчета в кухнята.

– Никога не те е било грижа за тази страна – каза Ханс Младши. – Във всеки случай, не и достатъчно.

В очите на татко се появиха люспи ръжда. Това не спря Ханс Младши. Той погледна по някаква причина към момичето. Поставила трите си книги изправени на масата, сякаш водеха разговор, Лизел изговаряше беззвучно думите, докато сричаше от една от тях.

– И какви глупости чете това момиче? Тя трябва да чете „_Mein Kampf_“

Лизел вдигна глава.

– Не се тревожи, Лизел – рече татко. – Ти просто си чети. Той не знае какво говори.

Но Ханс Младши не беше свършил. Той пристъпи напред и отсече:

– Или си с фюрера, или си срещу него. И аз виждам, че ти си срещу него. Винаги си бил срещу него. – Лизел наблюдаваше лицето на Ханс Хуберман, хипнотизирана от тънките му стиснати устни и суровата линия на долната му челюст. – Жалко е да гледаш как един мъж само си стои и не прави нищо, докато цяла една нация разчиства боклуците и става велика.

Труди и мама седяха смълчани, изплашени, също като Лизел. Във въздуха се носеше миризма на зеленчукова супа, на нещо изгоряло и на сблъсък на воли.

Всички очакваха следващите думи.

И те дойдоха от сина. Само три.

– Ти си страхливец.

Той ги запрати в лицето на татко и бързо напусна кухнята и къщата.

Превъзмогвайки безсилието си, татко отиде до вратата и извика подир сина си.

– Страхливец! _Аз_ ли съм страхливец?! – Но сетне се втурна умоляващо след него. Мама се завтече към прозореца, дръпна припряно знамето и го отпори широко. Тя, Труди и Лизел се скупчиха там, гледайки как бащата настига сина си и го хваща за ръката, молейки го да спре. Те не чува нищо, но начинът, по който Ханс Младши се отскубна, беше достатъчно гръмък. Сцената, при която татко го наблюдаваше да се отдалечава, достигна до тях като оглушителен тътен от улицата.

– Ханси! – извика мама най-накрая. И Труди, и Лизел трепнаха, когато чува гласа й. – Върни се!

Момчето вече го нямаше.

Да, момчето го нямаше и ми се иска да ви кажа, че всичко се нареди добре около по-младия Ханс Хуберман, но няма да е вярно.

Когато изчезна от улица „Химел“ през онзи ден в името на фюрера, той се впусна в низ от събития на една друга история, като всяка следваща стъпка го водеше трагично към Русия.

Към Сталинград.

* * * НЯКОИ ФАКТИ ЗА СТАЛИНГРАД * * *

1. През 1942 г. и началото на 43-та небето в този град всяка сутрин беше бяло като избелен чаршаф.

2. Докато по цял ден пренасях душите от другата страна на този чаршаф, той се изплиска с кръв и така се напои, че хлътна към земята.

3. Вечерта той биваше изцеден и отново избелен, готов за следващата зора.

4. И това важи за времето, когато сраженията се водеха само денем.

Изгубил сина си от поглед, Ханс Хуберман остана да стои там още няколко мига. Улицата изглеждаше толкова голяма.

Когато влезе отново в къщата, мама се втренчи в него, но никой не каза нищо. Тя изобщо не го укори, което, както знаете, беше изключително необичайно. Може би Роза сметна, че мъжът ѝ е достатъчно наранен, след като беше наречен страхливец от единствения си син.

Известно време той остана мълчалив на масата, след като обядът беше приключил. Беше ли наистина страхливец, както синът му жестоко го заклеми? Несъмнено през Първата световна война Ханс беше видял себе си точно в тази светлина. Дори отдаваше спасението си на това. Но малодушно ли е да признаеш страха си? Малодушие ли е да се радваш, че си оживял?

Мислите му лъкатушеха над масата, докато се взираше в нея.

– Татко? – каза Лизел, но той не я погледна. – За какво говореше той? Какво имаше предвид, когато...

– Нищо – отговори татко. Той говореше тихо и хладно, на масата. – Абсолютно нищо. Забрави за него, Лизел. – Мина може би около минута преди да заговори отново: – Не трябва ли да се приготвяш вече? – Този път Ханс я погледна. – Не трябваше ли да ходиш на големия огън на открито?

– Да, татко.

Крадецът на книги отиде и се преоблече в униформата на Хитлеровата младеж и половин час по-късно те излязоха, отправяйки се към щабквартирата на СГД. Оттам децата щяха да бъдат отведени на градския площад по групи.

Щеше да има речи.

Щеше да бъде запален огън.

Щеше да бъде открадната книга.

100 процента чиста германска пот

Гражданите на Молкинг стояха от двете страни на улиците, докато младежта на Германия шестваше към кметството и градския площад. На няколко пъти Лизел забрави за майка си и другите проблеми, които понастоящем се бяха струпали на главата ѝ. Сърцето в гърдите ѝ се надигаше, готово да изскочи, докато хората им ръкопляскаха. Някои деца махваха на родителите си, но само за кратко, защото бяха дадени изрични указания да маршируват право напред, „без да поглеждат и да махат“ на тълпата.

Когато групата на Руди дойде на площада и ѝ беше заповядано да спре, настъпи разбъркване. Томи Мюлер. Останалата част от множеството се закова на място, а Томи Мюлер заора право в гърба на момчето пред него.

– „Dummkopf!“ – излая ядно пострадалият, преди да се обърне.

– Извинявай! – рече Томи, протягайки ръце в знак, че съжалява. Лицето му потрепна. – Не можах да чуя. – Това беше само един малък инцидент, но той беше като предизвестие за проблемите, които щяха да последват. За Томи. И за Руди.

Когато маршът приключи, на подразделенията на Хитлеровата младеж им беше позволено да се разпръснат. Щеше да бъде почти невъзможно да запазят строя си, когато огънят се разгореше в очите им. След едно задружно „хайл Хитлер“, те можеха да отидат, където поискат. Лизел потърси Руди с очи, но в същия момент се озова в една суматоха от униформи и пронизителни гласове. Децата викаха други деца.

В четири и половина стана доста хладно.

Хората започнаха да се шегуват, че е добре да се посгреят малко.

– Тези боклуци и без това не стават за нищо друго.

„Боклуците“ бяха докарани с каруци, след което ги струпаха в средата на площада и ги заляха с нещо сладникаво. Книги, вестници и други материали се

плъзваха и падаха долу, само за да бъдат хвърлени обратно в купчината. Отдалеч тя приличаше на нещо вулканично. Или нещо гротескно и чуждоземно, което по чудодееен начин се беше озовало наред града и сега трябваше да бъде унищожено. При това бързо.

Допълнителната миризма стигна до тълпата, която беше държана на разстояние. На площада, по стълбите на кметството и по покривите на околните сгради имаше повече от хиляда души.

Когато Лизел се опита да си проправи път, силен пукащ звук я накара да си помисли, че огънят вече е бил запален. Но не беше така. Това беше звук от кинетичния устрем на хората, които напиреха напред.

Започнали са без мен!

Макар нещо вътре в нея да ѝ казваше, че това е престъпление – в края на краищата нейните три книги бяха най-скъпоценните неща, които притежаваше – тя ужасно искаше да види как палят огъня. И този импулс беше по-силен от нея. Предполагам, че хората донякъде обичат да гледат как нещо се унищожава. Започват с пясъчни замъци, къщи от карти и така нататък. И интересите им в това отношение действително ескалират с годините.

Скоро обаче тя се успокои, че не е пропуснала нищо, защото в една пролука между телата зърна могилата на вината все още непокътната. Хората я разбутваха, плискаха и дори заплюваха. Тя ѝ напомни за някакво необичаено дете, изоставено, смутено и безсилно да промени съдбата си. Никой не го харесваше. Наведена глава. Ръце в джобовете. Завинаги. Амин.

Могилата продължаваше да расте, докато Лизел търсеше Руди. Къде е този _Saukerl_?

Когато вдигна глава, небето като че ли се беше приготвило да скочи.

Хоризонт от нацистки знамена и униформи се издигаше нагоре, изпречвайки се пред погледа ѝ всеки път, когато се опиташе да надникне над нечия детска глава. Беше безсмислено. Тълпата беше навсякъде. Беше невъзможно да се люшнеш настрана, да се промъкнеш през нея или пък да разсъждаваш с нея. Не оставаше нищо друго, освен да дишаш с нея и да пееш песните ѝ. И да чакаш нейния огън.

Един мъж от подиума поиска тишина. Униформата му беше блестящо кафява. Ютията сякаш току-що беше минала през нея. Тишината настъпи.

Неговите първи думи: „Хайл Хитлер!“

Неговото първо действие: салют към фюрера.

– Днес е прекрасен ден – продължи той. – Не само защото е рожденият ден на нашия велик водач, но и защото днес ние отново спряхме нашите врагове. Ние спряхме домогването им до нашите умове...

Лизел все още се опитваше да си пробие път.

– Ние слагаме край на болестта, която се разпространява в Германия през последните два десет години, ако не и повече! – Сега той крещеше пламенно, предупреждавайки тълпата да бъде бдителна и нащрек, да открива и да спира коварните машини, чиято цел е да заразяват и покваряват родината. – Безнравствените! _Комунистите!_ – Отново тази дума. Тази стара дума. Тъмни стаи. Мъже, облечени в костюми. – _Die Juden_ – евреите!

По средата на речта Лизел се предаде. Докато думата _комунист_ обсебваше ума ѝ, останалата част от нацисткия рецитал се изгуби някъде сред германските крака около нея. Водопади от думи. Момиче, газещо във вода. Тя отново си я каза на ум. _Kommunisten._

До този момент в СГД на тях им беше казано, че германците са по-висша раса, но други конкретни раси не бяха посочени. Разбира се, всички знаеха за евреите, защото те бяха главният виновник за накръняването на германския идеал. За първи път

днес обаче комунистите бяха споменати, макар и преди това да беше известно, че хора с такива политически убеждения също биваха наказвани.

Трябваше да се измъкне оттук.

Точно пред нея една глава с руса коса, разделена на плитки, стоеше абсолютно неподвижно на раменете си. Докато се взираше в нея, Лизел се върна мислено в онези тъмни стаи от миналото ѝ, където майка ѝ отговаряше на въпроси, съставени от една дума.

Виждаше всичко съвсем ясно.

Прегладнялата си майка, липсващия си баща. „Kommunisten.“

Мъртвия си брат.

– И сега ние казваме довиждане на този боклук, на тази отрова.

Точно преди прималаялата Лизел Мемингер да излезе от тълпата, едно бляскаво създание с кафява риза слезе от подиума. То получи факла от свой помощник и запали с нея грамадата, която, с цялата си виновност, го караше да изглежда като джудже.

– Хайл Хитлер!

– Хайл Хитлер! – отекна тълпата.

Група избрани мъже слязоха от естрадата, обградиха купчината и също се включиха в паленето под всеобщото одобрение на тълпата. Гласове започнаха да се катерят по човешки рамене и сетне, в началото едва доловимо и след това съвсем отчетливо, се разнесе миризмата на чиста германска пот. Тя заобикаляше ъглите един подир друг и накрая всичко плуваше в нея. Думите, потта. И усмивките. Нека не забравяме усмивките.

Последваха шеговити коментари и още едно яростно „Хайл Хитлер“. Знаете ли, питам се дали някой не си загуби окото или не си навехна ръка или китка в цялата тази сумаतोха. Достатъчно беше да гледаш в грешната посока в грешния момент или пък да стоиш твърде близо до друг човек. Да, хората може би наистина получаваха наранявания. Лично аз мога да ви кажа, че никой не умря от това, или поне не физически. Аз, разбира се, отнесох около четирийсет милиона души преди всичко да свърши, но това май прозвуча доста метафорично. Позволете ми да се върна към огъня на открито.

Оранжевите пламъци се полюшваха над тълпата, докато хартията и книгите изчезваха в тях. Горящи думи се откъсваха от изреченията си.

От другата страна, отвъд трептящата мараня от огъня, се виждаха кафяви ризи и свастики. Хора нямаше. Само униформи и знаци.

Горе кръжаха птици. Те бяха някак привлечени от заревото и се спускаха ниско над него. А не правеха ли същото и хората? Горещината очевидно не плашеше никого.

Точно когато се канеше да избяга, я спря един глас.

– Лизел!

Гласът постепенно стигна до съзнанието. Това не беше Руди, но тя познаваше този глас.

Лизел се извърна рязко и видя, че към него е прикачено и едно лице. О, не. Не и Лудвиг Шмайкел. Но момчето не се впусна в подигравки, както тя очакваше, нито пък каза нещо. Вместо това я задържа с ръка и посочи глезена си. Той беше смазан сред всеобщото вълнение и сега от него се процеждаше тъмна зловеща кръв. На лицето му под сплъстената руса коса беше изписано безпомощно изражение. Животно. Той беше просто животно, наранено сред мелето от себеподобните си. Животно, което скоро щеше да бъде стъпкано.

Тя успя някак да му помогне, влачейки го към периферията на площада. Където въздухът беше чист.

Те залитнаха и се отпуснаха на стълбите встрани от църквата. Тук нямаше такава навалица и можеха да си починат.

От устата на Шмайкел се откърти въздишка. Тя се плъзна надолу по гърлото и момчето вече можеше да говори.

Седнал на земята, държейки се за глезена, Шмайкел вдигна глава към лицето на Лизел Мемингер.

– Благодаря – каза той по-скоро на устата ѝ, отколкото на очите ѝ. Още няколко тежки поемания на въздух. – И... – В умовете и на двамата се въртяха образи от подигравките в един училищен двор, последвани от побой на същото място. – Съжалявам за... нали се сещаш?

Лизел чу думата отново. _Komunisten._

Тя предпочете обаче да насочи вниманието си към Лудвиг Шмайкел.

– Аз също.

Сетне и двамата се съсредоточиха над дишането си, защото нямаше какво друго да кажат или да сторят. Бяха направили каквото могат.

Кървавото петно върху глезена на Лудвиг Шмайкел се увеличаваше.

Една-единствена дума се облегна на рамото на момичето.

Вляво от тях пламъци и горящи книги бяха аплодирани като герои.

Вратите на кражбата

Тя остана на стълбите, чакайки татко и наблюдавайки разпиляната пепел и тленните останки от книгите. Всичко беше тъжно. Оранжевите и червени въглени приличаха на захвърлени захарни бонбони и повечето от хората се бяха разотиили. Беше видяла фрау Дилер (много доволна) и Фификус (бяла коса, нацистка униформа, вездесъщите орфани обувки и тържествено подсвиркване). Сега оставаше само пепелта да бъде почистена и скоро по нищо нямаше да личи, че тук нещо се е случило.

Но миризмата се усещаше.

– Какво правиш?

Ханс Хуберман пристигна при стъпалата на църквата.

– Здравей, татко.

– Доколкото знам, трябваше да бъдеш пред сградата на кметството.

– Извинявай, татко.

Той седна до Лизел, преполовявайки височината си, и хвана един кичур от косата ѝ. Пръстите му го наместиха нежно зад ухото ѝ.

– Какво има, Лизел?

Известно време тя не каза нищо. Пресмяташе нещо наум, макар да знаеше отговора на задачата. Едно единайсетгодишно момиче може да е всичко друго, но не и глупаво.

* * * ЕДНО МАЛКО СЪБИРАНЕ * * *

Думата комунист + голям огън на открито + колекция
от мъртви писма + страданието на майка ѝ + смъртта на
брат ѝ = фюрера

Фюрерът.

Той беше онези _те_, за които Ханс и Роза Хуберман говориха онази вечер, когато тя за първи път писа на майка си. Лизел знаеше отговора, но все пак трябваше да попита.

– Моята майка комунистка ли е? – Взирайки се. Право напред. – Те винаги я разпитваха за нещо преди да дойда тук.

Ханс се примъкна малко напред, подготвяйки началото на една лъжа.

– Нямам никаква представа – аз никога не съм я срещал.

– Фюрерът ли я отведе някъде?

Въпросът изненада и двамата и накара татко да се изправи. Той погледна надолу към мъжете с кафяви ризи, които забиваха лопатите си в купчината с пепел. В устата му се оформи друга лъжа, но Ханс не можа да я изрече.

– Мисля, че може да е той, да.

– Знаех си.

Думите бяха изплюти на стъпалата и Лизел почувства лепкавия гняв да се

завърта ожесточено в стомаха ѝ.

– Аз мразя _Фюрера_ – рече тя. – Мразя го.

А Ханс Хуберман?

Какво направи той?

Какво каза той?

Наведе ли се той и прегърна ли осиновената си дъщеря, както искаше? Каза ли ѝ, че съжалява за онова, което се е случило с нея, с майка ѝ и с брат ѝ?

Не точно.

Той стисна очи. Сетне ги отвори отново. И зашлеви Лизел Мемингер право през лицето.

– _Никога_ не казвай това! – Гласът му беше тих, но рязък.

Момичето потрепери и се отпусна на стъпалата, а той седна до нея и взе лицето си в ръце. Би било лесно да се каже, че Ханс Хуберман е бил просто един висок разстроен мъж, седнал на стълбите на някаква църква, но това нямаше да е вярно. По това време Лизел нямаше никаква представа, че нейният втори баща размишляваше над една от най-опасните дилеми, пред които можеше да се изправи германски гражданин. И той беше изправен пред нея близо от година.

– Татко?

Изненадата в гласа ѝ беше голяма, но в същото време момичето се чувстваше безсилно. То искаше да избяга, но не можеше. Беше готово да получи _Watschen_ от разни монахини и Рози, но толкова много болеше от татко. Ръцете се бяха отдръпнали от лицето му и той събра смелост да заговори отново.

– Можеш да говориш такива неща в нашата къща – каза Ханс, гледайки строго бузата на Лизел. – Но никога не ги казвай на улицата, в училище или в СГД, никога! – Той се изправи пред нея, вдигна я да стане и я разтърси. – Чу ли ме?

Отворила широко и безпомощно очи, Лизел кимна в знак, че го е разбрала.

Всъщност това беше репетиция за едно бъдещо мъмрене, когато всички най-лоши страхове на Ханс Хуберман пристигнаха на улица „Химел“ по-късно през годината в една ноемврийска утрин.

– Добре. – Той я пусна отново да седне. – А сега да опитаме... – Застанал, изправен, на най-долното стъпало, татко вдигна рязко глава. На четирийсет и пет градуса. – Хайл Хитлер!

Лизел стана и също вдигна ръка. Дълбоко нещастна, тя повтори думите. „Хайл Хитлер.“ Гледката си я биваше – едно единайсетгодишно момиче, едва съдържащо сълзите си на стълбите на градската черква, което поздравяваше фюрера, докато гласовете зад рамото на татко се удряха и забиваха в тъмната грамада на заден план.

– Приятели ли сме още?

Може би четвърт час по-късно татко държеше в ръката си хартия и тютюн, предлагайки помирение. Без да каже дума, Лизел се пресегна мрачно и започна да му свива цигара.

Те дълго седяха там заедно.

Димът се издигаше над рамото на татко.

След още десет минути вратите на кражбата щяха да се откrehнат леко, сетне Лизел щеше да ги отвори още малко и да се промъкне през тях.

* * * ДВА ВЪПРОСА * * *

Щяха ли вратите да се затворят зад нея?

Или щяха ли да благоволят да я пуснат обратно?

На Лизел ѝ предстоеше да открие, че добрият крадец се нуждае от много неща. Прикритост. Самообладание. Скорост. Но имаше и едно последно изискване, което беше по-важно от всички тези неща.

Късмет.

Всъщност...

Забравете за десетте минути.

Вратите вече се отварят.

Книга от огън

Мракът дойде на късове и на края на цигарата Лизел и Ханс Хуберман потеглиха към вкъщи. Пътят им минаваше покрай останките от огъня на открито и после по една малка алея, която излизаше на улица „Мюнхен“. Но те не стигнаха толкова далече.

Един дърводелец на средна възраст на име Волфганг Едел ги извика. Той бе построил трибуната, на която да стоят по-важните нацисти по време на огъня, и сега се занимаваше с разглобяването ѝ.

– Ханс Хуберман? – Волфганг имаше дълги бакенбарди, които сочеха към устата му, и мрачен глас. – Ханси!

– Хей, Волфал – отвърна Ханс. – Последва представяне на момичето и дежурното „Хайл, Хитлер“. – Браво, Лизел.

През първите пет минути Лизел стоеше в радиус от пет метра от разговора. Тя чуваше части от него, но не ѝ беше особено интересно.

– Успяваш ли да си намериш работа?

– Не, напоследък е доста трудно. Знаеш как е, особено когато не си член.

– Но ти ми каза, че ще влезеш в партията, Ханси.

– Опитях, но направих грешка – мисля, че все още разглеждат молбата ми.

* * *

Лизел се залута към планината от пепел. Тя стоеше там като магнит, като чудовище, което на всяка цена трябва да видиш. Неустоима, също като улицата с жълтите звезди.

Също като преди, когато я палеха, Лизел не можеше да откъсне очи от нея. Оставена сама, тя вече нямаше нужната дисциплина, за да стои на безопасно разстояние. Купчината я привличаше и момичето запристъпва бавно към нея.

Небето над нея, както обикновено в този час, се смрачаваше, но далече над планинския склон все още се виждаше смътна ивица светлина.

– _Pass auf, Kind,_ – каза по едно време някаква униформа, докато пълнеше с пепел ръчната си количка. – Внимавай, дете.

Близко до кметството под светлината на един уличен пилон няколко сенки стояха и разговаряха, най-вероятно ликувайки заради успеха на организирания палеж. От мястото, където беше Лизел, гласовете им бяха само звуци. Не се различаваха никакви думи.

В продължение на няколко минути тя наблюдаваше как мъжете забиват лопатите си в основата на купчината, оставяйки горната ѝ част да се срина надолу. Те сновяха между нея и един камион и когато бяха стигнали вече почти до дъното ѝ, от пепелта изпадна малък фрагмент жив материал.

* * * МАТЕРИАЛЪТ * * *

Половин червено знаме, два плаката, рекламиращи еврейски поет, три книги, дървена табела с нещо, написано на нея на иврит.

Може би бяха влажни. Може би огънят не беше горял достатъчно дълго, за да достигне до тях. Каквато и да беше причината, сега те бяха сгушени в пепелта, изпомачкани. Оцелели след бедствие.

– Три книги – промълви Лизел и погледна гърбовете на мъжете.

– Хайде – рече един от тях. – Да побързаме, умирам от глад.

Те тръгнаха към камиона.

Трите книги виреха носове сред пепелта.

Лизел запристъпва към тях.

Топлината беше все още достатъчно силна, за да я почувства, когато застана в

основата на купчината от пепел. Когато протегна ръка, тя беше ухапана, но при втория си опит се погрижи да е достатъчно бърза. Лизел посегна към най-близката от книгите. Тя беше гореща, но също така и влажна, изгоряла само по краищата, но иначе непокътната.

На цвят беше синя.

Корицата като че ли беше изтъкана от стотици стегнати кончета, които след това бяха здраво притиснати. Върху тези нишки бяха отпечатани червени букви. Единствената дума, която Лизел можа да прочете, беше „Рамене“. За друго нямаше време и освен това възникна проблем. Димът.

От корицата се вдигаше дим, докато жонглираше с нея, отдалечавайки се бързо. Главата ѝ беше приведена надолу и с всяка следваща крачка нервите ѝ се опъваха все по-страховито. Беше направила четиринайсет стъпки, когато се чу гласът.

Той се издигна зад нея.

– Хей!

Това беше моментът, когато тя едва не побягна, захвърляйки книгата в купчината, но не можа да го направи. Единственото движение, което бе на нейно разположение, беше да се обърне.

– Тук има някакви неща, които не са изгорели!

Беше един от чистачите. Той не гледаше към момичето, а по-скоро към хората, които стояха до кметството.

– Е добре, пак ги запали! – дойде отговорът. – И този път се погрижи да изгорят докрай!

– Мисля, че са мокри!

– Боже мой, всичко ли трябва да върша сам? – Чуха се стъпки наблизо. Това беше кметът, който носеше черно палто върху нацистката си униформа. Той не забеляза момичето, което стоеше абсолютно неподвижно само на няколко крачки.

* * * ОСЪЗНАВАНЕ * * *

На площада стоеше статуя на крадеца на книги...

Рядко се случва, не мислите ли, една статуя да се появи преди съответният герой да е станал прочут.

Тя потъна.

Трепетът да останеш незабелязан!

Книгата вече беше достатъчно изстинала, за да я пхне под униформата си. В началото ѝ беше приятно да усеща топлината ѝ до гърдите си. Когато обаче закричи, тя отново започна да става гореща.

Когато се върна при татко и Волфганг Едел, книгата вече я изгаряше. Сякаш се беше запалила.

Двамата мъже я погледнаха.

Тя се усмихна.

Веднага щом усмивката изчезна от лицето ѝ, тя почувства нещо друго. Или по-точно някой друг. Нямаше съмнение, че някой я наблюдава. Усещането беше натрапчиво и то се потвърди, когато Лизел се осмели да погледне към сенките до кметството. Встрани от групата силуети, на няколко метра от тях, стоеше един друг и Лизел осъзна две неща.

* * * ДВЕ МАЛКИ ОСЪЗНАТИ НЕЩА * * *

1. Самоличността на сянката и
2. Факта, че тя бе видяла всичко.

Ръцете на сянката бяха в джобовете на палтото ѝ.

Тя имаше бухнала коса.

Ако имаше лице, изражението върху него би изразявало болка.

– Gottverdammt – промълви Лизел. – По дяволите!

– Готови ли сме да тръгваме?

В предишния миг на върховна опасност татко се беше сбогувал с Волфганг Едел и се канеше да придружи Лизел до дома.

– Готови сме – отвърна тя.

Те започнаха да се отдалечават от сцената на местопрестъплението и книгата вече я изгаряше сериозно. „Свити рамене“ се беше отпечатала върху гръдния ѝ кош.

Докато минаваха покрай застрашителните сенки до кметството, крадецът на книги потрепна.

– Какво има? – попита татко.

– Нищо.

Но истината беше, че доста неща не бяха наред.

Изпод яката на Лизел се издигаше дим.

Около шията ѝ се беше образувала огърлица от капчици пот. Книгата под ризата ѝ я изяждаше.

Част трета

Mein Kampf

>>

в която се разказва за:

пътят към вкъщи – една съсипана жена – един боец – един жонгльор – атрибутите на лятото – една арийска магазинерка – една жена, която хърка – двама мошеници – и отмъщение под формата на смесени бонбони

Пътят към вкъщи

„_Mein Kampf_“.

Книгата, написана от самия _фюрер_.

Това беше третата особено важна книга, която стигна до Лизел Мемингер, само че този път тя не я открадна. Книгата се появи на улица „Химел“ №33 може би около час, след като Лизел отново се унесе в сън след задължителния си кошмар.

Някои биха казали, че е било истинско чудо тя изобщо да притежава тази книга.

Нейното пътуване към дома на момичето започна в нощта на големия огън.

Те бяха преполовили пътя до вкъщи, когато Лизел не можа да издържи повече. Тя се наведе, извади пушешката книга изпод униформата си и смутено започна да я подхвърля от ръка в ръка.

Когато се охлади достатъчно, те и двамата се втренчиха в нея за миг, очаквайки думите.

– Какво означава това? – каза татко.

Той протегна ръка и грабна „Свити рамене“. Обяснение не беше необходимо.

Очевидно беше, че момичето я е откраднало от огъня. Книгата беше гореща и влажна, синя и червена и Ханс Хуберман смутено я отвори. Страница трийсет и осма и трийсет и девета.

– Още една?

Лизел потърка ребрата си.

Да.

Още една.

– Май вече няма да се налага да търгувам с цигари? – подхвърли татко. – Не и при положение, че можеш да крадеш тези неща, вместо да ги купувам.

За разлика от него Лизел не каза нищо. Може би тя за първи път осъзнаваше, че престъплението говори само за себе си. По най-неопровержим начин.

Татко се взираше в заглавието, вероятно чудейки се какъв точно вид заплаха представляваше тази книга за умовете и сърцата на германския народ. И тогава нещо се случи.

– Значи това било! – Всяка от думите падна на ръбовете си и чупейки се, образува следващата.

Престъпникът не можа да издържи повече:

– Какво, татко? Какво е станало?

– Разбира се.

Като всеки човек, споходен от откровение, Ханс Хуберман стоеше донякъде скован. Следващите думи щяха да бъдат или изкрещени, или изобщо нямаше да бъдат изречени. Освен това, най-вероятно щяха да бъдат повторение на онова, което бе казал миг по-рано.

– Разбира се.

Този път гласът му беше като юмрук, стоварил се върху маса.

Ханс виждаше нещо. Наблюдаваше го как се движи бързо, като на състезание, но то беше твърде високо и твърде далече, за да го види и Лизел. Тя го умоляваше:

– Хайде, татко, кажи ми какво има? – Безпокоеше се, че той ще каже на мама за книгата. Както е свойствено за хората, това беше по-важно за нея от всичко друго. – Ще ѝ кажеш ли?

– Моля?

– Знаеш какво имам предвид... Ще кажеш ли на мама?

Ханс Хуберман все още не се беше откъснал от своето видение, висок и далечен.

– Какво да ѝ кажа?

Лизел вдигна книгата.

– За това. – Тя я размаха във въздуха като оръжие.

Татко изглеждаше объркан.

– И защо да го правя?

Тя ненавиждаше такива въпроси. Те я принуждаваха да признае грозната истина, да разкрие порочната си граблива природа.

– Защото я откраднах.

Той се приведе над нея, сетне се изправи и сложи ръка на главата ѝ. Погали косата ѝ с дългите си груби пръсти.

– Разбира се, че не, Лизел. Ти си в безопасност.

– И какво ще направиш тогава?

Това беше въпросът.

Какво чудодейно нещо щеше да извърши насред нищо неподозиращата улица „Мюнхен“. Преди да ѝ каже, мисля, че трябва да ѝ разкрия какво видя Ханс Хуберман преди да вземе решението си.

* * * БЪРЗИТЕ ВИДЕНИЯ НА ТАТКО * * *

Най-напред той вижда книгите на момичето:

„Наръчникът на гробокопача“, „Кучето Фауст“,

„Фарът“ и сега „Свити рамене“.

Сетне една кухня и един избухлив Ханс Младши, който гледа книгите на масата, където момичето често чете. Той казва: „И какви глупости чете това момиче?“ Синът му повтаря въпроса три пъти, след което отбелязва, че за нея би могло да се намери и по-подходящо четиво.

– Чуй ме, Лизел. – Татко я прегърна и я побутна да вървят. – Тази книга ще бъде наша тайна. Ще я четем през нощта или през деня в мазето, също като другите – но трябва да ми обещаеш нещо.

– Само кажи какво е то, татко.

Нощта беше тиха и спокойна. Всичко слушаше.

– Ако някога те помоля да запазиш нещо в тайна, ти ще го направиш.

– Обещавам.

– Добре. А сега да вървим. Ако закъснеем още малко, мама ще ни убие, а ние не искаме това да се случи, нали? И никакво крадене на книги повече, а?

Лизел се усмихна.

Едва след време тя разбра, че през следващите няколко дни нейният втори баща успя да замени малко цигари за една друга книга, макар че тя не беше за нея. Той почука на вратата на нацисткия клуб в Молкинг и се възползва от случая да попита какво става с молбата му за членство. След като въпросът беше обсъден, Ханс им даде последните си пари и дузина цигари, а в замяна получи едно използвано копие на „_Mein Kampf_“.

– Приятно четене – каза един от членовете на партията.

– Благодаря – кимна в отговор Ханс.

От улицата той продължи да чува гласовете на мъжете вътре. Един от тях беше особено отчетлив:

– Той никога няма да бъде одобрен, дори да купи сто бройки от „_Mein Kampf_“.

– Тези думи бяха посрещнати с единодушно съгласие.

Ханс държеше книгата в дясната си ръка, мислейки си за парите за пощенски разходи, за надвисналото съществуване без цигари и за приемната си дъщеря, която му беше дала тази блестяща идея.

– Благодаря ти – каза той гласно, при което един случаен минувач го запитва на кого говори.

– На никого, добри човече, на никого – отвърна Ханс с присъщата си приветливост. – Хайл Хитлер! – добави той и продължи по улица „Мюнхен“, носейки страниците на _фюрера_.

Вероятно в този момент Ханс Хуберман бе обзет от доста смесени чувства, защото идеята му беше подсказана не само от Лизел, но и от сина му. Беше ли се появил страхът, че няма да го види никога повече? От друга страна Ханс се къпеше в екстаза на едно хрумване и все още не се опитваше да предвиди всички възможни усложнения, опасности и злокобни нелепости. Засега идеята беше достатъчна. Тя беше неунищожима. Е, превръщането ѝ в реалност беше нещо съвсем друго. Но засега да го оставим да ѝ се порадва.

Ще му дадем седем месеца.

Сетне ние ще дойдем за него.

И при това какво идване ще бъде само!

Библиотеката на кмета

Несъмнено към улица „Химел“ №33 се приближаваше нещо голямо, за което Лизел нищо не подозираше. Или да го кажем по-друг начин, в момента момичето си имаше други по-големи грижи:

Беше откраднала книга.

Някой я беше видял.

Крадецът на книги реагира. По очаквания начин.

Всяка нейна минута и всеки неин час минаваха под знака на тревогата, или дори на параноята. Такъв беше обичайният ефект от съзнанието за извършено престъпление, който е особено силно изразен при децата. И в такива случаи те обикновено си представят безбройните начини, по които ще бъдат заловени. Хора, които неочаквано изскачат пред теб иззад ъгъла; учители, които изведнъж разбират всеки грях, който някога си извършил; полицаи, които идват да те приберат, винаги когато трепне лист или се затръшне далечна врата.

За Лизел самата параноя се превърна в наказание, както и страхът от доставките на пране в дома на кмета. И както можете да предположите, когато моментът настъпи, Лизел удобно пропусна къщата на Гранде Щрасе. Тя се отби в къщата на болната от артрит Хелена Шмид, взе прането на влюбените в котките Вайнгартнерови, но подмина къщата на бургмайстера Хайнц Херман и съпругата му Илза.

* * * ОЩЕ ЕДИН БЪРЗ ПРЕВОД * * *

Бургмайстер = кмет

При първия случай Лизел каза, че просто е забравила за този адрес – доста наивно обяснение според мен, имайки предвид, че кацналата на хълма къща се виждаше от целия град и беше направо незабравима. Когато за втори път се върна с празни ръце, тя излъга, че не е имало никого въкъщи.

– Нямахте никого в къщата?

Мама беше скептична. А нейният скептицизъм я подсещаше за дървената лъжица. Тя я размаха по посока на Лизел и каза:

– Връщай се там веднага и ако пак си дойдеш без пране, по-добре не си идвай изобщо!

– Настина? – Това беше отговорът на Руди, когато Лизел сподели с него какво е казала мама. – Искаш ли да избягаме заедно.

– Ще умрем от глад.

– Аз и без това умирам от глад!

Те се засмяха.

– Не – рече тя. – Трябва да го направя.

Двамата обикаляха града, както обикновено правеха, когато Руди я придружаваше. Той винаги се опитваше да бъде джентълмен и ѝ предлагаше да носи торбата, но Лизел всеки път отказваше. Заплахата от Watschen тегнеше само над нейната глава и следователно единствено на нея можеше да се разчита, че ще носи торбата както трябва. Всеки друг можеше да се отнесе невнимателно с нея, да я усуче или да я смачка и затова не си струваше да поема рискове. Освен това ако позволиеше на Руди да я носи, в замяна той можеше да поиска да получи целувка, което беше изключено. Ето защо, за да облекчи товара си, момичето прехвърляше торбата от рамо на рамо на всеки стотина крачки.

Лизел вървеше отляво, а Руди отдясно. През по-голямата част от времето Руди говореше за последния футболен мач на улица „Химел“, за това как е помагал в магазина на баща си или за каквото му дойдеше на ум. Лизел се опитваше да го слуша, но не успяваше. Онова, което чуваше, беше страх, който звънтеше в ушите ѝ и ставаше все по-оглушителен с всяка следваща крачка към Гранде Щрасе.

– Какво правиш? Не е ли тук?

Лизел кимна, че Руди е прав. Всъщност тя се беше опитала да подмине къщата на кмета, за да спечели малко време.

– Е, върви тогава – подкани я той. Небето над Молкинг се смрачаваше. От земята лъхаше студ. – Хайде, _Saumensch_. – Руди остана на портата.

След пътеката имаше осем стъпала, които водеха до масивната входна врата, която приличаше на чудовище. Лизел погледна намръщено месинговото чукало.

– Какво чакаш? – извика Руди.

Лизел се извърна с лице към улицата. Имаше ли начин, имаше ли изобщо някакъв начин да избегне това? Имаше ли друга история, или да го кажем направо – имаше ли друга лъжа, за която не се е сетила?

– Нямаме цял ден. – Отново далечният глас на Руди. – Какво чакаш, по дяволите?

– Ще си затвориш ли устата, Щайнер? – Това беше вик, произнесен като шепот.

– Какво?

– Казах да млъкнеш, глупав _Saukerl_ такъв...

Сетне тя се обърна отново към вратата, вдигна месинговото чукало и потропа три пъти, бавно. От другата страна се чува приближаващи се стъпки.

Първоначално тя не погледна жената, а впи поглед в торбата с пране в ръката ѝ. Изучи подробно шнурчето за стягане, докато я вземаше. Получи и парите и след това – нищо. Съпругата на кмета, която никога не говореше, просто стоеше по хавлия, а меката ѝ пухкава коса беше вързана на къса опашка. Почувства се лек полъх. Нещо като въображаемо издихание на труп. Но отново нямаше думи и когато Лизел намери смелост да вдигне глава към нея, лицето на жената не изразяваше упрек, а пълна отчужденост. За миг тя погледна момчето зад рамото на Лизел, сетне кимна, отстъпи назад и затвори вратата. Момичето дълго остана да се взира в огромната врата пред себе си.

– Хей, _Saumensch_! – Никакъв отговор. – Лизел!

Лизел се обърна.

Предпазливо.

Тръгна по стълбите обратно, дълбоко погълната в размисъл.

Може би жената все пак не беше я видяла как открадва онази книга. Беше почти мръкнало. Може би това беше един от онези случаи, когато ти се струва, че някой те наблюдава, а всъщност той си гледа нещо съвсем друго или просто си мечтае. Каквато и да беше истината, Лизел не се впусна в допълнителни анализи. Тя си беше свършила работата тук и това беше достатъчно.

Отърсило се от мислите си, момичето продължи надолу по стълбите, взимайки

последните три наведнъж.

– Да вървим, Saukerl. – Тя дори си позволи да се засмее. Единайсетгодишната параноя беше могъща. Единайсетгодишното облекчение беше еуфорично.

* * * НЕЩО МАЛКО * * *

ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА ЕУФОРИЯТА

Тя се беше измъкнала, без да ѝ се случи нищо.

Съпругата на кмета без съмнение я беше видяла.

Тя просто изчакваше подходящия момент.

* * *

Изминаха няколко седмици.

Футбол на улица „Химел“.

Четене на „Свити рамене“ между два и три часа през нощта, посткошмарно, или следобед в мазето.

Още едно благоприятно посещение на къщата на кмета.

Всичко беше прекрасно.

Докато се случи нещо.

Следващият път когато Лизел посети къщата на хълма, без Руди, възможността се откри сама. Беше ден за събиране на пране.

Съпругата на кмета отвори вратата, но този път не държеше торбата, както обикновено. Вместо това тя отстъпи настрани и даде знак на момичето с тебеширената си ръка да влезе вътре.

– Идвам само за прането. – Кръвта на Лизел изстина. Стана на трохи. Тя едва не се строполи на парчета на стълбите.

И тогава жената произнесе първата си дума. Тя протегна ръка със студени пръсти и каза:

– _Warte_. Чакай.

Когато се убеди, че детето ще я послуша, тя се обърна и влезе бързо вътре.

– Слава богу – въздъхна момичето с облекчение. – Тя отива да го вземе. –

Лизел имаше предвид прането.

Но жената не носеше нищо подобно.

Когато дойде и се спря в една почти невъзможно крехка неподвижност, тя държеше грамада от книги, притиснати към корема си, от нивото на пъпа до началото на гърдите ѝ. Изглеждаше толкова уязвима в очертанието на чудовищната врата. Дълги ефирни мигли и само намек за изражение на лицето. Загатване.

Ела и виж, казваше то.

„Тя ще ме подложи на мъчения – реши Лизел. – Ще ме прилъже вътре, ще запали камината и ще ме хвърли в нея заедно с книгите. Или ще ме заключи в мазето и ще ме умори от глад.“

Но въпреки това – може би примамена от книгите – тя осъзна, че влиза в къщата. Скърцането на обувките ѝ по дъските на пода я накара да се свие плахо, а в един момент, когато дървото изстена, Лизел почти се спря. Но съпругата на кмета само извърна глава назад и продължи към една врата с цвят на кестен. Сега на лицето ѝ беше изписан въпрос.

Готова ли си?

Лизел проточи леко шия, сякаш можеше да надникне зад вратата пред тях.

Очевидно това беше знакът тя да се отвори.

– Боже мой...

Момичето произнесе тези думи гласно и те потънаха в стая, пълна със студен въздух и книги. Книги навсякъде! На всяка стена имаше претрупани и въпреки това безупречни лавици с книги. Почти беше невъзможно да се види боята върху дървото. Имаше книги с гръбчета в черни, червени, сиви и всякакви други цветове, а буквите върху тях бяха с всевъзможни стилове и размери. Това бе едно от най-красивите неща, които Лизел Мемингер бе виждала.

Тя се усмихна в почуда.

Смаяна от самото съществуване на тази стая!

Дори когато се опита да изтрие усмивката си с ръка, момичето веднага разбра, че това упражнение е безсмислено. Тя почувства как очите на жената обхождат тялото ѝ, и когато я погледна, те се бяха спрели на нея.

Настъпи тишина, която ѝ се струваше почти невъзможна. Тя се обтегна като ластик, готов всеки миг да се скъса. Момичето наруши мълчанието.

– Мога ли?

Двете думи увиснаха над огромното пространство, застлано с дървено дюшеме. Жената кимна.

Да, можеш.

* * *

Постепенно стаята се сви, докато крадецът на книги вече можеше да докосне лавиците, които бяха само на няколко малки стъпки разстояние. Тя прокара опакото на ръката си по първата лавица, слушайки шумоленето на ноктите си, които се плъзгаха по гръбначния мозък на всяка една от книгите. Звукът наподобяваше музикален инструмент или нотите на бягащи крака. Момичето включи и другата си ръка. Те се надпреварваха една друга. Лавица след лавица. И се смееше. Гласът ѝ беше свободен, високо в гърлото, и когато най-накрая се спря в средата на стаята, тя остана там дълги минути, гледайки ту лавиците, ту пръстите си.

Колко книги бе докоснала?

Колко бе _почувствала_?

Лизел пристъпи напред и го направи отново, този път много по-бавно и без да обръща ръката си, позволявайки на дланта си да усети всяко едно от гръбчетата на книгите. Беше като магия, като нещо прелестно, като ярки лъчи, проблеснали от полилей. На няколко пъти беше почти готова да извади някое заглавие от мястото му, но все пак не се осмели. Бяха твърде свършени.

В един момент отново зърна жената вляво от нея. Очарователно прегърбена, тя все още крепеше кулата от книги, притисната до тялото си. Върху парализираните ѝ устни се появи усмивка.

– Искате ли да...?

Лизел не завърши въпроса си и вместо това направи онова, което се канеше да попита. Приблужи се и пое внимателно книгите от ръцете на жената. Сетне ги сложи на празното място, където бяха седели допреди малко, близо до леко открехнатия прозорец. Студът отвън нахлуваше в стаята.

За момент се замисли дали да не го затвори, но сетне се отказа. Това не беше нейната къща и не можеше да се бърка в установения ред. Вместо това се върна при дамата зад нея, чиято усмивка сега приличаше на рана и чиито ръце висяха грациозно до тялото ѝ. Като ръцете на момиче.

И сега какво?

В стаята се възцари усещане за неловкост и Лизел хвърли един последен мимолетен поглед към стените с книги. Думите се оформиха колебливо в устата ѝ, но все пак тя ги изстреля наведнъж.

– Трябва да вървя.

Бяха необходими три опита преди действително да тръгне.

Лизел почака няколко минути в коридора, но жената така и не се появи, и когато се върна при вратата на библиотеката, тя я видя да седи на писалището, взирайки се с празен поглед в една от книгите. Момичето реши да не я безпокои, тръгна обратно по коридора и взе прането.

Този път Лизел избягна болезненото място в дюшето, придържайки се към лявата стена на дългия коридор. Когато затвори вратата зад себе си, се чу месингово изшракване и държейки прането до себе си, тя погали плътта на дървото.

– Тръгвай – каза си Лизел.

В началото, докато бързаше към вкъщи, беше замаяна.

Сюрреалистичното преживяване със стаята, пълна с книги, и вцепенената

съкрушена жена вървеше редом с нея. Тя го виждаше върху стените на сградите, като пиеса. Може би то беше подобно на откровението на татко, свързано с „Mein Kampf“. Накъдето и да погледнеш, Лизел виждаше съпругата на кмета с грамадата от книги в ръце. На всеки от ъглите чуваше шумоленето на собствените си длани, които смущаваха спокойствието на лавиците. Видя отворения прозорец, полил с прекрасната светлина. Видя и себе си как си тръгва, без да каже дума на благодарност.

Скоро нейното упоение се превърна в безпокойство и самоотвращение. Започна да се упреква.

— Ти не каза нищо. — От време на време между забързаните си стъпки тя тръсваше отривисто глава. — Нито „довиждане“. Нито „благодаря“. Нито „това е най-красивото нещо, което съм виждала“. Нищо! — Тя несъмнено беше крадец на книги, но това не означаваше, че не трябва да има никакви обноси. Не означаваше, че не може да бъде учтива.

Продължи да върви още няколко минути, борейки се със своята нерешителност.

Когато стигна улица „Мюнхен“, на колебанието ѝ беше сложен край.

В момента, в който зърна табелата STEINER — SCHNEIDERMEISTER*, тя се обърна и хукна обратно.

[* Щайнер — майстор-шивач (нем.). — Б.пр.]

Този път вече нямаше двоумение.

Момичето почука на вратата, изпращайки месингово ехо през дървото.

„Scheisse!“

[* По дяволите! (нем.) — Б.пр.]

Пред нея стоеше не съпругата на кмета, а самият кмет. В бързината Лизел бе пропуснала да види колата, която беше паркирана отпред на улицата.

Облечен в черен костюм и с мустаци, мъжът заговори:

— Мога ли да ти помогна?

Лизел не можеше да каже нищо. Все още не. Тя стоеше приведена, останала без дъх, но за щастие жената дойде, когато се беше посъвзела поне отчасти. Илза Херман се спря зад съпруга си, малко встрани.

— Забравих — каза Лизел. Тя вдигна торбата и се извърна към съпругата на кмета. Макар и още задъхана, тя успя да изпрати посланието си в пролуката между кмета и касата на вратата, така че да стигне до жената. Думите дойдоха накъсано. — Забравих... аз просто... исках — каза Лизел, — ... да ви благодаря.

На лицето на Илза Херман отново се изписа познатото болезнено изражение.

Пристъпвайки до съпруга си, тя кимна едва-едва, почака и сетне затвори вратата.

На Лизел ѝ трябваше още минута, за да може да си тръгне.

Тя се усмихна на стъпалата.

Появата на боеца

А сега ще сменим декора.

До този момент всичко ставаше прекалено лесно, не мислиш ли, приятелю? Какво ще кажеш да забравим за Молкинг за малко? Промяната ще ни се отрази добре.

Освен това тя е важна за историята.

Ще попътуваме малко, до един таен склад, и ще видим каквото е речено да видим.

* * * ОБИКОЛКА НА СТРАДАНИЕТО С ГИД * * *

Отляво, може би отдясно,

или пък точно пред вас

ще видите малка черна стая.

В нея седи евреин.

Той е отрепка.

Той умира от глад.

Той е уплашен.

Моля ви, опитайте се да не извърщате глава.

* * *

На няколкостотин километра на северозапад, в Щутгарт, далече от крадците на книги, кметските съпруги и улица „Химел“, един мъж седеше в тъмното. Беше решено, че това е най-доброто място. Трудно е да намериш еврейин в тъмното.

Той седеше на куфара си и чакаше. Колко дни бяха минали така?

Може би седмици наред не беше ял нищо друго освен лошия вкус на гладния си дъх и пак нищо. От време на време до него долитаха гласове и понякога копнееше за тях, искаше му се да отвори вратата и да се измъкне навън под непоносимата светлина. Но засега можеше само да седи на своя куфар-кушетка, подпрял брадичката си с ръце, усещайки как лактите изгарят бедрата му. Чувстваше унесеност, настървена унесеност, и раздразнението на един полусън, към който се прибавяше и наказанието на пода.

Не обръщай внимание на краставите си крака.

Не чеши подметките на обувките.

И не мърдай прекалено много.

Просто остави всичко, както си е, на всяка цена. Може би скоро ще дойде време за тръгване. Светлина като огнестрелно оръжие. Експлозия в очите. Може би е дошло време за тръгване. Може би вече е време, затова събуди се. Събуди се, по дяволите! Събуди се.

Вратата се отвори и над него се надвеси някаква фигура. Една ръка цопна в студените вълни на дрехите му и мръсните потоци под тях. Зад нея се чу глас.

– Макс – прошепна той. – Макс, събуди се.

Очите му не реагираха, както обикновено става при шок. Никакво трепване, никакво сепване и никаква изненада. Тези неща се случват, когато се събуждаш от някакъв лош сън, а не когато се озоваваш в такъв. Не, неговите очи се отвориха с мъка, от тъмнина към полумрак. Всъщност реагира тялото му, той се надигна и протегна ръка, за да улови празния въздух.

Сега гласът заговори утешително:

– Съжалявам, че отне толкова много време. Имах чувството, че ме наблюдават. Човекът с личната карта също се забави повече, отколкото очаквах, но... – Последва пауза. – Вече е готова. Не е кой знае с какво качество, но да се надяваме, че е достатъчно добра, за да стигнеш където трябва. – Мъжът се наведе и махна с ръка към куфара. В другата си ръка държеше нещо тежко и плоско. – Хайде, ставай. – Макс се подчини, изправи се и се почеса. Почувства изопването на костите си. – Личната карта е тук. – Това беше книга. – Пътната карта и инструкциите също трябва да дойдат тук. А ключът е залепен към вътрешната корица. – Той отвори куфара колкото може по-тихо и внимателно пхна вътре книгата, сякаш беше бомба. – Ще дойда пак след няколко дни.

Мъжът остави една малка чанта, пълна с хляб, свинска мас и три малки моркова. До тях имаше бутилка с вода. Нямахше извинение.

– Това беше най-доброто, което можах да направя.

Отваряне на врата, затваряне на врата.

Отново сам.

Онова, което го връхлетя веднага след това, беше шумът.

Всичко беше толкова отчайващо шумно в мрака, когато останеше сам. Всеки път, когато помръднеше, се чуваше звук. Чувстваше се като човек в хартиен костюм. Храната.

Макс раздели хляба на три части и сложи две от тях настрани. Отдаде се изцяло на онова, което беше в ръката му, дъвчеше, преглъщаше и с мъка го придвижваше по сухия коридор на гърлото си. Маса беше студена и твърда и от време на време засядаше по пътя надолу. В този момент на помощ идваха големите глътки вода, които спасяваха положението.

След това морковите.

Отново отдели два настрана и се нахвърли върху третия. Шумът бе изумителен. Несъмнено самият фюрер можеше да чуе звука от оранжевото хрускане в устата му. Зъбите му се чупеха при всеки натиск. Когато отпи от водата, беше сигурен, че ги е погълнал с нея. Следващият път, посъветва се той, първо пий.

По-късно, когато шумът отслабна и намери смелост да опипа зъбите си, за негово облекчение откри, че всеки един от тях е на мястото си, непокътнат. Направи усилие да се усмихне, но не се получи. Представи си само колко нелепо изглежда смирената му усмивка с уста, пълна с изпочупени зъби. Продължи да ги опипва още часове наред.

Отвори куфара и извади книгата.

Не можа да прочете заглавието ѝ, а рискът да драсне клечка кибрит точно сега му се стори твърде голям.

Когато заговори, гласът му имаше привкуса на шепот.

– Моля те – каза той. – Моля те.

Всъщност говореше на човек, когото не бе срещал никога. Заедно с още няколко други важни подробности, той знаеше и името му. Ханс Хуберман. И сетне отново заговори на далечния непознат. Умоляващо.

– Моля те.

Атрибутите на лятото

Ето това е.

Вече разбирате точно какво се задаваше към улица „Химел“ в края на 1940 г.

Аз знам.

Вие знаете.

Лизел Мемингер обаче не можеше да бъде сложена в тази категория.

За крадеца на книги лятото на тази година беше просто. То се състоеше от четири главни елемента или атрибути. Понякога тя се питаше кой от тях е най-важен.

* * * И НОМИНИРАНИТЕ СА... * * *

Напредването със „Свити рамене“ всяка вечер.

Четене на пода на библиотеката на кмета.

Футбол на улица „Химел“.

Възползване от различни възможности за кражба.

По нейно мнение „Свити рамене“ беше чудесна книга. Всяка нощ, след като се съвземеше от поредния кошмар, на нея ѝ ставаше приятно, че е будна, и че може да си почете. „Няколко страници?“ – питаше татко и Лизел кимваше. Понякога завършваха главата следващия следобед, долу в мазето.

Проблемът на властите с книгата беше очевиден. Главният герой беше евреин и при това представен в положителна светлина. Непростимо. Този евреин беше богат човек, на когото беше омръзнало да оставя живота да минава покрай него – нещо, което той наричаше „свиване на рамене“ по отношение на всички проблеми и удоволствия, които са отредени на човек по време на земния му път.

През ранното лято в Молкинг, докато Лизел и татко напредваха с книгата, този човек пътуваше към Амстердам по работа през една зъзнещо студена зима. Момичето се влюби в този образ – зъзнещо студена зима. „Всъщност зимата с точно такава, когато стане студено“, каза тя на Ханс Хуберман. Те седяха заедно на леглото, татко полузаспал, а Лизел будна и трескава.

Понякога тя гледаше татко, докато спи, знаейки за него едновременно и повече, и по-малко, отколкото всеки от тях подозираше. Понякога Лизел чуваше как той обсъжда с мама тежкото им финансово положение или пък двамата говорят унило, че Ханс трябва да отиде и да се види със сина си. Впоследствие се беше оказало, че младежът е напуснал квартирата си и най-вероятно вече е на път към фронта. – „Schlaf gut“, татко – казваше момичето в такива случаи. – Приятни сънища. – Сетне

слизаше от леглото, промушвайки се покрай него, за да угаси лампата.

Следващият атрибут, както споменах, беше библиотеката на кмета.

За да дадем пример за ситуацията, ще се спрем на един хладен ден в края на юни. Руди, меко казано, беше бесен.

За коя се мислеше тази Лизел Мемингер, та да му казва, че днес трябвало да разнесе прането сама? Не беше ли той достатъчно добър, че да ходи по улиците с нея?

– Престани да се оплакваш, _Saukerl_ – смърри го тя. – Просто не се чувствам добре. Освен това ще изтървеш мача.

Руди погледна през рамо.

– Е добре, щом така поставяш нещата. – На устните на момчето се изписа дяволита усмивка. – Можеш да си завреш твоето пране отзад. – И с тези думи той хукна, без да губи повече време, за да се присъедини към отбора си.

Когато Лизел стигна края на улица „Химел“, тя погледна назад точно навреме, за да го види как стои пред по-близката от двете импровизирани врати. Той й махаше.

– _Saukerl_ – каза момичето и вдигна ръка, знаейки свършено добре, че в същия момент той я е нарекъл _Saumensch_. Мисля, че тези отношения бяха толкова близки до любовта, колкото беше по силите на две единайсетгодишни деца.

Тя се затича към Гранде Щрасе и къщата на кмета.

Разбира се, имаше пот и задъхано дишане.

Но това беше пътят към книгите.

Съпругата на кмета, която за четвърти път бе пустила момичето вътре, седеше на писалището и просто наблюдаваше книгите. При второто посещение, тя бе позволила на Лизел да вземе една от книгите и да я прегледа. След това дойде още една и още една, докато момичето се натовари с половин дузина книги, някои от тях стиснати под мишница, а останалите в растящата купчина в другата й ръка.

Сега, докато Лизел стоеше в хладната стая, стомахът ѝ шумно се оплака, но никаква реакция не последва от нямата осакатена жена. Тя отново беше по хавлия и макар на няколко пъти да бе погледнала момичето, нито веднъж не задържа погледа си задълго. Обикновено обръщаше повече внимание на нещо до него, нещо липсващо. Прозорецът беше широко отворен, правоъгълна хладна уста, от която от време на време идваха поривисти дихания.

Лизел седна на пода. Книгите бяха разпилени около нея.

След четирийсет минути си тръгна. Всяка книга беше върната на мястото ѝ.

– Довиждане, фрау Херман. – Думите винаги идваха като шок. – Благодаря ви.

Сетне жената ѝ плащаше и тя си тръгваше. Задължен да дава обяснение за всяко свое закъснение, крадецът на книги хукваше към вкъщи.

Истинското лято дойде, стаята с книги стана по-топла и с всяка следваща доставка на пране, подът беше все по-малко болезнен. Лизел сядаше с малка купчина книги до себе си и прочиташе по няколко параграфа от всяка, опитвайки се да запомни думите, които не знаеше, за да попита татко за тях, когато се прибере у дома. След време, като голяма, когато писа за тези книги, Лизел вече не помнеше заглавията им. На нито една. Може би ако ги беше откраднала, щеше да бъде по-добре подготвена.

Помнеше обаче, че на вътрешната корица на една от книгите с картинки имаше име, изписано с тромав почерк:

* * * ИМЕТО НА МОМЧЕ * * *

Йохан Херман

Лизел прехапа устни, но не можа да издържи дълго на изкушението. Без да става от пода, тя се извърна, вдигна глава към облечената в хавлия жена и направи своето запитване:

– Йохан Херман – каза момичето. – Кой е той?

Жената погледна встрани от нея, някъде до коленете ѝ.

Лизел бързо съжали за постъпката си.

– Извинете. Не трябваше да задавам такива въпроси... – Тя остави изречението да умре от собствената си смърт.

Лицето на жената не се промени, но все пак тя съумя някак да отговори.

– Той не е нищо сега в този свят – обясни фрау Херман. – Той беше мой...

* * * АРХИВИТЕ НА ПАМЕТТА * * *

О, да, определено си го спомням.

Небето беше мрачно и дълбоко като живак.

Имаше един млад мъж, заплетен в бодлива тел,
като гигантска корона от тръни.

Аз го освободих от нея и го отнесох.

Високо горе над земята ние пяхме заедно.

Това беше просто един друг ден на 1918 г.

– Освен всичко друго – рече жената, – той замръзна до смърт. – За кратко тя закърши ръце и след това го повтори: – Той замръзна до смърт, сигурна съм в това.

Съпругата на кмета беше просто член на една световна бригада. Сигурна съм, че сте виждали такива като нея. Във вашите истории, стихотворения и филмите, които обичате да гледате. Те са навсякъде, тогава защо не и тук? Защо не и в една красива къща на хълм в малък германски град? Това е толкова добро място за страдание, колкото и всяко друго.

Всъщност Илза Херман бе решила да направи от страданието свой триумф. Когато то отказа да си отиде, тя отстъпи и се остави в негово владение. Прегърна го.

Тя можеше да се застреля, да си издере лицето или пък да се впусне в други методи на самонараняване, но вместо това избра онова, което ѝ се струваше най-слабата форма – да понася неудобствата на времето. Доколкото Лизел знаеше, Илза Херман се молеше за студени и дъждовни летни дни. И през по-голямата част от времето молитвите ѝ се сбъдваха.

Когато Лизел си тръгна този ден, тя каза нещо с огромно неудобство. Две гигантски думи бяха изтръгнати мъчително, подхвърлени през рамо и пуснати като несклопан чифт в краката на Илза Херман. Те паднаха странично, когато момичето се извърна и ги изрече, защото вече не издържаше тежестта им. Сетне останаха да стоят заедно на пода – големи, гръмки и тромави.

* * * ДВЕ ГИГАНТСКИ ДУМИ * * *

„Много съжалявам.“

И отново съпругата на кмета гледаше встрани от нея. Лице като празна страница.

– За какво? – каза тя този път.

Лизел вече беше извън стаята, близо до входната врата. Когато чу тези думи, тя се спря, но реши да не се връща, предпочитайки да продължи безшумно пътя си към изхода и сетне надолу по стъпалата. Тя погледна към Молкинг, преди да изчезне в него и след това за дълго се изпълни със съжаление към съпругата на кмета.

Понякога Лизел се питаше дали просто не трябва да остави на спокойствие тази жена, но Илза Херман беше твърде интересна, а притегателната сила на книгите твърде голяма. Някога думите бяха направили Лизел безполезна, но сега, докато седеше на пода; а съпругата на кмета на писалището на съпруга си, тя усещаше едно вътрешно чувство за могъщество. Това се случваше всеки път, когато дешифрираше някоя нова дума или уловеше смисъла на цяло изречение.

Тя беше момиче.

В нацистка Германия.

Колко подходящо място да откриеш силата на думите.

И колко ужасно (но при все това въодушевяващо!) щеше да бъде чувството много

месеци по-късно, когато щеше да отприщи силата на това ново откритие в мига, в който съпругата на кмета я предаде. Колко бързо съжалението щеше да я напусне и колко бързо щеше да се превърне в нещо свършено друго.

Сега обаче, в лятото на 1940 г., тя не можеше да види какво ѝ е подготвило бъдещето и при това в няколко различни посоки. Пред себе си имаше само една тъжна жена и стая, пълна с книги, която ѝ беше приятно да посещава. Това беше всичко. Това беше част втора от нейното съществуване през това лято.

Част трета, слава богу, беше малко по-безгрижна – ритане на футбол на улица „Химел“.

Позволете ми да ви нарисувам една картина:

Стържещи подметки по асфалта.

Задъхано момчешко дишане.

Викове: „Тук! Насам! _Scheisse!_“

[* По дяволите! (нем.) – Б.пр.]

Тежкото подскочане на топката по пътя.

* * *

Всички бяха на улица „Химел“, а с напредването на лятото се чуваха и все по-настоятелни извинения.

Извиненията бяха на Лизел Мемингер.

И бяха отправени към Томи Мюлер.

Някъде към началото на юли тя най-накрая успя да го убеди, че няма да го убие. След пердаха, който беше отнесъл миналия ноември, Томи все още се боеше да бъде около нея. И по време на мачовете на улица „Химел“ неизменно стоеше надалече.

– Никога не знаеш кога може да ѝ прищрака нещо – довери той веднъж на Руди, наполовина говорейки, наполовина треперейки.

В защита на Лизел трябва да кажем, че тя не спря да се опитва да го успокои.

Чувстваше се огорчена, че бе съумяла да се помири с Лудвиг Шмайкел, но не и с простодушния Томи Мюлер. Той все още се свиваше плахо, когато я зърнеше.

– Откъде можех да разбера, че си ми се усмихвал онзи ден? – питаше го тя отново и отново.

Докато пазеше на вратата, Лизел дори на няколко пъти го насърчи да мине да играе напред, но този негов ход срещна сериозен отпор от съотборниците му.

– Връщай се назад! – заповяда му най-накрая едно момче на име Харалд Моленхауер. – Ти си абсолютно безполезен! – Това се случи, след като Томи го спъна в момента, когато щеше да отбележи гол. Харалд дори щеше да си присъди дузпа, ако Томи не беше от неговия отбор.

Лизел понякога излизаше напред и по някаква причина винаги се противопоставяше на Руди. Те се счепкваха, спъваха се един друг и се наричаха с обидни имена. В такива случаи Руди коментираше:

– Ти изобщо не разбираш от футбол, глупав Saumensch Arschgrobber. Абсолютно безнадежден случай си. На него изглежда му беше приятно да нарича Лизел „задникодраскач“. Това беше една от радостите на детството.

Друга радост на детството, разбира се, бяха кражбите. Част четвърта, лятото на 1940 г.

Наистина много неща бяха сближили Руди и Лизел, но онова, което циментира приятелството им, беше краденето. Следващата кражба беше провокирана от една открива се възможност, а колосалната движеща сила зад нея беше гладът на Руди. Момчето непрекъснато мислеше за ядене.

Не стига, че имаше купонна система, но и бизнесът на баща му не върнеше добре напоследък (заплахата от еврейската конкуренция вече я нямаше, но заедно с нея си бяха отишли и еврейските клиенти). Щайнерови едва свързваха двата края. Като много други хора от района на улица „Химел“, те живееха в оскъдица. Лизел беше готова да му носи ядене от нейния дом, но и там храната не беше в изобилие. Мама обикновено

готвеше грахова супа в неделя вечерта, но не я сервираше само един или два пъти. Тя правеше достатъчно грахова супа, за да стигне до следващата събота. След това в неделя отново готвеше грахова супа. Така всекидневното им меню се свеждаше до грахова супа, хляб и понякога малка порция картофи или месо. Ядеш колкото ти е сипано, не искаш допълнително и не се оплакваш.

В началото правеха разни неща, за да забравят за глада.

Руди не беше гладен, когато играеха футбол на улицата. Или когато взимаха велосипедите на брат му и сестра му и посещаваха ателието на Алекс Щайнер, или пък отиваха при татко, ако този ден беше на работа. В такива случаи Ханс Хуберман обикновено сядаше с тях и им разказваше шеги под гаснещата следобедна светлина.

Друго развлечение през горещите дни беше да се учат да плуват в река Ампер. Водата все още беше малко студена, но това не ги спираше.

– Хайде – придумваше я Руди. – Насам. Тук не е толкова дълбоко.

Докато пристъпваше напред, Лизел не видя огромната дупка под водата и потъна право към дъното. Бясното ритане с крака в стил „кучешката“ спаси живота ѝ, въпреки че едва не се задуши от многото погълната вода.

– Ти си Saukerl – обвини го тя, строполявайки се на речния бряг.

Руди се погрижи да бъде далече от нея. Беше видял какво направи тя на Лудвиг Шмайкел.

– Е, сега вече можеш да плуваш, нали?

Кое то не я ободри особено. Тя се отдалечи с коса, залепнала за бузата, а от носа ѝ беше потекъл сопол.

– Това означава ли, че няма да получа целувка за това, че те научих да плуваш? – извика той след нея.

– Saukerl!

Ама че нахалник!

* * *

Беше неизбежно.

Угнетителната грахова супа и глада на Руди най-накрая ги тласнаха към кражбата. Тези фактори освен това вдъхновиха дружбата им с една група от по-големи деца, които крадяха от фермерите. Крадци на плодове. След един пореден футболен мач и Лизел, и Руди научиха ползата от това да си държиш очите отворени. Седейки на стълбите пред дома на Руди, те забелязаха едно по-голямо момче – Фриц Хамер – да яде ябълка. Беше от сорта „Клар“ – от тези дето зреят през юли и август – и изглеждаше великолепно в ръката му. Още три-четири като нея видимо бяха издули джобовите му.

Те се приближиха нехайно към него.

– Откъде ги взе? – попита Руди.

Момчето само се ухили в началото.

– Шт – каза то и спря да яде. Сетне извади една ябълка от джоба си и я подхвърли. – Само я виж – предупреди той. – Не я яж.

Следващият път, когато видяха същото момче да носи същото яке, въпреки лятната жегата, те го проследиха. То ги отведе нагоре по течението на река Ампер. Бяха близо до мястото, където Лизел беше идвала с татко, докато се учеше да чете.

Група от пет момчета, някои дългнести, други ниски и мършави, стояха и чакаха.

По онова време в Молкинг имаше няколко такива групи, чиято численост обикновено възлизаше на пет-шест души. Водачът на въпросната шайка беше симпатичен петнайсетгодишен престъпник на име Артур Берг. Той се огледа и видя двете единайсетгодишни деца, които се присламчваха към тях.

– _Und?_ – попита той. – И?

– Умирам от глад – отвърна Руди.

– И освен това е много бърз – каза Лизел.

Берг я погледна.

– Не помня да съм искал мнението ти. – Той беше висок момчурляк с дълга шия и

равномерно разпределени групи от пъпки по лицето. – Но те харесвам. – Артур Берг беше дружелюбен по един безочлив хъшлашки начин. – Това не е ли тази, която натупа брат ти, Андерл? – На Лизел несъмнено ѝ се носеше славата. Новината за един добър пердах бързо се разчува.

Друго момче – едно от ниските и мършавите – с руса рошава коса и бледа кожа, погледна към нея.

– Мисля, че да.

– Да, тя е – потвърди Руди.

Анди Шмайкел се приближи, огледа я от глава до пети със замислено лице и накрая се усмихна широко.

– Браво, хлапе. – Той дори я тупна по гърба, като уцели лопатката ѝ. – Щяха да ме спукат от бой, ако го бях направил аз.

Артур се приближи към Руди.

– А ти беше онзи Джеси Оуенс, нали?

Руди кимна.

– Очевидно си идиот – отбеляза Артур, – но си от нашия тип идиоти. – Хайде, да вървим.

Те бяха в бандата.

Когато стигнаха фермата, Лизел и Руди получиха чувал. Артур Берг стисна собствената си торба от зебло. Той прокара ръка през меките си кичури коса.

– Някой от вас крал ли е преди?

– Разбира се – потвърди Руди. – Крадем през цялото време. – Той не беше много убедителен.

Лизел беше по-конкретна:

– Аз откраднах две книги – при което Артур прихна, изсумтявайки три пъти.

Пъпките му смениха местата си.

– Човек не може да яде книги, скъпа.

Сетне те се заеха да изучават ябълковата градина с нейните дълги виещи се редици. Артур Берг даде заповеди:

– Първо – рече той, – гледайте да не ви хванат на оградата. Който бъде хванат на оградата, ще бъде изоставен. Ясно? – Всички кимнаха с глава в знак, че са разбрали. – Второ, единият е на дървото, другият стои долу. Някой трябва да събира. – Артур потри доволно ръце, въодушевен от начинанието. – Трето, ако видите някой да идва, викайте така, че да събудите мъртвите. И всички хукваме. _Richtig*_

[* Ясно, разбрано? (нем.) – Б.пр.]

– _Richtig._ – Отговорът дойде в хор.

* * * ДВАМА ДЕБЮТИРАЩИ КРАДЦИ НА ЯБЪЛКИ, * * *
ШЕПНЕЙКИ:

– Лизел, сигурна ли си? Все още ли искаш да участваме в това?

– Виж телената ограда, Руди. Толкова е висока.

– Не, не, виж, хвърли чувала отгоре. Разбра ли? Като тях.

– Добре.

– Хайде тогава!

– Не! – колебание. – Руди, аз...

– Мърдай, Saumensch!

Той я бутна към оградата, метна празния чувал върху телта, прехвърлиха се от другата страна и хукнаха към другите. Руди се качи на най-близкото дърво и започна да хвърля ябълките отгоре. Лизел стоеше долу и ги събираше в чувала. Когато се напълни, възникна друг проблем.

– Как ще прескочим оградата сега?

Отговорът дойде, когато видяха Артур Берг да се катери по оградата, колкото може по-близо до един от коловете ѝ.

– Там телта е по-здрава. – Руди посочи с ръка. Той прехвърли чувала над оградата, помогна на Лизел да се покачи и се приземи до нея от другата страна, сред разпилените по земята ябълки.

До тях, стъпил здраво на дългите си крака, Артур Берг ги наблюдаваше с интерес.

– Не е зле – избоботи гласът му отвисоко. – Никак не е зле.

Когато се върнаха при реката, скрити сред дърветата, той взе чувала и даде на Лизел и на Руди да си разделят дузина ябълки.

– Добра работа – беше последният му коментар по въпроса.

Същият следобед, преди да се приберат у дома, Лизел и Руди изядоха по шест ябълки за по-малко от половин час. В началото се чудеха дали да не споделят плодовете със семействата си, но това криеше огромна опасност. Не им допадаше мисълта, че ще трябва да обясняват откъде са дошли ябълките. Лизел се колебаеше дали да не каже поне на татко, но не й се искаше той да си помисли, че доведената му дъщеря е маниакален престъпник. Затова продължи да хрупа.

На речния бряг, където се беше научила да плува, всяка от ябълките беше погълната. Несвикнали с такова изобилие, те знаеха, че е много вероятно да им стане лошо. Но въпреки това изядоха всичко.

– Saumensch! – наруга я мама същата вечер. – Защо повръщаш така?

– Може би е от граховата супа – предположи Лизел.

– Точно така – обади се татко. Той беше отново до прозореца. – От нея трябва да е. На мен самият също ми е малко лошо.

– А теб кой те е питал, Saukerl? – Сетне тя бързо се обърна към повръщания Saumensch. – Е? Какво има? Какво си правила, прасе такова?

Но Лизел не каза нищо.

Тя си мислеше щастливо за ябълките. Ябълките! И сетне повърна още веднъж, за късмет.

Арийската магазинерка

Те стояха пред магазина на фрау Дилер, до варосаната стена. В устата на Лизел Мемингер имаше захарен бонбон.

Слънцето беше в очите ѝ.

Въпреки тези трудности, тя все пак беше в състояние да говори и да спори.

* * * ОЩЕ ЕДИН РАЗГОВОР * * *

МЕЖДУ РУДИ И ЛИЗЕЛ

– Побързай, Saumensch, вече станаха десет.

– Не, осем са, имам право на още две.

– Добре, но побързай все пак. Казах ти, че трябва да вземем нож и да го разрежем на две... Хайде, вече наистина са десет.

– Добре, ето. Но да не вземеш да го глътнеш целия!

– Приличам ли ти на идиот?

[Кратка пауза]

– Страхотен е, нали?

– Разбира се, че е страхотен, Saumensch!

В края на август и лятото те намериха един пфениг на земята. Неподправено щастие.

Той лежеше наполовина изгнил в прахта по маршрута за разнасяне на прането. Самотна ръждясала монета.

– Виж това?

Руди се спусна към нея. Обзети от почти болезнено вълнение, те хукнаха към магазина на фрау Дилер, без дори да се замислят, че един-единствен пфениг можеше да се окаже недостатъчен за онова, което смятаха да си купят. Влетяха през вратата и

се спряха пред арийската магазинерка, която ги изглежда с презрение.

– Аз чакам – отбеляза тя. Косата ѝ беше опъната назад, а черната ѝ рокля задушаваше тялото ѝ. Фотография на фюрера в рамка наблюдаваше от стената.

– Хайл Хитлер! – обади се първи Руди.

– Хайл Хитлер! – откликна тя, изпълвайки снага зад щанда. – А ти? – Фрау Дилер изглежда строго Лизел, която побърза да даде своя поздрав към фюрера.

На Руди не му трябваше много време да извади монетата от джоба си и да я сложи решително върху щанда. Той погледна фрау Дилер право в очилата и каза:

– Смесени бонбони, моля.

Фрау Дилер се усмихна. Зъбите в устата ѝ се бореха за място и неочакваната ѝ добронамереност накара Руди и Лизел също да се усмихнат. Но не за дълго.

Тя се наведе, затършува нещо и пак се изправи.

– Ето – каза арийката и подхвърли един бонбон на щанда. – Смесете си го сами.

Навън те развиха опаковката и се опитаха да отхапят бонбона на две, но захарта беше като стъкло. Прекалено твърда дори за вълчата ухапка на Руди. Затова се наложи да го смучат, докато свърши. Десет смуквания за Руди. Десет за Лизел. Ту той, ту тя.

– Ето на това му викам хубав живот – обяви Руди със захарна усмивка и Лизел не възрази.

Когато приключиха, устите и на двамата бяха възчервени и докато вървяха, си напомняха да си държат очите отворени, в случай че се натъкнат на друга монета.

Разбира се, не намериха нищо. Трудно беше да те споходи такъв късмет два пъти в годината, да не говорим пък в един следобед.

Въпреки това, с червени езици и зъби, те вървяха по улица „Химел“, оглеждайки щастливо земята.

Денят беше великолепен и нацистка Германия беше прекрасна страна.

Боецът

(продължение)

Сега се придвижваме малко напред, към една борба през студена нощ. Ще оставим крадеца на книги да ни настигне по-късно.

Беше 3 ноември и подът на влака се държеше за краката му. Той пък държеше пред себе си копие от „Mein Kampf“ и четеше своя спасител. По ръцете му избиваше пот. Следи от пръсти се бяха впили в книгата.

* * * КОМПАНИЯТА „КРАДЕЦЪТ НА КНИГИ“ * * *

ОФИЦИАЛНО ПРЕДСТАВЯ

Mein Kampf

(Моята борба)

ОТ

Адолф Хитлер

Някъде зад Макс Ванденбург град Шутгарт разтвори подигравателно ръце.

Той не беше добре дошъл там и се опитваше да не мисли за стария сух хляб, с който стомахът му се бореше. На няколко пъти се размърда и погледна към светлините, които изглеждаха вече само като шепи искри и после изчезнаха напълно.

Гледай високомерно, посъветва се той. Не издавай страха си. Чети книгата. Усмихвай се. Това е велика книга – най-великата книга, която някога си чел. Не обръщай внимание на жената срещу теб. Тя и без това спи вече. Хайде, Макс, остават само още няколко часа.

Както се оказа, обещаното посещение в стаята на мрака не отне няколко дни, а седмица и половина. До следващото мина още една, и сетне още една, докато накрая съвсем изгуби представа за миналите дни и часове. Беше прехвърлен още веднъж в

някакъв малък склад, където имаше повече светлина, повече посещения и повече храна. Но времето изтичаше.

– Заминавам скоро – каза приятелят му Валтер Куглер. – Знаеш как е... армията.

Валтер Куглер, приятел на Макс от детинство, сложи ръката си на рамото на евреина.

– Можеше да бъде и по-лошо. – Той погледна приятеля си в еврейските му очи. – Можеше да се случи нещо с теб.

Това беше последната им среща. Един последен пакет беше поставен в ъгъла и този път там имаше билет. Валтер отвори „Mein Kampf“ и го пхна вътре, до картата, която бе купил заедно със самата книга.

– На страница тринайсета – усмихна се той. – За късмет, а?

Когато вратата се затръшна, Макс отвори книгата и разгледа билета. Щутгарт – Мюнхен – Пасинг. Влакът тръгваше след два дни, през нощта, тъкмо навреме, за да направи последното прекачване. Оттам щеше да върви пеша. Сгънатата на четири карта вече беше в главата му. Ключът беше все още залепен от вътрешната страна на корицата.

Седя половин час преди да пристъпи към пакета. Освен храната, там имаше още няколко други неща.

* * * ДОПЪЛНИТЕЛНОТО СЪДЪРЖАНИЕ * * *

НА ПОДАРЪКА НА ВАЛТЕР КУГЛЕР

Един малък бръснач.

Лъжица – най-близкото нещо до огледало.

Крем за бръснене.

Ножици.

Когато тръгна, складът остана празен с изключение на пода.

– Довиждане – прошепна той.

Последното нещо, което Макс видя, беше малката невзрачна купчинка коса до стената.

Довиждане.

С гладко избръснато лице и несиметрична, но старателно вчесана коса, той излезе от сградата като нов човек. Всъщност оттам излезе германец. Хей, но той си беше германец. Или по-точно беше си такъв и преди това.

В стомаха си усещаше напрегнатата комбинация между храна и гадене.

Вървеше към гарата.

Показа билета и личната си карта и сега седеше в малко купе на влака, точно пред погледа на опасността.

– Документи.

Точно това се боеше да чуе.

Беше достатъчно лошо, когато го спряха на перона. Знаеше, че няма да може да го понесе два пъти.

Треперещите ръце.

Миризмата – не, вонята – на вината.

Просто нямаше да намери сили още веднъж.

За щастие само му поискаха билета, след което остана единствено прозорецът с малките градове по пътя, струпването от светлини и хъркащата жена в другия край на купето.

През по-голямата част от пътуването той беше забил нос в книгата, опитвайки се да не вдига поглед.

Думите се въртяха в устата му, докато ги четеше.

Странно, но докато прелистваше страниците и напредваше през главите, в ума му се запечатаха само две думи.

Mein Kampf. Моята борба.

Заглавието. Отново и отново, докато влакът бърбореше от един немски град до следващия.

Mein Kampf.

От всички възможни неща точно тази книга беше неговият спасител.

Мошеници

Някой би могъл да каже, че на Лизел Мемингер ѝ се беше разминало леко. И на нея действително ѝ се размина леко в сравнение с Макс Ванденбург. Да, брат ѝ на практика беше умрял в ръцете ѝ и майка ѝ я изостави.

Но по-лошо от всичко беше да си евреин.

Преди пристигането на Макс Роза Хуберман изгуби още един от клиентите си, този път Вайнгартнерови. Задължителният _schimpferei_* се случи в кухнята, а докато словесният поток течеше, Лизел се успокояваше с факта, че все пак им оставаха още двама клиенти. И което беше още по-добре – единият от тях беше кметът, заедно с неговата съпруга и книгите.

[* Кавга, хокане (нем.). – Б.пр.]

Що се отнася до другите занимания на Лизел, тя продължаваше да сее опустошения заедно с Руди Щайнер. Дори бих казала, че техните злосторничества ставаха все по-изтънчени.

Те проведоха още няколко акции с Артур Берг и компания, изпълнени с желание да докажат способностите си и да развият престъпния си потенциал. Крадяха картофи от едно място, лук от друго. Но най-големият си удар направиха сами.

Както стана ясно по-рано, едно от предимствата на това да се разхождаш из града беше възможността да намираш разни неща по земята. От друга страна шляенето позволяваше да забелязваш хората. И нещо повече – то позволяваше да забелязваш _едни и същи хора_ да правят едни и същи неща седмица след седмица.

Пример за това беше Ото Щурм, едно момче от училище, което всеки петък следобед яхаше колелото и караше продукти на свещениците в църквата.

В продължение на месец те го наблюдаваха, докато времето все повече се разваляше и Руди, в частност, беше твърдо решен някой петък през някоя необикновено мраковита октомврийска седмица Ото да не се справи със задачата си.

– Всички тези свещеници – възкликна Руди, докато вървяха през града. – Те и без това са прекалено дебели. Могат да минат една седмица, без да ядат. – Лизел охотно се съгласи с него. Първо, тя не беше католичка. Второ, самата тя беше доста гладна. Както обикновено, Лизел носеше прането, а Руди две кофи със студена вода, или както той се изрази, две кофи с бъдещ лед.

Малко преди да стане два часа, той се залови за работа.

Без колебание изля водата на улицата точно на мястото, където Ото се появяваше с колелото си иззад ъгъла.

Което си е вярно, Лизел в началото изпитваше съвсем малко чувство за вина, но пък планът беше съвършен. Малко след два часа всеки петък Ото Щурм завиваше по улица „Мюнхен“ с продуктите, натоварени в кошницата при кормилото. Но специално в този петък той нямаше да стигне по-далече.

Улицата беше замръзнала, но Руди допълнително лъсна творението си, като едва успя да скрие усмивката, която пробяга през лицето му като махало.

– Хайде – каза той, – да се скрием зад онзи храст.

След приблизително петнайсет минути дяволският план даде своите плодове, така да се каже.

Руди тикна пръст в една пролука в храста.

– Ето го.

Ото се показва зад ъгъла, унесен и невинен като агне.

Той не направи опит да запази контрол с колелото, а просто се плъзна върху леда по очи.

След като мина известно време, без да се помръдне, Руди погледна Лизел разтревожено.

– Боже мой! – каза той. – Може да сме го убили! – Сетне се прокрадна бавно, грабна кошницата и двамата побягнаха през глава.

– Дишаше ли? – попита Лизел малко по-надолу на улицата.

– „Keine Ahnung“ – каза Руди, стискайки кошницата. Той нямаше никаква представа.

Когато бяха вече в подножието на хълма, те видяха Ото да се изправя, да се почесва по главата и по чатала и да се оглежда за кошницата.

– Глупав „Scheisskopf“ – Руди се ухили и двамата се заловиха да огледат плячката си. Хляб, счупени яйца и голяма пръчка шпеков салам. Руди доближи мазния колбас до носа си и вдиша блажено. – Прекрасно.

[* Обидно, вулгарно обръщение на немски. – Б.ред.]

Макар да бяха изкушени да задържат трофеите само за себе си, у тях все пак надделя чувството за лоялност към Артур Берг. Отпавиха се към поочукания му блок на улица „Кемпф“ и му показаха продукцията си. Артур даде открит израз на одобрението си.

– От кого откраднахте това?

Отговорът дойде от Руди.

– Ото Щурм.

– Добре – кимна той. – От който и да е, аз съм му благодарен. Артур влезе за малко вътре и се върна с кухненски нож, тиган и яке. Тримата крадци тръгнаха по дългия коридор с апартаменти. – Ще съберем останалите – заяви Артур Берг, когато излязоха навън. – Може и да сме престъпници, но не сме чак дотам лишени от морал. – Също като крадецът на книги, той имаше граница, която не прекрачваше.

Беше почукано на още няколко врати, няколко имена бяха повикани долу от улицата и скоро цялата вероломна дружина на Артур Берг беше на път към река Ампер. Запалиха огън сред сечището на другия бряг и останалото от яйцата, беше спасено и изпържено. Хлябът и шпекът бяха нарязани. С помощта на ръце и ножове и последното парченце от доставката на Ото Щурм беше изядено. За свещениците не остана нищо.

Към края на угощението възникна спор за кошницата. Повечето от момчетата смятаха, че тя трябва да бъде изгорена. Фриц Хамер и Анди Шмайкел искаха да я задържат, но Артур Берг, в поредна демонстрация на своя противоречив характер и склонност към благородни жестове, имаше по-добра идея.

– Вие двамата... – каза той на Руди и Лизел. – Може би трябва да я върнете на този Щурм. Бедното момче заслужава поне това.

– О, я стига, Артур.

– Не искам да чувам възражения, Анди.

– Исусе Христе!

– Той също не желае да слуша такива работи.

Всички прихнаха и Руди Щайнер взе кошницата.

– Аз ще я върна и ще я окача на пощенската им кутия.

Бе изминал само двайсетина метра, когато момчето го настигна.

Макар да беше наясно, че ще закъснее и ще й се карат, тя знаеше, че трябва да придружи Руди Щайнер до фермата на Щурм, която беше от другата страна на реката.

Дълго време вървяха мълчаливо.

– Чувстваш ли се зле? – попита най-накрая Лизел. По това време обикновено вървяха към вкъщи.

– За какво?

– Знаеш за какво.

– Разбира се, че се чувствам зле, но вече не съм гладен и съм готов да се обзаложа, че и той не е гладен. Да не мислиш, че свещениците щяха да получат

някаква храна, ако в дома му тя не беше в изобилие?

– Той падна толкова лошо.

– Не ми припомняй. – Но Руди Щайнер не можа да сдържи усмивката си. През следващите години той щеше да е дарител на хляб, а не крадец – още едно доказателство за това колко противоречиви са човешките същества. Колкото добро, толкова и зло. Просто добавете вода и разбъркайте.

Пет дни след техния сладко-горчив успех, Артур Берг се появи отново и ги покани да участват в следващия му вероломен проект. Сблъскаха се с него на улица „Мюнхен“ в сряда на връщане от училище. Той беше вече пременен в униформата си на Хитлеровата младеж.

– Утре следобед отново отиваме. Проявявате ли интерес?

Любопитството надделя:

– Къде?

– На едно място с картофи.

Двайсет и четири часа по-късно Лизел и Руди отново преодоляха една телена ограда и напълниха чувала си.

Проблемът възникна по време на измъкването.

– Боже! – извика Артур. – Фермерът! – Онова, което породил ужас обаче, беше следващата му дума. Той я изкрещя така, сякаш вече беше атакуван с нея. Устата му се отвори широко. Думата излетя навън и тя беше „брадва“.

И наистина, когато се обърнаха, фермерът тичаше към тях, вдигнал високо оръжието над главата си.

Всички хукнаха към оградата и започнаха да се прехвърлят от другата страна. Руди, който беше в най-далечния край, ги настигна бързо, но не достатъчно бързо, за да не бъде последен. И в момента, в който прекрачи крак, се заплете.

– Хей!

Викът на изоставения.

Групата се спря.

Инстинктивно, Лизел се затича обратно.

– Побързай! – извика Артур. Гласът му беше далечен, сякаш го беше глътнал преди да излезе от устата му.

Бяло небе.

Другите продължиха да тичат.

Лизел пристигна и задърпа плата на панталоните му. Очите на Руди бяха широко отворени от страх.

– Бързо – каза момчето, – той идва.

Някъде далече все още се чуваше звука от дезертиращи крака, когато една допълнителна ръка сграбчи телта и я откачи от панталоните на Руди Щайнер. Парче от плата остана на металния възел, но бягството беше осигурено.

– А сега по-бързо – посъветва ги Артур, малко преди фермерът да пристигне, задъхан и ругаещ. Той стискаше здраво брадвата, която сега беше вече до крака му, и крещеше напразните думи на ограбения.

– Ще се погрижа да ви арестуват! Ще ви намеря! Ще разбере кои сте!

И точно в този момент се чу гласът на Артур Берг:

– Името му е Оуенс! – Сетне и той побягна и настигна Лизел и Руди. – Джеси Оуенс!

Когато бяха вече в безопасност, те седнаха, останали без дъх, а малко по-късно дойде и Артур Берг. Руди отказа да го погледне.

– На всеки от нас се е случвало – рече Артур, чувствайки колко е разстроен Руди. Лъжеше ли. Не можеха да бъдат сигурни и никога нямаше да разберат това.

Няколко седмици по-късно Артур Берг се премести в Кьолн.

Видяха го още веднъж по време на обиколките с прането. На една малка пряка на улица „Мюнхен“ той подаде на Лизел хартиена кесия с дузина кестени. И се усмихна самодоволно.

— От един познат в пекарната промишленост. — След като ги уведоми за заминаването си, Артур ги озари с една последна пъпчива усмивка и успя да ги перне и двамата по челата. — Не се нахвърляйте върху тези неща веднага. — И те повече никога не видяха Артур Берг.

Това не се отнася до мен, защото аз съвсем определено го видях.

* * * И ОЩЕ НЕЩО ЗА АРТУР БЕРГ * * *

ЕДИН ВСЕ ОЩЕ ЖИВ ЧОВЕК

Небето в Кьолн беше жълто и плесенясало,
белеше се по краищата.

Артур седеше, облегнат на една стена с дете
в ръцете си. Неговата сестра.

Когато тя спря да диша, той остана с нея.

И аз почувствах, че ще продължи да я държи часове.

В джоба му имаше две откраднати ябълки.

Този път Руди и Лизел постъпиха по-разумно. Те изядоха само по един кестен и продадоха останалите от къща на къща.

— Ако имате някой друг излишен фениг — казваше Лизел на всяка врата, — имам кестени за продан. — Накрая събраха шестнайсет монети.

— А сега — засмя се Руди — е време за реванш.

Същия следобед отидоха в магазина на фрау Дилер, отправиха поздрав към Хитлер и зачакаха.

— Отново смесени бонбони, а? — каза тя удостоверявайки ги с характерната си усмивка и в отговор те кимнаха. В следващия момент парите бяха шляпнати върху щанда, при което усмивката на фрау Дилер леко увисна.

— Да, фрау Дилер — казаха те в хор. — Смесени бонбони, моля.

Фюрерът ги гледаше гордо от фотографията на стената.

Триумф преди бурята.

Боецът

(заключение)

Жонглирането е към края си, но борбата не. В едната си ръка държа ръката на Лизел Мемингер, а в другата тази на Макс Ванденбург. И скоро ще ги събере една в друга. Само след няколко страници.

Боецът:

Ако го убиеха тази нощ, поне щеше да умре жив.

Влакът беше вече далече, хъркащата жена вероятно си беше направила легло в някое съседно купе и спеше завита, колелетата потракваха. Сега оставаха само няколко стъпки между Макс и спасението. Стъпки, мисли и съмнения.

Проследи картата в ума си, от Пасинг до Молкинг. Беше късно, когато видя града. Краката го боляха ужасно, но почти беше стигнал — най-опасното място, където можеше да бъде. Достатъчно близо, за да го докосне.

Точно както му беше описано, намери улица „Мюнхен“ и тръгна по тротоара.

Всичко изглеждаше сковано.

Сиянието на уличните лампи.

Тъмните безучастни сгради.

Кметството стоеше като огромен несръчен момчурляк, твърде отхвъркнал за

годините си. Църквата се губеше в тъмнината, колкото по-високо издигаше поглед.

Всяко нещо го наблюдаваше.

Потръпна.

„Дръж си очите отворени“, каза си той.

(Германските деца се оглеждат да намерят някоя изгубена монета. Германските евреи са нащрек да не бъдат заловени.) В съгласие с щастливото си число тринайсет, той отброяваше стъпките си точно на групи по тринайсет. Само тринайсет стъпки, казваше си боецът. Хайде сега, още тринайсет. И след деветдесет такива серии най-накрая се озова на ъгъла на улица „Химел“.

В едната си ръка стискаше куфара.

В другата все още държеше _Mein Kampf_.

И двата предмета бяха тежки, и по двата имаше пот, избила от дланите му.

Тръгна по малката уличка към номер 33, борейки се с импулса да се усмихне, да се разхлипа и дори да си представи спасението, което може би го очакваше там. Напомни си, че сега не беше време за надежди. Несъмнено, можеше почти да го докосне. Можеше да го почувства, но все още не беше го достигнал. Вместо да приеме, че скоро ще бъде спасен, той отново се зае да прехвърля през ума си какво ще прави, ако в последния момент бъде заловен или по някаква случайност се окаже, че там го чака грешният човек. Разбира се, долавяше и хапливото чувство за вина.

Как можеше да се изправи пред тези хора и да иска от тях да рискуват живота си за него? Как можеше да е толкова егоистичен?

Трийсет и три.

Те се спогледаха един друг.

* * *

Къщата беше бледа, почти болнава на вид, с желязна порта и кафява врата с петна от наплюто.

От джоба си извади ключ. Той не проблясваше, а лежеше матов и невзрачен в дланта му. За миг го стисна силно, наполовина очаквайки да потече в дланта му. Но не стана така. Металът беше твърд и гладък, със здрави зъбци, които се забиваха в плътта му.

Боецът бавно се наведе напред, опирайки буза в дървото, и взе ключа от дланта си.

Част четвърта

Изнудвачът

>>

в която се разказва за:

акордеонистът – един човек, който държи на обещанието си – едно добро момиче – един еврейски юмручен боец – гневът на Роза – една лекция – един спящ човек – обмяна на кошмари – и няколко страници от мазето

Акордеониста

(Тайният живот на Ханс Хуберман)

В кухнята стоеше един млад мъж. Той имаше чувството, че ключът в ръката му ръждясва. Не каза нещо от рода на „здравейте“, „моля ви, помогнете ми“ или някакво подобно очаквано изречение. Зададе два въпроса.

* * * ВЪПРОС НОМЕР ЕДНО * * *

Ханс Хуберман?

* * * ВЪПРОС НОМЕР ДВЕ * * *

Все още ли свирите на акордеон?

Докато гледаше неловко човешката фигура пред себе си, гласът на младия човек

беше остърган и подаден през мрака, сякаш беше последното нещо, останало от него.
Татко, бдителен и ужасен, пристъпи напред.

И прошепна на кухнята:

– Разбира се, че свиря.

Всичко това беше започнало преди много години по времето на Първата световна война.

Странни са тези войни.

Пълни с кръв и насилие, но и с истории, които е също толкова трудно да проумееш. „Точно така се случи – мърморят хората. – Пет пари не давам дали ми вярвате или не, но истината е, че животът ми беше спасен от онази лисица.“ Или пък: „Те падаха и от двете ми страни и останах само аз, единственият, който не получи куршум между очите. Защо точно аз? Защо аз, а не те?“

Историята на Ханс Хуберман беше малко по-различна. Когато я открих в думите на крадеца на книги, разбрах, че ние се бяхме разминавали с него няколко пъти през този период, макар никой от нас да не си беше уреждал среща. Лично аз имах много работа за вършене. А що се отнася до Ханс, мисля, че той правеше всичко възможно, за да ме избягва.

Първият път, когато бяхме близко един до друг, Ханс беше на двацет и две години и се сражаваше във Франция. Повечето млади мъже в неговия взвод горяха от желание да се бият. Ханс не беше толкова сигурен. Аз бях отнесла вече неколцина от тях, но може да се каже, че дори не се бях доближавала до Ханс Хуберман. Той беше или твърде голям късметлия, или заслужаваше да живее, или пък имаше много добра причина да продължава да живее.

В армията не се отличаваше с нищо особено. Тичаше по средата, катереше се по средата и умееше да стреля достатъчно добре, за да не дразни командирите си. Не блестеше с нищо, така че да бъде един от избраните, които се устремяваха право към мен.

* * * ЕДНА МАЛКА, НО ВАЖНА ЗАБЕЛЕЖКА * * *

През годините съм виждала много млади мъже,
които си мислят, че тичат към други млади мъже.

Но това не е така.

Те тичат към мен.

Ханс се беше сражавал почти шест месеца, когато се озова във Франция, където животът му, общо взето, беше спасен от едно странно събитие. Погледнато от друг ъгъл, някой би казал, че на фона на цялата абсурдност на войната, тази случка звучи съвсем разумно.

В общи линии времето, преживяно в Голямата война, го изумяваше от момента, в който постъпи в армията. Една безкрайна поредица от дни, които се нижеха един след друг до безкрай:

Разговори за куршуми.

Почиващи мъже.

Най-хубавите мръсни шегички на света.

Студена пот, която се застояваше под мишниците и в панталоните по-дълго,
отколкото бе добре дошла.

Най-много обичаше игрите на карти, последвани от няколко игри на шах, макар никак да не го биваше в последното. И музиката. Тя винаги беше на преден план.

На акордеон го научи да свири един немски евреин на име Ерик Ванденбург, който беше с година по-голям от него. Те постепенно се сприятелиха поради факта, че нито един от двамата не се интересуваше особено от боевете. Предпочитаха да си свиват цигари, вместо да се търкалят в снега и калта. Така бе изградено едно здраво приятелство, стъпващо на комара, пушенето, музиката, а също и на общото им желание

да оцелеят. Единствената беда беше, че по-късно Ерик Ванденбург щеше да бъде намерен на няколко парчета на един тревист хълм. Очите му бяха отворени, а годежният му пръстен – откраднат. Натоварих душата му заедно с останалите и се понесохме. Хоризонтът беше с цвета на мляко. Студено и свежо. Разлято сред телата.

Единственото, което остана от Ерик Ванденбург, бяха няколко лични вещи и един акордеон със следи от пръсти по него. Всичко беше изпратено в дома му, с изключение на инструмента. Решиха, че е прекалено голям. Почти засрамен, той стоя известно време на леглото му в базовия лагер и сетне беше даден на приятеля му Ханс Хуберман, който случайно беше единственият оцелял.

* * * ЕТО И КАК ОЦЕЛЯ * * *

Той не взе участие в сражението през онзи ден.

И за това трябваше да благодари на Ерик Ванденбург. Или по-точно, на Ерик Ванденбург и на четката на сержанта.

През онази сутрин, малко преди обичайното време за ставане, сержант Шефан Шнайдер влезе с твърда стъпка в спалното отделение и призова всички към внимание. Той беше популярен сред хората с чувството си за хумор, с грубоватите си шеги и с факта, че никога не следваше някого към огъня. Той винаги беше пръв.

Понякога влизаше в помещението на почиващите мъже и казваше неща от рода на „Има ли тук човек от град Пасинг?“ или „Кой разбира от математика?“, или в съдбоносния случай с Ханс Хуберман „Кой има четлив почерк?“

Развързката след първия от тези три въпроса направи така, че да няма повече доброволци. През онзи ден един ревностен млад войник на име Филип Шлинк се изправи гордо и каза: „Тъй вярно, господин сержант, аз съм от Пасинг.“ При което той получи четка за зъби и му беше наредено да почисти тоалетните.

Затова когато сержантът попита кой умее да пише красиво, вие сигурно се досещате защо никой не побърза да пристъпи напред. Войниците предположиха, че доброволецът вероятно първи ще бъде изпратен на преглед за хигиената или ще му бъде наредено да почисти мръсните ботуши на ексцентричния лейтенант.

– Хайде, какво се кумите – играеше си с тях Шнайдер. Пригладената му с масло коса блестеше, въпреки че един кичур винаги стърчеше бдително над челото му. – Сред толкова много безполезни негодници все трябва да има един, който да умее да пише сносно.

В далечината се чуваше оръдейна стрелба.

Това предизвика реакция.

– Вижте – каза Шнайдер, – този път е друго. Задачата може би ще отнеме целия предобед, а може би и повече. – Той не можа да сдържи усмивката си. – Шлинк лъскаше тоалетните, докато вие играехте карти, но този път отивате там.

Живот или гордост.

Шнайдер очевидно се надяваше един от хората му да прояви достатъчно разум, за да избере живота.

Ерик Ванденбург и Ханс Хуберман се спогледаха. Ако някой излезеше напред сега, взводът щеше да направи живота му ад. Никой не обичаше страхливците. От друга страна, ако някой бъдеше предложен...

И докато всички стояха в очакване, един глас се обади плахо и се спря пред краката на сержанта, сякаш очакваше ритник. Той каза:

– Хуберман, господине. – Гласът принадлежеше на Ерик Ванденбург, който очевидно бе решил, че приятелят му не трябва да умре този ден.

Сержантът направи няколко тегела пред строените войници.

– Кой каза това?

Надарен с превъзходна походка, Шефан Шнайдер беше дребничък човек, който се движеше, говореше и действаше бързо. Докато крачеше напред-назад пред двете редици

войници, Ханс стоеше в очакване да види каква ще бъде развръзката. Може би някоя от сестрите беше болна и се нуждаеха от помощник, който да сменя превръзките на инфектираните крайници на ранените. Или пък хиляди писма трябваше да бъдат близнати, запечатани и разпратени до близките на загинали войници.

В този момент гласът се обади отново, предизвиквайки раздвижване. „Хуберман“, отекнаха още неколцина. А Ерик дори добави.

– Той има безупречен почерк, господин сержант. Безупречен.

– Тогава, решено. – На свитите устни на сержанта се изписа лека усмивка. – Хуберман. Ти си избраникът.

Високият млад войник направи крачка напред и попита какво се очаква от него. Сержантът въздъхна.

– Капитанът се нуждае от човек, който да напише няколко десетки писма. Той има ужасен ревматизъм на пръстите. Или артрит, не знам точно. Ти ще ги напишеш вместо него.

Сега не беше време за пререкания, особено като се има предвид Шлинк с неговите тоалетни и един друг войник на име Флегер, който едва не загина, ближейки пликите. Езикът му стана инфекциозно син.

– Тъй вярно, сержант. – Ханс кимна и това беше всичко. Неговият краснопис беше най-малкото съмнителен, но въпреки това се смяташе за късметлия. Той написа писмата колкото можеше по-хубаво, докато другите отидоха да се сражават.

Нито един от тях не се върна.

Това беше първият път, когато Ханс Хуберман ми избяга. Първата световна война.

Второто бягство предстоеше и щеше да се случи в Есен през 1943 г.

Две войни и две бягства.

При първото той беше млад, а при второто на средна възраст.

Не са много хората, които са имали късмета да ме измамят два пъти.

Той носи акордеона със себе си по време на цялата война. Когато след завръщането си откри семейството на Ерик Ванденбург в Щутгарт, съпругата на Ванденбург му съобщи, че може да го задържи. Апартаментът ѝ беше зарит с акордеони и видът точно на този я разстройваше. Останалите ѝ напомняха достатъчно за Ерик, както и за някога споделяната им професия на учители по акордеон.

– Той ме научи да свиря – уведоми я Ханс, като че ли това можеше да помогне.

Може би наистина помогна, защото опустошената жена го помоли да ѝ посвири и поплака тихо, докато той натискаше бутоните и клавишите на един доста недодялан „Син Дунав“. Това беше любимата мелодия на съпруга ѝ.

– Знаете ли – обясни Ханс, – той спаси живота ми. – Светлината в стаята беше слаба и въздухът притихнал. – Той... ако има нещо, от което се нуждаете. – Ханс плъзна едно парче хартия по масата с името и адреса си върху него. – По професия аз съм бояджия. Ще боядисам апартамента ви безплатно, когато пожелаете. – Той знаеше, че това е нелепа компенсация, но въпреки това я предложи.

Жената взе листчето хартия и скоро след това едно дете влезе в стаята и седна в скута ѝ.

– Това е Макс – поясни жената, но момчето беше прекалено малко и стеснително, за да каже нещо. То беше мършаво, с мека коса и големи тъмни очи, които гледаха изпитателно, докато непознатият изсвири още една песен в сумрачната стая. Погледът му се отместваше ту към свирещия мъж, ту към плачещата жена. Различните ноти оказваха своето въздействие върху очите ѝ. Такава тъга.

– Ти никога не ми каза – обърна се той към мъртвия Ерик Ванденбург и хоризонта на Щутгарт. – Никога не ми каза, че имаш син.

След едно кратко спиране и поклащане на глава Ханс се върна в Мюнхен, смятайки, че никога повече няма да чуе нищо за тези хора. Онова, което не знаеше обаче, беше, че помощта му определено щеше да бъде необходима, но не за боядисване и не преди да минат двацет години.

Няколко седмици по-късно започна да боядисва. Докато времето беше хубаво,

работеше много и енергично, но дори и през зимата често казваше на Роза, че макар рогът на изобилюето да не се е изсипал върху тях, поне капе по малко от време на време.

В продължение на повече от десет години всичко вървеше добре.

Родиха се Ханс Младши и Труд. Докато растяха, те посещаваха баща си по време на работа, пляскаха боя по стените и чистеха четките.

Когато Хитлер дойде на власт през 1933 г., бояджийският бизнес тръгна малко накриво. Ханс не влезе в НСГРП* като повечето хора. И решението му беше взето след дълъг размисъл.

[* Национал-социалистическа германска работническа партия. – Б.пр.]

* * * МИСЛОВНИЯТ ПРОЦЕС НА * * *

ХАНС ХУБЕРМАН

Той не беше добре образован или политически ориентиран, но ако не друго, беше човек, който уважаваше справедливостта. Един еврейин беше спасил живота му и не можеше да забрави това.

Не можеше да влезе в партия, която противопоставяше хората по този начин. Освен това, също като при Алекс Щайнер, много от най-лоялните му клиенти бяха евреи. Подобно на много евреи, той вярваше, че омразата не може да продължи дълго. Ето защо взе съзнателно решение да не следва Хитлер. В много отношения то беше катастрофално.

С началото на преследванията работата понамаля. Скоро след това започна да губи и клиенти. Малкият дял, който имаше в бизнеса, като че ли се топеше с възхода на нацизма.

Веднъж Ханс се обърна към един свой стар и верен приятел на име Херберт Болингер – мъж с полусферична талия, говорещ на горнонемски език* (той беше от Хамбург), – когато го срещна на улица „Мюнхен“. В началото Херберт погледна към земята покрай обиколката си, но когато погледът му се спря отново на бояджията, беше очевидно, че въпросът го е накарал да се почувства неловко. Ханс нямаше конкретна причина да пита, но все пак го направи.

[* Горнонемският език с течение на времето се утвърждава като официалния литературен немски език. – Б.пр.]

– Какво става, Херберт? Губя клиенти по-бързо, отколкото мога да броя.

Болингер не се поколеба повече. Стойкики изпъчен, той му отговори с контравъпрос:

– Добре, Ханс, а ти член ли си?

– На какво да съм член?

Но Ханс Хуберман знаеше много добре за какво говори човекът.

– Хайде, Ханси – рече Болингер. – Не ме карай да ти го казвам.

Високият бояджия махна с ръка и продължи по пътя си.

Годишите си вървяха, евреите бяха тероризирани без определена цел из цялата страна и през пролетта на 1937 г., почти за негов срам, Ханс Хуберман най-накрая се предаде. Направи необходимите проучвания и пожела да бъде приет в Партията.

След като подаде молбата си в главната квартира на нацистите на улица „Мюнхен“, той видя четирима мъже да хвърлят няколко тухли по витрината на един магазин за дрехи, който се казваше „Клайнман“. Това беше един от еврейските магазини, който все още работеше в Молкинг. Вътре един дребничък мъж нареждаше нещо, заеквайки и трошейки счупените стъкла под краката си, докато разчистваше. Една звезда с цвят на горчица беше залепена за вратата. Думите ЕВРЕЙСКИ БОКЛУК бяха изписани с мокри букви, които се разтичаха по краищата. Раздвижването вътре в магазина поутихна и накрая съвсем замря.

Ханс се приближи и надникна вътре.

– Нуждаеш ли се от помощ?

Господин Клайнман вдигна глава. В ръката си държеше безпомощно метла.

– Не, Ханс. Моля те, върви си. – Ханс беше боядисвал къщата на Йоел Клайнман миналата година. Помнеше трите му деца. Виждаше лицата им, но бе забравил имената им.

– Ще дойда утре – каза той – и ще пребоядисам вратата ти.

Кое то и направи.

Това беше втората от двете грешки.

Първата се случи веднага след инцидента.

Ханс се върна, откъдето бе дошъл и почука с юмрук първо по вратата и след това по прозореца на НСГРП. Стъклото потрепери, но никой не отговори. Всички бяха приключили работа и се бяха прибрали у дома. Един последен член на Партията вървеше в противоположната посока. Когато чу дрънченето на стъклото, той се обърна и видя бояджията.

Върна се и попита какво не е наред.

– Вече не мога да вляза в партията – заяви Ханс.

– И защо не? – Мъжът беше шокиран.

Ханс погледна кокалчетата на дясната си ръка и преглътна. Вече усещаше вкуса на грешката, като метална таблетка в устата си.

– Забрави – рече той, сетне се обърна и тръгна към вкъщи.

– Добре си помислете, хер Хуберман. И ни уведомете какво сте решили.

Той не си направи труда.

На следващата сутрин, както бе обещал, стана по-рано от обичайното, но не достатъчно рано. Вратата на Клайнман беше все още влажна от росата. Ханс я подсуши. Успя да докара цвета колкото може по-близо до оригиналния и положи един солиден пласт боя.

В този момент по улицата невинно мина минувач.

– Хайл Хитлер – каза той.

– Хайл Хитлер – отвърна Ханс.

* * * ТРИ МАЛКИ * * *

НО ВАЖНИ ФАКТА

1. Човекът, който мина, беше Ролф Фишер,

един от най-големите нацисти в Молкинг.

2. Нова обида беше написана върху вратата

през следващите шестнайсет часа.

3. Ханс Хуберман не беше приет в Нацистката партия.

Или все още не.

През следващата година Ханс имаше късмет, че не беше оттеглил официално молбата си. Въпреки че много хора веднага получаваха членство, той беше преместен в списъка на чакащите и на него се гледаше с подозрение. Към края на 1938 г., когато евреите бяха напълно разчистени след „Kristallnacht“*, дойде посещение от Гестапо. Те претърсиха къщата и след като не намериха нищо подозрително, Ханс Хуберман се оказа сред късметлиите.

[* „Кристалната нощ“ (нем.), наричана още „Нощта на счупените стъкла“. Става дума за погром над домовете и магазините на евреите, извършен на 9–10 ноември, 1938 г., когато много от тях са задържани и изпратени в концентрационни лагери. – Б.пр.]

На него му беше позволено да остане в дома си.

Онова, което го спаси, вероятно беше молбата му, която все още формално очакваше одобрение. Поради тази причина той беше толериран, макар и да беше изгубил репутацията си на способен бояджия.

Имаше и още един спасител.

Това беше акордеонът му, който навярно го спаси от пълно отхвърляне от обществото. Бояджии имаше много, идваха такива и от Мюнхен, но благодарение на краткото музикално обучение на Ерик Ванденбург и почти двете десетилетия редовно

упражняване, в Молкинг нямаше нито един човек, който да може да свири точно като него. Стилът му не беше свършен, но в него имаше топлина. Дори и грешките му не дразнеха, а галеха слуха. Той отправяше поздрав към фюрера, когато се налагаше, и развяваше знамето в правилните дни. Нямаше никакъв видим проблем.

Сетне, на 16 юни, 1939 г. (тази дата сега е като цимент), след като бяха изминали малко повече от шест месеца от идването на Лизел на улица „Химел“, се случи събитие, което необратимо промени живота на Ханс Хуберман.

В този ден беше получил поръчка за работа.

Излезе от вкъщи точно в седем сутринта.

Теглеше бояджийската количка след себе си, без да съзнава, че някой го следва.

Когато стигна мястото, където щеше да боядисва, към него се приближи млад непознат мъж. Русокос, висок и сериозен.

Двамата се спогледаха.

– Случайно вие да сте Ханс Хуберман?

Ханс кимна, протягайки ръка към бояджийската си четка.

– Да, аз съм.

– Случайно да свирите още на акордеон?

Този път Ханс се спря, оставяйки четката на мястото й.

Непознатият се почеса по брадичката, огледа се и сетне заговори много тихо, но съвсем отчетливо:

– Вие обичате ли да спазвате обещанията си?

Ханс извади две кутии с боя и го покани да седне. Преди да приеме поканата, младият мъж протегна ръка и се представи:

– Името ми е Куглер. Идвам от Щутгарт.

Те седнаха, поговориха петнайсетина минути и си уредиха среща по-късно вечерта.

Добро момиче

През ноември 1940 г., когато Макс Ванденбург влезе в кухнята на улица „Химел“, той беше на двацет и четири години. Дрехите сякаш го смазваха с тежестта си, а умората му беше толкова голяма, че дори едно почесване щеше да го прекърши на две. Стоеше на прага, треперещ и съсипан.

– Все още ли свирите на акордеон?

Разбира се истинският смисъл на въпроса беше „Все още ли сте готов да ми помогнете?“

Таткото на Лизел тръгна към входната врата и я отвори. Предпазливо надникна навън, в двете посоки, и се върна. Присъдата беше „нищо“. Макс Ванденбург, евреинът, затвори очи и раменете му се отпуснаха още повече в прегръдките на безопасността. Самата идея за това беше нелепа, но все пак той я прие.

Ханс се погрижи пердетата да бъдат дръпнати добре. Не трябваше да остане и най-малкият процеп. И в следващия миг Макс вече не можеше да се държи на краката си. Той приклекна и склочи ръце.

Тъмнината го помилва.

Пръстите му миришеха на куфар, метал, „_Mein Kampf_“ и спасение.

Едва когато вдигна глава, мъждивата светлина от коридора достигна очите му. Видя едно момиче в пижама, което съвсем недвусмислено стоеше там и го гледаше.

– Татко?

Макс се изправи като драсната клечка. Мракът сега го обгърна.

– Всичко е наред, Лизел – рече татко. – Върни се в леглото.

Тя се подвоуми още за миг, преди да повлече крака обратно към стаята си. Когато се спря и за последен път погледна крадешком към непознатия в кухнята, забеляза на масата нещо като книга.

– Не се страхувай – чу Лизел шепота на татко. – Тя е добро момиче.

През следващия час доброто момиче лежеше будно с широко отворени очи и

слушаше тихите непохватни изречения в кухнята. Оставаше да бъде изигран още един мистериозен жокер.

Кратка история на
еврейския юмручен боец

Макс Ванденбург беше роден през 1916 г.

Израсна в Щутгарт.

От малък той не обичаше нищо толкова много, колкото един хубав юмручен бой.

Първото му сбиване дойде, когато беше единайсетгодишно момче, тънко като дръжката на метла.

Венцел Грубер.

С него се би.

Та този Грубер имаше нахална уста и ситно къдрава коса. Порядките на квартала изискваха те да се бият и нито едно от момчетата не избяга от тази отговорност.

Биха се като истински шампиони.

В продължение на една минута. И точно когато започваше да става интересно, двете момчета бяха хванати за яките и разтървани. Бдителен родител.

Струйка кръв се стичаше от устата на Макс.

Той я близна и вкусът ѝ беше добър.

* * *

Не бяха много хората от неговия квартал, които бяха бойци, и ако имаше такива, те не го правеха с юмруци. В онези дни се говореше, че евреите обичали просто да си стоят и да приемат нещата. Да приемат обидите спокойно и след това да се издигат до върха. Очевидно не всички евреи са едни и същи.

Той беше на близо две години, когато баща му умря, разкъсан на парчета на един тревист хълм.

Когато беше на девет, майка му напълно се разори. Тя продаде музикалното студио, което ползваха и като апартамент, и се преместиха в къщата на чичо му. Там той израсна с шестимата си братовчеди, които го биеха, дразнеха и обичаха. Битките с най-големия от тях, Исак, бяха подготовката му за бъдещите юмручни боеве. Пердашеха го почти всяка вечер.

На тринайсет ги сполетя нова трагедия, когато умря чичо му.

Неговият чичо не беше луда глава като Макс. Той беше от онези тихи хора, които работят тихо срещу много малка награда. Не вдигаше шум около себе си и жертваше всичко за семейството си – и умря от нещо, което растеше в стомаха му. Нещо подобно на отровна топка за боулинг.

Както често се случва, семейството беше наобиколило леглото му и го гледаше как капитулира.

Някъде между тъгата и загубата, Макс Ванденбург, вече младеж с корави ръце, посинени очи и болезнени зъби, беше и малко разочарован. Дори недоволен. Докато гледаше чичо си да потъва бавно в леглото, той реши, че никога няма да допусне да умре по този начин.

Лицето му беше толкова покорно.

Толкова жълто и смирено, въпреки силната архитектура на черепа му – безкрайната линия на челюстта, която се простираше на цели километри, стърчащите скули, хлътналите очи. Всичко излъчваше такова спокойствие, че на момчето нещо му се губеше.

Къде е борбата? – питаше се то.

Къде е волята да се противопоставиш?

Разбира се, понеже беше на тринайсет, Макс беше малко краен в преценките си. Никога не беше виждал нещо като мен очи в очи. Все още не.

Заедно с останалите той стоеше около леглото и гледаше как човекът умира – спасителното плъзване от живота към смъртта. Светлината от прозореца беше сива и оранжева, цвета на лятна кожа, и чичо му изглеждаше освободен, когато дишането изчезна напълно.

– Когато смъртта хване мен – закле се момчето, – тя ще усети юмрука ми в лицето си.

Лично на мен това ми харесва. Подобна глупава храброст.

Да.

Много ми харесва.

От този момент той започна да се бие с голяма методичност. Група твърдоглави приятели и врагове се събираха на една малка площадка на улица „Щебер“ и се биеха под гаснещата светлина на деня. Чистокръвните германци, странните евреи, момчетата от изтока. Нямаше значение. Няма по-добър начин за изразходване на момчешката енергия от един хубав бой. Дори враговете бяха на сантиметър разстояние от приятелството.

Макс обичаше плътните кръгове от тела и неизвестното.

Горчиво-сладкият вкус на несигурността.

Да спечелиш или да загубиш.

Сякаш нещо се раздвижваше в стомаха му, докато чувството станеше непоносимо. Единственият лек беше да пристъпи напред и да започне да нанася удари. Макс не беше момче, което би умряло, мислейки много-много за това.

* * *

Поглеждайки назад, любимата му битка беше Бой Номер Пет с едно тънко, високо и кораво момче на име Валтер Куглер. И двамата бяха петнайсетгодишни. Валтер беше спечелил всичките четири предишни схватки, но този път Макс чувстваше нещо различно. В него течеше нова кръв – кръвта на победата – и тя едновременно плашеше и въодушевяваше.

Около тях както винаги имаше плътен кръг. Неравна земя под краката им. Застинали усмивки по лицата наоколо. Мръсни пръсти, стискащи пари, крясъци и подвиквания, изпълнени с толкова живот, че не съществуваше нищо друго.

Боже, тук имаше толкова много радост и страх, такава искряща възбуда!

Двамата бойци бяха сковани от наситеността на мига, на лицата им бяха изписани войнствени изражения, подсилени от напрежението. Концентрация с широко отворени очи.

След първите една-две минути, в които се изпробваха един друг, те скъсиха разстоянието и започнаха да поемат повече рискове. В края на краищата това беше уличен бой, а не едночасов официален боксов мач. Нямаха на разположение цял ден.

– Хайде, Макс! – извика един от приятелите му. Между думите нямаше никаква пауза. – Хайде, Макс! Такси, сега го хвана натясно, давай, еврейче, хвана го натясно, хвана го натясно!

Дребничко момче с меки кичури коса, разбит нос и влажни очи, Макс беше цяла глава по-нисък от противника си. Стилът му беше лишен от всякакво изящество – леко приведен, той настъпваше напред и нанасяше удари към лицето на Куглер. Другото момче, очевидно по-силно и по-опитно, стоеше изправено и неговите удари постоянно попадаха в брадичката и бузите на Макс.

Еврейското момче обаче продължаваше да настъпва.

Тежкият пердах, който понасяше, като че ли не можеше да го спре. Кръвта промени цвета на устните му. Тя скоро щеше да засъхне върху зъбите му.

Избухна силен рев, когато беше повален на земята. Направени бяха нови залагания.

Макс се изправи.

Беше нокаутиран още веднъж, преди да смени тактиката и да подмами Валтер Куглер малко по-близо, отколкото му харесваше. Веднъж постигнал това, Макс нанесе къс отсечен удар, който попадна право в носа му.

Внезапно заслепен, Куглер залитна назад и Макс моментално се възползва от

шанса си. Той го последва, нанасяйки му още един прав удар с дясната ръка, и след това разби защитата му, стоварвайки левия си юмрук в ребрата му. Фаталното дясно кроше намери брадичката му. Валтер Куглер беше на земята и русата му коса бе посипана с пръст. Краката му бяха разкрасени под формата на буквата V. Сълзи като кристал се стичаха по бузите му, въпреки че не плачеше. Сълзите бяха от болка.

Момчетата в кръга брояха.

Те винаги брояха, просто за всеки случай. Гласове и числа.

Обичаят след всеки бой беше победеният да вдигне ръката на победителя. Когато Куглер най-накрая стана, той тръгна, навъсен, към Макс Ванденбург и вдигна ръката му във въздуха.

– Благодаря – каза Макс.

– Следващия път ще те убия.

През следващите няколко години Макс Ванденбург и Валтер Куглер се биха общо тринайсет пъти. Валтер винаги търсеше отмъщение за онази първа победа на Макс над него, а самият Макс се мъчеше да повтори онзи миг на слава. В крайна сметка резултатът беше 10 на 3 в полза на Валтер. Те се биха помежду си чак до 1933 г., когато станаха на седемнайсет. Уважението, което изпитваха неохотно един към друг, прерасна в истинско приятелство и желанието да се бият си отиде. И двамата имаха работа, докато Макс бе уволнен заедно с останалите евреи във фабриката „Йедерман“ през 1935 г. Това беше дълго след въвеждането на Нюрнбергските закони, които забраняваха евреите да имат германско гражданство, а също и браковете между германци и евреи.

– Боже – каза Валтер, когато се срещнаха на един ъгъл, където някога се биеха. – Добре си прекарвахме едно време, а? Нямаше такива работи. – Той плесна звездата върху ръкава на Макс с опакото на ръката си. – Сега вече не можем да се бием така.

– Напротив, можем – възрази Макс. – Ти не можеш да се ожениш за еврейка, но няма закон, който да забранява да се биеш с евреин.

Валтер се усмихна.

– Вероятно дори има закон, който поощрява това – стига да победиш!

През следващите няколко години те се виждаха спорадично. Макс, заедно с останалите евреи, беше методично отхвърлян и тъпкан, докато Валтер се изгуби в работата си. Една печатарска фирма.

Ако сте от хората, които се интересуват от такива неща, да, имаше няколко момичета през тези години. Едно на име Тания и друго, което се казваше Хилди. Нито една от тези връзки не продължи дълго. Вероятно не оставаше достатъчно време заради несигурността и растящия натиск. Макс беше принуден да рови по кофите за боклук, за да изкара нещо. Какво можеше да предложи на тези момичета? През 1938 г. стана трудно да си представиш, че животът може да бъде по-тежък.

След това дойде 9 ноември. „Kristallnacht.“ Нощта на счупените стъкла. Събитието, което доведе до гибелта на толкова много негови приятели евреи, но за Макс Ванденбург това се оказа моментът на спасение. Той беше на двадесет и две.

Много еврейски домове бяха подлагани на систематично унищожение и плячкосване, когато на вратата се чу потропване на кокалчета. Макс, леля му, майка му, братовчедите му и децата им се бяха скупчили във всекидневната.

– „Aufmachen“*!

[* Отворете (нем.). – Б.пр.]

Хората вътре се спогледаха. Огромно беше изкушението да се пръснат по другите стаи, но мрачното предчувствие е най-странното нещо. Те не можеха да помръднат.

И отново;

– Отворете!

Исак стана и тръгна към вратата. Дървото беше като оживяло и все още

потрепваше от нанесените току-що удари. Той погледна назад към беззащитните уплашени лица, сетне завъртя ключа и отвори.

Както се очакваше, това беше нацист. В униформа.

— Никога. — Това беше първата реакция на Макс. Той се вкопчи в ръката на майка си и в тази на Сара, най-близката от братовчедките си. — Няма да тръгна. Ако не можем да тръгнем всички, и аз няма да тръгна.

Той лъжеше.

Когато останалите от семейството го изблъскаха, облекчението, което изпита, му се стори като нещо кошунствено. Това беше недопустимо чувство, но въпреки това то го изпълни с такава наслада, че му се прииска да повърне. Как можеше? Как можеше?

Но въпреки това той го направи.

— Не взимай нищо — каза Валтер. — Само дрехите на гърба си. Аз ще ти дам другото, каквото ти е нужно.

— Макс. — Това беше майка му.

Тя извади от едно чекмедже стар лист хартия и го напъха в джоба на самото му.

— Ако някога... — Тя го хвана за лактите и го задържа. — Това може да е последната ти надежда.

Той се вгледа в състареното лице и я целуна, много силно, по устните.

— Хайде. — Валтер го дръпна, докато останалите се сбогуваха с него и му даваха пари и няколко скъпоценности. — Навън е истински хаос и точно на това ще разчитаме.

Те тръгнаха, без да поглеждат назад.

И това се оказа особено мъчително за него. Само ако се беше обърнал, за да види близките си за последен път! Вината тогава може би нямаше да е толкова тежка.

Нямаше последно сбогом.

Нямаше прощални погледи.

Нищо освен раздяла.

През следващите две години Макс се кри в един склад. Това беше постройка, в която Валтер беше работил на времето. Имаше много малко храна. Имаше много подозрителност. Останалите по-заможни евреи в квартала емигрираха. Евреите без пари също се опитваха, но без успех. Семейството на Макс попадаше в последната категория. Валтер се отбиваше понякога у тях, колкото може по-конспиративно. Един следобед вратата беше отворена от непознат човек.

Когато Макс чу новината, се почувства така, сякаш тялото му беше натикано в топка за футбол, като страница пълна с грешки. Като боклук.

При все това, всеки ден той успяваше да се разнищи и отново да се изправи на крака, отвратен и благодарен. Беше опустошен, но въпреки това не се разпадна на парчета.

През средата на 1939 г., след шест месеца криене, те решиха, че трябва да поемат нов курс на действие. Разгледаха парчето хартия, което беше тикнато в ръцете на Макс при неговото дезертиране. Точно така — неговото дезертиране, а не неговото бягство. Това беше начинът, по който той виждаше нещата, наред с гротескното облекчение, което чувстваше. Ние вече знаем какво беше написано на онзи лист хартия:

* * * ЕДНО ИМЕ, ЕДИН АДРЕС * * *

Ханс Хуберман

Улица „Химел“ №33, Молкинг

— Става все по-опасно — каза Валтер на Макс. — Всеки момент могат да разберат

за нас. Не знаем какво може да се случи. Може да ни хванат. Мисля, че трябва да разбереш как стои въпросът с онова място. Страх ме е да потърся помощ от някого. Могат да ме издадат. — Имаше само едно решение. — Ще отида там и ще намеря този човек. Ако е станал нацист, което е много вероятно, просто ще се върна. Но поне ще знаем на какво можем да разчитаме, _richtig_?

И последният спестен пфениг отиде за пътуването и няколко дни по-късно, когато Валтер се върна, те се прегърнаха и Макс затаи дъх:

— Е? — каза той.

Валтер кимна:

— Човекът е свестен. Все още свири на онзи акордеон, за който ти е разказвала майка ти — акордеонът на баща ти. Не е член на партията. Даде ми пари. — На този етап Ханс Хуберман се очертаваше като единствената възможност. — Много е беден, женен е, а освен това там има и дете.

Този факт привлече вниманието на Макс.

— На колко е години?

— На десет. Не може всичко да е идеално.

— Да. Децата имат големи усти.

— Но тъй или иначе, извадихме късмет.

Известно време те седяха мълчаливо, докато накрая Макс каза:

— Той сигурно вече ме мрази, а?

— Не мисля. Все пак ми даде пари. Каза, че обещанието си е обещание.

Седмица по-късно пристигна писмо. Ханс съобщаваше на Валтер Куглер, че ще се опита да изпрати някои неща, за да помогне с каквото може. В плика имаше карта на Молкинг и община Мюнхен, а също и директен маршрут от Пасинг (по-надеждната гара) до входната му врата. Последните думи в писмото гласяха:

Бъдете внимателни.

През средата на май 1940 г. пристигна копие на „_Mein Kampf_“, заедно с ключ, залепен към вътрешната страна на корицата.

Този човек е истински гений, помисли си Макс, но въпреки това потръпна, когато си представи как се качва на влака за Мюнхен. Това пътуване не му беше никак по сърце, както вероятно и на хората, които щяха да го очакват в Молкинг.

Но човек не получава винаги онова, което иска.

Особено в нацистка Германия.

Мина още време.

Войната се разгърна на по-широки фронтове.

Макс остана скрит от света в друга празна стая.

Докато дойде неизбежното.

Валтер получи известие, че ще бъде изпратен в Полша, за да продължи да отстоява авторитета на Германия над поляците и евреите едновременно. Едните не бяха много по-добри от другите. Времето беше дошло.

Макс се добра до Мюнхен и сетне до Молкинг и сега седеше в една непозната кухня, очаквайки да получи помощта, която жадуваше, и присъдата, която заслужаваше.

Ханс Хуберман се ръкува с него и се представи.

Направи му кафе в тъмното.

Момичето го нямаше от доста време, но сетне се чуха нечийи други стъпки.

Неизвестният фактор.

В мрака и тримата бяха свършено самотни. Те се взираха един в друг. Заговори жената.

Гневът на Роза

Лизел се беше унесла в сън, когато гласът на Роза, който не можеше да бъде

сбъркан с ничий друг, влезе в кухнята и я разбуди.

– _Was ist los?_

Представи си тирадата, която гневът на Роза щеше да породи и любопитството надделя в нея. Чу се недвусмисленият звук от нечие движение и преместване на стол.

След десет минути на мъчителна самодисциплина накрая Лизел все пак тръгна надолу по коридора и онова, което видя, наистина я смая, защото Роза Хуберман беше до рамото на Макс Ванденбург и го гледаше как преглъща нейната скандална грахова супа. Ма масата стоеше свещник, чиито пламък не помръдваше.

Мама беше сериозна.

Пълната ѝ фигура излъчваше безпокойство.

По някаква причина на лицето ѝ беше изписано тържество и това не беше тържеството на някой, който е спасил човешко същество от преследване. Изражението ѝ по-скоро казваше: „Ето виждате ли, човекът поне не се оплаква.“ Тя отмести поглед от супата към евреина и сетне пак към супата.

Когато заговори отново, Роза се поинтересува единствено дали иска да му сипе още.

Макс отказа и предпочете вместо това да се втурне към мивката и да повърне. Гърбът му се разтърсваше конвулсивно, а ръцете му бяха разперени. Пръстите му се бяха впили в метала.

– Мили боже – промърмори Роза. – Още един!

Макс се извърна и се извини. Думите му бяха несигурни, кратки и сподавени от киселината.

– Извинявайте. Мисля, че ядох прекалено много. Стомахът ми... нали разбирате... Толкова отдавна не съм ял такава храна...

– Дръпни се – нареди Роза. И започна да чисти.

Когато се обърна, тя видя младият мъж, потънал в мрачно мълчание. Ханс седеше срещу него, сложил ръце със свити пръсти върху дъските на масата.

От коридора Лизел видя издълженото лице на непознатия и зад нето лицето на мама, върху което тревогата бе изписала своите хаотични знаци.

Тя се вгледа във вторите си родители.

Кои бяха тези хора?

Лекцията на Ханс Хуберман

Какви точно хора бяха Ханс и Роза Хуберман не беше никак лесно да се отговори. Добри хора? Абсурдно невежи хора? Хора чийто здрав разум беше под съмнение?

По-лесно беше да се определи положението, в която се намираха.

* * * СИТУАЦИЯТА НА ХАНС * * *

И РОЗА ХУБЕРМАН

Много, много опасна.

Всъщност, застрашително опасна.

Когато евреин се появи на вратата ти в ранните часове на сутринта в родното място на нацизма, нормално е да очакваш това да ти причини доста неудобства. Тревога, недоверие, параноя. Всяко от тези чувства играе своята роля, всяко води до прокрадващото се подозрение, че не те очаква нищо хубаво. Страхът в очите е като сияние. Безмилостен.

Изненадващо беше, че въпреки този искрящ страх, който светеше в мрака, те по някакъв начин устояваха на истерията.

Мама заповяда на Лизел да си върви.

– _Bett, Saumensch_*. – Гласът ѝ беше спокоен, но строг. Доста необичаен.

[* В леглото, _Saumensch_. – Б.пр.]

– _Ales gut_, Лизел? Всичко наред ли е?

– Да, татко.

– Както виждаш, имаме гост. – Тя виждаше само високия силует на Ханс Хуберман в мрака. – Той ще остане да спи у нас тази вечер.

– Да, татко.

Няколко минути по-късно Макс Ванденбург беше в стаята. Безшумна тъмна сянка. Той дори не дишаше. Не помръдваше. Въпреки това по някакъв начин прекоси разстоянието от вратата до леглото и се озова под завивките.

– Всичко наред ли е?

Това беше отново татко, който говореше този път на Макс.

Отговорът долетя от устата му и сетне се оформи като петно върху тавана. Такова беше чувството му за срам.

– Да. Благодаря ви. – Той повтори думите отново, когато татко зае обичайното си място на стола до леглото на Лизел. – Благодаря ви.

Мина още час преди Лизел да заспи.

Сетне тя спа дълбоко и дълго.

Една ръка я събуди малко след осем и половина на следващата сутрин.

Гласът в края ѝ ѝ съобщи, че днес няма да ходи на училище. Очевидно беше болна.

Когато се разбуди напълно, момичето се втренчи в непознатия на отсрещното легло. Над одеялото се виждаше само сплътстената му коса и не се чуваше нито звук, сякаш по някакъв начин се беше научил да спи по-тихо от другите хора. Лизел мина предпазливо покрай него и последва татко в коридора.

За първи път кухнята и мама бяха сдържани. Цареше странна тишина, която сякаш предшестваше някакво важно събитие. За голямо облекчение на Лизел тя продължи само няколко минути.

На масата имаше храна и се чуваше шум от прибори.

Мама оповести приоритетите на деня. Тя седна на масата и каза:

– Чуй ме сега, Лизел. Татко ще ти каже нещо днес. – Очевидно ставаше дума за нещо важно – тя дори не каза „Saumensch“. Посвоему това си беше личен подвиг на въздържаността. – Той ще говори, а ти ще слушаш. Ясно ли е?

Момичето тъкмо преглъщаше залька си.

– Ясно ли е, „Saumensch“?

Така беше по-добре.

Момичето кимна.

Когато влезе отново в спалнята да си вземе дрехите, тялото в отсрещното легло беше обърнато на другата страна. То вече не приличаше на прав дънер, а имаше формата на буквата Z, простирайки се диагонално от ъгъл до ъгъл. Минаваше през леглото на зиг-заг.

Сега тя виждаше лицето му под уморената светлина. Устата му беше отворена, а кожата му имаше цвета на черупка от яйце. По челюстта и брадичката му беше набола брада, а ушите му изглеждаха корави и плескани. Имаше малък, но безформен нос.

– Лизел!

Тя се обърна.

– Мърдай оттук!

Тя се запъти към банята.

След като се преоблече, тръгна към коридора, където разбра, че няма да ходи надалече. Татко я чакаше пред вратата на мазето. Той ѝ се усмихна едва-едва, запали лампата и я поведе надолу.

* * *

Татко ѝ каза да се разположи удобно сред купчините с бояджийско платно и

миризмата на боя. Върху стените грееха изрисувани думи, научени в миналото.

– Трябва да ти кажа някои неща.

Лизел седеше върху еднометрова купчина платно, а татко върху петнайсетлитрова кутия с боя. Известно време той търсеше думите и когато ги намери, стана да ги изрече, но преди това разтърка очите си.

– Лизел – каза тихо Ханс Хуберман, – не бях сигурен, че това ще се случи и затова не ти казах. За мен. И за човека, който е горе.

Той вървеше от единия до другия край на мазето, а светлината на лампата уголемяваше сянката му. Върху стената напред-назад се движеше огромен великан.

Когато се спря, сянката се възправи зад него, сякаш ги наблюдаваше. Някой винаги наблюдаваше.

– Нали го знаеш моя акордеон? – каза той и сетне историята започна.

Той ѝ разказа за Първата световна война, за Ерик Ванденбург и за посещението при съпругата на загиналия войник.

– Момчето, което тогава влезе в стаята, е мъжът горе. _Verstehst_? Разбираш ли?

Крадецът на книги седеше и слушаше историята на Ханс Хуберман. Тя продължи цял час до момента на истината, който включваше една съвсем очевидно необходима лекция.

– Лизел, чуй ме внимателно. – Той я накара да стане и я хвана за ръката.

Бяха извърнати с лице към стената.

Тъмни силуети върху изписаните думи.

Той стисна пръстите ѝ.

– Помниш ли рождения ден на фюрера – когато вечерта се прибрахме от огъня на открито? Помниш ли какво ми обеща тогава?

Момичето помнеше.

– Че ще пазя тайна – каза тя на стената.

– Точно така. – Изрисуваните думи бяха разпилени между хванатите за ръка сенки, кацнали на раменете им, стъпили на главите им, висящи от ръцете им. – Лизел, ако кажеш на някого за мъжа горе, всички ще ни сполети голяма беда. – Той вървеше по тънката линия между страха и успокоението, така че едновременно да я накара да мълчи и да не изпада в паника. Произнасяше изреченията си бавно, гледайки я със стоманените си очи. Отчаяние и утеха. – Най-малкото, аз и мама ще бъдем отведени. Ханс очевидно се безпокоеше, че ще я изплаши прекалено много, но сметна, че в случая „прекалено много“ беше по-добре от „недостатъчно“. Подчинението на момичето трябваше да бъде абсолютен и неотменим факт.

Към края Ханс Хуберман се вгледа в Лизел Мемингер, за да се убеди, че го слуша внимателно.

Изброи ѝ едно след друго последствията.

– Ако кажеш на някого за този човек...

Нейният учител.

Руди.

Нямаше значение на кого.

На когото и да кажеше, щеше да има наказание.

– Най-напред – каза Ханс – ще взема всичките ти книги и ще ги изгоря. – Това беше коравосърдечно. – Ще ги хвърля в печката или в огнището. – Той несъмнено се държеше като тиранин, но се налагаше. – Ясно ли е?

Шокът направи дупка в нея, с отчетливи и гладки краища.

Сълзите напълниха очите ѝ.

– Да, татко.

– След това... – Налагаше се да бъде жесток, което му костваше усилие. – Те ще

те отведат нанякъде. Искаш ли това да се случи?

Тя вече плачеше, най-искрено.

– _Nein._

– Добре. – Ханс стисна ръката ѝ още по-силно. – Те ще отведат онзи човек, а вероятно също и мама, и мен. И ние никога, никога няма да се върнем.

И това беше преломният момент.

Момичето започна да хлипа толкова неудържимо, че на татко ужасно му се искаше да я притегли към себе си и да я прегърне силно. Но не го направи. Вместо това клекна и я погледна право в очите. И от устата му се отрониха най-тихите и спокойни думи досега?

– _Verstehst du mich?_ Разбираш ли ме?

Момичето кимна. Сега тя плачеше, сломена и съкрушена, и татко я прегърна сред миризмата на боя и светлината от газената лампа.

– Разбирам, татко, разбирам.

Тя беше притисната към тялото му и гласът ѝ беше приглушен. Дватамата останаха така няколко минути, докато той разтриваше гърба ѝ.

Когато се върнаха горе, мама седеше в кухнята, сама и замислена. Когато ги видя, тя стана и махна с ръка на Лизел да дойде при нея, забелязвайки изсъхналите сълзи, които бяха набраздили лицето ѝ. Тя я притегли към себе си, взимайки я в грубовата си тежка прегръдка.

– _Alles gut, Saumensch?_

Мама не се нуждаеше от отговор.

Всичко беше наред.

И в същото време всичко беше ужасно.

Спящият

Макс Ванденбург спа три дни.

През определени откъслечи от този сън Лизел го гледаше. Може да се каже, че през третия ден това се превърна за нея в идея-фикс – да проверява какво става с него и дали още диша. Вече можеше да тълкува признаците на живот по движението на устните му, по растящата му брада и по кичурите коса, които помръдваха леко, когато завъртеше глава насън.

Често, докато стоеше надвесена над него, я спохождаше страшното чувство, че мъжът току-що се е събудил, че очите му са се отворили и сега той я гледа как го гледа. Мисълта, че може да бъде заловена, едновременно я измъчваше и вдъхновяваше. Боеше се от този момент. И се стремеше към него. Откъсваше се от леглото му, едва когато чуеше гласа на мама да я вика и си тръгваше утешена и разочарована, че ще пропусне мига, в който той ще се събуди.

Понякога, към края на спящия маратон, той говореше.

Рецитал от прошепнати имена. Цял списък.

Исак. Леля Рут. Сара. Мама. Валтер. Хитлер.

Семейство, приятел, враг.

Те всички бяха с него под завивките му и в един момент той, като че ли се бореше със себе си.

– _Nein_ – прошепна мъжът. И сетне това беше повторено седем пъти. – Не!

Докато го наблюдаваше, Лизел вече забелязваше приликите между този непознат и нея. Те и двамата бяха пристигнали на улица „Химел“ в състояние на тревога. И двамата имаха кошмари.

Когато моментът дойде, той се събуди с неприятното усещане за дезориентация. Устата му се отвори миг след очите, сетне се надигна и остана да седи с изпънат гръб.

– Ах!

Откъслечен глас като крѝпка.

Когато видя над себе си надвесеното лице на момичето, настъпи мъчителен момент на смут и умът му заработи трескаво, опитвайки се да разбере къде е и кога

е. След няколко секунди успя да се почеше по главата (звук, подобен на шумолене на подпалки) и да я погледне. Движенията му бяха накъсани и сега, когато бяха отворени, очите му изглеждаха блатисти и кафяви. Мътни и тежки.

Лизел се отдръпна инстинктивно.

Оказа се прекалено бавна.

Непознатият протегна ръка и момичето почувства топлите му пръсти да улавят ръката ѝ над лакътя.

– Моля!

Гласът му също я задържа, сякаш имаше нокти. Той го притисна в плътта ѝ.

– Татко! – Високо.

– Моля! – Тихо.

Беше късен следобед, сив и блещукащ, но в стаята проникваше само белезникава светлина. Това беше всичко, което завесите допускаха. Ако сте оптимистично настроени, мислете за нея като за бронз.

Когато татко влезе, той се спря на вратата, забелязвайки пръстите на Макс Ванденбург около ръката на Лизел и отчаяното му лице.

– Виждам, че двамата вече сте се запознали.

Пръстите на Макс започнаха да охладняват.

Обмяна на кошмари

Макс Ванденбург обеща, че никога повече няма да спи в стаята на Лизел. Какво си мислеше той през тази първа нощ? Дори самата мисъл за това беше мъчителна.

Реши, че е бил прекалено объркан при пристигането си, за да позволи да се случи подобно нещо. Мазето беше единственото място за него, доколкото зависеше от преценката му. Студът и самотата бяха без значение. Той беше евреин и ако имаше място, предопределено за него, това беше мазето или всяко друго скривалище на спасението.

– Съжалявам – призна той на Ханс и Роза, докато слизаше надолу към мазето. – Отсега нататък ще стоя тук. Няма да чуete от мен нищо. Няма да издам нито звук.

Ханс и Роза, потънали в грижи около тежкото си положение, не възразиха. Не отвориха дори дума за студа. Струпаха долу няколко одеяла и сложиха най-отгоре газената лампа. Роза сподели опасенията си, че храната може би няма да е много, при което Макс разпалено я помоли да му носи огризки и то при положение, че никой друг не ги иска.

– Не, не – увери го Роза. – Ще те храним колкото можем по-добре.

Свалиха долу и дюшека от свободното легло в стаята на Лизел, заменяйки го с бояджийско платно – чудесна сделка.

* * *

Долу, Ханс и Макс сложиха дюшека под стълбището и направиха стена от платно за боядисване. Тя беше достатъчно висока, за да прикрива триъгълния вход и освен това платното се махаше лесно, ако Макс отчаяно се нуждаеше от въздух.

– Условиата са жалки – извини се татко. – Давам си сметка за това.

– По-добре е от нищо – увери го Макс. – Получавам повече, отколкото заслужавам. Благодаря.

С помощта на няколко находчиво поставени кутии от боя, леговището под стълбите заприлича на купчина вехтории, струпани небрежно в ъгъла, така че да не пречат. Проблемът беше, че ако се преместеха само няколко кутии или се дръпнеше платното, човек веднага щеше да усети миризмата на евреин.

– Да се надяваме, че така е добре – рече Ханс.

– Би трябвало. – Макс пропълзя вътре. И го каза отново: – Благодаря.

__Благодаря.__

Според Макс Ванденбург, това беше най-жалката дума, която можеше да изрече, като ѝ съперничеше единствено __Съжалявам.__ Непрекъснато имаше нужда да произнася

тези два израза, подтикван от чувството за вина.

Колко много пъти през тези първи няколко будни часа му се искаше да излезе от това мазе и да напусне къщата завинаги? Може би няколкостотин.

И всеки път в основата на това желание стоеше единствено угризението.

Той искаше да си тръгне – Боже, колко много искаше (или поне _искаше_ да иска) – но знаеше, че няма да го стори. Това, което правеше, не беше по-различно от начина, по който напусна семейството си в Щутгарт – под булото на фалшивата вяност.

За да живее.

Животът си беше живот.

Цената беше чувството за вина и срамът.

* * *

През първите му няколко дни в мазето Лизел нямаше нищо общо с него. Тя отхвърляше съществуването му. Шумолящата му коса, неговия студ, несигурните му пръсти.

Мъчителното му присъствие.

Мама и татко.

Те бяха станали толкова сериозни. И трябваше да вземат толкова много решения. Обмисляха дали не могат да го преместят някъде.

– Но къде?

Никакъв отговор.

В тази ситуация те бяха свършено сами и парализирани. Макс Ванденбург нямаше къде другаде да отиде. Имаше само тях. Ханс и Роза Хуберман. Лизел никога не ги беше виждала толкова угрижени или да се споглеждат толкова често.

Те щяха да му донасят долу храната, освен това приспособиха една празна кутия от боя за изпражненията на Макс. Ханс щеше да изхвърля съдържанието ѝ колкото може по-предпазливо. Роза пък му осигури няколко кофи с гореща вода. Евреинът беше мръсен.

Навън, всеки път когато Лизел отвореше входната врата, я очакваше планина от студен ноемврийски въздух.

Валеше ситен дъжд.

По улицата имаше купчини мъртви листа.

Скоро дойде ред на крадеца на книги да посети мазето. Те я накараха.

Тя тръгна предпазливо надолу по стълбите, знаейки, че не са необходими никакви думи. Търненето на краката ѝ беше достатъчно, за да го събуди.

По средата на мазето Лизел спря в очакване, имайки чувството, че стои в центъра на някакво огромно сумрачно поле. Слънцето залязваше зад купчините от пожънати бояджийски платна.

Когато Макс излезе от укритието си, държеше в ръката си копие от _Mein Kampf_. При пристигането си беше предложил на Ханс Хуберман да му върне книгата, но той му каза, че може да я задържи.

Лизел, която носеше обяда му, естествено, не можеше да откъсне очи от нея. Тя на няколко пъти беше виждала тази книга в СГД, но не я четяха там и не я прилагаха пряко в дейността си. На няколко пъти имаше загатвания за нейното величие и обещания, че в по-късни години, когато се влееха в по-старшите отряди Хитлеровата младеж, ще имат възможност да я изучават.

Макс проследи погледа ѝ и също се загледа в книгата.

– Това...? – прошепна тя.

Гласът ѝ бе прозвучал някак странно, изтънял и неравен.

Евреинът приведе главата си малко напред.

– _Bitte?_ Моля?

Тя му подаде граховата супа и се качи бързо горе, изчервена, задъхана, чувствайки се глупаво.

– Това хубава книга ли е?

Лизел упражни това, което искаше да каже, в банята пред малкото огледало. Миризмата на урина все още беше около нея, защото Макс тъкмо беше използвал кутията за боя, преди тя да слезе долу. „So ein G'schtank“, помисли си тя. Каква воня!

Ничия урина не мирише толкова хубаво колкото своята.

Дните куцукаха един след друг.

Всяка нощ преди да се унесе в сън тя чуваше мама и татко да разговарят в кухнята, обсъждайки какво е било направено, какво ще правят сега и какво трябва да се случи след това. Образът на Макс непрестанно витаеше около нея. Лицето му винаги изглеждаше измъчено и благодарно, а блатистите му очи неизменно бяха пълни с влага.

Един-единствен път в кухнята имаше избухване.

Татко.

– Знам!

В гласа му имаше раздразнение, но той бързо го приглуши до шепот.

– Въпреки това трябва да продължа да ходя, поне няколко пъти в седмицата. Не мога да стоя тук през цялото време. Парите ни трябва и освен това, ако престана да свиря, те ще станат подозрителни. Ще започнат да се питат защо съм спрял. Миналата седмица им казах, че си била болна, но сега трябва да продължим да правим всичко както преди.

Ето къде беше проблемът.

Животът се беше променил по най-невъобразим начин, но те на всяка цена трябваше да продължат да се държат, все едно нищо не се е случило.

Представете си как се усмихвате, след като са ви зашлевили плесница. И сетне си помислете как правите това двайсет и четири часа на ден.

Така ще добиете представа какво е да криеш еврейин.

Когато дните се превърнаха в седмици, настъпи поне едно неохотно приемане на случилото се – в резултат на една война, на едно удържано обещание и един акордеон. Освен това, в разстояние само на една година Хуберманови бяха изгубили син и в замяна бяха получили нещо, което имаше колосално застрашителни пропорции.

Онова, което най-много шокира Лизел, беше промяната в мама. Независимо дали ставаше дума за задълбочения начин, по който разпределяше храната в къщи, за намордника, който бе сложила на прословутата си уста, или за по-благия израз на мукавеното ѝ лице, едно нещо беше ясно.

* * * ОТЛИЧИТЕЛНА ЧЕРТА НА РОЗА ХУБЕРМАН * * *

Тя се справяше добре по време на криза.

Дори когато, месец след дебюта на Макс на улица „Химел“, болната от артрит Хелена Шмид се отказа от услугите с прането и гладенето, Роза Хуберман седна на масата, дръпна купата към себе си и каза:

– Хубава супа за вечеря.

Супата беше ужасна.

Всяка сутрин, когато Лизел отиваше на училище или рискуваше да играе футбол навън, или тръгваше да разнесе прането на последните им верни клиенти, Роза говореше тихо на момичето:

– И помни, Лизел... – Тя посочваше устата си с пръст и това беше всичко. Когато Лизел кимнеше, Роза Хуберман добавяше: – Добро момиче, „Saumensch“. А сега тръгвай.

И наистина, както твърдеше татко, а сега вече и мама, тя беше добро момиче. Държеше си устата затворена, където и да отидеше. Тайната беше дълбоко погребана.

Както обикновено, Лизел обикаляше из града с Руди, слушайки дрънканиците му. Понякога те си разказваха за своите отряди в Хитлеровата младеж и Руди за първи път ѝ спомена за младия садистичен водач на име Франц Дойчер. Когато не говореше за екзалтираните прояви на Дойчер, той обикновено пускаше развалената си плоча, която

не съдържаше нищо друго освен хвалебствия, посветени на последния гол, който бе отбелязал на стадиона на улица „Химел“.

– Знам – уверяваше го Лизел. – Нали бях там?

– И какво от това?

– Това означава, че съм видяла гола ти, _Saukerl_.

– Откъде да знам, че си го видяла. По-скоро бих предположил, че в този момент си била на земята и си ближела калта, която съм оставил след себе си.

Може би именно Руди ѝ помогна да запази разсъдъка си, с непрестанните си глупости, с лимоненорусата си коса и наперената си самонадеяност.

Той като че ли беше абсолютно убеден, че животът не е нищо друго освен шега – безкрайна последователност от голове, финтове и постоянен репертоар от празно бръщолевене.

Друга част от времето си Лизел продължи да прекарва в библиотеката на съпругата на кмета. Сега там беше студено и ставаше все по-студено с всяко следващо посещение, но изкушението беше прекалено голямо. Тя си избираше няколко книги и четеше малки откъси от тях, докато един следобед попадна на една, която не можа да остави. Казваше се „Свирачът“. Донякъде беше привлечена към нея от спорадичните появявания на свирача от улица „Химел“ – Фификус. Спомняше си добре прегърбената му фигура, облечена в палто, и присъствието му на големия огън на открито в чест на рождения ден на фюрера.

Първата случка в книгата беше убийство. Намушкване с нож. Виенска улица. Недалече от Шефансдом – катедралата на главния площад.

* * * МАЛЪК ОТКЪС * * *

„СВИРАЧЪТ“

Тя лежеше там, ужасена, в локва кръв,
а в ума ѝ звучеше странна мелодия.
Спомняше си ножа, как влиза и излиза,
и една усмивка. Както винаги свирачът
се беше усмихнал, преди да побегне
и да изчезне в тъмната смъртоносна нощ..

Лизел не беше сигурна дали думите или отвореният прозорец бяха причината да потръпне. Всеки път, когато донасяше или взимаше дрехи от дома на кмета, тя прочиташе по три страници и трепереше, но не можеше да стои там по-дълго.

По същия начин Макс Ванденбург не издържаше вече в мазето. Той не се оплакваше – нямаше право на това – но чувстваше как студът бавно го подкопава. Както се оказа, неговото спасение се дължеше на малко четене, писане и една книга, която се казваше „Свити рамене“.

– Лизел – каза Ханс една вечер. – Хайде.

След пристигането на Макс бе последвала голяма пауза в упражненията на Лизел по четене заедно с татко. И сега Ханс бе решил, че е дошъл моментът да подновят заниманията си.

– _Na, komm_ * – каза той. – Не искам да изоставаш. Иди да донесеш книгите си. Какво ще кажеш за „Свити рамене“?

[* Е, хайде (нем.). – Б.пр.]

Но смущаващият момент във всичко това дойде, когато тя се върна с книга в ръка и татко ѝ даде знак да го последва към старата му работилница. Мазето.

– Но, татко – опита се да възрази Лизел. – Ние не можем..

– Какво? Чудовище ли има там долу?

Беше мразовит ден в началото на декември. Мазето ставаше все по-недружелюбно с всяко следващо бетонно стъпало.

– Много е студено, татко.

– Това никога преди не те е притеснявало.

– Да, но никога не е било толкова студено..

Когато бяха вече долу, татко прошепна на Макс:

– Може ли да ползваме лампата, моля?

Бояджийското платно и кутиите бяха отместени с треперещи ръце и малко по-късно лампата се озова в Ханс. Поглеждайки пламъка, той поклати глава и каза:

– _Es ist Wahnsinn, net?_ Това е налудничаво, нали? – Преди ръката да намести платната в предишното им положение, той я улови. – Ела и ти. Моля те, Макс.

Преградата беше дръпната още настрани и се появи мършавото тяло и лицето на Макс Ванденбург. Той стоеше под влажната светлина, обзет от свръхестествен смут. Трепереше.

Ханс докосна ръката му, подканяйки го да се приближи.

– Боже мой! Не можеш да стоиш повече тук. Ще премръзнеш до смърт. – Той се извърна. – Лизел, напълни ваната. Но водата да не бъде прекалено гореща. Направи я по-хладка, каквато става, когато започне да изстива.

Лизел хукна нагоре.

– Боже мой! – чу тя отново, стигайки коридора.

Когато той се потопи в малката вана, Лизел се спря пред вратата на банята, представяйки си как топлата вода се превръща в пара при досега с подобното му на айсберг тяло. Мама и татко бяха в кулминацията на спор, който се водеше в стаята, служеща едновременно за спалня и всекидневна, а гласовете им, макар и тихи, все пак достигаха до коридора.

– Той ще умре там долу, гарантирам ти го.

– Ами ако някой го види.

– Не, не, ще се качва само през нощта. А през деня ще оставяме всичко отворено. Нямаме какво да крием. И ще използваме тази стая, вместо кухнята. По-добре да го държим далече от входната врата.

Мълчание. След това гласът на мама:

– Добре... Да, прав си.

– Ако ще играем на комар с евреин – каза татко скоро след това, – предпочитам да залагаме на жив евреин. – И от този момент нататък беше установен нов ред.

Всяка вечер, след като пламъците заиграеха в огнището в стаята на мама и татко. Мак се появяваше безмълвно. Свиваше се в ъгъла, скован и смутен, най-вероятно заради добротата на тези хора и мъката на оцеляването, но над всичко това надделяваше светлината и топлината.

При добре дръпнати пердета, той спеше на пода с възглавница под главата, докато огънят постепенно гаснеше, превръщайки се в пепел.

На сутринта отново се връщаше в мазето.

Безгласно човешко същество.

Еврейският плъх се прибираше обратно в дупката си.

Коледа дойде и си отиде с привкуса на допълнителна опасност. Както се очакваше, Ханс Младши не дойде (едновременно късмет и злокобно огорчение), но Труди пристигна както обикновено и за щастие всичко мина _гладко_.

* * * ХАРАКТЕРНИ ЧЕРТИ НА ГЛАДКОТО * * *

Макс остана в мазето.

Труди дойде и си отиде,
без да заподозре нищо.

* * *

Решено беше, че на Труди, въпреки кроткия ѝ характер, не трябва да се казва нищо.

– Доверяваме се само на хората, на които се налага – заяви татко, – а това сме ние тримата.

Имаше допълнителна храна, а на Макс бяха поднесени извинения, че макар това да не е неговата религия, ритуалът все пак си е ритуал.

Той не се оплака.

И можеше ли въобще да се оплаква за нещо?

Обясни им, че е евреин по възпитание и кръв, но също и че да си евреин сега, повече от всякога, е просто един етикет – най-гибелният късмет, който можеше да те сполети.

Пак тогава той се възползва от възможността да изрази съжалението си пред Хуберманови, че синът им не си е дошъл за празника. В отговор татко каза, че такива неща са извън техния контрол.

– В края на краищата – рече той, – ти сам трябва да знаеш това – младият мъж си остава момче, а едно момче има правото понякога да бъде твърдоглаво.

С това на разговора беше сложена точка.

През първите няколко седмици пред огнището Макс остана безмълвен. Сега, когато той се къпеше веднъж на всяка седмица, Лизел забеляза, че косата му вече не е гнездо от клечки, а по-скоро купчина пера, които падаха свободно по главата му. Понеже все още се срамуваше от него, тя прошепна на татко:

– Косата му е като пера.

– Какво? – Припукването на огъня беше изкривило думите ѝ.

– Казах – прошепна Лизел отново, навеждайки се по-напред, – че косата му е като пера...

Ханс Хуберман погледна към него и кимна в знак на съгласие. Сигурна съм, че на него му се искаше да има очи като на момичето. Те не разбраха, че Макс бе чул всичко.

Понякога той изваждаше копието на „_Mein Kampf_“, и я четеше под светлината на пламъците, кипейки от възмущение. На третия път, когато това се случи, Лизел най-накрая събра смелост да попита:

– Хубава ли е...?

Макс вдигна глава от страниците, сви пръстите си в юмрук и сетне отново ги отпусна. Прикри гнева си и се усмихна на момичето. Посегна с ръка и бръсна леко перушинестия си бретон, за да не пада пред очите му.

– Това е най-прекрасната книга. – Погледна към татко и сетне към Лизел. – Тя спаси живота ми.

Момичето се размърда леко, кръстоса крака и тихо попита:

– Как?

Така във всекидневната всяка вечер започнаха да се разказват истории. Толкова високо, колкото да бъдат чути. Пред тях постепенно се сглоби пъзела от юмручните боеве на едно еврейско момче.

Понякога в гласа на Макс Ванденбург се долавяше хумор, макар неговата материалност да напомняше за триене на камъче в голяма скала. На моменти беше дълбок, друг път сякаш дращеше, а в някои случаи напълно замлъкваше. Най-дълбок беше, когато го налягаше тъга и се умълчаваше след някоя шега или когато се упрекнеше за нещо.

Възклицанието „Мили боже!“ беше най-обичайната реакция на историите на Макс Ванденбург и обикновено след него следваше въпрос.

* * * ВЪПРОСИ, КАТО НАПРИМЕР * * *

Колко време стоя в онази стая?

Къде е Валтер Куглер сега?

Знаеш ли какво е станало със семейството ти?

За къде е пътувала хъркащата жена?

Наистина ли резултатът от боевете му е бил 10 на 3?

Защо е продължавал да се бие?

Когато Лизел се връщаше назад към случките от живота си, тези вечери във

всекидневната, бяха едни от най-ярките ѝ спомени. Тя виждаше горящата светлина върху лицето на Макс с цвят на слонова кост и дори усещаше човешкия привкус в думите му. Историята на неговото оцеляване беше разказана, парче по парче, сякаш той режеше късове от себе си и ги поднасяше на чиния.

– Толкова съм егоистичен – когато каза това, Макс скри с лакът лицето си. – Да изоставя близките си. Да дойда тук. И да изложа всички вас на опасност... – Сетне той изля всичко, което се беше насъбрало в душата му, молейки ги за прошка. Лицето му носеше печата на мъка и опустошение. – Съжалявам. Вярвате ли ми. Съжалявам, съжалявам, аз...!

Ръката му докосна огъня и той я отдръпна рязко назад.

Те всички го гледаха мълчаливо, докато накрая татко стана, приближи се и седна до него.

– Изгори ли се?

Една вечер Ханс, Макс и Лизел седяха пред огъня. Мама беше в кухнята. Макс отново четеше Mein Kampf.

– Знаеш ли какво? – рече Ханс навеждайки се напред към камината. – Лизел, между другото, доста добре чете за годините си. – Макс свали книгата и го погледна. – И вие двамата имате повече общо помежду си, отколкото си мислите. – Татко провери дали Роза идва. – Тя също много обича да се бие.

– Татко! – Лизел, вече почти на дванайсет и все още тънка като дръжка на гребло, седеше, безкрайно смутена, с гръб о стената. – Аз никога не съм се била!

– Шт – засмя се татко. Той ѝ даде знак да не говори високо и отново се наведе напред, този път към момичето. – Е добре, а какво ще кажеш за пердаха, който дръпна на Лудвиг Шмайкел, а?

– Аз никога... – Бяха я хванали натясно. Излишно беше да отрича повече. – Откъде знаеш за това?

– Срецах баща му в „Кнолер“

Лизел беше закрила лице с ръцете си. Щом ги дръпна, тя зададе ключовия въпрос:

– Каза ли за това на мама?

– Шегуваш ли се? – Той намигна на Макс и прошепна на момичето: – Все пак си жива, нали?

Тази вечер татко за първи път от месеци свири вкъщи на акордеон. Концертът продължи около половин час, след което той се обърна към Макс.

– Ти научи ли се?

Лицето в ъгъла гледаше пламъците.

– Учех се известно време. – Последва продължителна пауза. – Докато станах на девет. Тогава мама продаде музикалното студио и спря да преподава. Запази само един инструмент, но скоро се отказа да дава уроци дори и на мен, понеже нямах желание да се уча. Държах се глупаво.

– Не – каза татко. – Бил си момче.

Между Лизел Мемингер и Макс Ванденбург имаше и други прилики и това бяха техните нощи. Всеки в стаята си сънуваше своя кошмар и сетне се събуждаше, единият с писък в подгизналите си завивки, а другият задъхан до димящия огън.

Понякога, когато Лизел четеше с татко почти до три часа през нощта, те и двамата чуваха събуждането на Макс.

– Той сънува също като теб – казваше татко и веднъж, подтикната от уплахата в гласа на Макс, Лизел реши да стане от леглото. Понеже беше чувала историята му, тя имаше горе-долу добра представа какво вижда в сънищата си, макар да не знаеше коя точно случка го е навестила тази нощ.

Тя мина тихо по коридора и влезе във „всекидневната спалня“.

– Макс?

Тих шепот, все още приглушен в гърлото от съня.

Евреинът първоначално не отговори, но скоро след това се надигна и се огледа в мрака.

Докато татко беше все още в спалнята, Лизел седна от другата страна на огнището срещу Макс. Зад тях мама хъркаше гръмогласно и с нищо не отстъпваше на онази жена във влака.

Огънят сега беше погребален дим, мъртъв и умиращ едновременно. В тази ранна сутрин в стаята се чуха и гласове.

* * * ОБМЯНА НА КОШМАРИ * * *

Момичето: Кажи ми. Какво виждаш,
когато сънуваш такива неща?

Евреинът: ... Виждам себе си как се
извърщам и махвам за сбогом.

Момичето: Аз също сънувам кошмари.

Евреинът: А ти какво виждаш?

Момичето: Влак и моя мъртъв брат.

Евреинът: Твоя брат?

Момичето: Той умря, когато идвах
да живея тук, по пътя.

Момичето и евреинът, заедно: Да – да.

Хубаво би било да се каже, че след този малък напредък в отношенията им и Лизел, и Макс не сънуваха повече кошмари. Би било хубаво, но нямаше да е вярно. Кошмарите продължаваха да си идват както винаги подобно на най-добрия играч в противников отбор, за когото си чул, че е контузен или болен, но въпреки това изведнъж го виждаш как загрява и се готви да излезе на игрището заедно с другите. Или като влак, пристигащ по график на нощния коловоз, теглейки след себе си спомени. Дълга композиция от трополящи вагони.

Настъпи само една промяна – Лизел каза на татко, че вече е достатъчно голяма, за да се справя сама със сънищата си. За момент той изглеждаше малко наскърбен, но както винаги намери най-правилните думи.

– Е, слаба богу – каза татко с лека усмивка. – Сега поне ще мога да се наспя. Този стол направо ме убиваше.

Сетне той прегърна момичето и двамата заедно тръгнаха към кухнята.

С течение на времето се оформи отчетлива линия между два много различни свята – светът на улица „Химел“ №33 и онзи навън. За целта те трябваше да бъдат държани далече един от друг.

Що се отнася до външния свят, Лизел постепенно се учеше да извлича все повече ползи от него. Един следобед, когато се прибираше вкъщи с празната торба от праните дрехи, тя видя от една боклукчийска кофа да се подава вестник. Седмичното издание на „Молкинг Експрес“. Измъкна го от кофата, отнесе го вкъщи и го даде на Макс.

– Помислих си – каза Лизел, – че може би ще ти е приятно да решиш кръстословицата, за да минава времето.

Макс оцени този жест и за да оправдае труда ѝ, прочете вестника от кора до кора и няколко часа по-късно ѝ показа попълнената кръстословица. Липсваше само една дума.

– По дяволите това седемнайсет вертикално! – каза той.

През февруари 1941 г. за дванайсетия си рожден ден Лизел получи още една стара книга и беше благодарна. Казваше се „Хора от кал“ и беше за една много странна двойка – баща и син. Тя прегърна мама и татко, докато Макс стоеше неловко в ъгъла.

– _Alles Gute zum Geburtstag._ – Той се усмихна едва-едва. – Желая ти всичко най-добро по случай рождения ти ден. – Беше пъхнал ръце в джобовете си. – Не знаех, че имаш празник, иначе щях да ти подаря нещо.

Той нямаше нищо за подаряване, освен може би _Mein Kampf_, но никога нямаше

да даде такава пропаганда на едно младо германско момиче. Това беше все едно агнето да даде нож на касапина.

Настъпи неловко мълчание.

Тя беше прегърнала мама и татко.

Макс изглеждаше толкова самотен.

Лизел преглътна.

Сетне тръгна към него и го прегърна за първи път.

– Благодаря, Макс.

Първоначално той просто стоеше като истукан, но малко по-късно ръцете му тръгнаха бавно нагоре и нежно притиснаха лопатките ѝ.

Едва по-късно тя щеше да разбере безпомощния израз на лицето на Макс Ванденбург. Щеше също да научи, че в този момент, той бе решил все пак да ѝ даде нещо в замяна. Често си го представям как лежи буден в нощта, мислейки си какво би могъл да ѝ предложи.

Така се случи, че подаръкът дойде върху хартия след малко повече от седмица.

Щеше да ѝ го връчи в ранните часове на сутринта, преди да тръгне по бетонните стъпала към мястото, което вече наричаше „свой дом“.

Страници от мазето

В продължение на седмица Лизел не беше допускана в мазето. Мама и татко имаха грижата да занесат храната на Макс.

– Не, _Saumensch_ – казваше мама всеки път, когато Лизел предложи услугите си. Винаги имаше някаква причина. – Защо не направиш нещо полезно тук за разнообразие, като например да довършиш гладенето? Да не си мислиш, че разнасянето на дрехи е нещо толкова специално? Опитай да гладиш вместо това!

Човек може да върши задкулисно всякакви хубави неща, когато има лоша репутация. Това винаги работи.

През тази седмица Макс отрязва колекция от страници от _Mein Kampf_ и ги боядиса в бяло. Сетне ги окачи на връв от единия до другия край на мазето и ги хвана с щипки. Когато изсъхнаха, започна трудната част. Той беше относително добре образован, но определено не беше нито писател, нито художник. Въпреки това формулира внимателно думите в главата си, докато можеше да ги повтори без грешка. Едва тогава започна да пише историята си върху хартията, която се беше издула и изкривила под съхнещата боя. За целта използваше една малка черна четка.

Надвесеният човек

Беше изчислил, че ще му трябват тринайсет листа и затова боядиса четирийсет, предполагайки, че на всяка успешно завършена страница ще хвърля две сгрешени. Направи няколко пробни варианта върху страниците на „Молкинг Експрес“, за да подобри несръчните си художествени умения, докато сметна, че са станали приемливи. Докато работеше, чуваше прошепнатите думи на момичето. „Косата му – беше казала тя, – е като перушина.“

Когато приключи, продупчи страниците с нож и ги върза с връв. Резултатът беше брошура от тринайсет страници, която изглеждаше така.

{img:zusak_kradec_ka_196_prez_celia_si_zhivot.png}

{img:zusak_kradec_ka_197_pyrviat_myzh.png}

{img:zusak_kradec_ka_198_kogato_biah_momche.png}

{img:zusak_kradec_ka_199_mnogo_godini_po_kysno.png}

{img:zusak_kradec_ka_200_toi_i_tia_chetat_knizhka.png}
{img:zusak_kradec_ka_201_toi_se_kani_da_pochuka.png}
{img:zusak_kradec_ka_202_toi_spi_a_tia_go_gleda.png}
{img:zusak_kradec_ka_203_vlak_synishta_iumruci.png}
{img:zusak_kradec_ka_204_momicheto_kazva.png}
{img:zusak_kradec_ka_205_sega_zhiveia_v_maze.png}
{img:zusak_kradec_ka_206_tia_spi_toi_ia_gleda.png}
{img:zusak_kradec_ka_207_toi_i_tia_se_gushkat.png}
{img:zusak_kradec_ka_208_svetlina_voda_dvizhenie.png}

Към края на февруари, когато Лизел се събуди в ранните часове на една утрин, в стаята ѝ се промъкна фигура. Както обикновено, Макс се движеше беззвучно като сянка.

Взирайки се в мрака, Лизел видя само, че към нея идва силует на мъж.

– Здравей?

Никакъв отговор.

Не се чуваше нищо освен почти безшумните му стъпки, сетне той се приближи до леглото и сложи страниците на пода до чорапите ѝ. Страниците изпукаха. Едва-едва. Единия им край беше подвил и гледаше надолу към пода.

– Здравей?

Този път имаше отговор.

Лизел не можеше да каже точно откъде идват думите. Важното беше, че стигнаха до нея. Пропътуваха разстоянието между тях и коленичиха до леглото.

– Закъснял подарък за рождения ти ден. Разгледай го на сутринта. Лека нощ.

Известно време тя се луташе между съня и будното състояние и не беше сигурна дали е сънувала идването на Макс. На сутринта, когато се събуди и се обърна на другата страна, видя страниците на пода. Протегна се и ги взе, заслушана как хартията ромоли в ръцете ѝ в ранната утрин.

През целия си живот съм се страхувал от мъже, които стоят над мен.

Когато ги завъртя, страниците запращяха, обгръщайки историята в нещо подобно на радиошум.

Три дни, както ми казаха... И какво намерих, когато се събудих?

Това бяха изтрити страници от Mein Kampf задавени и задушени под пласта боя.

Това ме накара да разбера, че най-добрият мъж, който някога е стоял над мен...

Лизел прочете и разгледа подаръка на Макс Ванденбург три пъти, като всеки път се вглеждаше в някоя нова дума или елемент от рисунката. След третия прочит тя стана колкото може по-тихо от леглото и тръгна към стаята на мама и татко. Определеното до огъня място беше празно.

След като се замисли, тя реши, че е уместно и дори много подходящо да благодари на Макс там, където страниците бяха изработени.

Тръгна по стълбите към мазето. Видя една въображаема фотография в рамка да се просмуква в стената – премълчана с усмивка тайна.

Въпреки, че разстоянието беше само няколко метра, тя вървя дълго към изграденото от топове платно и кутии скривалище на Макс Ванденбург. Дръпна платната, които бяха най-близко до стената и надзърна през малката пролука.

Най-напред видя рамото и сетне бавно, мъчително, сантиметър по сантиметър, протегна ръка през процепа, докато го докосна. Дрехите му бяха хладни. Той не се събуди.

Тя чувстваше дишането му и долавяше лекото движение на рамото му нагоре и

надолу. Известно време го наблюдаваше. Сетне седна и облегна гръб о стената.

Сънливият въздух сякаш я последва.

Надрасканите упражнителни думи стояха величествено върху стената до стълбите – нащърбени, детински и прелестни. И гледаха как скритият еврейин и момичето спяха, ръка върху рамо.

Те дишаха.

Германски и еврейски бели дробове.

До стената лежеше книгата „Надвесеният човек“, вкочанена и удовлетворена, като красиво желание в краката на Лизел Мемингер.

Част пета

Свирачът

>>

в която се разказва за:

една плаваща книга – комарджиите – един малък дух – две подстригвания – младостта на Руди – неудачници и рисунки – един свиращ и няколко обувки – три прояви на глупост – и едно уплашено момче с премръзнали крака

Плаващата книга (част I)

Една книга се носеше по река Ампер.

Едно момче скочи, настигна я и я хвана с дясната си ръка. Сетне се ухили.

То стоеше до кръста в ледената декемврийска вода.

– Какво ще кажеш за една целувка, _Saumensch_? – каза момчето.

Въздухът наоколо беше прекрасен, великолепен и отвратително студен, да не говорим пък за тежките болезнени талази на водата, които се носеха покрай него, покривайки го от пръстите на краката до бедрата.

Какво ще кажеш за една целувка?

Какво ще кажеш за една целувка?

Бедният Руди.

* * * МАЛКО ИЗВЕСТИЕ * * *

ЗА РУДИ ЩАЙНЕР

Той не заслужаваше да умре по начина, по който умря.

Във въображението си вие виждате мокрите краища на книгата, все още залепнали за пръстите му. Виждате треперещия рус бретон. И с основание стигате до заключението, както бих направила и аз, че Руди е умрял на този същия ден от хипотермия. Но не стана така. Спомени като тези просто ми напомнят, че той не заслужаваше съдбата, която срещна след малко по-малко от две години.

В много отношения да вземеш момче като Руди беше грабеж – толкова много живот, толкова много неща, за които да живее. И въпреки това аз по някакъв начин съм сигурна, че той ужасно щеше да се зарадва, ако видеше ужасяващите развалини и надвисналото небе през нощта, в която си отиде. Той щеше да извика, да се обърне и да се усмихне, само ако можеше да зърне крадеца на книги на ръце и колене до покосеното му тяло. Щеше да му е много приятно да почувства как тя целува прашните му бомбардирани устни.

Да, знам това.

Знам го в тъмнината на мрачно биещото ми сърце. На него това щеше да му хареса.

Разбирате ли?

Дори и смъртта има сърце.

Комарджиите

(ЗАР СЪС СЕДЕМ СТРАНИ)

Аз, разбира се, съм лоша. Развалям края не само на цялата книга, но и на тази

конкретна нишка от нея. Дадох ви две събития предварително, защото нямам никакъв интерес към скалъпените мистерии. Мистерииите ме отегчават. Намирам ги за досадни. Аз знам какво се случва, както и вие. Всъщност интригата е онова, което ме провокира, озадачава, интересува и изумява.

Има много неща, които да бъдат премислени.

Има голяма история за разказване.

Определено има и една книга, озаглавена „Свирачът“, която наистина трябва да обсъдим и да установим как точно се е озовала във водите на река Ампер преди Коледата на 1941 г. Трябва първо да изясним всички тези неща, не мислите ли?

Решено, тогава.

Така и ще направим.

Всичко започна с игра на комар. Търкулваш зара, криейки еврейин, и това е начинът, по който живееш. Така изглеждат нещата.

{img:zusak_kradec_zar_1.png} Средата на април 1941 г. – Подстригването

Животът, поне на пръв поглед, като че ли отново започна да си върви нормално.

Ханс и Роза Хуберман спореха във всекидневната, макар и много по-сдържано от обикновено. Както винаги, Лизел беше страничен наблюдател.

Спорът беше започнал предишната вечер в мазето, където Ханс и Макс седяха сред кутии с боя, думи и бояджийски платна. Макс попита дали Роза би могла да му подстриже косата.

– Влиза ми в очите – каза той, на което Ханс отговори:

– Ще видя какво мога да направя.

Сега Роза тършуваше в чекмеджетата, тикайки думите си заедно с останалите вехтории в ръцете на татко.

– Къде са тези проклети ножици?

– Не са ли в най-долното чекмедже?

– Вече гледах там.

– Може да не си ги видяла.

– Да ти приличам на сляпа? – Тя вдигна глава и нададе рев: – Лизел?

– Тук съм.

Ханс се дръпна назад.

– По дяволите, жено, ще ме оглушиш така.

– Тихо, _Saukerl_. – Роза продължи да рови и сетне се обърна към момичето. – Лизел, къде са ножиците? – Но Лизел също не знаеше. – _Saumensch_, от теб няма никаква полза тук!

– Остави я на мира.

Жената с жилавата коса и мъжът със сребърните очи продължиха да си разменят още думи, докато накрая Роза затръшна чекмеджето и заяви:

– Тъй и тъй щях да направя много грешки върху главата му.

– Грешки? – Татко имаше вид на човек, на когото сам му се иска да оскубе косата си, но гласът му дойде като едва доловим шепот: – И кой по дяволите ще го види?

Той понечи да заговори пак, но беше спрял от пернатата поява на Макс Ванденбург, който стоеше учтиво смутен на вратата. Той си носеше свои ножици и пристъпи напред, но не ги подаде на Ханс или Роза, а на дванайсетгодишното момиче. Тя беше най-безопасният вариант. Устата му потрепна леко, преди да заговори:

– Ти би ли го направила?

Лизел взе ножиците и ги отвори. На някои места бяха ръждясали, а другаде лъскави. Момичето погледна към татко и когато той й кимна, то тръгна след Макс надолу към мазето.

Еврейният седна на една кутия от боя. Върху раменете му беше сложено парче от бояджийско платно.

– Можеш да правиш колкото искаш грешки – каза ѝ той.

Татко се настани на стълбите.

Лизел хвана първите няколко кичура от косата на Макс Ванденбург.

Докато режеше перушинестите му снопове, тя слушаше с интерес звука на ножиците. Не звука от самото рязане, а скърцането на метала, който се връзваше в кичурите.

Когато работата беше свършена, малко набързо на места, другаде малко накриво, тя се качи горе, носейки косата в ръцете си, и я пусна в печката. Драсна клечка кибрит и остана загледана как кичурите коса се сбръчкват и стопяват, оранжеви и червени.

Малко по-късно Макс отново беше на вратата, този път пред стълбите към мазето.

– Благодаря ти, Лизел. – Гласът му беше висок и дрезгав и в него прозвуча скрита усмивка.

Едва изрекъл това, той изчезна отново в земята.

{img:zusak_kradec_zar_2.png} Началото на май – Вестникът

– Има евреин в мазето ми.

– Има евреин в мазето ми.

Докато седеше на пода в пълната с книги стая на кмета, Лизел чу тези думи. До нея имаше торба с пране, а призрачната фигура на съпругата на кмета седеше прегърбена и посърнала на писалището. С книгата в скута си, Лизел четеше „Свирачът“, страници двадесет и втора и двадесет и трета. Тя вдигна глава. Представи си как отмества нежно пухкавата коса и прошепва в ухото на жената.

– Има евреин в мазето ми.

Докато книгата потрепваше в скута ѝ, тайната седеше в устата ѝ. Беше се настанила удобно. С кръстосани крака.

– Трябва да си тръгвам. – Този път думите бяха изречени наистина. Ръцете ѝ трепереха. Въпреки далечната ивица слънчева светлина, от отворения прозорец подухваше тих вятър, примесен с дъжд, който се сипеше като стърготини.

Когато Лизел остави книгата на мястото ѝ, столът на жената изскърца върху пода и тя се приближи. Винаги правеше така накрая. Нежните пръстени от тъжни бръчки за миг ставаха още по-дълбоки, когато протегнеше ръка, за да вземе книгата.

Тя я предложи на момичето.

Лизел се отдръпна.

– Не – каза тя, – благодаря. Имам достатъчно книги вкъщи. Може би друг път. Чета нещо друго сега с татко. Нали знаете, книгата, която откраднах от огъня онази вечер.

Жената на кмета кимна. Едно нещо беше сигурно за Лизел Мемингер и то е, че кражбите ѝ не бяха безразборни. Тя крадеше книги само тогава, когато смяташе, че са ѝ необходими. Засега имаше достатъчно. Беше прочела „Хора от кал“ вече четири пъти и в момента се радваше на подновеното си познанство със „Свитите рамене“. Освен това всяка вечер преди лягане тя отваряше полезния наръчник на гробокопача. Дълбоко погребана в него беше книгата „Надвесеният човек“. Лизел изговаряше думите без звук и докосваше птиците. Обръщаше бавно шумните страници.

– Довиждане, фрау Херман.

Лизел излезе от библиотеката, тръгна по дъсчения под на коридора и отвори чудовищната врата. Както правеше обикновено, тя се спря на стълбите и се загледа в Молкинг, който беше под нея. Градът този следобед беше покрит с жълтеникава мъгла, която галеше покривите, сякаш бяха домашни любимци, и изпълваше улиците като в баня.

Когато тръгна по Мюнхен Щрасе, Крадецът на книги се отдръпваше от пътя на мъжете и жените, които вървяха по улицата с чадъри – момиче с дъждобран, което без никакъв срам кривваше ту към една, ту към друга боклукчийска кофа. Като часовников механизъм.

– Ето!

Тържествувайки, тя вдигна глава към бакърените облаци, преди да протегне ръка и да вземе осакатения вестник. Макар върху първата и последната страница да се бяха стекли черни сълзи от мастило, Лизел го сгъна старателно на две и го мушна под мишницата си. Така беше всеки четвъртък през последните няколко месеца.

Четвъртък сега беше единственият ден за доставка на Лизел Мемингер и той обикновено ѝ носеше някакъв дивидент. Тя никога не успяваше да стаи победното си чувство, когато се натъкнеше на брой на „Молкинг Експрес“ или някое друго издание. Когато намереше вестник, денят беше добър. Когато попаднеше на вестник с нерешена кръстословица, денят беше страхотен. В такива случаи Лизел се прибираше у дома, затваряше вратата след себе си и го занасяше долу на Макс Ванденбург.

– Кръстословица? – казваше той.

– При това нерешена.

– Чудесно.

Евреинът се усмихваше, приемаше подаръка и се надвесваше над него под ограничената светлина в мазето. Често Лизел го наблюдаваше как чете вестника съсредоточено, решава кръстословицата и сетне го препрочита отново, от първата до последната страница.

Когато времето се затопли. Макс престана да се качва горе. През деня оставяха вратата на мазето отворена, за да позволят на малкото дневна светлина в коридора да стигне до него. Не можеше да се каже точно, че самият коридор се къпеше в слънчева светлина, но в определени ситуации човек взима каквото може. Малкото светлина беше по-добра от никаква и освен това трябваше да бъдат пестеливи. Все още нямаше недостиг на газ, но най-добре беше да сведат употребата ѝ до минимум.

Лизел обикновено сядаше на бояджийските платна. И четеше, докато Макс решаваше кръстословицата. Те седяха на няколко метра един от друг, разговаряха рядко и се чуваше само звука от прелистването на страници. Тя често оставяше книгите си на Макс да ги чете и той, докато беше на училище. Докато Ханс Хуберман и Ерик Ванденбург по същество бяха сближени от музиката, Макс и Лизел ги свързваше тихото събиране на думи.

– Здравей, Макс.

– Здравей, Лизел.

Те седяха и четяха.

Понякога тя го гледаше. Възприемаше го като картина на бледата концентрация. Светло бежова кожа. Блатиста вода в очите. И дишаше като беглец. Отчаяно и при все това беззвучно. Само гърдите му издаваха, че е жив.

Все по-често Лизел затваряше очи и молеше Макс да я изпитва за думите, които бъркаше. Ругаеше, когато ги сгрешеше повторно. Сетне ставаше и ги рисуваеше върху стената, понякога по дузина пъти. Заедно, Макс Ванденбург и Лизел Мемингер, вдишваха миризмата на изпаренията от боя и цимент.

– Довиждане, Макс.

– Довиждане, Лизел.

Докато лежеше в леглото, тя си го представяше, долу в мазето. В среднощните ѝ видения момичето винаги го виждаше напълно облечен и обут, в случай че отново му се наложи да бяга. Той даже спеше с едно отворено око.

{img:zusak_kradec_zar_3.png} Средата на май – Синоптикът

Лизел отвори вратата и устата си едновременно.

На улица „Химел“ нейният отбор бе смазал този на Руди с резултат 6:1 и тя тържествуващо влетя в кухнята, за да кажа на мама и татко за гола, който бе отбелязала. Сетне се втурна надолу към мазето, за да опише всичко на Макс, който остави вестника си и ту слушаше внимателно, ту се смееше с момичето.

Когато историята за гола свърши, настъпи няколкоминутно мълчание, докато накрая Макс бавно вдигна глава.

– Ще направиш ли нещо за мен, Лизел?

Все още развълнувана заради триумфа си, тя скочи от платната. Не каза нищо, но движенията ѝ ясно подсказаха, че е готова да изпълни онова, за което ще я помоли.

– Ти ми разказа всичко – поде евреинът, – но аз дори не знам какъв е денят там навън. Не знам дали е греело слънце, когато си отбелязала гола или небето е било покрито от облаци. – Той зарови пръсти в късо подстриганата си коса, а блатистите му очи молеха за най-простото от всички неща. – Можеш ли да се качиш горе и да ми кажеш какво е времето?

Лизел, разбира се, се завтече нагоре по стълбите. Спря се на няколко крачки от вратата с петна от плюнки и се завъртя на място, оглеждайки небето.

Когато се върна в мазето, му разказа:

– Небето е синьо днес, Макс, и има един голям дълъг облак, който се е разтегнал като въже. В единия му край слънцето е като жълта дупка...

Макс знаеше, че само едно дете може да направи такъв синоптичен доклад. На стената той рисува дълго плетено въже с капещо слънце в единия му край, което създаваше впечатлението, че можеш да се гмурнеш в него. Върху разтегления облак изобрази едно момиче и един съсухрен евреин – те вървяха с разперени ръце към капещото слънце. Под картината написа следното изречение.

* * * ДУМИТЕ, КОИТО МАКС ВАНДЕНБУРГ * * *

НАПИСА ВЪРХУ СТЕНАТА

Беше понеделник и те вървяха

по въже към слънцето.

{img:zusak_kradec_zar_4.png} Краят на май – Боксърът

За Макс Ванденбург имаше хладен цимент и много време, което да прекара на него.

Минутите бяха жестоки.

Часовете бяха изтощителни.

През цялото време, докато беше буден, над него стоеше ръката на времето и не се колебаеше да го изтезава. Тя тържествуваше, стягаше се около него и го оставяше да живее. Колко много злост може да има в това да оставиш някого да живее.

Поне веднъж на ден Ханс Хуберман слизаше в мазето за кратък разговор. Роза понякога донасяше някоя излишна кора хляб. Но едва когато Лизел дойде долу, Макс почувства да се връща интересът му към живота. В началото той се опитваше да бъде съдържан, но с всеки следващ ден ставаше все по-трудно, защото момичето се появяваше с нов синоптичен доклад за чисто синьо небе, картонени облаци или слънце, което си е направило дупка в тях, сякаш Бог беше седнал горе след обилен обяд.

Когато беше сам, у него надделяваше усещането, че изчезва. Всичките му дрехи бяха сиви – от панталоните, през вълнения пуловер, до сакото, което се стичаше по него като вода. Той често проверяваше дали кожата му не се бели, защото му се струваше, че се топи и чезне.

Онова, от което се нуждаеше, бяха нови проекти. Първо се зае с упражненията. Започна с лицеви опори, лягаше по корем на хладния под на мазето и се набираше. Имаше чувството, че ръцете му се чупят при лактите и си представяше, че сърцето му изпада от него и тупва патетично на земята. Като момче в Щутгарт можеше да прави по петдесет лицеви опори наведнъж. Сега, когато беше на двайсет и четири години и може би 7–8 килограма под обичайното си тегло, успяваше да направи едва десет. След седмица вече правеше по три серии от шестнайсет лицеви опори и двайсет и две коремни преси. След като свършеше, седеше облегнат с гръб о стената сред своите приятели – кутиите за боя, усещайки пулса в зъбите си. На пипане мускулите му бяха като торта.

Понякога се питаше дали в тези упражнения има някакъв смисъл. А в други случаи, когато ударите на сърцето му се успокояха и тялото му отново можеше да му служи, той угасяше лампата и стоеше на тъмно в мазето.

Беше на двайсет и четири, но все още можеше да фантазира.

– В синия ъгъл – коментираше той тихо – е световният шампион, арийският

шедьовър – _фюрерът_. – Сетне се обръщаше на другата страна и продължаваше: – А в червения ъгъл е претендентът за шампионската титла, евреинът с мише лице – Макс Ванденбург.

Около него всичко се материализираше.

Бяла светлина се спускаше над боксовия ринг, а тълпата стоеше на крака и жужеше – магическият звук на много хора, които говорят едновременно. Как беше възможно всички тези хора да имат да кажат толкова много по едно и също време? Рингът беше съвършен. Перфектен под, чудесни въжета. Дори отделните им нишки бяха безупречни и блестяха под напрегнатата бяла светлина. В помещението миришеше на цигари и бира.

Адолф Хитлер стоеше по диагонал в ъгъла заедно със своя антураж. Краката му стърчаха изпод червено-белия му халат, върху чийто гръб беше прогорена черна свастика. Мустакът бе неразделна част от лицето му. Неговият треньор Гьобелс му шепнеше нещо в ухото. Фюрерът подскачаше от крак на крак и се усмихваше. Усмивката му стана още по-широка, когато говорителят започна да изброява многобройните му постижения, които бяха гръмогласно аплодирани от възторжената тълпа.

– Непобедим! – обяви ръководителят на мача. – Нанесъл поражения на много евреи и на всяка друга заплаха над германския идеал! Хер _фюрер_ – заключи той, – ние те поздравяваме! – Тълпата полудя.

След това ръководителят на мача се обърна към Макс, който стоеше сам в претендентския ъгъл. Без халат. Без треньорски екип. Само един самотен млад евреин с мръсен дъх, голи гърди и уморени ръце и крака. Гащетата му естествено бяха сиви. Той също подскачаше от крак на крак, но едва-едва, за да пести силите си.

– Претендентът! – каза напевно ръководителят на мача. – Който е... – тук последва ефектна пауза. – ... с еврейска кръв! – Тълпата нададе вой, подобна на войнство от вампири. – Той тежи...

Оттук нататък не се чу нищо повече. Всичко потъна във виковете от скамейките и Макс видя как противникът му сваля халата си и тръгна към средата на ринга, за да чуе правилата и да се ръкуват.

– _Guten Tag_, хер Хитлер. – Макс кимна, но фюрерът само му показва жълтите си зъби и сетне ги скри зад устните си.

– Господа – поде един плещест рефер с черни панталони, синя риза и папийонка на гърлото. – Преди всичко искам добър чист мач. – След това той се обърна само към _фюрера_. – Освен, разбира се, ако вие, хер Хитлер, започнете да губите. Ако това се случи, аз с готовност ще си затворя очите за всякакъв тип безскрупулна тактика, която решите да използвате, за да направите на кайма това вонящо парче еврейско месо на ринга. – Сетне реферът кимна любезно. – Ясно ли е?

Едва тогава фюрерът произнесе първите си думи:

– Кристално ясно.

Към Макс реферът отправи предупреждение:

– Що се отнася до теб, евреиче, бъди много внимателен. Наистина много, много внимателен. – След това двамата състезатели бяха отпратени към ъглите си.

Последва кратко затишие.

Гонгът.

Първи към средата на ринга тръгна фюрерът. Тромав и кокалест, той преследваше Макс, нанасяйки му тежки удари в лицето. Тълпата трептеше, гонгът все още ехтеше в ушите ѝ и доволните усмивки ограждаха въжетата. От устата на Хитлер излизаше мъглив дъх, докато ръцете му летяха към лицето на Макс, намирайки на няколко пъти устните, носа и брадичката му. А самият Макс все още не се осмеляваше да излезе от ъгъла си. За да направи пердаха по-поносим, той вдигна ръце пред лицето си, но тогава фюрерът започна да му нанася удари в ребрата, бъбреците и белите му дробове. О, очите, очите на _фюрера_. Те бяха толкова възхитително кафяви – като очите на евреин – и толкова решителни, че дори Макс за момент замръзна като хипнотизиран, когато ги зърна сред мъглавината на вършещите ръкавици.

Имаше само един рунд, който траеше часове, и в общи линии нищо не се променяше.

Фюрерът налагаше до забрава еврейския боксов чувал.

Еврейска кръв пръскаше навсякъде.

Облаци от червен дъжд върху бялото небе на тепиха в краката им.

Накрая коленете на Макс се подгънаха, скулите му простенаха безмълвно и възторженото лице на фюрера започна да се смалява и да се смалява, докато най-сетне евреинът се строполи на пода – изтощен, победен и съкрушен.

Най-напред се чу рев.

Сетне настъпи тишина.

Реферът броеше. Той имаше златен зъб и снопчета буйни косми в носа си.

Сетне Макс Ванденбург, евреинът, стъпи на краката си и бавно се изправи.

Гласът му потрепери, изричайки подкана:

– Хайде, *„mein fuhrer“*.

И когато Адолф Хитлер отново тръгна към еврейския си противник, Макс пристъпи встрани и го приклеши в ъгъла. Нанесе му седем удара, като всеки път се целеше в едно-единствено нещо.

Мустакът му.

При седмия удар пропусна. Той бе поет от брадичката на фюрера. Изведнъж Хитлер се блъсна във въжетата, сгъна се напред и падна на колене. Този път нямаше броене. Реферът се дръпна в ъгъла. Публиката се отпусна на седалките и се върна към бирата си. Все така на колене, фюрерът провери дали има кръв по себе си и оправи косата си, отдясно наляво. Когато се изпрани отново на крака за огромно одобрение на многохилядната тълпа, той пристъпи напред и направи нещо много странно. Обърна се с гръб към евреина и свали ръкавиците си.

Тълпата беше шокирана.

– Той се предава – прошепна някой, но секунди по-късно Адолф Хитлер се спря пред въжетата и се обърна към арената.

– Мои германски сънародници – извика той, – тук тази вечер вие станяхте свидетели на нещо важно, нали така? – С голи гърди и победа в очите Адолф Хитлер посочи Макс. – Вие виждате, че ние сме изправени пред нещо много по-зловещо и по-могъщо, отколкото сме си мислели. Съгласни ли сте с мен?

– Да, *„mein fuhrer“*! – отговориха те.

– Видяхте, че този враг тук е намерил своите средства – своите подли средства – да пробие нашата броня. Видяхте, че аз не мога да се опълча сам срещу него. – Думите на фюрера бяха видими и се сипеха от устата му като скъпоценни камъни. – Погледнете го! Хубаво го погледнете. – Те го направиха. Впериха погледи в окървавения Макс Ванденбург. – Докато говорим, той крои своите подмолни планове как да завладее квартала ви. Нанася се в съседната къща. Идва със семейството си, което се размножава като зайци, и се кани да ви завладее. – Той... – за момент Хитлер се вгледа в евреина с отвращение. – Той скоро ще ви притежава и вече няма да стои пред щанда на бакалията ви, а ще си седи удобно в дъното и ще си пуши лулата. Преди да разберете как е станало, вие ще работите за него за минимална надница, а той ще ходи с мъка заради натежалите си джобове. Нима просто ще останете там и ще позволите това да се случи? Нима ще постъпите като вашите водачи от миналото, които допуснаха земята ви да бъде раздадена и страната ви разпродадена срещу няколко жалки подписа? Нима ще продължите да гледате оттам безсилни? Или вместо това... – в този момент той се изкачи едно стъпало по-високо – ще се качите тук на ринга при мен?

Макс потръпна. Ужасът пулсираше в стомаха му.

Адолф го довърши.

– Ще се качите ли тук, за да съкрушим врага си заедно?

В мазето на улица „Химел“ №33 Макс Ванденбург почувства юмруците на цяла една нация. Един по един те се качваха на ринга и го налагаха. Накараха го да кърви. Накараха го да страда. Милиони хора – докато накрая успя да се изправи на крака за един последен път.

Макс гледаше как следващият човек минава между въжетата. Това беше момиче и докато пресичаше бавно ринга той видя на лявата ѝ буза една сълза. В дясната ѝ ръка имаше вестник.

– Кръстословицата... не е решена – каза тя тихо и му го подаде.

Мрак.

Сега нямаше нищо друго освен мрак.

Само мазето. И евреинът.

{img:zusak_kradec_zar_5.png} Няколко нощи по-късно – Новият сън

Беше следобед. Лизел слезе по стълбите в мазето. В това време Макс правеше лицеви опори.

Тя го наблюдаваше отстрани, после се приближи. Когато я забеляза, той се изправи и облегна гръб на стената.

– Споменах ли ти – каза Макс, – че напоследък сънувам нов сън?

Лизел се наведе леко напред, за да види лицето му.

– Но го сънувам, докато съм буден. – Той махна с ръка към лишената от блясък газова лампа. – Понякога угасям светлината. И след това стоя тук и чакам.

– Чакаш какво?

– Не какво, а кого – поправи я Макс.

Няколко секунди Лизел не каза нищо. Това беше един от онези разговори, при които между отделните реплики трябваше да изтече известно време.

– Кого чакаш?

Макс не помръдна.

– _Фюрера._ – Тонът му беше съвсем делови. – Затова и тренирам.

– За лицевите опори ли говориш?

– Точно за тях. – Макс тръгна към бетонното стълбище. – Всяка мощ чакам в тъмното и фюрерът слиза по тези стълби. Тръгва към мен и сетне двамата с него се бием с часове.

Сега Лизел се беше изправила.

– И кой побеждава? – попита тя.

Първо Макс си мислеше да отговори „никой“, но сетне забеляза кутиите с боя, топовете платно и растящата купчина вестници в периферията на зрителното си поле. Видя думите, дългият облак и фигурите на стената.

– Аз – каза той.

Сякаш беше отворил дланта си, за да й даде думите и сетне я беше затворил отново.

Под земята в Молкинг, Германия, двама души стоят и разговарят в едно мазе. Това звучи като началото на виц: „Значи, един евреин и един германец стоят в едно мазе...“

Но не беше виц.

{img:zusak_kradec_zar_6.png} Ранният юни – Бояджиите

Друг проект на Макс беше останалата част от _Mein Kampf_. Всяка страница беше внимателно откъсната от книгата и сложена на пода, за да бъде боядисана. След това щеше да бъде оставена да изсъхне и върната между първата и последната корица. Когато Лизел един ден се прибра след училище, тя завари Макс, Роза и татко да нанасят пласт боя върху отделните страници. Много от тях вече бяха окачени на специално опънат канап и хванати с щипки, точно както вероятно беше направен и „Надвесеният човек“.

И тримата вдигнаха глава и заговориха:

– Здравей, Лизел.

– Ето ти четка, Лизел.

– Най-сетне си дойде, Saumensch. Къде беше досега?

Докато боядисваше, Лизел си мислеше за това как Макс Ванденбург се боксира с фюрера, както й го беше разказал.

* * * ВИДЕНИЯ ОТ МАЗЕТО, ЮНИ 1941 * * *

Летят удари, тълпата се е отдръпнала към стената.

Макс и фюрерът се бият за живота си, като всеки

на свой ред се блъсва и отскача от стълбището.

По мустака на фюрера има кръв, както и по пътя

на косата му откъсно на главата.

– Хайде, фюрер – казва евреинът и му дава знак

да се приближи. – Хайде, mein fuhrer!

Когато виденията се стопиха и тя завърши първата си страница, татко ѝ намигна. Мама я сгълча, че е разплискала твърде много боя. Макс разглеждаше всяка от страниците по отделно, може би представяйки си какво ще произведе върху тях. Много месеци по-късно той щеше да боядиса и корицата на тази книга и да ѝ даде ново заглавие по името на един от разказите, които щеше да напише и да илюстрира вътре в нея.

Този следобед в тайната квартира на улица „Химел“ № 33 семейство Хуберман, Лизел Мемингер и Макс Ванденбург приготвиха страниците на „Игрословецът“
Хубаво беше да си бояджия.

{img:zusak_kradec_zar_7.png} 24 юни – Денят на истината

Тогава зарът се търкулна със седмата си страна нагоре. Два дни след като Германия нападна Русия. Три дни след като британците и Съветите обединиха силите си.

Седем.

Търкулваш и гледаш какво ще стане, разбирайки много добре, че този зар не е обикновен. Казваш си, че това е само лош късмет, но знаеш през цялото време, че лошото се е задавало. Било е предопределено от момента, в който си влязъл в стаята. Масата го усещаше по дъха ти. Евреинът се подаваше от джоба ти още от самото начало. Той беше като петно върху ревера ти и в момента, който търкулна зара, знаеше, че ще се падне седем – единственото нещо, което някак си намира начин да те нарани. Зарът се приземява. Взира се в очите ти, чудодееен и отблъскващ. Сетне се извърещаш, но с усещането, че той е забил нокти в гърдите ти.

Просто лош късмет.

Така си казваш.

Без каквито и да е последствия.

Опитваш се да вярваш в това, защото дълбоко в себе си знаеш, че това малко късче от променливата съдба е сигнал за нещата, които се задават. Ти криеш евреин. И съответно плащаш. По един или друг начин, но трябва да платиш.

Поглеждайки назад, Лизел си каза, че това не е кой знае какво. Може би защото толкова много неща се случиха, откакто написа историята си в мазето. На фона на всичко останало, разсъждаваше тя, това, че Роза бе уволнена от кмета и съпругата му, изобщо не беше лош късмет. Този факт по никакъв начин не беше свързан с укриването на един евреин. И беше съвсем логичен в по-големия контекст на войната. По онова време обаче във въздуха витаеше предчувствието за надвиснало наказание.

Всичко започна около седмица преди 24 юни. Лизел изрови вестник за Макс Ванденбург, както правеше винаги. Тя бръкна в една кофа за боклук недалеч от улица „Мюнхен“ и го пхна под мишница. Сетне го даде на Макс и той започна първия си прочит, но малко по-късно погледна към нея и посочи с пръст първата страница.

– Това не е ли човекът, чието пране доставяше?

Лизел се отдалечи от стената, където пишеше думата „аргумент“ шест пъти до картината с разтегления облак и капещото слънце. Макс ѝ подаде вестника и тя потвърди:

– Да, това е той.

В статията беше цитиран кметът Хайнц Херман, който казваше, че макар войната да се развива чудесно, гражданите на Молкинг, както подобава на отговорни германци, трябва да вземат адекватни мерки и да се подготвят евентуално и за по-тежки времена. „Ние не знаем – отбелязваше той – какво замислят нашите врагове и как точно ще се опитат да ни омаломощят.“

Седмица по-късно думите на кмета се сбъднаха по един злокобен начин. Както обикновено Лизел беше до прозореца откъм Гранде Щрасе и четеше „Свирачът“ на пода

на библиотеката на кмета. Съпругата на кмета не показваше никакви признаци на аномалност (или поне никакви допълнителни признаци), докато стана време за тръгване.

Този път, когато предложи на Лизел „Свирачът“, тя беше по-настойтелна от всякога.

— Моля те — почти я умоляваше фрау Херман, стиснала здраво книгата в ръката си. — Вземи я. Моля те, вземи я.

Лизел, трогната от чудатостта на тази жена, не можеше да понесе мисълта да я огорчи. Книгата със сиви корици и пожълтели страници се озова в ръката ѝ и тя тръгна по коридора. Сетне, докато се канеше да попита дали ще има още поръчки за пране, съпругата на кмета я удостои с един последен поглед на облечена в халат печал. Тя бръкна в едно от чекмеджетата на шкафа и извади оттам плик. Гласът ѝ, тромав поради липсата на употреба, изкашля думите.

— Съжалявам. Това е за майка ти.

Дъхът на Лизел секна.

Изведнъж почувства колко празни са краката в обувките ѝ. Нещо се присмиваше на гърлото ѝ. Тя трепереше. Когато най-накрая протегна ръка и взе писмото, Лизел чу звука на часовника в библиотеката. Мрачно си даде сметка, че този звук ни най-малко не прилича на тиктакане. Това беше по-скоро звукът на чук, движещ се отгоре надолу, който методично се стоварваше върху земята. Това беше звукът на гроб. Само моят да беше вече изкопан, помисли си Лизел Мемингер, защото в този момент ѝ се искаше да умре. Когато другите клиенти се отказаха от услугите на Роза Хуберман, не болеше толкова. Все още ѝ оставаха кметът, библиотеката му и връзката ѝ с тази жена. Сега и последната ѝ надежда си беше отишла. Онова, което се случи, ѝ се струваше като предателство.

Как щеше да каже на мама?

Малкото пари от прането помагаша на Роза да закърпи по някоя друга дупка. Шепа брашно повече. Малко повече свинска мас.

Сега Илза Херман искаше да се отърве от нея. За това говореше начина, по който бе загърнала халата си. Неловкото съжаление все още я задържаше, но тя искаше всичко това да приключи.

— Кажи на майка си — рече фрау Херман. Гласът ѝ сега се настройваше, за да премине от едното изречение в другото. — Че съжаляваме. — Сетне тя поведе момичето към вратата.

Лизел го почувства в раменете си. Болката, ударът на окончателното отблъскване.

„Това ли е всичко? — запита се тя мислено. — Просто ще ме изриташ?“

Взе бавно празната торба и запристъпва към вратата. Когато излезе навън, за втори и последен път този ден вдигна глава към съпругата на кмета. Вгледа се в нея с почти свирепа гордост.

— _Danke schon_ — каза тя и Илза Херман ѝ се усмихна по един доста безполезен и уморен начин.

— Ако някога просто искаш да дойдеш да почетеш — излъга жената (или поне така си помисли шокираното натъжено момиче), — винаги си добре дошла.

В този момент Лизел беше смаяна от широчината на вратата. Тя беше толкова голяма. Защо на хората им беше необходимо толкова много място, за да влязат през нея? Ако Руди беше тук, щеше да я нарече глупачка — вратата беше голяма, за да могат големите неща да минават през нея.

— Довиждане — каза момичето и вратата бавно и мрачно се затвори.

Лизел не си тръгна.

* * *

Тя дълго седя на стъпалата, загледана в Молкинг. Не беше нито топло, нито хладно и градът беше чист и притихнал. Молкинг беше в буркан.

Лизел отвори писмото. В него кметът Хайнц Херман дипломатично излагаше причините, поради които се налагаше да се откаже от услугите на Роза Хуберман.

Основната от тях беше, че би било лицемерно да се ползва от такъв малък лукс, докато съветва другите да се подготвят за по-тежки времена.

Когато най-накрая стана и тръгна към вкъщи, тя реагира отново, едва когато видя табелата STEINER – SCHNEIDERMAISTER на улица „Мюнхен“. Тягата си отиде и на нейно място дойде гневът.

– Този отвратителен кмет – прошепна тя. – Тази жалка жена. – Това, че идваха по-тежки времена, несъмнено беше най-добрата причина да остави Роза на работа, но вместо това те я уволниха. Във всеки случай сега щеше да им се наложи сами да се грижат за проклетото си пране и гладене, като нормални хора. Като бедни хора.

Ръката ѝ стисна още по-силно „Свирачът“.

– Дадохте ми тази книга – нареждаше момичето – от съжаление... За да се почувствате по-добре... – Обстоятелството, че книгата ѝ беше предлагана и преди, нямаше голямо значение.

Тя се обърна и тръгна с решителна крачка към Гранде Щрасе №8. Изкушението да се затича беше огромно, но тя се въздържа, за да си запази силите за думите.

Когато пристигна, за нейно съжаление кметът не беше там. До тротоара нямаше паркирана кола, което може би беше добре. Защото ако колата беше там, не се знаеше какво щеше да ѝ направи в този момент на ненавист на бедността към богатството.

Взимайки по две стъпала едновременно, Лизел стигна до вратата и заблъска силно с юмруци по нея, така че да я заболи. Малките парченца болка ѝ доставяха удоволствие.

Жената на кмета несъмнено беше шокирана, когато я видя отново. Пухкавата ѝ коса беше леко влажна и бръчките ѝ се разшириха, когато забеляза очевидната ярост върху обикновено бледото лице на Лизел. Тя отвори уста, но от нея не дойде никакъв звук, което беше удобно, защото даде възможност на Лизел да заговори:

– Мислите си, че можете да ме купите с тази книга? – Гласът ѝ, макар и треперещ, сграбчи гърлото на жената. Искрящият ѝ гняв я давеше, но въпреки това тя намираше сили да произнесе думите. Огорчението ѝ стана толкова голямо, че в един момент се наложи да избърше сълзите от очите си. – Давате ми тази „Saumensch“ книга и си мислите, че това ще оправи всичко, когато кажа на мама, че току-що сме изгубили последния си клиент? Докато вие си седите тук във вашата богата къща?

Ръцете на жената на кмета.

Те висяха.

Лицето ѝ посърна и се смъкна надолу.

Лизел обаче не се трогна. Тя изстрелваше думите право в очите на жената.

– Вие и вашият съпруг. Седите си тук! – Сега тя стана злобна. Дори по-злобна, отколкото смяташе, че е способна.

Раната от думите.

Да, жестокостта на думите.

Тя ги призоваваше от място, за което до този момент не бе подозирала, че съществува, и ги запращаше към Илза Херман.

– Сега вече е време – информира я Лизел – сами да се погрижите за вонящото си пране. Време е да приемете факта, че синът ви е мъртъв. Той е бил убит! Бил е удушен и посечен преди повече от двайсет години! Или може би е премръзнал до смърт? Но при всяко положение е мъртъв! Много е трогателно да си седите в тази къща и да страдате за него. Да не би да си мислите, че сте единствената?

И веднага след това.

Брат ѝ беше до нея.

Той ѝ прошепна да спре, но понеже също беше мъртъв, не си заслужаваше да го слуша.

Той умря в един влак. И те го погребяха в снега.

Лизел го погледна, но не можа да се спре. Все още не.

– Тази книга – продължи тя, като в същото време бутна момчето надолу по стълбите, при което то се спъна и падна. – Аз не я искам. – Сега говореше спокойно, но със същото ожесточение. – Тя хвърли „Свирачът“ в обутите в пантофи

крака на жената и чу книгата да изтрополява при падането ѝ на цимента. – Не искам вашата отвратителна книга...

Сетне се овладя и замлъкна.

Гърлото ѝ сега беше пусто. Нямаше думи на цели мили разстояние.

Брат ѝ, държейки се за коляното, изчезна.

След една несполучлива пауза съпругата на кмета пристъпи напред и взе книгата. Тя изглеждаше съсипана и опустошена и причината за това този път не беше усилието да се усмихва. Лизел се вгледа в лицето ѝ. От носа ѝ се стичаше струйка кръв, която докосваше устните ѝ. Очите ѝ бяха потъмнели. По повърхността на кожата ѝ се бяха отворили следи от прорези и рани. Всички те, причинени от думите. Думите на Лизел.

С книга в ръката, Илза Херман бавно се надигна, оставайки наполовина прегърбена, и отново поде ритуала с извиненията, но изречението ѝ така и си остана неизречено.

Зашлеви ме, помисли си Лизел. Хайде, зашлеви ме.

Илза Херман не го направи. Тя просто отстъпи заднишком в грозния интериор на красивата си къща и Лизел отново остана сама навън, вкоренена в стъпалата. Тя се страхуваше да се обърне, защото знаеше, че когато го направи, стъкленият похлупак над Молкинг щеше да се окаже счупен и това щеше да ѝ донесе радост.

В заключение и като последно причастие Лизел прочете писмото още веднъж и когато беше близо до портата при улицата, тя го смачка с всичка сила и го запрати към вратата, сякаш беше камък. Нямам никаква представа какво крадецът на книги очакваше да се случи, но топката хартия отскочи от масивното дърво, търкулна се по стълбите и падна в краката ѝ.

– Типично – отбеляза тя и ритна хартията към тревата. – И абсолютно безполезно.

На връщане към вкъщи този път Лизел си представи съдбата на хартията при следващия дъжд, когато стъкленият похлупак на Молкинг щеше да бъде обърнат наопаки. Виждаше как думите се разтопяват буква по буква, докато не остане нито една. Само хартия. Само земя.

Не щеш ли, когато Лизел се прибра вкъщи, Роза беше в кухнята.

– Е? – каза тя. – Къде е прането?

– Няма пране днес – отвърна Лизел.

Роза направи няколко крачки и седна на кухненската маса. Тя разбра. Изведнъж като че ли стана много по-стара. Лизел се опита да си я представи как би изглеждала, ако развържеше кока си и го оставеше да се разпилее върху раменете ѝ. Сива кърпа от жилава коса.

– Какво прави там, ти малка _Saumensch_? – Думите бяха произнесени сковано. Тя не можа да събере сили, за да впрегне обичайната си злъч.

– Аз бях виновна – отговори Лизел. – Изцяло. Аз обидих жената на кмета и ѝ казах да спре да плаче за мъртвия си син. Казах ѝ, че е жалка. И тогава тя те уволни. Ето. – Момичето тръгна към дървените лъжици, грабна няколко от тях и ги сложи пред нея. – Избери си.

Роза посегна към една от лъжиците, но не я използва.

– Не ти вярвам.

Лизел беше разкъсана между мъката си и мистификацията, която градеше. Това беше единственият случай, когато отчаяно искаше да получи _Watschen_ и не можеше!

– Аз съм виновна.

– Не си виновна – каза мама и дори стана и погали гладката немита коса на Лизел. – Знам, че не би казала такива неща.

– Казах ги!

– Добре, казала си ги.

Докато Лизел излизаше от стаята, тя чу дрънченето на дървените лъжици, които бяха върнати на мястото си в металната кутия, в която стояха. А когато стигна стаята си, всички те, заедно с металната кутия, бяха запратени на пода.

По-късно Лизел слезе в мазето, където Макс стоеше в тъмното и най-вероятно се боксираше с фюрера.

– Макс? – Мъждива светлина като червеникава монета висеше в ъгъла. – Можеш ли да ме научиш да правя лицеви опори?

Макс ѝ показа как и от време на време леко я повдигаше, но въпреки мършавия си вид, Лизел се оказа достатъчно силна, за да издържа тежестта на тялото си доста прилично. Тя не се впусна да ги брои, но тази вечер в сумрака на мазето крадецът на книги направи достатъчно много лицеви опори, за да я боли след това няколко дни. Дори когато Макс я посъветва да спре, тя продължи.

Когато си легна, Лизел чете с татко, който скоро разбра, че нещо не е наред. Това беше първото му идване от месец насам и докато седеше до нея, тя почувства макар и лека утеха. Ханс Хуберман винаги някак си знаеше какво да каже, кога да го каже и кога да я остави на спокойствие. Лизел може би беше единственото нещо, в което той беше истински експерт.

– Нещо с прането ли? – попита татко.

Лизел поклати глава.

Той не се беше бръснал от няколко дни и през минута-две се чешеше по бодливите бакенбарди. Сребристите му очи бяха спокойни и благи, донякъде топли, каквито бяха винаги, когато гледаше Лизел.

Когато четенето свърши, татко заспа. И едва тогава Лизел изрече онова, което искаше да каже през цялото време.

– Татко – прошепна тя, – мисля, че ще отида в ада.

Краката ѝ бяха топли. А коленете студени.

Лизел си спомни нощите, когато подмокряше леглото и татко переше чаршафите, и я учеше на буквите от азбуката. Сега дъхът ѝ прелетя над одеялото и тя целуна грапавата му буза.

– Трябва да се обръснеш – каза момичето.

– Ти няма да отидеш в ада – отвърна татко.

Известно време тя се взираше в лицето му. Сетне легна, сгуши се до него и двамата заспаха, до голяма степен в Молкинг, но всъщност някъде върху седмата страна на зара на Германия.

Младостта на Руди

Все пак тя не можеше да му го отрече.

Той знаеше как да се представя добре.

* * * ПОРТРЕТ НА РУДИ ЩАЙНЕР: * * *

ЮЛИ, 1941 г.

Ивици кал, полепнали по лицето му. Вратовръзката му е махало на отдавна замлъкнал часовник.

Лимонената му и огряна от лампата коса е рошава, а на устните му има нелепа тъжна усмивка.

Той стоеше на няколко метра от стъпалото и говореше много убедено и щастливо:

– Alles ist Scheisse.

Всичко е гадост.

През първата половина на 1941 г., докато Лизел беше заета с това да укрива Макс Ванденбург, да краде вестници и да ругае кметските съпруги, Руди водеше нов живот в Хитлеровата младеж. От началото на февруари той се връщаше от сбирките в значително по-лошо настроение в сравнение с онова, с което беше тръгвал. В голяма степен това се отнасяше и за Томи Мюлер, който обикновено беше с него. Проблемът имаше три елемента.

* * * ЕДИН ТРОЕН ПРОБЛЕМ * * *

1. Ушите на Томи Мюлер.
2. Франц Дойчер – бесният лидер на Хитлеровата младеж.
3. Неспособността на Руди да не се забърква в разни неща.

Само Томи Мюлер да не беше изчезвал в продължение на седем часа през един от най-студените дни в историята на Мюнхен преди шест години. Възпалението на ушите му и разстроените му нерви все още разкриваха маршовата му походка, което, уверявам ви, не беше никак добре за него.

Да започнем с това, че нещата като цяло се влошаваха и докато месеците се редяха един след друг, Томи постоянно предизвикваше гнева на водачите на Хитлеровата младеж, особено що се отнасяше до маршируването. Спомняте ли си рождения ден на Хитлер миналата година? От известно време инфекцията в ушите му все повече се задълбочаваше. Стигна се дотам, че Томи вече имаше сериозни проблеми със слуха. Докато маршируваха в редица, той не чуваше истеричните команди към неговия отряд. Нямаше значение дали го правят в залата или навън – в сняг, в кал или под проливния дъжд. Целта винаги беше всички да спрат едновременно.

– Един звук! – казваха отрядниците. – Това иска да чуе фюрерът. – Всички заедно. Всички като един.

А какво правеше Томи?

Проблемът, мисля, че беше с лявото му ухо. То беше по-зле от другото и когато ожесточеният вик „Стои!“ врхлетеше ушите на всички, Томи продължаваше да марширува комично нататък, необезпокояван от нищо. Само за миг той можеше да превърне стройната редица в истински хаос.

Една събота в началото на юли, малко след три и половина и една проповед по адрес на провалената от Томи строева подготовка, Франц Дойчер (върховното име сред върховната нацистка младеж) напълно изгуби търпение.

– Мюлер, _du Affe!_ – Гъстата му руса коса галеше лицето му, а думите му деформираха лицето на Томи. – Маймуна такава – какво ти става?

Томи се отдръпна уплашено, но лявата му буза продължи да се криви по един маниакално жизнерадостен начин. Той като че ли не само се смееше тържествуващо, но и приемаше порицанието с веселие. Франц Дойчер нямаше да понесе това. Светлите му очи го изпепелиха.

– Е? – попита той. – Какво можеш да кажеш в свое оправдание?

Тикът на Томи като че ли се учести и стана още по-тежък.

– Подиграваш ли ми се?

– Хайл... – каза Томи спазматично в отчаян опит да спечели одобрението на началника си, но не успя да доизрече ключовата дума „Хитлер“.

В този момент Руди пристъпи напред и се изправи пред Франц Дойчер:

– Той има проблем...

– Виждам това!

– С ушите – довърши Руди. – Той не може...

– Достатъчно. – Дойчер потри ръце. – И двамата – шест обиколки на плаца. – Те се подчиниха, но не тичаха достатъчно бързо. – _Schnell!_ – подгони ги гласът му.

След като шестте обиколки бяха завършени, на тях им беше заповядано да започнат серия от упражнения от типа „падни-стани-клекни-бегом марш“ и след петнайсет дълги минути може би за последен път им беше наредено да клекнат.

Руди погледна надолу.

Един разкритен кръг от кал се хилеше насреща му. Какво зяпаш? – като че ли казваше той.

– Падни! – изкрещя Франц.

Руди естествено се подчини и се просна по корем.

– Стани! – усмихна се Франц. – Крачка назад. – Те го направиха. – Падни!

Нямаше какво да се прави и Руди за пореден път се просна по очи, задържайки дъха си, и в този момент, докато лежеше с ухо до мократа земя, упражнението свърши.

– _Vielen Dank, meine Herren_ – каза Франц учтиво. – Много благодаря, господа.

Руди се изправи на колене, направи някакъв опит по градинарство с ушите си и погледна към Томи.

Томи затвори очи и потрепна.

Когато се върнаха на улица „Химел“ същия ден, Лизел играеше на дама с няколко по-малки деца, все още облечена в униформата на Съюза на германските девойки. С крайчеца на окото си тя видя двете меланхолични фигури, които вървяха към нея. Едното от момчетата я извика.

Срещнаха се на стъпалата на бетонната къща на семейство Щайнер, подобна на кутия за обувки, и Руди ѝ разказа за случилото се.

Десет минути по-късно Лизел седна.

Единайсет минути по-късно, Томи, който седеше до нея, каза:

– Аз съм виновен... – В този момент, обаче, Руди прекъсна разкаянието му като махна с ръка, след което счупи една засъхнала ивица кал в пръстите си. – Аз съм... – опита отново Томи, но този път Руди напълно прекърши изречението му и го посочи с ръка.

– Томи, моля те. – На лицето на Руди беше изписано някакво странно задоволство. Лизел никога не беше виждала някой толкова окаян и едновременно с това толкова ентузиасирано жив. – Просто си стой там и си потрепвай... или прави нещо друго – каза той и продължи историята си.

Руди крачеше.

Бореше се с вратовръзката си.

Запращаше думите си към нея и те падаха някъде на бетонните стъпала.

– Този Дойчер – рече той, видимо в добро настроение. – Хвана ни натясно, а Томи.

Томи кимна, потрепна и заговори, макар и не непременно в този ред:

– Това стана заради мен.

– Томи, какво ти казах аз?

– Кога?

– Ей сега! Просто си мълчи!

– Добре, Руди!

Когато малко по-късно Томи си тръгна унило към вкъщи, Руди опита нещо, което, изглежда, беше нова коварна тактика. Състрадание.

Стойки на стъпалата, той се вгледа внимателно в кората кал, която бе засъхнала върху униформата му, и сетне вдигна безнадеждно глава към Лизел.

– Какво ще кажеш за това, _Saumensch_?

– Какво да кажа за кое?

– Ти знаеш...

Лизел отговори по обичайни си начин.

– _Saukerl!_ – засмя се тя и сетне измина краткото разстояние, което я делеше от дома ѝ. Смушаващата смесица от кал и съжаление беше едно нещо, но да целуне Руди Щайнер, беше нещо съвсем друго.

Усмивайки се тъжно към стъпалата, той извика, като в същото време прокара пръсти през косата си:

– И това ще стане някой ден – предупреди я той. – Някой ден, Лизел.

В мазето, само две години по-късно, Лизел понякога копнееше да отиде до съседната къща и да го види, въпреки че пишеше в ранните часове на деня. Освен това тя разбра, че онези мокри дни на Хитлеровата младеж бяха подхранили неговото, а впоследствие и нейното, желание за престъпления.

В края на краищата въпреки обичайните пристъпи на лошо време, лятото вече идваше, както си му беше редът. Ябълките от сорта „Клар“ вероятно вече зрееха. И скоро щеше да има още кражби.

Неудачниците

Първоначално Лизел и Руди бяха на мнение, че краденето в по-големи групи е по-безопасно. Анди Шмайкел ги покани на среща край реката. Наред с другите неща,

дневния ред предвиждаше и разработването на план за крадене на плодове.

– Ти ли си новият водач сега? – попита Руди, но Анди с огромно съжаление поклати глава. На него очевидно много му се искаше да притежава нужните за това качества.

– Не. – Студеният му глас беше необикновено топъл. И неуверен. – Друг ще бъде.

* * * НОВИЯТ АРТУР БЕРГ * * *

Той имаше ветровита коса и облачни очи
и беше от онзи тип закононарушители,
които нямат друга причина да крадат,
освен че това им носи удоволствие.
Името му беше Виктор Шемел.

За разлика от повечето хора, които бяха ангажирани с различните изкуства на кражбата, Виктор Шемел имаше всичко. Той живееше в най-добрата част на Молкинг, високо в една вила, която беше дезинфектирана след прогонването на евреите. Имаше и пари. Онова, което искаше обаче, беше нещо повече.

– Не е престъпление да искаш нещо повече – философстваше той, лежейки на тревата сред група момчета. – Да искаме повече е наше основно право като германци. Какво казва фюрерът? – И сетне даде отговор на собствения си риторичен въпрос. – Ние трябва да вземем онова, което си е наше по право.

Всъщност Виктор Шемел беше типичен самохвалко, който умееше да лъже безспир. За лош късмет, когато усетеше, че ще бъде хванат натясно, той умееше да впрегне своята харизма и на челото му сякаш пишеше „следвай ме“.

Когато Лизел и Руди се приближиха към групата край реката, тя го чу да задава друг въпрос:

– Е, къде са тези двама особняци, които ми хвалехте. Вече е четири и десет.

– Не и по моя часовник – каза Руди.

Виктор Шемел се подпря на лакът.

– Ти не носиш часовник.

– Щях ли да бъда тук, ако бях достатъчно богат, че да нося часовник?

Новият водач се надигна и се усмихна, показвайки хубавите си бели зъби. Сетне погледна нехайно към момичето.

– Коя е малката уличница?

Лизел, която беше свикнала на всякакви обиди, просто се взираше в мъглявата повърхност на очите му.

– Миналата година – започна да изброява тя, – аз откраднах най-малко триста ябълки и няколко дузини картофи. Нямам проблем с оградите от бодлива тел и мога да се мера с всеки тук.

– Сериозно?

– Да. – Тя нито трепна, нито отстъпи назад. – Искam само малка част от всичко, което взимаме за мен и приятеля ми. Било то дузина ябълки или нещо друго.

– Е, мисля, че това може да се уреди. – Виктор запали цигара и я вдигна към устата си. Той направи съсредоточено усилие да насочи следващия облак дим към лицето на Лизел.

Тя не се закашля.

Това беше същата група от миналата година, само водачът беше друг. Лизел се питаше защо нито едно от момчетата не бе поело лидерството, но обхождайки лицата им едно след друго, разбра, че нито едно от тях не притежаваше онова, което беше нужно. Те нямаша никакви скрупули относно краденето, но имаха нужда от някой, който да им казва какво да правят. Те обичаха да им се казва, а на Виктор Шемел му харесваше да бъде онзи, който казва. Това беше един удобен микрокосмос.

За момент на Лизел ѝ се прииска Артур Берг да се появи отново. А дали и той нямаше да попадне под водачеството на Шемел? Но това беше без значение. Лизел знаеше само, че Артур Берг нямаше тиранични наклонности, а новият им водач имаше стотици. Миналата година тя беше уверена, че ако се заклеши на някое дърво, Артур

щеше да се върне за нея, дори и да твърдеше обратното. Тази година, ако се случеше нещо подобно, Виктор Шемел дори нямаше да си направи труда да погледне назад.

Той стоеше и се взираше в дългурестото момче и недохраненото на вид момиче.

– Значи вие искате да крадете с мен?

Какво имаха да губят? Те кимнаха.

Той пристъпи напред и сграбчи косата на Руди.

– Искам да го чуя.

– Определено – каза Руди, след което ръката, която държеше бретона му, го отблъсна назад.

– А ти?

– Разбира се – побърза да каже Лизел, за да избегне същото отношение.

Виктор се усмихна. Той смачка фаса си, въздъхна дълбоко и се почеса по гърдите.

– И така, господа, и ти моя малка курво, май е време за пазар.

Докато групата се изнизваше един по един, Лизел и Руди се озоваха най-отзад, както обикновено.

– Харесваш ли го? – прошепна Руди.

– А ти?

Руди се замисли за кратко.

– Мисля, че е гадно копеле.

– Аз също.

Момчетата от бандата се поотдалечиха от тях.

– Хайде – рече Руди, – изостанахме.

Първото стопанство беше няколко километра по-нататък. Там ги очакваше голяма изненада. Дърветата, за които предполагаша, че ще бъдат натежени от плод, се оказаха хилави и наранени на вид, а по клоните висяха само по няколко ябълки. В следващата овощна градина положението беше същото. Може би сезонът беше лош или не бяха избрали подходящото време. В края на следобеда, когато плячката беше разпределена, Лизел и Руди получиха една миниатюрна ябълка за двамата. Заграбеното действително беше невероятно малко, но от друга страна Виктор Шемел управляваше бандата си с по-здрава ръка, отколкото можеше да се предполага.

– Какво значи това? – попита Руди, държейки ябълката на дланта си.

Виктор дори не се обърна.

– А на теб на какво ти прилича? – Думите бяха подхвърлени през рамото му.

– На червива ябълка?

– Ето. – Една полуизядена огризка беше запокитената към тях, приземявайки се откъм нахапаната страна в прахта. – Можеш да вземеш и тази.

Руди кипна:

– По дяволите! Не сме вървели десет километра, за да получим една въшлива ябълка, нали, Лизел?

Лизел не отговори.

Тя нямаше достатъчно време, защото Виктор Шемел скочи върху Руди, преди да успее да произнесе и дума. Коленете му притискаха ръцете на Руди, а ръцете му бяха около гърлото му. Разпилените по земята ябълки бяха събрани не от друг, а от самия Анди Шмайкел, по нареждане на Виктор.

– Нараняваш го! – каза Лизел.

– Така ли? – Виктор отново се усмихваше. Тя мразеше тази усмивка.

– Нищо ми няма. – Думите на Руди бяха изстреляни наведнъж, а лицето му беше пламнало от напрежение. От носа му потече кръв. След един продължителен интервал на засилващо се напрежение, Виктор пусна Руди, изправи се и отстъпи безгрижно няколко крачки назад.

– Ставай, момче – каза той и Руди благодарно се подчини на подканата.

Виктор се приближи нехайно и впи поглед в него. Сетне го тупна леко по ръката и прошепна:

– Ако не искаш тази кръв да се превърне във фонтан, бих те посъветвал да се омиташ оттук. – Той погледна към Лизел. – И вземи малката уличница със себе си.

Никой не помръдна.

– Е, какво чакаш?

Лизел хвана Руди за ръката и те си тръгнаха, но не и преди Руди да се извърне и да изплюе смесица от кръв и слюнка в краката на Виктор Шемел. Това предизвика една последна забележка:

* * * МАЛКА ЗАПЛАХА ОТ * * *

ВИКТОР ШЕМЕЛ КЪМ РУДИ ЩАЙНЕР

„Ще си платиш за това някой ден, приятелю.“

Каквото и да кажем за Виктор Шемел, не можеше да му се отрече, че умееше да чака, и че имаше добра памет. Необходими бяха около пет месеца, за да превърне закана си във факт.

Рисунки

Ако лятото на 1941 г. издигаше стена около подобните на Руди и Лизел, то се вписваше с боя и моливи в живота на Макс Ванденбург. В най-самотните му мигове в мазето думите започваха да се трупат около него. Виденията прииждаха и се разпадаха, а понякога се измъкваха на куц крак от ръцете му.

По собствените му думи той имаше само ограничен набор от инструменти.

Боядисана книга. Няколко молива.

Ум, пълен с мисли.

И подобно на истински пъзел той сглоби тези неща в едно.

Първоначално Макс смяташе да напише собствената си история.

Идеята му беше да разкаже всичко, което му се беше случило – всичко, което го доведе до мазето на улица „Химел“ – но не това се получи. Изгнаничеството на Маркс произведе нещо свършено различно. То беше сбор от случайни мисли и той реши да ги съхрани. Те му се струваха _верни_. Бяха по-истински от писмата, които пишеше на семейството си и на приятеля си Валтер Куглер, знаейки много добре, че никога няма да може да ги изпрати. Осквернените страници на „_Mein Kampf_“ една след друга се превръщаха в серия от рисунки, обобщаващи според него събитията, които бяха заменили предишния му живот с друг. Някои му отнемаха минути. Други часове. Реши един ден да даде книгата на Лизел, когато стане достатъчно голяма, и когато цялата тази лудост, дай боже, свърши.

От момента, в който изпробва моливите върху първата боядисана страница, той държеше книгата близо до себе си през цялото време. Често, докато спеше, тя беше все още в пръстите му или до главата му.

Един следобед, след обичайните серии от лицеви опори и коремни преси, Макс заспа с гръб о стената на мазето. Когато Лизел слезе долу, тя намери книгата подпряна на крака му и любопитството надделя у нея. Пресегна се, взе я и изчака да види дали ще се размърда. Макс спеше с глава и рамене, оперени на стената. Лизел едва чуваше дишането му, когато отвори книгата наслуки и видя няколко страници...

{img:zusak_kradec_k_245_hitler_v_extas.png}

{img:zusak_kradec_k_246_ne_e_li_prekrasen_den.png}

* * *

Уплашена от онова, което видя. Лизел върна книгата на мястото ѝ, точно където я беше намерила, до крака на Макс.

В този момент я сепна глас:

– _Danke schon_ – каза той и когато проследи дирята на звука, тя видя леко задоволство, изписано върху еврейските му устни.

– Боже мой! – ахна Лизел. – Изплаши ме, Макс.

Той отново потъна в съня си, а момичето повлече тази мисъл подире си по стълбите.

Изплаши ме, Макс.

Свирачът и обувките

През последния месец на лятото и началото на есента животът им продължи по същия модел. Руди полагаше огромни усилия да преживее Хитлеровата младеж, Макс правеше своите лицеви опори и рисунки, а Лизел намираше вестници и пишеше думите си върху стената на мазето.

Важно е също да се отбележи, че всеки модел следва някакъв наклон и рано или късно той ще се прекатури или ще падне от една страница на друга. В този случай доминиращият фактор беше Руди. Или поне Руди и едно наскоро наторено спортно игрище.

В края на октомври всичко си изглеждаше съвсем в реда на нещата. Едно мръсно момче вървеше по улица „Химел“. Семейството му го очакваше да се върне до няколко минути и той вероятно щеше да излъже всички, че се е забавил, защото отрядът му от Хитлеровата младеж е правил допълнителни тренировки на игрището. В такива случаи родителите му обикновено очакваха да придружи лъжите с малко смях. Но днес не стана така.

Днес Руди нямаше настроение нито за смях, нито за лъжи.

Тази сряда, когато Лизел се вгледа по-добре, видя, че Руди Щайнер е без риза. И беше бесен.

– Какво стана? – попита тя, крачейки до него.

Той се обърна и й подаде ризата си.

– Помириши я – каза Руди.

– Какво?

– Да не си глуха? Казах, помириши я.

Лизел се наведе леко напред и подуши неохотно кафявата риза?

– Мили боже! Това да не е...?

Момчето кимна.

– Да, и освен това е по брадичката ми. По брадичката ми! Добре, че не го глътнах!

– Мили боже!

Игрището на Хитлеровата младеж беше току-що наторено. Сетне Руди направи едно колебливо предположение: Мисля, че е говежди тор.

– А този, как му беше името... Дойчер той знаеше ли за това?

– Казах, че не е знаел. Но през цялото време се хилеше.

– Мили боже...!

– Би ли спряла да повтаряш това?!

Онова, от което Руди се нуждаеше в този момент, беше победа. Той беше претърпял пълна загуба при срещата си с Виктор Шемел. Беше понесъл какви ли не унижения в Хитлеровата младеж. Единственото, което искаше сега, беше някакъв малък триумф и беше готов да го получи.

Руди продължи да върви към дома си, но когато стигна до бетонното стъпало, промени решението си, обърна се и тръгна бавно и решително към момичето.

– Знаеш ли какво може да ме утеши? – каза той тихо. Лизел се отдръпна.

– Ако си мислиш, че бих могла... в този ти вид...

Руди изглеждаше разочарован от нея.

– Не, не е това. – Той въздъхна и пристъпи напред. – Имам предвид нещо друго.

– След кратък размисъл вдигна глава. – Погледни ме. Аз съм мръсен. Воня на говежди тор или на кучешки лайна, или Бог знае какво, и както обикновено, умирам от глад. – Руди направи пауза. – Нуждая се от някаква победа, Лизел. Честно.

Лизел го разбираше.

Тя дори щеше да се приближи към него, ако не беше вонята.

Кражба.

Трябваше да откраднат нещо.

Не.

Трябваше да откраднат нещо за реванш. Нямаше значение какво. Но това трябваше да стане скоро.

– Този път само ти и аз – предложи Руди. – Никакви Шемеловци и никакви Шмайкеловци. Само ти и аз.

Момичето нямаше да може да устои на изкушението.

Ръцете я сърбяха, пулсът ѝ стана два пъти по-бърз, а на устните ѝ играеше усмивка.

– Звучи добре.

– Значи, решено. – И макар да се опита, Руди не можа да скрие наторената усмивка, която се появи на лицето му. – Утре?

– Утре – кимна Лизел в отговор.

Планът им беше съвършен с едно малко изключение:

Не знаеха откъде да започнат.

За плодове и думи не можеше да става. Руди се отнасяше хладно към лука и картофите и двамата единодушно изключиха втори удар над Ото Щурм и скромния му запас от селскостопански продукти. Да направиш подобно нещо веднъж беше неморално. А да го повториш – направо кощунствено.

– Какво да изберем, по дяволите? – попита Руди.

– Откъде да знам? Идеята все пак беше твоя, нали?

– Това не означава, че не трябва и ти да помислиш малко. Не мога да измислям всичко аз.

– Всъщност, ти не можеш да измислиш дори и едно нещо...

Руди и Лизел вървяха през града и се препираха. Стигайки покрайнините, те видяха първите стопанства и дърветата, които се издигаха като съсухрени статуи. Бяха сиви на цвят и когато погледнаха нагоре към тях, там нямаше нищо друго освен грапави клони и празно небе.

Руди се изплю.

Тръгнаха обратно към Молкинг, подхвърляйки си идеи.

– Какво ще кажеш за фрау Дилер?

– Какво за нея?

– Може би ако кажем едно „хайл Хитлер“ и сетне откраднем нещо, тя ще ни прости.

След като се мотаха по улица „Мюнхен“ в продължение на около час, денят започна да гасне и те бяха на прага да се откажат от начинанието си.

– Безсмислено е – каза Руди. – Пък и сега съм по-гладен, откогато и да било. Умирам от глад, за бога! – След още десетина крачки той се спря и се обърна. – Какво ти става? – Въпросът му беше основателен, защото Лизел бе замръзнала на място, а лицето ѝ изглеждаше така, сякаш току-що бе осъзнала нещо важно.

Как не се беше сетила по-рано?

– Какво има? – Руди започваше да става нетърпелив. – Хайде, _Saumensch_, кажи ми какво става!

Лизел бе намерила решение на проблема. Можеше ли наистина да направи това, за което си мислеше? Можеше ли да иска да си отмъсти на такъв човек? Можеше ли да презира някого толкова много?

Тя тръгна в противоположната посока. Когато Руди я настигна, момичето забави леко ход със смътната надежда да получи малко просветление. Но вината тъй или иначе беше вече в душата ѝ. И беше влажна. Семето вече се разпукваше в цвете с тъмни листа. Замисли се дали би могла наистина да го направи. На следващото кръстовище тя се спря.

– Знам едно място.

Пресякоха реката и тръгнаха нагоре по хълма.

Докато вървяха по Гранде Щрасе, те се любуваха на великолепните къщи. Входните врати блестяха от лак, а покритите с керемиди покриви изглеждаха като съвършено вчесани перуки. Стените и прозорците бяха красиво боядисани, а комините

сякаш издишаха пръстени от пушек.

В един момент Руди се спря.

– Къщата на кмета?

Лизел кимна сериозно. Пауза.

– Те уволниха мама.

Докато се прокрадваха към къщата, Руди я попита как, за бога, ще влязат вътре, но Лизел знаеше.

– Вътрешна информация – отвърна тя. – Вътрешна... – Но когато вече можеха да видят прозореца на библиотеката в далечния край на къщата, там я очакваше изненада. Прозорецът беше затворен?

– Е? – попита Руди.

Лизел се завъртя бавно и потегли обратно.

– Няма да е днес – рече тя. Руди се изсмя.

– Знаех си. – Той я настигна. – Знаех си, че не може да се очаква друго от един мръсен _Saumensch_ като теб.

– Би ли млъкнал? – каза Лизел и ускори още повече крачка, без да обръща внимание на коментарите на Руди. – Трябва просто да изчакаме правилния момент. – Вътрешно тя пренебрегна лекото облекчение, което почувства при вида на затворения прозорец. И освен това се сгълча сама. „Защо, Лизел? – запита се тя. – Защо трябваше да избухваш, когато уволниха мама? Защо не си държа устата затворена? Изглежда, че след твоите викове и крясъци съпругата на кмета вече е изцяло нов човек. Тя навярно се е оправила и вече се е взела в ръце. Може би вече никога няма да потръпва в тази къща и прозорецът ще остане затворен завинаги... Ти глупав, _Saumensch_“

Следващата седмица, обаче, при петото им посещение в горната част на Молкинг, шансът се откри.

Прозорецът беше отворен, вдишвайки ивица въздух.

Това бе всичко, което им беше нужно.

Първи го видя Руди. Спря се на място и потупа Лизел по ребрата с опакото на дланта си.

– Този прозорец – прошепна той – отворен ли е? – Нетърпението в гласа му беше като ръка, която задържа Лизел за рамото.

– _Jawohl_ – отговори тя. – Разбира се.

И как започна да бие сърцето й!

* * *

При всеки от предишните случаи, когато намираха прозореца здраво затворен, външното разочарование на Лизел бе маскирало ожесточено облекчение. Щеше ли да има смелостта да влезе в тази къща? И за какво и заради кого всъщност се канеше да влезе? Заради Руди? За да намери някаква храна.

Не, отвратителната истина беше друга.

Тя не се интересуваше от никаква храна. Руди, колкото и да не искаше да си го признае, беше на второ място в плана й. Онова, което искаше, беше книгата.

„Свирачът“. Мисълта тя да й бъде подарена от една самотна, жалка и стара жена беше непоносима за нея. Открадването й, от друга страна, изглеждаше малко по-приемливо. Открадването й, по една перверзна логика, означаваше да си я спечели.

Светлината вътре променяше нюанса си.

Двамата гравитираха около безупречната огромна къща.

Мислите шумоляха в умовете им.

– Гладна ли си? – попита Руди.

– Умирам от глад – отвърна Лизел, мислейки си, разбира се, за книгата.

– Виж... някой току-що запали осветлението на горния етаж.

– Видях.

– Все още ли си гладна, „Saumensch“?

Те се засмяха неспокойно и започнаха да спорят вяло кой трябва да влезе и кой да стои на пост. Понеже беше мъжът в операцията, Руди смяташе, че на него се пада ролята на агресор, но от друга страна Лизел очевидно познаваше къщата много по-добре отвътре и знаеше какво има от другата страна на прозореца.

– Аз трябва да бъда – рече тя.

Лизел затвори очи. Здравео.

Застави се да си спомни как изглеждат кметът и съпругата му. Видя как нарастваше приятелство ѝ с Илза Херман и се погрижи да го ритне през глезените и да го остави встрани от пътя. Това свърши работа. Тя ги ненавиждаше.

Огледаха улицата и прекосиха безшумно двора.

Сега стояха свити под отрязъка в прозореца на приземния стаж и чуваха звука от дишането си.

– Хайде – каза Руди, – дай ми обувките си. Така ще бъдеш по-тиха. – Без да се оплаква, Лизел развърза протритите си черни връзки и остави обувките си на земята. Сетне се изправи и Руди предпазливо отвори прозореца, толкова колкото да има място да се мине. Звукът, който се чу отгоре, приличаше на ниско прелитащ самолет.

Лизел се покатери на перваза и се вмъкна вътре. Скоро разбра, че събуването на обувките е било чудесна идея, защото приземяването ѝ на дървения под се оказа много по-шумно, отколкото бе очаквала. Болката от съприкосновението ѝ с дъските се надигна и стигна до ръба на чорапите ѝ.

Стаята си беше същата.

В прашния сумрак Лизел прогони чувството на носталгия.

Сетне припълзя напред, давайки време на очите си да свикнат с тъмнината.

– Какво става? – прошепна Руди хрипливо отвън, но тя му даде знак с ръка, който означаваше „Halt's Maul“. Тихо!

– Храната – напомни ѝ той. – Намери храна. И цигари, ако можеш.

Но цигарите и храната бяха последните неща, за които си мислеше. Тя беше у дома, в библиотеката на кмета, сред книги от всякакъв род и цвят, със златни и сребърни заглавия. Усещаше миризмата на страниците. Почти долавяше вкуса на думите, които бяха струпани на купчини около нея. Краката ѝ я поведоха към стената вдясно. Знаеше точното място на книгата, която искаше, но когато стигна там, „Свирачът“ го нямаше и в редицата от книги имаше малък луфт.

Отгоре се чува стъпки.

– Светлината! – прошепна Руди. Думите се промушиха през отворения прозорец. – Изгасна!

– „Scheisse.“

– Слизат долу!

Сетне настъпи един гигантски момент, вечност, в която Лизел взе мигновено решение. Очите ѝ обходоха стаята и тя видя „Свирачът“ да лежи търпеливо върху писалището на кмета.

– Побързай – предупреди я Руди.

Но Лизел спокойно и решително тръгна към бюрото, взе книгата и се прокрадна предпазливо към прозореца. Провря се с главата напред и успя да скочи на крака, усещайки болката отново, този път в глезените си.

– Хайде – умоляваше я Руди. – Тичай, тичай. „Schnell!“

След като завиха зад ъгъла и стигнаха до реката при улица „Мюнхен“, тя се спря, за да успокои дишането си. Тялото ѝ беше свито по средата, въздухът бе замръзнал в устата ѝ, а сърцето звънтеше в ушите ѝ.

Руди бе в същото състояние. Когато погледна към нея, видя книгата под мишницата ѝ. Опита се да заговори:

– Каква е... – бореше се той с думите – тази книга?

Мракът вече се спускаше не на шега. Все още задъхана, Лизел усещаше как въздухът се размразява в гърлото ѝ.

– Това беше всичко, което намерих.

За неин лош късмет Руди долови уханието на лъжата. Той вдигна глава и ѝ каза

онова, в което изобщо не се съмняваше:

– Ти не отиде там да търсиш храна, нали? И се сдоби с онова, което искаше... Лизел се изправи и й прималя при следващата й мисъл.
Обувките!

Тя погледна краката на Руди, сетне ръцете му и накрая земята наоколо.

– Какво? – попита той. – Какво има?

– _Saukerl_ – обвинително просъска момичето. – Къде са ми обувките?

Лицето на Руди пребледня, което разсея всякакво съмнение за тяхното местонахождение.

– Те останаха при къщата – каза тя, – нали?

Руди се огледа отчаяно, молейки се против всякаква логика да ги е взел със себе си. Представи си как ги грабва от земята, пожелавайки си това да е истина, но обувките ги нямаше. Те лежаха безполезно или по-точно изобличително до стената на кметската къща на Гранде Щрасе №8.

– _Dummkopf!_ – сгълча се сам Руди и се плесна по ухото. Той погледна засрамено надолу към мрачната гледка, която представляваше Лизел по чорапи. – Идиот! – Не му беше нужно много време, за да реши, че трябва да поправи грешката си. – Почакай тук – каза той и побягна към ъгъла на улицата.

– Гледай да не те хванат – извика Лизел подире му, но той не я чу.

Минутите натежаха, докато го нямаше.

Вече беше паднал пълен мрак и Лизел беше сигурна, че когато се прибере у дома, я очаква един здрав _Watschen_.

– Побързай! – шепнеше тя, но Руди така и не се появяваше. Представи си звука на полицейска сирена, която надаваше вой и сетне се проточваше като размотано кълбо.

Все още нищо.

Видя го, едва когато се върна при кръстовището на двете улици, където тя стоеше по влажните си мръсни чорапи. Тържествуващото лице на Руди беше гордо вдигнато, докато подтичваше право към нея. Зъбите му бяха стиснати в крива усмивка, а обувките висяха в ръцете му.

– Едва не ме убиха – рече той, – но успях.

Щом прекосиха реката, Руди подаде обувките на Лизел и тя ги хвърли на земята. Сетне седна да се обуе и вдигна глава към най-добрия си приятел.

– _Danke_ – каза тя. – Благодаря.

Руди се поклони.

– За мен беше удоволствие. – После се опита да постигне малко повече: – Предполагам, че няма да има полза, ако поискам да получа целувка за това?

– За това, че си ми донесъл обувките, които сам забрави?

– Така да бъде. – Руди вдигна примирено ръце и продължи да говори, докато вървяха, а Лизел направи съсредоточено усилие да не му обръща внимание. Чу само последните му думи: – ... Вероятно нямаше да искам да те целуна и без това – особено като се има предвид, че дъхът ти може да е като миризмата на обувките ти.

– Отвращаваш ме – съобщи му тя, надявайки се, че той не е видял леката усмивка, която трепна на устните й.

Докато вървяха по улица „Химел“, Руди успя да докопа книгата. Под светлината на уличната лампа той прочете заглавието и се зачуди за какво се разказва.

Унесена в мисли, Лизел отговори на неизречения му въпрос:

– Става дума за един убиец.

– И това ли е всичко?

– Има също и един полицаи, който се опитва да го залови.

Руди и я върна и каза:

– Като стана дума за това, мисля си, че и двамата ще си изпатим доста заради тази книга, като се приберем вкъщи. Особено ти.

– Защо аз?

– Ами нали се сещаш... заради майка ти.

– Какво за нея? – Лизел очевидно изповядваше идеята, че когато си част от едно семейство, можеш да хленчиш, да се оплакваш и да критикуваш другите членове на семейството си, но това право е изключително твое и не трябва да допускаш други хора да го правят. Ако някой все пак се опита, редно беше да покажеш своята лоялност. – Какво не и е наред на нея?

Руди даде заден ход:

– Извинявай, _Saumensch_. Не исках да те обидя.

Дори в тъмнината на нощта Лизел виждаше, че Руди расте. Лицето му се издължаваше. Русият му перчем съвсем леко потъмняваше и чертите му като че ли се променяха. Но имаше едно нещо, което никога нямаше да се промени. Човек не можеше да му е ядосан за дълго.

– Ще имате ли нещо хубаво за вечеря днес? – попита той.

– Съмнявам се.

– Аз също. Жалко, че не можем да ядем книги. Артур Берг беше казал нещо такова веднъж. Помниш ли?

Те се припомниха добрите стари дни, докато вървяха надолу по улицата, а междувременно Лизел поглеждаше крадешком към „Свирачът“, към сивата му корица и щампосаното черно заглавие.

Преди да се приберат по домовете си, Руди се спря за момент и каза:

– Довиждане, _Saumensch_. – И сетне се засмя. – Довиждане, крадецо на книги. Това беше първият път, когато Лизел бе дамгосана с тази титла и тя не можа да скрие факта, че ѝ харесва. Както знаем и вие, и аз, тя бе крала книги и преди, но в късния октомври на 1941 г. статутът ѝ бе потвърден. През тази нощ Лизел Мемингер официално стана крадецът на книги.

Три прояви на глупост
от страна на Руди Щайнер

* * * РУДИ ЩАЙНЕР, ИСТИНСКИ ГЕНИЙ * * *

1. Той открадна най-големия картоф от местната бакалия на Томас Мамер.
2. Опълчи се срещу Франц Дойчер на улица „Мюнхен“.
3. Изцяло спря да ходи на сбирките на Хитлеровата младеж.

Проблемът при първата проява на глупост от страна на Руди беше лакомията. Това се случи в един типичен мрачен следобед в средата на ноември 1941 г.

Той се промъкна между жените с техните купони по един блестящ начин и дори, смее да кажа, с лекотата на престъпен гений. И почти никой не го видя.

Но въпреки цялата си незабележимост Руди докопа най-големия картоф в купчината – онзи същия картоф, който беше привлякъл погледите на няколко души на опашката. Всички те видяха как ръката на един тринайсетгодишен момчурляк се протяга и го грабва. Хор от яки германски жени го посочи изобличително с ръка, а Томас Мамер се втурна към прашната купчина.

– _Meine Erdapfel_ – извика той. – Моите земни ябълки!

Картофът беше все още в ръцете на Руди (той не можеше да го държи само в едната), а жените се скупчиха около него като настръхнали кавалеристи. Всички, разбира се, говореха едновременно.

– За семейството ми – обясни Руди. От носа му потече убедителна струйка бистра течност и той нарочно не я избърса. – Умираме от глад. Сестра ми се нуждае от ново палто, защото последното ѝ беше откраднато.

Мамер, обаче, не беше глупак. Все още, държейки Руди за яката, той каза:

– И възнамеряваш да я облечеш с картоф, така ли?

– Не, господине. – Той погледна косо към едното око на своя езекутор, което беше в състояние да види. Мамер приличаше на каца с две малки куршумени дупки, през

които гледаше. Зъбите му бяха натъпкани в устата му като тълпа футболни запалянковци. – Преди три седмици дадохме всичките си купони за новото палто на сестра ми и сега нямаме какво да ядем. – Бакалинът държеше Руди с едната си ръка и картофа в другата. Миг по-късно той се обърна към жена си извика страшната дума:

– _Polizei._

– Не – замоли се Руди, – умолявам ви. – По-късно той щеше да каже на Лизел, че ни най-малко не се е уплашил, но аз съм сигурна, че в този момент сърцето му здраво блъскаше в гърдите му. – Не викайте полицията. Моля ви, не викайте полицията.

– _Polizei._ – Мамер остана равнодушен, докато момчето се гърчеше и се бореше с въздуха.

На опашката този следобед беше и учителят хер Линк. Той беше сред малкото преподаватели в училище, които не бяха свещеници или монахини. Руди го зърна и потърси погледа му.

– Хер Линк. – Това беше последният му шанс. – Хер Линк, моля ви, кажете му. Кажете му, че съм беден.

Бакалинът погледна учителя въпросително.

Хер Линк пристъпи напред и каза:

– Да, хер Мамер. Това момче е бедно. То живее на улица „Химел“. – Тълпата, която беше предимно от жени, в този момент започна обсъждане, знаейки, че улица „Химел“ не беше точно образец на идиличния живот в Молкинг. На всички беше известно, че кварталът е относително беден. – Той има осем братя и сестри.

Осем!

Наложи се Руди да скрие усмивката си, макар да знаеше, че все още не се е измъкнал. В този случай поне лъжеше учителят. Той някак си бе успял да добави още три деца към общата численост на семейство Щайнер.

– Той често идва в училище, без да е закусвал. – И тълпата от жени отново се впусна в дискусия. – Хер Линк сякаш нанасяше пластове боя, всеки от които добавяше нова сила и атмосфера.

– И това означава, че може да краде картофите ми, така ли?

– Най-големият! – възкликна една от жените.

– Тихо, фрау Мецинг – предупреди я Мамер и тя бързо се успокои.

В началото всички погледи бяха насочени към Руди и тила му. След това те се отместиха от момчето към картофа и накрая към Мамер. Какво точно накара бакалина да вземе благоприятно решение спрямо Руди завинаги ще остане загадка?

Дали причината беше в жалкия вид на момчето?

В авторитета на хер Линг?

Или в досадната фрау Мецинг?

Каквато и да беше истината, Мамер пусна картофа обратно в купчината и извлече Руди от магазина си. Сетне го тласна силно с десния си ботуш и каза:

– Да не си стъпил повече тук!

От улицата Руди проследи с поглед Мамер, който се върна на гишето, за да обслужи следващия си клиент с храна и сарказъм.

– Чудя се, кой ли картоф ще избереш сега – рече той, държейки момчето под око.

За Руди това беше още един провал.

* * *

Втората проява на глупост беше не по-малко опасна, но по различни причини.

Руди щеше да приключи този сблъсък с посинено око, счупени ребра и подстрижка.

Томи Мюлер отново имаше проблеми в Хитлеровата младеж и Франц Дойчер очакваше Руди да се намеси. Не се наложи да чака дълго.

Руди и Томи бяха наказани с нова дълга серия от упражнения, докато останалите се обучаваха на тактика в залата. Докато тичаха навън в студа, те виждаха топлите глави и рамене през прозорците. Когато се върнаха при групата, тактическите

упражнения още не бяха приключили. Руди се свлече в един ъгъл и тръсна калта от ръкава си към един от прозорците, а щом го зърна, Франц изстреля към него любимия въпрос на Хитлеровата младеж?

– Кога е роден нашият фюрер Адолф Хитлер?

Руди вдигна глава.

– Моля?

Въпросът беше повторен отново и извънредно глупавият Руди Щайнер, който чудесно знаеше, че става въпрос за 20 април 1889 г., посочи датата на Рождество Христово. После добави, че родното място на фюрера е Витлеем.

Франц потри ръце.

Много лош знак.

Той тръгна към Руди и му нареди да се върне навън и да направи още няколко обиколки на игрището.

След всяка от тях Руди отново беше питан за рождената дата на фюрера. Необходими бяха седем обиколки, за да даде верния отговор.

Големият проблем дойде няколко дни по-късно.

Руди забеляза Дойчер да върви по улица „Мюнхен“ с няколко свои приятели и почувства непреодолима нужда да го замери с камък. Вие с основание ще попитате какво, по дяволите, си е мислел, че прави. Отговорът е, вероятно нищо. Той самият сигурно би ви отговорил, че е упражнил свещеното си право да се държи като глупак. Може и това да е причината, а може и появата на Дойчер да е събудила в него импулса да се самоунищожи.

Камъкът удари набеязаната цел по гърба, макар и не толкова силно, колкото Руди се надяваше. Франц Дойчер се обърна и се зарадва, когато го видя да стои там с Лизел, Томи и малката сестра на Томи, Кристина.

– Да бягаме – предложи Лизел, но Руди не помръдна.

– Сега не сме в Хитлеровата младеж – информира я той. По-големите момчета вече бяха пристигнали. Лизел остана до приятеля си, както и потрепващият Томи и мъничката Кристина.

– Господин Щайнер – процеди Франц, преди да го сграбчи и да го тръшне на паважа.

Когато Руди се изправи, това само още повече вбеси Дойчер. Той го повали за втори път на земята и стъпи с коляно върху гърдите му.

Руди за втори път се изправи и групата от по-големи момчета сега се изсмя на приятеля си. Това не беше добра новина за Руди.

– Не можеш ли да го сложиш на място? – рече най-високото момче. Очите му бяха сини и студени като небето, а думите му бяха единственият подтик, от който Франц се нуждаеше. Той вече бе твърдо решен да принуди Руди да остане на земята.

На улицата се беше насъбрала тълпа, когато Руди замахна към корема на Франц Дойчер, но така и не можа да го достигне. Едновременно с това долови парещо усещане на юмрук, който се стоварва върху лявото му очно гнездо. Съприкосновението беше придружено от звездички и той се озова на земята, преди още да разбере какво става. В същия момент беше ударен отново и почувства как натъртеното място става едновременно жълто, синьо и черно. Три пласта ободрителна болка.

Тълпата гледаше злорадо дали Руди ще се изправи отново. Той не го направи. Този път остана на студената мокра земя, усещайки през дрехите си как тя се надига и разстила около него.

Звездичките бяха все още в очите му и той твърде късно забеляза, че Франц се беше навел над него с чисто нов джобен нож, готов да се наведе и прободете.

Не! – протестира Лизел, но високото момче я задържа.

В ухото и думите му прозвучаха дълбоко и авторитетно.

– Не се тревожи – успокои я той. Не му стиска.

Той грешеше.

Франц прилекна над Руди и прошепна:

– Кога е роден фюрерът? – Всяка дума беше внимателно изречена и поднесена в

ухото му. – Хайде, Руди, кога е роден той? Можеш да ми кажеш, всичко е наред, не се страхувай?

А какво направи Руди?

Как отговори той?

Постъпи ли благоразумно или позволи на глупостта си да го потопи още по-дълбоко в калта?

Той погледна щастливо в бледосините очи на Франц Дойчер и прошепна:

– В понеделник след Великден.

Секунди по-късно ножът се приближи до косата му. Това беше втората подстрижка за този отрязък от живота на Лизел. Косата на един еврейин беше подрязана с ръждясала ножица, а тази на най-добрия ѝ приятел – с лъскав нож. Тя не познаваше човек, който да е платил за подстрижката си.

Що се отнася до Руди, след като тази година беше погълнал толкова много кал, валял се беше в толкова много тор и толкова пъти едва не беше удушен от един подрастващ престъпник, сега получаваше нещо като черешката на тортата – публично унижение посред улица „Мюнхен“.

По-голямата част от перчема му беше накълцана с ножа, но след всяко рязване оставаха по няколко упорити косъма, които бяха отскубвани с ръка. Всеки път Руди трепваше, а посиненото му око пулсираше и в областта на ребрата му припламваше болка.

– Двайсети април 1889 г.! – каза Франц поучително, след което отведе тайфата си, а тълпата се разпръсна, оставяйки Лизел, Томи и Кристина с техния приятел.

Руди лежеше тихо на земята сред надигащата се влага.

Сега остава да опишем само глупава постъпка номер три – бягствата от сбирките на Хитлеровата младеж.

Руди не престана да ги посещава веднага, само за да покаже на Дойчер, че не се страхува от него, но след още няколко седмици изцяло прекрати участието си в тях.

Натъкмен гордо в униформата си, той се отдалечаваше от улица „Химел“ в компанията на верния си поданик Томи.

Вместо да ходят на сбирките на Хитлеровата младеж обаче, те излизаха от града, вървяха покрай брега на река Ампер, прескачаха камъни и прекатурваха огромни скали във водата, в повечето случаи без никаква полза. Всеки път Руди се стараеше да изцапа униформата си в достатъчна степен, така че да заблуди майка си, поне до пристигането на първото писмо. Тогава чу очаквания заплашителен вик от кухнята.

Родителите му най-напред опитаха с молба. Той не склони.

Сетне започнаха да го молят. Руди отказа.

В крайна сметка възможността да постъпи в друг отряд помогна на Руди да вземе решение в правилната посока. И добре че стана така, защото ако той не се появеше скоро на сбирките, семейство Щайнер със сигурност щяха да пострадат заради твърдоглавия си син. По-големият му брат Курт попита дали Руди може да бъде приет в дивизията „Флигер“, в която момчетата изучаваха тайните на самолетостроенето и летенето. През по-голямата част от времето си те моделираха самолети и там нямаше никакъв Франц Дойчер. Руди прие и Томи го последва. Това беше единственият случай в живота му, когато идиотското му поведение донесе благотворни резултати.

В новия отряд, когато за пореден път му задаваха прословутия въпрос за рождения ден на Хитлер, Руди се усмихваше и отговаряше „20 април 1889 г.“, а след това се навеждаше към Томи и прошепваше в ухото му рождената дата на Бетовен, на Моцарт или на Щраус. Те учеха за композиторите в училище, където въпреки очевидната си глупост Руди блестеше сред останалите.

Плаващата книга (част II)

В началото на декември Руди Щайнер най-накрая извоюва победа, макар и не по присъщия за него начин.

Беше студен ден, но много тих. Всеки момент можеше да завали сняг.

След училище Руди и Лизел се отбиха в ателието на Алекс Щайнер и докато вървяха към вкъщи, видяха стария приятел на Руди Франц Дойчер да се появява иззад

ъгъла. Лизел, както обикновено през тези дни, носеше „Свирачът“. Приятно ѝ беше да усеща книгата в ръката си. Гладкото ѝ гръбче или може би грубите ръбове на хартията. Всъщност тя го видя първа и го посочи с ръка.

– Виж.

Дойчер вървеше към тях с големи крачки в компанията на друг лидер от Хитлеровата младеж.

Руди се сви вътре в себе си. Опипа все още неоздравялото си око.

– Не и този път. – Той обходи улиците с поглед. – Ако минем покрай църквата, след това ще можем да тръгнем по реката и така да се измъкнем.

Без да каже нито дума, Лизел го последва и те успешно избегнаха мъчителя на Руди, като налетяха директно на друг.

В началото всичко изглеждаше наред.

Момчетата, които минаваха по моста и пушеха цигари, можеха да бъдат кои ли не, а когато двете групи се разпознаха, беше вече твърде късно да се върнат обратно.

– О, не, видяха ни.

Виктор Шемел се усмихваше.

И заговори много приятелски. Кое то можеше да означава само, че е по-опасен от всякога.

– Виж ти, и ако това не е Руди Щайнер и неговата малка курва. – Той ги пресрещна галантно и грабна „Свирачът“ от ръцете на Лизел. – Какво четем?

– Това е между нас – опита се да го вразуми Руди. – Няма нищо общо с нея. Хайде, върни ѝ я.

– „Свирачът“? – Този път той се обърна към Лизел. – Добра ли е?

Лизел се поизкашля преди да заговори.

– Не е лоша. – Но за неин лош късмет се издаде. Очите ѝ бяха тревожни. Тя усети момента, в който Виктор Шемел установи, че книгата ѝ е много скъпа.

– Ето какво ще ти кажа – рече той. – Срещу петдесет марки можеш да си я получиш обратно.

– Петдесет марки! – Това беше Анди Шмайкел. – Хайде, Виктор, можеш да си купиш хиляда книги с толкова пари.

– Да съм те питал нещо?

Анди замълча. Устата му се затвори като затръшната врата. Лизел се опита да блъфира.

– Можеш да я задържиш тогава. Вече съм я чела.

– И какво става накрая?

По дяволите!

Още не беше стигнала дотам.

Тя се поколеба и Виктор веднага разчете реакцията ѝ.

Сега Руди се втурна към него.

– Хайде, Виктор, не ѝ причинявай това. Ти си имаш работа с мен. Ще направя всичко, което поискаш.

В отговор по-голямото момче го блъсна, държейки книгата високо.

– Не, аз ще направя онова, което искам – каза Виктор и тръгна към реката.

Всички го последваха по петите. Подтичвайки. Някои протестираха. Други го насърчаваха.

Всичко ставаше толкова бързо и естествено. В един момент се чу въпрос, произнесен с подигравателно приятелски тон.

– Кажете ми – рече Виктор. – Кой беше последният олимпийски шампион по хвърляне на диск в Берлин? – Той се обърна с лице към останалите и започна да разгрива ръката си. – Как му беше? По дяволите, на езика ми е. Беше онзи американец, нали. Карпентър или нещо такова...

– Моля те – каза Руди.

Реката шумеше.

Виктор направи _завъртането_.

Книгата излетя възхитително от ръката му. Отвори се и страниците й запърпориха във въздуха. Сетне изведнъж спря и сякаш беше всмукана от водата. Плесна, когато се удари в повърхността ѝ и после заплува надолу по течението.

Виктор поклати глава.

— Липсваше достатъчно височина. Лошо хвърляне. — Той отново се усмихна. — Но все пак беше достатъчно добро, за да спечеля, а?

Лизел и Руди не изчакаха да чуят смеха му.

Руди в частност вече беше на брега, опитвайки се да зърне книгата.

— Виждаш ли я? — извика Лизел.

Руди тичаше.

Продължи покрай брега, сочейки ѝ книгата.

— Ето я! — Той вдигна ръка и отново се затича, за да я настигне. Скоро след това съблече палтото си и скочи във водата, газейки към средата на реката.

Лизел, която забави крачка, виждаше болката му при всяка следваща стъпка. Мъчителният студ.

Тя видя книгата да се носи покрай него, но той успя да я хване. Ръката му се протегна и сграбчи онова, което сега беше прогизнал къс от картон и хартия. „Свирачът“! — извика момчето. Това беше единствената книга, която плаваше този ден по река Ампер, но въпреки това то почувства нужда да разгласи този факт. Друг интересен факт е, че Руди не се опита да излезе от убийствено ледената вода, веднага щом улови книгата. Вместо това остана там още около минута. Той никога не обясни на Лизел защо направи това, но според мен тя знаеше, че причината има двояк характер.

* * * ЗАМРЪЗНАЛИТЕ МОТИВИ * * *

НА РУДИ ЩАЙНЕР

1. След месеци на провали, това беше първият му шанс да се порадва на някаква победа.

2. Подобна проява на самоотверженост беше добър повод да поиска от Лизел обичайната услуга. Как би могла да му откаже?

— Какво ще кажеш за една целувка, _Saumensch_?

Руди остана до кръста във водата още няколко секунди, преди да се покатери на брега и да ѝ подаде книгата. Панталоните му бяха залепнали за краката му и той не спря да върви, когато излезе от водата. Откровено казано, мисля, че беше уплашен. Руди Щайнер се страхуваше от целувката на крадеца на книги. Може би защото толкова дълго бе копнял за нея. Може би защото толкова невероятно много я обичаше. Толкова много, че никога повече нямаше да поиска устните ѝ и щеше да отиде в гроба без тях.

Част шеста

Приносителят на сънища

>>

в която се разказва за:

дневника на смъртта — снежният човек — тринайсет подаръка — следващата книга — кошмарът на еврейския труп — небе като горящ вестник — посетителят — усмивката на Руди — последна целувка по отровните бузи

Дневникът на смъртта: 1942

Това беше годината на годините, нещо подобно на 79-а или 1346-а, например. Забравете за косата, за бога. Онова, от което се нуждаех, беше метла или парцал. А също и от отпуска.

* * * ЕДНА МАЛКА ИСТИНА * * *

Аз не нося коса или сърп.
Нося само черна мантия с качулка, когато е студено.
И нямам онова подобно на череп лице,
което обичате да ми приписвате.
Искате да знаете как изглеждам?
Ще ви помогна. Намерете си огледало,
докато продължавам да разказвам.

Всъщност в момента се чувствам доста предразположена да ви разкажа за мен, мен, мен. За моите странствания и за онова, което видях през 1942 година. От друга страна вие сте човешко същество и би трябвало да разбирате добре нечия маниакална обсебеност. Истината е, че има определена причина, поради която искам да ви разкажа какво видях в онези дни. Много от тогавашните събития щяха да имат конкретни последици за Лизел Мемингер. Те приближиха войната до улица „Химел“ и ме увлякоха в едно шеметно пътуване.

Несъмнено трябваше да направя няколко обиколки на Полша, Русия и Африка и след това обратно. Вие сигурно ще кажете, че аз си правя обиколките независимо от годината, но човешката раса понякога обича да натисне малко педала. В такива случаи продукцията от тела и излитащи души се увеличава. Няколко бомби обикновено вършат работа в това отношение. Същото важи за няколко газови камери или непринудения разговор на далечни оръдия. Ако нито едно от тези неща не помогне, в най-добрия случай хората остават без средства за съществуване и тогава аз виждам бездомните навсякъде. Те често вървят подире ми, докато се скитам по улиците на изтерзаните градове. Молят ме да ги взема с мен и не разбират, че и без това съм прекалено заета. „И вашето време ще дойде“, уверявам ги аз и се опитвам да не поглеждам назад. Понякога ми се иска да им кажа нещо от рода на „Не виждате ли, че чинията ми и без това е препълнена вече?“, но не го правя. Оплаквам се мислено и продължавам да си върша работата, знаейки, че през някои години човешките души и тела не се прибавят. Те се умножават.

* * * СЪКРАТЕНА ВЕЧЕРНА ПРОВЕРКА ЗА 1942 г. * * *

1. Обречените евреи – техните духове са в скута ми, докато седим на покрива до димящите комини.
2. Руските войници – те взимат оскъдните си муниции, разчитайки да ги попълнят с тези на падналите си другари.
3. Прогизналите тела по френския бряг – проснати върху морския чакъл и пясъка.

Мога да продължа, но реших, че три примера са достатъчни засега. Тези три примера, ако не друго, ще породят пепелявия вкус в устата ви, който дефинира моето съществуване през тази година.

Толкова много човешки същества.
Толкова много цветове.

Те продължават да се преливат в мен. Безпокоят паметта ми. Виждам техните високи купчини, всичките струпани един връз друг. Там има въздух с пластмасов оттенък, хоризонт с цвят на засъхващ туткал. Там има небеса, произведени от хората, пробити и капещи, там има меки въгленови облаци, пулсиращи като черни сърца.

И след това.
Там има смърт.
Която си проправя път сред всичко това.

На повърхността – спокойна, невъзмутима.
Отдолу – обезсилена, окаяна и злочеста.

Откровено казано (знам, че твърде много се оплаквам), по онова време аз все още се възстановявах след онова, което Сталин направи в Русия. Така наречената _втора революция_ – избиването на собствения му народ.

Сетне дойде Хитлер.

Казват, че войната е най-добрият приятел на смъртта, но аз ще ви предложа една различна гледна точка. За мен войната е като новият шеф, който очаква невъзможното. Той стои до рамото ти и повтаря непрестанно: „Направи го, направи го.“ Ти работиш още по-усилено. И свършваш работата. Шефът, обаче, не ти благодари. Той иска още.

Често се опитвам да си спомня и разпилените късчета красота. Тършувам из моите библиотеки с различни истории.

Всъщност в момента протягам ръка към една от тях.

Мисля, че вие вече знаете половината от нея и ако дойдете с мен, аз ще ви разкажа останалото. Ще ви разкажа втората половина от историята на крадеца на книги.

Без да го съзнава, тя очаква толкова много неща, за които вече ви загатнах преди минута, но тя очаква и вас.

Тя носи сняг долу в мазето, което е избрала от всички други възможни места. Няколко шепи замръзнала вода могат да накарат всекиго да се усмихне, но не могат да го накарат да забрави. Ето тя идва.

Снежният човек

За Лизел Мемингер ранните фази на 1942 г. можеха да бъдат обобщени така:
Тя стана на тринайсет години. Гърдите ѝ още бяха плоски. Сърцето ѝ още не беше кървило. Младият мъж от мазето сега беше в леглото ѝ.

* * * ВЪПРОС И ОТГОВОР * * *

Как Макс Ванденбург
се озова в леглото на Лизел?
Той падна.

Имаше различни мнения, но Роза Хуберман твърдеше, че семената са били посети още миналата Коледа.

24 декември беше гладен и студен, но това си имаше и добра страна – нямаше дълги посещения. Ханс Младши едновременно стреляше по руснаците и продължаваше бойката спрямо семейството си. Трудно успя да се отбие в седмицата преди Коледа само за няколко часа. Сетне трябваше да замине със семейството, в което беше прислужница. Празник за една много различна класа в Германия.

На Бъдни вечер Лизел донесе подарък на Макс, който се състоеше от две шепи сняг.

– Затвори очи – каза тя. – Протегни ръцете си. – Когато снегът се озова в шепите му, Макс потръпна и се засмя, но не отвори очи. Той само близна бързо снега, оставяйки го да се стопи върху устните му.

– Това днешната синоптична прогноза ли е?

Лизел стоеше до него.

Тя докосна нежно ръката му.

Макс поднесе още веднъж снега до устата си.

– Благодаря ти, Лизел – каза той.

Това беше началото на най-грандиозната Коледа. Никаква храна. Никакви подаръци. Но имаше снежен човек в мазето.

След като донесе първите шепи сняг, Лизел провери дали има някой навън и след това продължи да носи още, използвайки за целта вече тенджери и кофе. Тя ги пълнеше със снега и леда, покрили тази малка ивица от света, която носеше името улица „Химел“. След като ги натъпчеше догоре, ги понасяше към мазето.

Ако трябва да бъдем честни, тя първа хвърли снежна топка по Макс и получи отговор по корема си. Макс даже замери и Ханс Хуберман, който слизаше по стълбите към мазето.

– _Arschloch!_ – извика татко. – Лизел, дай ми този сняг. По-добре цяла кофа! – В продължение на няколко минути те забравиха за всичко. Нямаше вече викове и крясъци, но не можеха да сдържат малките късчета смях. Те бяха само човешки същества, които си играеха със снега – в къщата.

Сетне татко погледна пълните със сняг тенджери.

– Какво ще правим с останалото?

– Снежен човек – отговори Лизел. – Трябва да направим снежен човек.

Татко извика на Роза.

Отгоре дойде познатият далечен глас:

– Какво има пък сега, _Saukerl_?

– Ще дойдеш ли тук долу?

Когато жена му се появи, Ханс Хуберман рискува живота си, хвърляйки по нея най-съвършената снежна топка, която някога е била правена. След като мина на косъм от нея, тя се разби в стената и мама имаше повод дълго да ругае, без да си поеме дъх. Като се поуспокои, Роза слезе долу и им помогна. Дори донесе копчета за очите и носа и някаква връв за усмивката на снежния човек. Бяха осигурени даже шал и шапка за шейсетсантиметровия човек от сняг.

– Дребосък – каза Макс.

– Какво ще правим, като се разтопи? – попита Лизел.

Роза имаше отговор:

– Ще го избършем с парцал, _Saumensch_, при това бързо.

Татко не беше съгласен:

– Няма да се разтопи. – Той разтри ръцете си и духна в тях. – Тук е ужасно студено.

Той действително се разтопи, но някъде във всеки един от тях, този снежен човек все още стоеше изправен. И вероятно беше последното нещо, което бяха видели в ума си през тази коледна вечер, преди да заспят. В ушите им имаше акордеон, в очите им снежен човек, а в ума на Лизел бяха и последните думи на Макс, преди да я остави край огъня.

* * * КОЛЕДНИТЕ ПОЖЕЛАНИЯ НА * * *

МАКС ВАНДЕНБУРГ

„Често ми се иска всичко
това да свърши, Лизел,
но сетне ти правиш нещо от
този род, като например да
слезеш долу в мазето със
снежен човек в ръцете си.“

За лош късмет тази нощ предизвести, че здравето на Макс се влошава сериозно. Първоначалните симптоми бяха съвсем невинни и обикновени. Постоянно усещане за студ. Несигурни ръце. Все по-чести видения на боксови мачове с фюрера. Едва когато установи, че не може да се стопли дори след сериите лицеви опори и коремни преси, Макс наистина започна да се тревожи. Колкото и близко до огъня да седеше, не се чувстваше добре. Ден след ден, все по-често се препъваше под собственото си тегло. Тренировъчният му режим бе нарушен и накрая съвсем се разпадна. Вместо да се упражнява, той лежеше, опрял буза в навъсения циментов под на мазето.

През януари Макс все още се държеше, но в началото на февруари вече беше в окаяно състояние. Мъчеше се да стои буден край огъня, но вместо това се унасяше и спеше до сутринта. Устата му се изкриви, а скулите му започнаха да отичат. Когато го питаха как е, отговаряше, че е добре.

В средата на февруари, няколко дни преди Лизел да навърши тринайсет, той дойде при огнището на прага на истински колапс. Едва не падна в огъня.

– Ханс – прошепна Макс с вцепенено лице. Краката му се подгънаха и главата му се удари в корпуса на акордеона.

Една дървена лъжица падна в супата и миг по-късно Роза Хуберман беше до него. Тя хвана главата му и извика към Лизел:

– Недей просто да стоиш там, а бягай за още одеяла. Отнеси ги при леглото си. А ти! – Беше ред на татко. – Помогни ми да го вдигнем и да го отнесем в стаята на Лизел. „Schnell!“

Лицето на татко беше изопнато от безпокойство. Сивите му очи сякаш иззвънтяха и той го взе на ръце сам. Макс беше лек като дете.

– Не можем ли да го оставим тук, в нашето легло?

Роза вече бе помислила за това.

– Не, трябва да държим тези пердета дръпнати през деня, защото иначе ще изглежда подозрително.

– Права си. – Ханс го изнесе от стаята.

Лизел гледаше с одеялата в ръце.

Отпуснатите крака и увисналата коса в коридора. Едната му обувка я нямаше.

– Върви.

Мама ги следваше най-отзад с типичната си клатушкаща се походка.

Когато Макс беше в леглото, върху него бяха струпани одеяла, подпъхнати под тялото му.

– Мамо?

Лизел не намери сили да каже нищо повече.

– Какво? – Кокът на Роза Хуберман бе стегнат достатъчно здраво, за да я ужасява, макар да беше обърната с гръб. И той като че ли стана още по-стегнат, когато тя повтори въпроса си: – Какво, Лизел?

Момичето пристъпи напред, страхувайки се от отговора.

– Той жив ли е?

Кокът кимна.

Сетне Роза се обърна и каза нещо с голяма увереност:

– Чуй ме добре, Лизел. Аз не взех този човек в дома си, за да го гледам как умира? Разбра ли?

Лизел кимна.

– А сега върви.

В коридора, татко я прегърна.

Тя неистово се нуждаеше от това.

По-късно през нощта тя чу Ханс и Роза да разговарят. Роза й нареди да спи в тяхната стая и тя лежеше до леглото им на пода, върху матрака, който бяха домъкнали от мазето. (Безпокояха се да не би той да е заразен, но стигнаха до заключението, че подобни тревоги са безпочвени. Това, от което страдеше Макс, не беше вирус, и затова те го довякоха и смениха чаршафа му.)

Предполагайки, че момичето е заспало, мама изказа мнението си.

– Този проклет снежен човек – прошепна тя. – Обзалагам се, че всичко започна с него – да си играем със сняг и лед в този студ там долу.

Татко гледаше по-философски на нещата:

– Роза, всичко започна с Адолф. – Той се надигна. – Трябва да го наглеждаме.

През тази нощ Макс беше посетен седем пъти.

* * * ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА МАКС ВАНДЕНБУРГ * * *

СПРАВКА

Ханс Хуберман: 1

Роза Хуберман: 2

Лизел Мемингер: 3

* * *

На сутринта Лизел донесе от мазето неговия скицник и го сложи на нощната масичка. Тя се чувстваше ужасно заради това, че миналата година бе надникнала в него и този път, от уважение, го държеше здраво затворен.

Когато татко влезе, Лизел не се обърна с лице към него, а заговори над Макс Ванденбург, гледайки към стената.

– Защо трябваше да донеса всичкия този сняг долу? – попита тя. – Всичко започна от него, нали, татко? – Момичето склочи пръсти като за молитва. – Защо трябваше да правя този снежен човек?

За негова чест, татко беше категоричен:

– Лизел – каза той, – ти трябваше да направиш този снежен човек.

Часове наред тя седеше до него, докато той трепереше и спеше.

– Не умирай – шепнеше тя. – Моля те, Макс, не умирай.

Той беше вторият снежен човек, когото виждаше да се топи пред очите ѝ, но този път беше различно. Това беше парадокс.

Колкото по-студен ставаше Макс, толкова повече се топеше.

Тринайсет подаръка

Макс като че ли се завърна отново.

Перата се превърнаха в клонки. Гладкото лице стана грубовато.

Доказателството, от което тя се нуждаеше, беше там. Той беше жив.

Първите няколко дни тя седеше и му говореше. На рождения си ден му каза, че на кухненската маса ги очаква голяма торта, стига само да се събуди.

Но Макс не се събуди.

Освен това нямаше и торта.

* * * СРЕДНОЩЕН ЕПИЗОД * * *

Много по-късно си дадох сметка, че всъщност

бях посетила улица „Химел“ №33 през този период.

Това трябва да е било един от онези редки моменти, когато момичето не е било покрай него, защото видях само един мъж в леглото. Коленичих.

Приготвих се да вмъкна ръцете си през одеялото.

Сетне почувствах раздвижване – яростен бунт

срещу моята тежест. Отдръпнах се и понеже и без това

имах толкова работа за вършене, няхах нищо против

да бъда отблъсната по този начин в тази малка тъмна стая.

Дори за кратко си позволих да се спра и да си почина,

преди да изляза.

На петия ден настъпи голямо вълнение, когато Макс отвори очите си, макар и само за няколко секунди. Онова, което най-напред видя (отблизо гледката вероятно е била доста плашеща) беше Роза Хуберман, която буквално изсипа един черпак супа в устата му.

– Гълтай – посъветва го тя. – Не мисли. Просто гълтай. – Веднага щом тя остави купата, Лизел се опита да види лицето му, но гърбът на мама ѝ попречи.

– Буден ли е вече?

Когато се обърна, Роза нямаше нужда да отговаря.

След по-малко от седмица Макс се събуди отново и този път в стаята бяха Лизел и татко. Те и двамата гледаха тялото в леглото когато се чу тихо стенание. Татко се наведе рязко напред, като едва не падна от стола.

– Боже! – ахна Лизел. – Стой буден, Макс, стой буден.

Той я погледна за кратко, но не я позна. Очите му я изучаваха сякаш беше някаква загадка. Сетне се затвори отново.

– Татко, какво стана?

Татко се облегна обратно на стола си.

По-късно той предложи тя да му почете.

– Хайде, Лизел, ти четеш толкова добре напоследък – макар да е загадка за всички нас, откъде дойде тази книга.

– Казах ти, татко. Една от монахините в училище ми я даде.

Татко вдигна ръце в знак на привиден протест.

– Знам, знам – каза Ханс Хуберман и въздъхна дълбоко – Само... – той внимателно избираше думите си, – гледай да не те хванат. – И това беше казано от човек, който беше откраднал евреин.

От този ден насетне Лизел четеше на Макс „Свирачът“, докато той лежеше в леглото ѝ. Единственото неудобство беше, че се налагаше да прескача цели глави, защото много от страниците бяха залепнали. Книгата все още не бе изсъхнала напълно. Въпреки това тя продължаваше нататък, докато прочете близо три четвърти от книгата, която беше общо 396 страници.

Що се отнася до външния свят, щом свършеше училище Лизел се втурваше към къщи с надеждата, че Макс се е почувствал по-добре.

– Събуди ли се? Яде ли нещо?

– Бягай навън – молеше я мама. – Ще ми докараш язвена криза с толкова много приказки. Хайде, върви да играеш футбол, за бога!

– Да, мамо. – Лизел се канеше да отвори вратата. – Но нали ще дойдеш да ме вземеш, ако той се събуди? Просто измисли нещо. Започни да крещиш, все едно съм направила някаква пакост. Или да ме ругаеш. Всеки ще се хване на тази въдица, не се тревожи.

Дори Роза се усмихна при тези думи. Тя сложи юмруци на кръста си и обясни на Лизел, че все още не е достатъчно голяма да избегне един хубав _Watschen_ за тези думи.

– И да отбележиш гол – заплаши я Роза – или изобщо не се прибирай вкъщи.

– Разбира се, мамо.

– И даже нека бъдат два, _Saumensch_!

– Да, мамо.

– И спри да ми отговаряш!

Лизел се замисли, но сетне хукна навън, за да се изправи срещу Руди на хлъзгавата кална улица.

– Крайно време беше, _Arschgrobber_ – поздрави я той по обичайния начин, докато се бореа за топката. – Къде се губи досега?

Половин час по-късно, когато топката беше спукана под колелата на една от рядко минаващите по улица „Химел“ коли, Лизел намери първия си подарък за Макс Ванденбург. След като решиха, че е непоправимо смачкана, всички деца си тръгнаха към вкъщи възмутени, зарязвайки топката да се клатушка върху студената изкорубена улица. Руди и Лизел останаха наведени над останките ѝ. На едно място върху повърхността ѝ зееше дупка, подобна на отворена уста.

– Искаш ли я? – попита Лизел.

Руди сви рамене.

– Както да правя с този разпльокан боклук? Не виждам никакъв начин да бъде напопана.

– Искаш ли я или не?

– Не, благодаря. – Руди я бутна предпазливо с обувката си, сякаш топката беше умряло животно. Или животно, което може да е умряло.

Когато приятелят ѝ си тръгна към вкъщи, Лизел взе топката и я мушна под мишница. Малко по-късно го чу да вика:

– Хей, _Saumensch_. – Тя чакаше. – _Saumensch_!

Най-накрая Лизел благоволи да му отговори:

– Какво?

– Тук имам един велосипед без колела, ако го искаш.

– Задръж си го.

От мястото на улицата, където се намираше, последното нещо, което тя чу, бе смеха на този _Saukerl_ Руди Щайнер.

Когато се прибра вкъщи, Лизел тръгна към стаята си, влезе и сложи топката на края на леглото.

– Съжалявам – рече тя, – не е много, но когато се събудиш, ще ти разкажа всичко за нея. Ще ти разкажа за този най-сив следобед, за колата без запалени фарове, която мина право през топката. За мъжа, който слезе от нея и ни се развика. А след това поиска да го упътим. Представяш ли какво нахалство...

„Събуди се!“ искаше да изкрещи тя.

Или да го раздруса.

Но не направи нито едното, нито другото.

Лизел просто гледаше топката и смачканата ѝ олющена кожа. Това беше първият от бъдещите ѝ многобройни подаръци.

* * * ПОДАРЪЦИ №2 – №5 * * *

Една панделка, една борова шишарка.

Едно конче, един камък.

Футболната топка ѝ беше дала идея.

Където и да се моташе след училище, Лизел беше нащрек за разни захвърлени неща, които можеха да имат стойност за един умиращ човек. В началото се питаше какъв е смисълът на това. Как можеше нещо толкова незначително да донесе утеха на някого? Панделка в канавка. Шишарка на улицата. Конче, търкулнато до стената на класната стая. Кръгъл плосък камък от реката. Ако не друго, тези неща показваха, че тя държи на него и с тях щяха да имат за какво да си приказват, когато той се събудеше.

Когато беше сама, Лизел водеше тези разговори мислено.

– Какви са тези неща? – питаше той. – Какви са всички тези боклуци?

– Боклуци? – В ума си тя седеше на края на леглото. – Това не са боклуци, Макс. Тези неща те накараха да се събудиш.

* * * ПОДАРЪЦИ №6 – №9 * * *

Едно перо, два вестника.

Опаковка от бонбони. Един облак.

Перото беше красиво и го беше намерила, хванато в капан в пантите на вратата на църквата, която се издигаше на улица „Мюнхен“. То стърчеше разкривено навън и Лизел побърза да го спаси. Ресничките от лявата му страна бяха нормални, но от дясната бяха станали на назъбени триъгълници. Няма друг начин, по който да бъде описано.

Вестникът дойде от студените дълбини на една боклукчийска кофа, а опаковката от бонбони беше гладка и избледняла. Лизел я намери близо до училището и я вдигна към светлината. Върху нея се мъдреше колажа на отпечатък от обувка.

След това облакът.

В края на февруари тя стоеше на улица „Мюнхен“ и гледаше как един самотен гигантски облак лети над хълмовете като бяло чудовище. Сетне той се спусна от планините. Слънцето се скри и на негово място остана бял звяр със сиво сърце, който наблюдаваше града.

– Би ли погледнал това? – каза тя на татко.

Ханс вдигна глава и каза това, което смяташе, че е очевидно.

– Ти трябва да го дадеш на Макс, Лизел. Виж дали можеш да го оставиш на нощната масичка заедно с другите неща.

В погледа на момичето се четеше подозрение, че татко е полудял.

– Но как? – попита тя.

Той почука леко главата ѝ с кокалчетата на ръката си.

– Запомни го. И след това го напиши, за да му го дадеш.

– ... Той беше като голям бял звяр – разказваше тя при следващото си бдение край леглото му – и дойде от планините.

Когато изречението беше завършено с няколко корекции и допълнения, Лизел реши, че вече е готово. Представи си как видението на облака минава от нейната ръка в неговата през одеялата и след това го написа върху парче хартия, което сложи под камъка.

* * * ПОДАРЪЦИ №10 – №13 * * *

Клин оловен войник.

Един чудотворен лист.

Един завършен свирач.

Една таблетка тъга.

Войникът беше погребан в пръстта недалече от къщата на Томи Мюлер. Той беше изподраскан и деформиран, но за Лизел точно това беше основното му достойнство. Макар и наранен, той все още можеше да стои прав.

Листът беше кленов и тя го намери в училище в стаичката за метли сред кофите и бърсалките за прах. Вратата беше леко открехната. Листът беше изсъхнал и корав, като препечен хляб, а върху ципата му имаше хълмове и равнини. Той по някакъв начин бе влетял в училищния коридор и оттам в стаята с метлите. Приличаше на половин звезда с дръжка. Лизел протегна ръка и го завъртя в пръстите си.

За разлика от останалите неща, тя не го сложи на нощната масичка. Вместо това го забодя с топлийка за спуснатото перде, след което прочете последните трийсет и четири страници от „Свирачът“.

Лизел не вечеря този ден и не ходи до тоалетната. Нито пък пи нещо. През целия ден в училище си обещаваеше, че днес ще завърши книгата и Макс Ванденбург ще я слуша. Той щеше да се събуди.

Татко седеше на пода в ъгъла, безработен както обикновено. За щастие скоро щеше да ходи в „Кнолер“ с акордеона. Той бе подпрял брадичка на коленете си и слушаше момичето, което се беше помъчил да научи на азбуката. То четеше гордо страховития финал на книгата на Макс Ванденбург.

* * * ПОСЛЕДНИТЕ ОСТАНКИ ОТ * * *

„СВИРАЧЪТ“

Виенският въздух замъгляваше прозорците на влака тази сутрин и докато хората отиваха на работа, един убиец си подсвиркваше весела мелодия. Той си купи билет. Чуваше как кондукторът и пътниците си разменят любезни поздравя. Той дори отстъпи мястото си на една възрастна дама и поведе учтив разговор с някакъв комарджия, който говореше само за американски коне. В края на краищата свирачът обичаше да общува. Той разговаряше с хората и ги караше да го харесват и да му се доверяват. Говореше им, докато ги убиваше и изтезаваше, после завърташе ножа. Само когато нямаше на кого да говори, убиецът си подсвиркваше, което и направи след убийството.

– Значи смятате, че този хиподром ще е най-удобен за №7, така ли?

– Разбира се. – Комарджията се усмихна широко. В очите му вече се четеше доверие. – Той ще излезе от дълбочина и ще ги помете! – каза мъжът високо,

опитвайки се да надвика шума на влака.

– Щом така казвате. – Убиецът се усмихна самодоволно и се запита кога ли щяха да намерят тялото на инспектора в чисто новото BMW.

– Мили боже. – Ханс не можа да скрие изумлението в гласа си. – И казваш, че монахиня ти е дала тази книга? – Той стана и тръгна към нея, за да я целуне по челото. – Довиждане, Лизел. „Кнолер“ ме очаква.

– Довиждане, татко.

– Лизел!

Тя не реагира.

– Ела да хапнеш нещо.

Този път момичето отговори:

– Идвам, мамо. – Всъщност тя каза тези думи на Макс, като в същото време се приближи и сложи прочетената книга на нощната масичка при останалите неща. Надвесено над него, момичето не можа да се сдържи. – Хайде, Макс – прошепна то и дори приближаващите се стъпки на мама не я спряха да се разплаче тихо. Те не спряха и малката бучка солена вода, която капна от очите ѝ върху лицето на Макс Ванденбург.

Мама я прегърна.

Ръцете ѝ я погълнаха.

– Знам – каза тя.

Тя знаеше.

Свеж въздух, един стар кошмар и
какво да правиш с еврейски труп

Те бяха на брега на река Ампер и Лизел току-що бе казала на Руди, че би искала да се сдобие с друга книга от библиотеката на кмета. След „Свиращът“ тя на няколко пъти бе чела „Надвесеният човек“ до леглото на Макс. Всеки път по няколко минути. Бе опитала и със „Свити рамене“ и „Наръчникът на гробаря“, но нито една от тези книги не ѝ се струваше подходяща. Искане нещо ново, мислеше си тя.

– Прочете ли поне последната?

– Разбира се, че я прочетох.

Руди хвърли камък във водата.

– А беше ли хубава?

– Разбира се, че беше.

– Разбира се, че я прочетох, разбира се, че беше... – Той се опита да измъкне един камък от земята, но си поряза пръста.

– Това ще ти бъде за урок.

– _Saumensch._

Когато последният отговор на един човек е _Saumensch, Saukerl или Arschloch_, тогава знаеш, че си го победил.

* * *

Що се отнася до крадене, условията бяха свършени. Беше мрачен следобед в началото на март и температурата беше няколко градуса над точката на замръзване, което без съмнение бе по-неприятно, отколкото ако беше десет градуса под нея. По улиците нямаше почти никакви хора, а дъждът приличаше на стружки от сив молив?

– Отиваме ли?

– Да, но с колелета – каза Руди. – Ти ще вземеш едно от нашите.

Този път Руди беше много по-ентузиасиран той да се заеме с проникването в къщата.

– Днес е мой ред – кача момчето, докато пръстите им замръзваха върху дръжките на колелетата.

Лизел прехвърли бързо в ума си опасностите.

– Може би не трябва да го правиш, Руди. Там навсякъде има какви ли не вещи. И

е тъмно. Няма начин идиот като теб да не се спъне в нещо.

– Много ти благодаря. – Когато беше в подобно настроение, Руди не беше склонен да се вслушва в ничие мнение.

– Освен това трябва да скочиш много от високо?

– Да не искаш да кажеш, че не мога да го направя?

Лизел се изправи на педалите.

– Не, изобщо не твърдя такова нещо.

Те минаха по моста и започнаха да лъкатушат нагоре по хълма към Гранде Щрасе. Прозорецът беше отворен.

Както и предишния път, първо огледаха къщата. Виждаха смътно вътрешността на долния стаж, където имаше запалена лампа и предположиха, че това е кухнята. Някаква сянка се движеше напред-назад.

– Просто ще направим няколко обиколки – каза Руди. – Добре, че взехме колелетата, а?

– Ти гледай да се прибереш с твоето вкъщи.

– Много смешно, _Saumensch_. Колелото ми е малко по-голямо от твоите мръсни обувки.

Минаха покрай къщата може би петнайсет пъти и жената на кмета продължаваше да стои на долния етаж, което, разбира се, създаваше неудобства. Как смееше тя да стои в кухнята толкова бдително! За Руди кухнята несъмнено беше главната цел. Той щеше да влезе вътре, щеше да открадне толкова храна колкото можеше да носи и само ако имаше секунда повече, на излизане щеше да пхне някоя книга в гащите си. Която и да е книга.

Слабото място на Руди, обаче, беше липсата на търпение.

– Става късно – каза той и започна да се отдалечава от къщата. – Идваш ли?

Лизел, обаче, не го последва.

Първоначалният план не подлежеше на промяна. Тя беше би`ла целия този път с ръждясалото колело и нямаше да си тръгне без книга. Остави велосипеда на земята, при което кормилото му попадна в една канавка, огледа се за съсед и тръгна към прозореца. Трябваше да бъде бърза, но не и припряна. Изу обувките си, притискайки петите с пръстите на краката си. Хвана се здраво за перваза и се вмъкна вътре.

Този път се чувстваше макар и мъничко по-спокойна. В интервала от няколко скъпоценни секунди Лизел обиколи стаята, търсейки заглавие, което да я грабне. На три-четири пъти почти протегна ръка. Дори си мислеше дали да не вземе повече от една книга, но не й се искаше да се опозорява с нещо, което вече изглеждаше като система. Засега една книга беше достатъчна. Тя оглеждаше лавиците и чакаше.

От прозореца зад нея се вмъкна още мрак. Във въздуха се носеше уханието на прах и кражба, когато тя я видя.

Книгата беше червена с черни букви на гръбчето. Der Traumtrager.

„Приносителят на сънища“. Лизел се замисли за Макс Ванденбург и неговите сънища. За вина. За оцеляване. За семейството, което бе изоставил. За боевете му с _фюрера_. Замисли се и за собствените си сънища – за брат си, който беше умрял във влака, и за появата му на стълбите на същата тази къща. Крадецът на книги мислено се взираше в коляното му, окървавено след падането, когато сама го беше бутнала.

Тя измъкна книгата от библиотеката, мушна я под мишница, покачи се на перваза и изскочи навън – всичко това в едно плавно движение.

Руди пазеше обувките й. Беше приготвил и колелото й. Щом тя се обу, двамата яхнаха колелетата.

– Боже мой, Мемингер. – Той никога не я беше наричал така преди. – Ти си истинска лунатичка. Знаеш ли това?

Лизел се съгласи, докато натискаше педалите.

– Знам го.

На моста Руди обобщи следобедните си наблюдения:

– Онези хора са или напълно откачени – каза той, – или просто много обичат свежия въздух.

* * * ЕДНО МАЛКО ПРЕДПОЛОЖЕНИЕ * * *

Или може би на Гранде Щрасе имаше
една жена, която държеше прозореца си отворен
по друга причина – но може би това е
просто моя стил да бъде цинична
или да тая надежда. Или и двете.

Лизел пхна „Приносителят на сънища“ под якето си и започна да я чете на минутата, щом се прибра вкъщи. Седнала на дървения стол до леглото си, тя отвори книгата и прошепна:

– Тази е нова, Макс. Само за теб. – Момичето започна да чете: – _Глава първа. Когато приносителят на сънища беше роден, както би могло да се очаква, целият град спеше._

Всеки ден Лизел четеше по две глави от книгата. Една сутринта преди училище и още една, веднага щом се прибереше вкъщи. В някои нощи, когато не можеше да спи, тя четеше и половината от следващата, трета за деня глава. Понякога заспиваше, паднала напред върху леглото.

Това стана нейна мисия.

Лизел четеше „Приносителят на сънища“ на Макс, сякаш самите думи можеха да го подхранват. Във вторник ѝ се стори, че е забелязала движение. Можеше да се закълне, че очите му се бяха отворили. Ако наистина беше станало така, то бе само за миг, но най-вероятно беше взела желаното за действителност.

Към средата на март започнаха да се появяват първите пукнатини.

Един следобед Роза Хуберман – съвършената жена за криза – беше на предела на силите си. Тя надигна глас в кухнята, но после бързо го сниши. Лизел спря да чете и тръгна тихо по коридора. Колкото и близо да стоеше, думите на мама все още оставаха недоловими. Когато накрая ги чу, ѝ се прииска това да не беше ставало, защото смисълът им беше ужасяващ. Това беше реалността.

* * * СЪДЪРЖАНИЕТО НА ГЛАСА НА МАМА * * *

Ами ако не се събули?
Ами ако умре тук, Ханси?
Кажи ми, какво за бога ще
правим с тялото? Не можем
да го оставим тук, защото вонята
ще ни умори... нито пък ще можем
да го изнесем през вратата и да
го повлечем по улицата. Не можем
да кажем: „Никога няма да повярвате
какво намерихме тази сутрин в мазето си...“
Ще ни пхнат в затвора завинаги.

Тя беше абсолютно права.

Трупът на един евреин пораждаше огромен проблем. Хуберманови трябваше да изправят Макс Ванденбург на крака не само заради него, но и заради себе си. Дори и татко, който винаги беше успокояващ фактор, чувстваше надвисналата беда.

– Виж. – Гласът му беше тих, но дълбок. – Ако се случи... ако той умре, просто ще намерим някакъв начин. – Лизел можеше да се закълне, че го е чула да преглъща. Сякаш нещо мина през дихателната му тръба. – Моята количка за бои, няколко найлона...

Лизел влезе в кухнята.

– Не сега, Лизел. – Думите бяха казани от татко, но без да се обръща. Той гледаше деформираното си лице в опакото на една лъжица. Лактите му бяха заровени в масата.

Крадецът на книги не си тръгна. Тя направи още няколко крачки и седна. Студените ѝ пръсти докоснаха ръкавите ѝ, след това Лизел произнесе едно изречение:

– Той все още не е мъртъв. – Думите се приземиха на масата и се настаниха по средата ѝ. И тримата се загледаха в тях. Плахите надежди не се осмелиха да се издигнат по-високо. Той все още не е мъртъв. Той все още не е мъртъв.

Сетне се обади Роза:

– Кой е гладен?

Може би единственото време, когато болестта на Макс не тежеше, беше по обяд. Нямаше никакъв спор за това, докато тримата седяха на кухненската маса с допълнително хляб, супа или картофи. Те всички си го мислеха, но никой не го изрече.

През нощта, само няколко часа по-късно, Лизел се събуди и се зачуди колко високо е сърцето ѝ. (Бе научила този израз от „Приносителят на сънища“, която бе пълна противоположност на „Свирачът“ – книга за едно изоставено дете, което иска да стане свещеник.) Тя се надигна и вдиша дълбоко нощния въздух.

– Лизел? – Татко се обърна в леглото. – Какво има?

– Нищо татко, всичко е наред. – Но в момента, в който завърши изречението, осъзна какво точно се е случило в съня ѝ.

* * * ЕДИН МАЛЪК ОБРАЗ * * *

През по-голямата част всичко се повтаря.

Влакът се движи със същата скорост.

Брат ѝ кашля непрестанно. Този път,

обаче, Лизел не може да види лицето му,

защото то е наведено надолу. Тя бавно

се навежда напред. Ръката ѝ леко

повдига главата му, хващайки го за

брадичката и изведнъж тя вижда широко

отворените очи на Макс Ванденбург.

Той се вира в нея. Едно перо пада на пода.

Тялото сега е по-голямо и съответства на

размера на лицето. Влакът изпищява.

– Лизел?

– Казах, че всичко е наред.

Треперейки, момичето стана от дюшека си. Прималяло от страх, то тръгна по коридора към Макс. След дълги минути край леглото му, когато сърцето ѝ вече биеше по-бавно, Лизел се опита да тълкува съня си. Дали това беше предчувствие за смъртта му? Или беше просто реакция на следобедния разговор в кухнята? Дали сега Макс беше заместил брат ѝ? И ако беше така, как бе възможно да се отрече по този начин от собствената си плът и кръв? Може би това беше някакво дълбоко скрито желание Макс да умре. В крайна сметка, ако подобна съдба бе добра за брат ѝ Вернер, тя беше достатъчно добра и за този еврейин.

– Това ли е, което си мислиш? – прошепна тя, застанала над леглото. – Не. – Не можеше да повярва в това. Отговорът ѝ беше потвърден от вцепенението на мрака, който очертаваше контурите на различните предмети, големи и малки, на нощната масичка. Подаръците.

– Събуди се – каза Лизел.

Макс не се събуди.

Още осем дни.

В училище се чу почукване на кокалчета по вратата.

– Влез – каза фрау Олендрих.

Вратата се отвори и целият клас с изненада видя там да стои Роза Хуберман. Едно-две деца ахнаха при вида на тази жена с размерите на малък гардероб, с начервена усмивка и прозрачно зелени очи. Видът ѝ беше сензационен. Тя беше облякла най-хубавите си дрехи, но косата ѝ представляваше бъркотия от еластични посивели кичури.

Учителката очевидно беше уплашена.

– Фрау Хуберман... – Движенията ѝ бяха сковани. Тя обходи класа с поглед. – Лизел?

Лизел хвърли поглед към Руди. Сетне стана и тръгна към вратата, за да сложи край на неловкото положение, колкото може по-бързо. Тя я затвори след себе си и остана насаме в коридора с Роза.

Майка ѝ погледна в другата посока.

– Какво има, мамо?

Роза се обърна.

– Недей да ме „мамосваш“, ти малък _Saumensch_! – Лизел се сепна при това неочаквано нападение. – Четката ми за коса! – Под вратата се процеди лек смях, който бързо беше сподавен.

– Мамо?

Лицето ѝ беше строго, но тя се усмихваше.

– Какво, по дяволите, си направила с четката ми за коса, ти малък крадлив _Saumensch_? Сто пъти съм ти казвала да не ми пипаш нещата, но ти отказваш да слушаш? И защо ли да го правиш!

Тирадата продължи около минута, през което време Лизел на няколко пъти направи отчаяни опити да ѝ съобщи възможното местоположение на въпросната четка. Тя свърши, когато Роза я дръпна за няколко секунди близо до себе си. Но дори и при това разстояние, шепотът ѝ беше почти недоловим.

– Ти ми каза да ти крещя. Каза ми, че всички ще се хванат. – Огледа се вляво и вдясно. Гласът ѝ беше като конец в ухото на игла. – Той се събуди, Лизел. Той е буден. – Роза извади от джоба си изподраскания оловен войник. – Той ми каза да ти го дам. Този подарък му хареса най-много от всички. – Тя ѝ го връчи и стисна ръцете ѝ, усмихната. Преди Лизел да успее да отговори, майка ѝ поде старата песен: – Е? Отговаряй! Имаш ли някаква идея къде може да си я оставила?

„Той е жив“, мислеше си Лизел.

– Не, мамо. Извинявай, мамо. Аз...

– Ето видя ли, няма никаква полза от теб. – След това тя я пусна, кимна ѝ и се отдалечи.

Известно време Лизел остана там. Коридорът беше огромен. Тя разгледа войника в дланта си. Инстинктът я караше да хукне веднага към вкъщи, но здравият разум не ѝ позволи. Вместо това тя пхна нащърбения войник в джоба си и се върна в класната стая.

Всички чакаха.

– Глупава крава – промърмори тя приглушено.

Децата се разсмяха отново. Фрау Олендрих не го направи. Лизел беше толкова екзалтирана, че се чувстваше неразрушима.

– Глупава крава – повтори тя грейнала и само секунда по-късно ръката на учителката я зашлеви през лицето.

– Не говори така за майка си – каза тя, но без да постигне никакъв съществен резултат. Момичето просто стоеше там и се опитваше да прогони усмивката от лицето си. В края на краищата вкъщи тя ядеше пердах от къде-къде по-голям специалист. – А сега се връщай на мястото си.

– Да, фрау Олендрих.

Руди, който седеше до нея, се осмели да прошепне:

– Мили боже, виждам ръката ѝ върху лицето ти. Голяма червена ръка. С пет пръста!

– Добре – каза Лизел, защото Макс беше жив.

Когато се прибра у дома следобед, той седеше на леглото със спадналата футболна топка в скута си.

Брадата му го бодеше, а блатистите му очи с мъка стояха отворени. Празната чиния със супа беше до подаръците.

Те не се поздравиха.

Бяха прекалено развълнувани за това.

Вратата изскърца, момичето влезе и застана пред него, загледано ваницата.

– Мама насила ли ти я изля в гърлото.

Той кимна, доволен и изтощен.

– Но беше много вкусна.

– Супата на мама? Наистина ли?

Той не се усмихна в отговор.

– Благодаря ти за подаръците. – По-скоро изглеждаше тъжен. – Благодаря ти и за облака. Татко ти ми разказа за него малко повече.

След около час Лизел също се опита да бъде откровена.

– Ние не знаехме какво да правим, ако беше умрял, Макс. Ние...

Не му беше необходимо много време, за да се сети за какво говори тя.

– Искаш да кажеш, как да се отървете от мен?

– Съжалявам.

– Не, не е нужно. – Макс не се почувства обиден. – Права си. – Той си играеше уморено с топката. – Прави сте били да мислите за това. В тази ситуация един мъртъв евреин е точно толкова опасен колкото и един жив, та даже и повече.

– Освен това аз сънувах... – И Лизел му разказа подробно за сънищата си, стискайки войника в дланта си. И тъкмо се канеше да му се извини за втори път, когато Макс я прекъсна.

– Лизел. – Макс я накара да го погледне. – Изобщо не е нужно да ми се извиняваш. Аз съм този, който трябва да се извинява. – Той се извърна към нещата, които му беше донесла. – Погледни всичко това. Всички тези подаръци. – Междувременно копчето беше в ръката му. – И Роза ми каза, че си ми чела два пъти на ден, а понякога и три пъти. – Сега той погледна към пердетата, сякаш можеше да надзърне през тях. Надигна се още малко и остана в това положение десетина безмълвни секунди. През лицето му мина сянка на тревога, после Макс направи признание пред момичето: – Лизел? – Той се обърна леко надясно. – Страхувам се... страхувам се да заспя отново.

Лизел, обаче, беше изпълнена с решимост.

– Тогава аз ще ти чета. И ще те плясвам през лицето, ако започнеш да се унасяш. Ще оставя книгата и ще те разтърсвам, докато се събудиш.

Този следобед и през голяма част от вечерта Лизел чете на Макс Ванденбург. Той седеше в леглото, погълнат от думите и буден, докато накрая мина десет часа. При една малка почивка от „Приносителят на сънища“, тя погледна над книгата и видя, че Макс е заспал. Момичето нервно го сръчка и той се събуди.

Това се повтори още три пъти и тя още два пъти го буди.

През следващите четири дни, Макс се будеше всяка сутрин в леглото на Лизел, след това край огнището и накрая в средата на април в мазето. Здравето му се подобри, брадата му вече я нямаше и малките късчета изгубено тегло се върнаха.

Във вътрешния свят на Лизел по това време бе настъпило огромно облекчение. Навън нещата започваха да изглеждат малко несигурни. В края на март един град на име Любек бе обсипан с бомби. Следващ в списъка беше Кьолн, а скоро същата съдба сполетя и още много германски градове, в това число и Мюнхен.

Да, шефът беше до рамото ми.

– Направи го, направи го.

Бомбите идваха – а с тях и аз.

Дневникът на смъртта: Кьолн

Плодоносните часове на 30 май.

Сигурна съм, че Лизел беше дълбоко заспала, когато повече от хиляда бомбардировача полетяха към едно място, известно като Кьолн. За мен резултатът беше приблизително петстотин души. Други петдесет хиляди бродеха около призрачните руини, опитвайки се да открият къде е бил домът им и коя разнебитена бетонна плоча е тяхната.

Петстотин души`.

Аз ги носех в пръстите си, като куфари. Или ги хвърлях през рамо. Само децата носех в ръцете си.

Когато приключих, небето беше жълто, като горящ вестник. Ако погледнех по-отблизо, можех да видя думите и заглавията, които коментираха хода на войната и така нататък. Как ми се искаше да разпердушия всичко, да сграбча хартиеното небе и до го захвърля надалече. Но чувствах болка в ръцете си и не можех да си позволя да изгоря пръстите си. Имаше още толкова много работа за вършене.

Както можете да предположите, много хора умряха моментално. На други им отне повече време. Имаше още няколко места, които трябваше да посетя, небеса за посрещане и души` за събиране, и когато по-късно се върнах в Кьолн, скоро след последните самолети, успях да забележа нещо изключително уникално.

Аз носех овъглената душа на една млада девойка, когато погледнах мрачно към сернистото небе. Наблизо имаше група десетгодишни момичета. Едно от тях извика.

– Какво е това?

Ръката ѝ се протегна и пръстът ѝ посочи черен предмет, който бавно летеше надолу. В началото приличаше на черно перо, което се клатушкаше и носеше по въздуха. Или може би това беше късче пепел. Сетне предметът започна да нараства. Същото момиче – рижо дете с лунички – заговори отново, този път натъртено:

– Какво е това?

– Може би е тяло – предположи друго момиче. Черна коса, плитки и леко прегърбена фигура.

– Това е още една бомба!

Предметът се движеше прекалено бавно, за да е бомба.

С все още горящия дух на девойката на ръце, аз тръгнах с тях. И също като тях не откъснах поглед от небето. Последното нещо, което исках да видя, бе пустото лице на моята девойка. Красиво момиче. Цялата ѝ смърт сега беше пред нея.

Също като другите и аз бях изненадана, когато чух един гневен глас. Това беше ядосан баща, който нареди на децата да влязат вътре. Червенокосото момиче реагира, при което луничките ѝ се удължиха в запетайки.

– Но, татко, погледни там!

Мъжът направи няколко малки крачки и скоро разбра за какво става дума.

– Това е горивото – каза той.

– Какво искаш да кажеш?

– Горивото – повтори той. – Резервоарът. – Това беше плешив мъж в изпокъсано спално бельо. – Използвали са всичкото гориво и са изхвърлили празния контейнер. Ето, там има още един.

– И там!

И понеже децата са си деца, те всички затърсиха с жадни очи празния резервоар, който се носеше към земята.

Първият се приземи с глух тътен.

– Може ли да го задържим, татко?

– Не. – Този баща беше бомбардиран и ужасен и очевидно не беше в настроение.

– Не можем да го задържим.

– Защо не?

– Ще попитам моя татко дали ние можем да го вземем – каза друго от момичетата.

– Аз също.

И така, недалеч от руините на Кьолн група деца събираха празни контейнери от гориво, пуснати от техните врагове. Както обикновено, аз събирах човешки същества. Бях уморена. А годината дори не беше преполовена.

Посетителят

За футбола на улица „Химел“ беше намерена нова топка. Това беше добрата

новина. Донякъде тревожна новина беше, че едно подразделение на нацистката партия се бе насочило към тях.

Те напредваха през целия Молкинг, улица по улица, къща по къща, и сега се бяха спрели пред магазина на фрау Дилер да изпуснат набързо по цигара, преди да продължат работата си.

В Молкинг имаше няколко бомбени убежища, но след бомбардировката над Кьолн бе решено, че още няколко няма да навредят. Партийното подразделение на нацистката партия инспектираше къщите една след друга, за да прецени чие мазе е подходящо за целта.

Децата гледаха отдалече как от кафявата група активисти се издига дим.

Току-що излязла навън, Лизел тръгна към Руди и Томи. В това време Харалд Моленхауер се опитваше да измъкне топката от живия плет на фрау Холцапфел.

– Какво става там? – попита Лизел.

Руди пъхна ръце в джобовете си.

– Виждаш ли онази команда? – Междувременно той следеше борбата на приятеля си с живия плет. – Проверяват всички къщи и жилищни сгради.

Лизел изведнъж почувства как устата ѝ пресъхва.

– Защо? – попита тя.

– Ама ти май изобщо не си в час. Кажи ѝ Томи.

Томи, обаче, беше смутен:

– Ами... не знам.

– Вие и двамата за нищо не ставате. Трябват им още противовъздушни скривалища.

– Имаш предвид... мазета ли?

– Не, тавани. Разбира се, че имам предвид мазета. Мили боже, ти май наистина загреваш малко бавно, а?

Топката беше върната в игра.

– Руди!

Руди игра с нея, а Лизел остана да стои на мястото си. Как да се върне обратно въщи, без това да изглежда твърде подозрително. Димът пред вратата на фрау Дилер вече се разсейваше и малката група мъже започна да се разпръсква. Паниката растеше по онзи ужасяващ начин. В гърлото и устата. Въздухът стана пясък. Мисли, каза си тя. Хайде, Лизел, мисли, мисли.

Руди отбеляза гол.

Далечни гласове го поздравиха.

Мисли, Лизел...

И изведнъж решението дойде.

Това е, но трябваше да направи така, че всичко да изглежда истинско.

Докато нацистите вървяха надолу по улицата, изписвайки буквите LSR върху някои от вратите, Клаус Бехриг, едно от по-големите момчета получи пас по въздуха.

* * * LSR * * *

Luft Schutz Raum:

Противовъздушно скривалище.

Момчето се обърна с топката, точно когато Лизел пристигна и те се сблъскаха с такава сила, че играта автоматично бе прекъсната. Топката се търкулна настрани и всички играчи се скупчиха около тях. Лизел Мемингер държеше ожуленото си коляно с едната си ръка и главата си с другата. Клаус Бехриг държеше само десния си прасец, правеше гримаси и ругаеше.

– Къде е тя? – фучеше той. – Ще я убия!

Нямаше да има никакви убийства.

Но се случи нещо по-лошо.

Един добронамерен нацист бе видял случилото се и верен на дълга си, се затича към групата деца.

– Какво става тук? – попита той.

– Тази е напълно луда! – Клаус посочи Лизел с ръка, което накара мъжа да ѝ

помогне да се изправи. Тютюневият му дъх оформи димна дюна пред лицето ѝ.

– Не мисля, че си в състояние да продължиш играта, моето момиче – каза той. – Къде живееш?

– Нищо ми няма – отвърна тя. – Наистина. Мога да се оправя и сама. – „Само се махни от мен, махни се от мен“, повтаряше си Лизел.

В този момент се намеси Руди, вечният рицар.

– Аз ще ѝ помогна да стигне до вкъщи – рече той. Не можеше ли просто да си гледа работата от време на време?

– Наистина – каза Лизел. – Не прекъсвай играта си, Руди. Ще се оправя и сама.

– Не, не – каза той непоколебимо. Ах, този инат! – Това ще ми отнеме само минута-две.

Лизел отново трябваше да мисли и отново намери решение. Докато Руди я придържаше, тя още веднъж се строполи на земята, този път по гръб.

– Татко ми – каза момичето. Небето над нея беше безбрежно синьо. Нямаше дори и следа от облак. – Можеш ли да го извикаш, Руди?

– Стой тук. – Сетне Руди завъртя глава надясно и извика. – Томи, нали ще я наглеждаш? Не ѝ позволявай да се движи.

Томи веднага пристъпи към действие.

– Ще я наглеждам, Руди. – Той застана над нея, потрепвайки и опитвайки се да не се усмихва, докато Лизел държеше под око партийния активист.

Половин минута по-късно Ханс Хуберман се приближи спокойно към нея.

– Здравей, татко.

На устните му трепна огорчена усмивка.

– Чудех се кога това ще се случи.

Той я вдигна и ѝ помогна да стигне до вкъщи. Играта продължи, а нацистът вече чукаше на една врата няколко къщи по-надолу. Никой не отвори. В този момент Руди извика отново:

– Имате ли нужда от помощ, хер Хуберман?

– Не, не, продължете си играта, хер Щайнер. – Хер Щайнер. Сигурно вече сте обикнали бащата на Лизел.

Щом влязоха вътре, Лизел побърза да му съобщи новината. Тя се опита да намери някакъв среден път между мълчанието и отчаянието:

– Татко.

– Не говори.

– Онзи нацист... – прошепна тя. Татко се спря и се пребори с импулса да отвори вратата и да погледне към улицата. – Те проверяват мазетата, за да видят дали стават за убежища.

Ханс Хуберман седна на един стол.

– Умно момиче каза той – и сетне повика Роза.

Имаха на разположение минута, за да измислят някакъв план. Хаос от мисли.

– Просто ще го преместим в стаята на Лизел – беше предложението на мама. – Под леглото.

– И това решава проблема, така ли? Ами ако им хрумне да огледат и стаите ни?

– Имаш ли по-добър план?

Корекция: те нямаха на разположение минута.

На вратата на улица „Химел“ №3 се чу тежко почукване с юмрук и беше твърде късно да преместват когото и да е.

Гласът.

– Отворете!

Сърцата им забиха учестено в бъркотия от ритми. Лизел се опита да изяде своето. Вкусът на сърце не беше особено приятен.

– Мили боже... – прошепна Роза.

На този ден татко беше човекът, който се издигна на висотата на положението. Той се втурна към мазето и извика предупреждение надолу. Когато се върна, заговори бързо и хладнокръвно:

– Вижте, нямаме никакво време за хитруване. Можем да отвлечем вниманието му по сто начина, но има само едно решение. – Той погледна вратата и обобщи: – Няма да правим нищо.

Това не беше отговорът, който Роза искаше да чуе. Очите ѝ се разшириха.

– Нищо? Да не си _полудял_?

Чукането се възобнови.

Татко гледаше строго.

– Абсолютно нищо. Дори няма да си направим труда да слезем долу – все едно изобщо не ни е грижа.

Времето забави хода си.

Накрая Роза склони.

Скована от тревога, тя поклати глава и отиде да отвори вратата.

– Лизел. – Гласът на татко режеше като нож. – Просто запази спокойствие, _verstehst_?

– Да, татко.

Тя се опита да се съсредоточи над кървящия си крак.

– Аха!

Застанала на вратата, Роза все още питаше каква е целта на това неочаквано посещение, когато благият партийен активист набеляза Лизел.

– Маниакалната футболистка! – Той се усмихна. – Как е коляното? – Трудно е да си представиш жизнерадостен нацист, но този човек определено беше такъв. Той влезе и приклекна, за да огледа раната.

„Дали вече знае? – мислеше си Лизел. – Може ли да усети миризмата на укриващ се евреин?“

Татко дойде от мивката с мокър чист парцал и го изцеди върху коляното на Лизел.

– Щипе ли? – Сребърните му очи бяха любящи и спокойни. Уплахата в тях можеше лесно да бъде сбъркана с безпокойство заради нараненото коляно на дъщеря му.

Роза се провикна от кухнята:

– Нека да я щипе, малко ѝ е. Може би това ще ѝ бъде за урок.

Партийният активист се изправи и се разсмя.

– Не мисля, че това момиче ще научи някакъв урок там, фрау...

– Хуберман. – Картоненото лице се изкриви.

– ... фрау Хуберман. Мисля, че другите по-скоро се учат от нея. – Той се усмихна на Лизел. – Говоря за всички онези момчета. Прав ли съм, малка госпожице?

Татко сложи парцала върху ожуленото коляно на Лизел, която трепна и не можа да продума. Вместо нея заговори Ханс, който каза едно тихо „извинявай“ на момичето.

Настъпи неловко мълчание, след което партийният активист си спомни за целта на посещението си.

– Ако нямате нищо против – обясни той, – трябва да огледам мазето ви набързо, за да преценя дали е подходящо за убежище.

Татко докосна за последен път коляното на дъщеря си.

– Ще се сдобиеш с още един хубав белег, Лизел. – Сетне погледна нехайно към мъжа, който стоеше над тях.

– Разбира се. Първата врата вдясно. И моля да ни извините за безпорядъка долу.

– Няма проблем. Не може да е по-лошо от другите мазета, които видях днес... Тази ли?

– Точно тя.

* * * НАЙ-ДЪЛГИТЕ МИНУТИ * * *

В ИСТОРИЯТА НА СЕМЕЙСТВО ХУБЕРМАН

Татко седеше на масата. Роза се молеше в ъгъла,

произнасяйки думите безмълвно. Лизел беше

разнебитена – коляното ѝ, гърдите ѝ, мускулите ма ръцете ѝ.

Съмнявам се дали някой от тях имаше смелостта

да мисли какво щяха да правят, ако мазето им

бъдеше избрано за убежище.

Те чуваха стъпките на нациста долу. Звук от опъване на ролетка. Лизел не можеше да прогони от ума си картината как Макс седи свит в ъгъла под стълбите, притиснал скициника до гърдите си.

Татко стана. Беше му хрумнала още една идея. Той тръгна към коридора и извика:

- Всичко наред ли е там долу?
- Трябва ми още минутка само!
- Бихте ли искали кафе или чай?
- Не, благодаря.

Когато татко се върна, той нареди на Лизел да си донесе книга, а на Роза да започне да готви. Прецени, че най-лошото, което можеха да направят, е да изглеждат притеснени.

– Е, хайде – каза Ханс високо. – Побързай, Лизел. И не ме е грижа дали коляното те боли. Трябва да завършиш тази книга, както ти каза.

Лизел положи усилие да запази самообладание.

– Да, татко.

Те тръгнаха в различни посоки. Когато Лизел влезе в стаята си, затвори вратата и падна на колене въпреки допълнителната болка от раната. Най-напред тя чу оценката, че мазето е твърде плитко и сетне сбогуванията, едно от които беше изпратено към коридора:

– Довиждане, луда футболистке!

Миг по-късно се опомни и извика в отговор:

– _Auf Wiedersehen!_ Довиждане!

„Приносителят на сънища“ пареше в ръцете й.

По думите на татко, Роза се беше разтопила до печката в момента, в който партийният активист бе излязъл. Те повикаха Лизел и тръгнаха заедно към мазето, където махнаха добре наредените платна и кутии с боя. Макс Ванденбург седеше под стълбите, стискайки едни ръждясали ножици като нож. Подмишниците му бяха подгизнали и думите падаха от устата му като рани.

– Аз нямаше да ги използвам – каза евреинът тихо. – Аз... – Той притисна ръждивите дръжки към челото си. – Съжалявам, че ви причиних това.

Усмивката на Руди

Минути по-късно на вратата се почука отново.

– Господи боже, още един!

Тревогата се върна моментално.

Макс отново бе скрит.

Роза се завтече нагоре по стълбите, но когато отвори вратата, този път там нямаше нацист. Беше не някой друг, а Руди Щайнер. Стоеше там, русокос и добронамерен.

– Просто дойдох да видя как е Лизел.

Когато чу гласа му, Лизел се заизкачва по стълбите.

– Мога да се оправя с този – каза тя.

– Нейният приятел – обясни татко на кутиите с боя и издиша кълбо от дим.

– Той не ми е приятел – възрази Лизел, но без да е ядосана. Невъзможно беше да се сърдиш за нещо след една едва избягната катастрофа. – Отивам горе, само защото мама всеки момент ще ме извика.

– Лизел!

Тя беше на петото стъпало.

– Видяхте ли?

* * *

Когато Лизел стигна при вратата, Руди се размърда неспокойно от крак на крак. – Дойдох само да видя... – Момчето замълча. – Каква е тази миризма? – То подуши въздуха. – Да не си пушила там долу?

– О, просто бях с татко?

– Имаш ли някакви цигари? Бихме могли да ги продадем.

Лизел нямаше настроение за такива неща. Тя заговори достатъчно тихо, така че мама да не я чуе.

– Аз не крада от татко.

– Но крадеш от някои други места.

– Кажи го малко по-високо, ако искаш.

На устните на Руди се появи характерната дяволита усмивка.

– Виждаш ли докъде водят кражбите? Непрекъснато се безпокоиш за нещо.

– Ти пък като че ли никога не си крал.

– Така е, но не мога да се меря с теб. – На Руди му ставаше все по-забавно. – Може би това все пак не е цигарен дим. – Той се наведе леко напред и се усмихна. – Май подушвам престъпник. Трябва може би да се изкъпеш. – Руда се извърна и извика по посока на Томи Мюлер. – Хей, Томи, трябва да дойдеш тук да помиришеш тази миризма.

– Какво каза? – Нямаше смисъл да се разчита на Томи. – Не те чух!

Руди завъртя глава към Лизел.

– Абсолютно е безполезен – каза той.

Тя понечи да затвори вратата.

– Върви си, _Saukerl_, ти си последното нещо, което ми трябва сега.

Много доволен от себе си, той тръгна обратно към улицата. При пощенската кутия като че ли си спомни за нещо, върна се няколко крачки и извика:

– _Alles gut, Saumensch?_ Имам предвид раната ти?

Беше юни. В Германия.

Нещата бяха на ръба на разрухата.

Лизел не знаеше за това. Важното за нея бе, че евреинът в мазето не бе открит. Вторите ѝ родители не бяха отведени и тя имаше огромен принос за тези две постижения.

– Всичко е наред – отговори тя, без изобщо да има предвид каквато и да е футболна травма.

Тя се чувстваше добре.

Дневникът на смъртта: парижаните

Лятото дойде.

За крадеца на книга всичко вървеше добре.

За мен небето беше с цвета на евреи.

Когато телата им спираха да търсят процепи в стената, душите им се издигаха нагоре. След като ноктите им дращеха по дъските и понякога се забиваха в тях със силата на крайното отчаяние, духовете им идваха към мен, към ръцете ми, и ние излитахме от тези съоръжения за къпане, понасяхме се към покривите и после нагоре към някой край на вечността.

Никога няма да забравя първия ден в Аушвиц, първия път в Маутхаузен. На това, второто място понякога ги взимам от дъното на една голяма пропаст, когато бягствата им претърпяваха ужасяващи провали. Там имаше потрошени мъртви тела, нежни сърца. И все пак беше по-добре, отколкото газът. Някои от тях улавях, когато бяха едва по средата на полета си. Спасих ви, мислех си аз, държейки душите им във въздуха, докато останалото от тях – техните материални обвивки – летяха право надолу към земята. Всички те бяха леки, като празни орехови черупки. Небесата на такива места бяха задимени. Миришеше на печка и въпреки това беше студено.

Потръпвам, когато си спомням – докато се опитвам да отхвърля мисълта за

случилото се.

Духам в ръцете си, за да ги стопля.

Но е трудно да ги държа топли, докато душите все още треперят.

Господи.

Винаги произнасям това име, когато мисля за тези неща.

Господи.

Изричам го два пъти.

Казвам името Му в напразен опит да разбере. „Но твоята работа не е да разбираш.“ Аз просто трябва да давам отчет за делата си. Бог никога не казва нищо. Мислиш, че си единствената, на която Той никога не отговаря? „Твоята работа е да...“ И спирам да се слушам, защото, казано направо, се уморявам. Когато започна да мисля по този начин, винаги се чувствам изтощена, а не мога си позволя лукса да спра да си почина. Принудена съм да продължавам, защото приказката, че смъртта не чака никого, макар да не е вярна за всеки човек на земята, важи за голямото мнозинство от хората. И ако все пак чака някого, тя не чака дълго.

На 23 юли 1942 г. имаше група френски евреи в германски затвор на полска земя. Първият човек, когото взех беше близо до вратата, мислите му препускаха и сетне забавиха ход, все по-бавно и по-бавно...

Моля ви, вярвайте ми, когато ви казвам, че през този ден взех всяка душа, сякаш беше на новородено. Дори целунах няколко уморени отровени бузи. Чух последните им задавени викове. Чезнещите им думи. Видях любовните им видения и ги освободих от страха им.

Отнесох ги всичките надалече и ако някога съм се нуждаела от разтуха, това бе именно тогава. Самотна и безутешна, аз погледнах света отгоре. Наблюдавах как небето сменя нюансите си: сребърно, сиво и сетне цвета на дъжда. Дори и облаците се опитваха да избягат.

Понякога си представям как изглежда всичко горе над онези облаци, знаейки много добре, че слънцето е светложълто, а безкрайната атмосфера е гигантско синьо око.

Те бяха французи, те бяха евреи и това бяхте вие.

Част седма

Пълният речник на Дуден

>>

в която се разказва за:

шампанско и акордеони – една трилогия – няколко сирени – един небесен крадец – едно предложение – дългия път до Дахау – покой – един идиот и няколко мъже в шинели

Шампанско и акордеони

През лятото на 1942 г. Молкинг се подготвяше за неизбежното. Имаше все още хора, които отказваха да повярват, че този малък град в покрайнините на Мюнхен може да бъде цел, но голямата част от населението знаеше добре, че въпросът не беше „дали“, а „кога“. Убежищата получаваха ясни обозначения, прозорците през нощта се затъмняваха и всеки знаеше кое е най-близкото мазе или зимник.

За Ханс Хуберман този тревожен развой на нещата имаше своите малки предимства. В това злополучно време късметът някак си бе споходил бояджийството. Хората с транспаранти на прозорците с голяма охота търсеха услугите му да ги боядиса. Проблемът беше, че черната боя обикновено се използваше само като смесител, за да бъдат потъмнени другите цветове, и скоро тя беше изчерпана. Нито пък можеше да бъде доставена отнякъде. Ханс, обаче, беше добър занаятчия, а добрият

занаятчия знае много трикове. Той взе въглищен прах и го разбърка в наличната боя и освен това работеше евтино. Имаше много прозорци във всички части на Молкинг, чиято светлина беше конфискувал от вражеските очи.

През някои от работните му дни Лизел отиваше с него.

Те караха с количката кутиите боя през града, подушвайки глада в някои от къщите и клатейки глава при вида на видимото охолство в други. Много често на път за вкъщи жени, без нищо друго освен деца и бедност в ръцете си, изтичваха при него и го молеха да им боядиса транспарантите.

— Фрау Хала, съжалявам, но не ми е останала никаква черна боя — казваше той, но малко по-надолу винаги капитулираше. В такива случаи картината включваше замислен висок мъж и дълга улица. — Утре — обещаваха той. — Това ще бъде първата ми работа. — И на другия ден още призори Ханс отиваше и боядисваше въпросните транспаранти без пари или срещу курабия, или чаша чай. Съвсем наскоро бе открил начин да смесва синя или зелена боя с бежова, получавайки черна. Той никога не ги посъветва да закрийт прозорците си с няколко свободни одеяла, защото знаеше, че щяха да им трябват през зимата. Беше известен с това, че понякога се съгласяваше да боядиса транспарантите на хората дори срещу половин цигара, седейки на стъпалата пред някоя къща, споделяйки дима ѝ с нейния собственик. Смехът ѝ димът се издигаха над разговора преди да продължат към следващата си поръчка.

Когато дойде време да се пише, съвсем ясно си спомням какво имаше да каже Лизел Мемингер за това лято. Много от думите избледняха през десетилетията. Хартията се протри от дългия престой в джоба ми, но въпреки това много от изреченията ѝ не могат да бъдат забравени.

* * * МАЛЪК ОБРАЗЕЦ ОТ ДУМИТЕ, * * *
НАПИСАНИ ОТ ЕДНО МОМИЧЕ

Това лято беше ново начало... и нов край.
Когато погледна назад, аз си спомням
ръцете си, хлъзгави от боята, и звука от
стъпките на татко по улица „Мюнхен“ и знам,
че частица от лятото на 1942 г. принадлежеше
само на един човек. Кой друг би боядисал нещо
срещу половин цигара. Такъв си беше татко,
това беше типично за него и аз го обичах.

Всеки ден, когато работеха заедно, той разказваше на Лизел историите си. За Първата световна война, за това как жалкият му краснопис му помогнал да спаси живота си и за деня, в който срещнал мама. Татко ѝ каза, че някога тя била красива и даже говорела много тихо.

— Не е за вярване, знам. Но е самата истина.

Всеки ден имаше история и Лизел му прощаваше, когато ѝ разкажеше някоя повече от веднъж.

В други случаи, когато тя се унесеше в мечти, той я мацваше с четката си точно между очите. Ако сбъркаше и боята се окажеше твърде много, към носа ѝ се стичаше тънка струйка. Лизел се смееше и се опитваше да му върне услугата, но това не беше никак лесно, докато Ханс Хуберман работеше. Точно това беше времето, когато той бе най-жив.

Когато спираха да починат или да хапнат, татко свиреше на акордеона и това бяха моментите, които Лизел помнеше най-ярко. Всяка сутрин, докато татко буташе или теглеше количката си, Лизел носеше инструмента.

— По-добре да оставим боята — казваше ѝ Ханс, — вместо да забравим музиката.

Щом седнеха да ядат, той нарязваше хляба на филии и ги намазваше с тънък слой конфитюр, останал от последните дажби. Или слагаше отгоре малко парче месо. Хранеха се заедно, седнали на кутиите с боя, и докато дъвчеха последните хапки, татко избърсваше пръстите си и откопчаваше кутията на акордеона.

В гънките на работния му гащеризон имаше паднали трохи от хляб, изцапаните му с боя пръсти натискаха бутоните, обхождаха клавишите или се задържаха за известно

време на някоя нота. Ръцете му разтягаха инструмента, давайки му въздуха, който беше необходим, за да диша.

Лизел седеше с ръце между коленете си през тези дълги летни дни. Тя не искаше те да свършват и винаги беше разочарована, когато видеше мрака да настъпва.

Що се отнася до боядисването, най-интересната част за Лизел беше смесването на боите. Като повечето хора, тя смяташе, че татко просто отива с количката си в близкия бояджийски магазин или железария, казва какъв цвят иска и после си тръгва. Тя не знаеше, че повечето бои се продаваха на калъпи с формата на тухла. Сетне боята се намачкваше с празна бутилка от шампанско. (Ханс ѝ обясни, че бутилките от шампанско са идеални за целта, защото стъклото им е малко по-дебело от това на обикновените винени бутилки. След като буцата станеше на прах, се добавяше вода, вар, лепило, да не говорим пък за тънкостите около получаването на правилния цвят.

Науката на татковия занаят му спечели още по-голямо уважение в очите ѝ. Хубаво беше, че деляха хляб и музика, но на Лизел ѝ беше приятно също да знае, че той е толкова вещ в професията си. Вещината беше подкупваща.

Един следобед, няколко дни след като татко ѝ обясни технологията на смесването, те работеха в една от най-богатите къщи на изток от улица „Мюнхен“. В ранния следобед Ханс повика Лизел да влезе вътре. Направи ѝ впечатление необичайната звучност на гласа му.

Вътре, момичето беше отведено в кухнята, където две възрастни жени и един мъж седяха на красиви изискани столове. Жените бяха добре облечени. Мъжът бе с побеляла коса и бакенбарди, подобни на жив плет. На масата стояха високи чаши. Те бяха пълни с някаква пенлива течност.

– Е добре – каза мъжът, – да пием.

Той вдигна чашата си и подкани и другите да направят същото.

Следобедът беше топъл. Дизел беше малко смутена от хладината на чашата си. Тя погледна татко за одобрение. Той ѝ се усмихна и каза:

– _Prost Madel!_ Наздраве, момиче.

Чашите им звъннаха и в момента, в който Лизел поднесе своята към устата си, тя бе ухапана от щипещия сладникав вкус на шампанското. Рефлексите ѝ я накараха да го изплюе върху работния гащеризон на татко, наблюдавайки как пенливата течност капе от него. В стаята избухна задружен смях и Ханс я окуражи да го опита още веднъж. При втория опит тя можа да го преглътне и да се наслади на великолепия вкус на нарушеното правило. Усещането беше възхитително. Мехурчетата танцуваха върху езика ѝ. Боцкаха стомаха ѝ. Дори докато вървяха към следващата работа, Лизел чувстваше топлината на иглите и топлийките вътре в нея.

Теглейки количката, татко ѝ обясни, че тези хора твърдели, че нямат никакви пари.

– И ти поиска шампанско?

– Защо не? – Той погледна към нея и очите му бяха по-сребърни от всякога. – Не исках да си мислиш, че бутилките от шампанско се използват само за пресоване на боя. – Сетне татко я предупреди: – И нито дума на мама. Разбрахме ли се?

– А мога ли да кажа на Макс?

– Да, на Макс може.

По-късно в мазето, когато описа този епизод от живота си, Лизел даде тържествено обещание никога да не пие шампанско отново, защото то никога повече нямаше да е толкова прекрасно на вкус, както през онзи топъл юлски следобед.

По същия начин стоеше и въпросът с акордеоните.

Много пъти ѝ се искаше да помоли татко да я научи да свири, но нещо винаги я спираше. Може би някакво неизвестно предчувствие ѝ подсказваше, че никога няма да се научи да свири като Ханс Хуберман. Несъмнено и най-големите акордеонисти на света не можеха да се сравняват с него. Нито един от тях не можеше да постигне нехайната съсредоточеност на лицето на татко. Или нямаше да я има изцапаната с боя

цигара, която обикновено висеше от устните му. И те със сигурност не можеха да се засмеят от сърце след някоя случайна малка грешка. Не и по начина, по който го правеше той.

Понякога Лизел се събуждаше в онова мазе, долавяйки звука на акордеона в ушите си. И едновременно с това усещаше сладкото парене на шампанското върху езика си.

Понякога, седнала с гръб до стената, тя копнееше топлият пръст боя още веднъж да залъкатуши надолу покрай носа ѝ или пък да се полюбува на ръцете на татко, чиято повърхност толкова приличаше на шкурка.

Ако можеше отново да бъде толкова наивна и да чувства такава неосъзната обич, приемайки, че това е просто смях и хляб само със следа от конфитюр отгоре.

Това беше най-прекрасното време в живота ѝ.

Но това беше и време на масирани бомбардировки.

Не изпадайте в заблуда.

Дръзка и светла, една трилогия на щастието щеше да продължи през лятото и през част от есента. И след това рязко щеше да прекъсне, защото светлината бе показала пътя на страданието.

Задаваха се тежки времена.

Като парадно шествие.

* * * РЕЧНИК НА ДУДЕН, ЗНАЧЕНИЕ №1 * * *

Zufriedenheit – Щастие,

да изпитваш наслада и удоволствие.

Сродни думи: радост, веселие,

чувство на удовлетворение и благополучие.

Трилогията

Докато Лизел работеше, Руди тичаше.

Той правеше обиколки на игрището „Хуберт“, тичаше около квартала и се надбягваше почти с всеки от дъното на улица „Химел“ до магазина на фрау Дилер, давайки различни преднини на съперниците си.

В редките случаи, когато Лизел помагаше на мама в кухнята, Роза понякога поглеждаше през прозореца и казваше:

– Какви ги върши този малък _Saukerl_? И защо е необходимо да тича през цялото време.

Лизел пък се приближаваше до прозореца и отбелязваше.

– Този път поне не се е наплескал в черно.

– Е, това все пак е нещо, нали?

* * * МОТИВИТЕ НА РУДИ * * *

В средата на август щеше да има

карнавал на Хитлеровата младеж

и Руди смяташе да спечели

в четири дисциплини: бягането на 1500 м,

на 400 м, на 200 м и разбира се – на 100 м.

Той харесваше новите си водачи от

Хитлеровата младеж, искаше да ги изненада приятно,

а и възнамеряваше да покаже на стария си

приятел Франц Дойчер едно-друго.

* * *

– Четири златни медала – каза той на Лизел един следобед, докато тя тичаше с

него на спортната площадка „Хуберт“. – Също като Джеси Оуенс през 36-та година.

– Нали не си все така обсебен от него?

Краката на Руди се римуваха с дишането му.

– Не, не съм, но ако успея, би било хубаво, нали? По този начин ще натрия носовите на всички тези негодници, които казваха, че съм луд. Тогава те ще разберат, че не съм бил чак толкова глупав.

– Но можеш ли наистина да победиш и в четирите дисциплини?

Те забавиха скоростта си и спряха в края на пистата, а Руди сложи ръце върху бедрата си.

– Ще се наложи.

Той тренира в продължение на шест седмици и когато денят на карнавала дойде в средата на август, небето беше залято от слънчева светлина без нито едно облаче. Тревата гъмжеше от хитлерови младежи, родители и командири в кафяви ризи. Руди Щайнер беше във върхова форма.

– Виж – каза той, сочейки с ръка. – Онзи там е Дойчер.

Сред тълпите от народ русокосото възпъщение на Хитлеровата младеж даваше указания на двама от членовете на отряда си. Те кимаха с глави и се разгриваха. Единият от тях заслони очите си от слънцето в някакво подобие на салют.

– Искаш ли да му кажеш „здрасти“? – попита Лизел.

– Не, благодаря. Ще направя това по-късно.

Когато спечеля.

Думите не бяха изречени, но те определено бяха някъде там между сините очи на Руди и ръкомаханията на Дойчер.

Започна задължителният марш около игрището.

Химнът.

Хайл Хитлер!

Едва тогава можеха да започнат.

* * *

Когато връстниците на Руди бяха призовани за надбягването от 1500 м., Лизел му пожела късмет по един традиционно германски начин:

– _Hals und Beinbruch, Saukerl._

Тя му каза да си счупи врата и краката.

Момчетата се събраха в далечния край на кръглата спортна площадка. Някои се разтягаха, други се концентрираха, а трети бяха там, просто защото се налагаше.

До Лизел седеше майката на Руди, Барбара, с най-малките си деца.

– Виждате ли някъде Руди? – попита ги тя.

– Той е крайният вляво – отговори едно от тях.

Барбара Щайнер беше мила жена, чиято коса винаги изглеждаше току-що вчесана.

– Къде? – попита едно от момчетата. Може би Бетина, която беше най-малката.

– Аз никъде не го виждам.

– Онзи последният. Не, не там. _Там._

Те все още бяха заети с разпознаването на брат си, когато стартовият пистолет произведе изстрел и облаче дим. Малките Щайнеровци се втурнаха към оградата.

При първата обиколка се откъсна група от седем момчета. При втората останаха петима, а при следващата четирима. Руди беше на четвърта позиция при всяка от обиколките без последната. Един мъж вдясно отбеляза, че момчето, което беше второ след водача, има най-добри шансове. То беше най-високо от всички.

– Само почакай малко – каза той на озадачената си съпруга. – Ще видиш как ще се откъсне при последните двеста метра. – Мъжът грешеше.

Служебно лице с кафява риза и огромни размери съобщи на бегачите, че остава още една обиколка. То очевидно не страдаше от лишенията на купонната система. В

този момент от водещата група напред се откъсна не второто момче, а четвъртото. А до финиша оставаха още двеста метра.

Руди тичаше.

Не погледна назад в нито един момент.

Той удължи преднината си като еластично въже, докато накрая всяка мисъл, че може да спечели някой друг трябваше да бъде изоставена. Руди летеше гордо по пистата, докато тримата бегачи зад него се бореха за трохите. По време на финалната права не виждаше нищо друго освен руси коси и пространство и когато пресече финиша, той не спря. Не вдигна ръка. Дори не се наведе напред с облекчение. Той просто пробяга още двайсетина метра и накрая погледна назад през рамо, за да види финала на останалите.

На път към семейството си, Руди се срещна първо с командирите си в Хитлеровата младеж и след това с Франц Дойчер. Те и двамата си кимнаха.

– Щайнер.

– Дойчер.

– Изглежда, че всички онези обиколки, които те карах да правиш, сега се отплатиха, а?

– Така изглежда.

Той нямаше да се усмихне, докато не спечели всичките четири дисциплини.

* * * ЕДНО ВАЖНО УТОЧНЕНИЕ * * *

Руди беше признат не само за добър ученик.

Той беше и талантлив атлет.

Лизел участва в надбягването на 400 м. Там тя завърши седма и четвърта в предварителното бягане на 200 м. По време на бягането не виждаше нищо друго освен ахилесовите сухожилия и подскачащите опашки на момичетата пред нея. При дългия скок, по-голяма радост ѝ донесе съприкосновението с пясъка, отколкото постигнатата дължина. Нямаше голям успех и при мятането на гюле. Този ден, даде си сметка тя, беше на Руди.

При финала на 400 м. той излезе начело още в самото начало и запази преднината си до края, а при бягането на 200 м. спечели на косъм.

– Май започваш да се уморяваш, а? – попита го Лизел. Беше ранният следобед.

– Разбира се, че не. – Руди дишаше тежко и разтриваше прасците си. – Какви ги говориш, _Saumensch_? Какво разбираш ти от тези работи?

Когато беше съобщено, че е дошло време за бягането на 100 м, Руди стана бавно на крака и тръгна с останалите момчета към пистата. Лизел го последва.

– Хей, Руди. – Тя го дръпна за ръкава. – Късмет!

– Не съм уморен – каза той.

– Знам.

Руди ѝ намигна.

Всъщност беше уморен.

При предварителното бягане той нарочно финишира втори и десет минути по-късно, след няколко други състезания, беше оповестен финалът. Две от другите момчета изглеждаха страховити и на Лизел ѝ се беше свил стомахът, че Руди няма да спечели тази дисциплина. Томи Мюлер, който бе завършил предпоследен на предварителното бягане, стоеше с нея до оградата.

– Той ще спечели – информира я Томи.

– Знам.

Не, няма да успее.

Когато финалистите стигнаха стартовата линия, Руди падна на колене и започна да копае дупки за краката си, с които смяташе да подсили старта си. Един плешив мъж с кафява риза бързо се приближи към него и му каза да престане. Лизел видя предупредителния пръст на служебното лице и пръстта, която падна на земята когато Руди изтупа ръцете си.

В секундите преди изстрела, Лизел впи пръсти в телената ограда. Едно от момчетата направи фал старт. Щеше да бъде произведен втори изстрел. Виновникът беше

Руди. Служебното лице размени отново с него няколко думи и момчето кимна. Още един фал старт и изхвърчаше от състезанието.

Лизел затаи дъх за втори път, наблюдавайки внимателно ставащото и не можа да повярва на онова, което видя. Още един фал старт, направен от същия лекоатлет. В ума си тя бе сътворила идеалното състезание, при което Руди първоначално изоставаше, но печелеше при последните десет метра. Но вместо това видя как дисквалифицираха приятеля ѝ. Той беше ескортиран встрани от пистата и му беше казано да остане там, сам, докато другите момчета се приготвяха за старта.

Те се наредиха на стартовата линия и секунди по-късно се надбягваха.

Момче с ръждивокестенява коса и голяма крачка спечели най-малко с пет метра преднина.

Руди остана да стои встрани от пистата.

* * *

По-късно, когато денят свърши и слънцето беше взето от улица „Химел“, Лизел седеше с приятеля си на тротоара.

Те говореха за какво ли не – за лицето на Франц Дойчер след надбягването на 1500 м, за това как едно единайсетгодишно момиче изпаднало в истерия, когато си изгубило диска и така нататък.

Преди да се разотидат по домовете си, гласът на Руди се прокрадна към нея и ѝ поднесе истината. Известно време той остана на рамото ѝ и няколко мисли по-късно стигна до ухото ѝ.

* * * ГЛАСЪТ НА РУДИ * * *

„Направих го нарочно.“

Когато признанието беше осмислено, Лизел зададе единствения възможен въпрос.

– Но защо, Руди? Защо го направи?

Той стоеше с ръка на кръста и не отговори.

На лицето му беше изписана многозначителна усмивка, когато повлече бавно крака към вкъщи. Те никога повече не говориха за това.

Впоследствие Лизел често се чудеше какво щеше да ѝ обясни Руди, ако беше настояла да получи отговор. Може би, че три медала са били достатъчни да докаже онова, което е искал да докаже, или че се е страхувал да изгуби последното състезание. Най-накрая единственото обяснение, което тя си позволи да чуе, дойде от един вътрешен детски глас:

– Защото той не е Джеси Оуенс.

Едва когато стана да си ходи, Лизел забеляза трите имитации на златни медали, които бяха до нея на бордюра. Тя почука на вратата на семейство Щайнер и му ги подаде.

– Забрави тези неща.

– Не, не съм. – Той затвори вратата и Лизел отнесе медалите вкъщи. Тя слезе с тях в мазето и разказа на Макс за приятеля си Руди Щайнер.

– Той наистина е глупав – заключи момичето.

– Очевидно – съгласи се Макс, но се съмнявам, че бе успяла да го заблуди.

Сетне и двамата се хванаха на работа, Макс взе скицника си, а Лизел „Приносителят на сънища“. Тя бе към края на романа, в който младият свещеник се бе усъмнил във вярата си след срещата си с една странна елегантна жена.

Когато остави книгата отворена в скута си, Макс я попита кога очаква да я завърши.

– Най-много до няколко дни.

– И след това някоя нова?

Крадецът на книги погледна към тавана на мазето.

– Може би, Макс. – Тя затвори книгата и се облегна назад. – Ако имам късмет.

* * * СЛЕДВАЩАТА КНИГА * * *

Тя не е Речника на Дуден,
както може би очаквате.

Не, речникът идва на края на тази малка трилогия, а това е само втората част. Това е частта, в която Лизел завършва „Приносителят на сънища“ и открива една история, озаглавена „Песен в мрака“. Както винаги, книгата беше взета от библиотеката на кмета. Единствената разлика беше, че тя отиде там сама. Този път нямаше никакъв Руди.

Тази сутрин небето преливаше от слънце и пенести облаци.

Лизел стоеше в библиотеката на кмета с алчни ръце и устни мълвящи заглавия. Този път тя се чувстваше достатъчно комфортно, за да прокара пръсти по лавиците – кратко повторение на първото ѝ посещение в тази стая. Едновременно с това шепнеше многобройните заглавия, докато вървеше покрай редиците с книги.

„Под черешовото дърво“

„Десетият лейтенант“

Както обикновено много от заглавията я изкушаваха, но след кратък размисъл Лизел спря избора си на „Песен в мрака“, най-вече защото томчето беше зелено и тя не притежаваше книга с този цвят. Вдлъбнатите букви върху корицата бяха бели, а между заглавието и името на автора беше гравирана малка флейта. Тя излезе с нея през прозореца, казвайки пътьом благодаря.

Руди донякъде ѝ липсваше, но по някаква причина тази сутрин крадецът на книги се чувстваше най-добре сам. Сетне Лизел отиде да почете новата си книга на брега на река Ампер, избирайки място, което беше достатъчно далече от импровизираната щабквартира на Виктор Шемел и някогашната банда на Артур Берг. Никой не дойде, никой не я прекъсна и Лизел прочете първите четири кратки глави на „Песен в мрака“. И беше щастлива.

Изпитваше наслада и задоволство.

От добрата кражба.

Седмица по-късно трилогията на щастието беше завършена.

В последните дни на август пристигна един подарък или по-скоро беше забелязан.

Беше късен следобед. Лизел гледаше как Кристина Мюлер скача на въже на улица „Химел“. Руди Щайнер, яхнал колелото на брат си, спря рязко, при което гумите поднесоха.

– Имаш ли малко време? – попита той.

– За какво? – каза тя, свивайки рамене.

– По-добре ела да видиш сама.

Той ѝ тръсна колелото и отиде да вземе другото от вкъщи. Пред себе си Лизел виждаше как педалите се въртят.

Стигнаха до Гранде Щрасе, където Руди спря и зачака.

– Е? – попита Лизел. – Какво има?

– Погледни по-отблизо – каза Руди, сочейки с ръка.

Те се приближиха още малко, заемайки по-добра позиция зад един синкав смърч. През бодливите клони на дървото Лизел видя затворения прозорец и след това предмета, които беше облегал на стъклото.

– Това да не е...?

Руди кимна.

В продължение на дълги минути те обсъждаха положението и накрая решиха, че трябва да пристъпят към действие. Предметът очевидно беше оставен там нарочно и дори това да беше капан, си струваше да опитат.

Скрита сред ронливите синкави клони, Лизел каза:

– Един крадец на книги би го направил.

Тя остави колелото, огледа улицата и прекоси двора. Сенките на облаците бяха погребани сред тъмната трева. Дали това бяха дупки, в които можеше да пропадне, или ивици допълнителен мрак, където можеше да се прикрие? Във въображението си Лизел

видя как се подхлъзва в една от тези дупки и полита към жестоките лапи на самия кмет. Макар тези мисли да не ѝ помагаша, те отвличаха мисълта ѝ и тя стигна при прозореца много по-бързо, отколкото се беше надявала.

Онова, което бе преживяла със „Свирачът“, се повтаряше отново.

Нервите играеха под дланите ѝ.

По ръцете ѝ се стичаха тънки струйки пот.

Когато вдигна глава, Лизел можа да прочете заглавието. „Пълен речник на Дуден“. Тя се обърна към Руди и произнесе думите беззвучно. „Това е речник.“ Той сви рамене и разпери ръце.

Лизел действаше методично, плъзвайки прозореца нагоре и питайки се как ли изглежда всичко това отвътре. Представи си мислено гледката на крадливата си ръка, която се протяга и повдига постепенно прозореца, докато книгата накрая се катурна напред. Тя като че ли се предаде бавно, като падащо дърво.

Още малко!

До този момент бе работила почти безшумно.

Книгата просто се наклони напред и тя я хвана със свободната си ръка. Дори затвори прозореца тихо, обърна се и тръгна обратно през облачните ями.

– Браво – каза Руди, връчвайки ѝ колелото.

– Благодаря.

Те потеглиха към ъгъла на улицата, където изведнъж осъзнаха важността на този ден. Лизел знаеше. Това беше старото познато чувства, че е наблюдавана. Един глас вътре в нея непрестанно повтаряше:

Погледни към прозореца. Погледни към прозореца...

Трябваше да му се подчини.

Желанието да спре беше силно като сърбеж, който настоява за нокът.

Накрая момчето стъпи на земята, извърна глава към къщата на кмета и прозореца на библиотеката и погледна. Да, Лизел допускаше, че това може да се случи, но въпреки това не можа да скрие затаения си потрес, когато зърна съпругата на кмета зад стъклото. Тя беше прозрачна, но си беше там. За това свидетелстваха познатата бухнала коса, тъжните очи, уста и израз на лицето.

Много бавно тя вдигна ръка към крадеца на книги, който я гледаше от улицата. Едно почти статично махване.

В състоянието на шок, в което се намираше, Лизел не каза нищо – нито на Руди, нито на себе си. Тя само събра сили и махна в отговор на съпругата на кмета.

* * * РЕЧНИК НА ДУДЕН, ЗНАЧЕНИЕ №2 * * *

Verzeihung – Опрощение.

Да спреш да чувстваш гняв,
враждебност или негодувание.

Сродни думи: прошка,
оправдание, милост.

На път за вкъщи, те спряха на моста и разгледаха масивната черна книга. Докато Руди прелистваше страниците, той се натъкна на писмо. Момчето го взе и вдигна бавно глава към крадеца на книги.

– Тук е написано твоето име.

Реката течеше.

Лизел посегна към листа хартия.

* * * ПИСМОТО * * *

Скъпа Лизел,

Знам, че ме намираш за жалка и антипатична (потърси тази дума в речника, ако не я знаеш), но трябва да ти кажа, че не съм толкова глупава, че да не видя стъпките ти в библиотеката. Когато забелязах липсата на първата книга, си помислих, че съм я сложила някъде другаде по грешка, но после видях очертанията на нечий стъпки на пода, там, където падаше повече светлина.

Това откритие ме накара да се усмихна.
Бях доволна, че си взела онова, което по право си беше
твое. Тогава допуснах грешката да си помисля,
че с това всичко ще свърши.
Когато дойде отново, трябваше да ти се ядосам, но не
стана така. Последният път те чух, но реших да не те
притеснявам. Всеки път ти взимаш само по една книга и
ще бъдат необходими хиляда посещения, докато всички
те свършат. Единствената ми надежда е, че един ден ще
почукаш на входната врата и ще влезеш в библиотеката
по по-цивилизован начин.
Още веднъж, съжалявам, че не можем
да държим повече втората ти майка на работа.
И накрая, надявам се този речник да ти бъде полезен,
докато четеш своите откраднати книги.
Искрено твоя,
Илза Херман.

– По-добре да се прибираме вкъщи – предложи Руди, но Лизел не помръдна.
– Можеш ли да почакаш тук десет минути?
– Разбира се.

* * *

Лизел натисна педалите по посока на Гранде Щрасе №8 и скоро се озова на
позната територия пред главния вход. Книгата беше останала у Руди, но тя държеше
писмото в ръцете си и търкаше пръсти в сгънатия лист, докато стъпалата около нея
ставаха все по-тежки. На четири пъти се опита да почука по застрашителната плът на
вратата, но не можеше да намери сили да го направи. Най-много, което можа да
постигне, бе да сложи нежно кокалчетата на ръката си върху топлото дърво.
И в този момент отново дойде брат й.
От подножието на стълбището, вече със заздравяло коляно, той каза:
– Хайде, Лизел, почукай.

След повторното си бягство скоро тя видя далечната фигура на Руди на моста.
Вятърът се къпеше в косите й. Краката й плуваха с педалите.
Лизел Мемингер беше престъпник.
Но не защото бе откраднала няколко книги през един отворен прозорец.
Трябваше да почукаш, мислеше си тя, и макар да чувстваше немалка вина, в нея
напираше и детски смях.
Докато караше колелото, тя се опита да си каже нещо.
Не заслужавааш да си толкова щастлива, Лизел. Наистина.
Може ли човек да открадне щастие? Или то просто е един друг душевен
диаболичен трик?
Лизел пропъди тези свои мисли. Тя пое по моста и напомни на Руди да не
забравя книгата.
Те караха към вкъщи ръждясалите си колелета.
Пропътуваха няколко километра, от лятото към есента, и от тихата нощ към
шумния дъх на бомбардировките над Мюнхен.

Звукът на сирените

С малкото пари, които бе спечелил през лятото, Ханс донесе вкъщи едно старо
радио.
– По този начин – каза той – ще можем да чуем кога идват въздушните нападения
дори преди още да започнат сирените. Те пускат един звук като кукане и след това
съобщават застрашените райони.

Татко сложи апарата на кухненската маса и го включи. После пробваха дали работи и в мазето заради Макс, но там се чуваше само шум и случайни гласове. През септември не чува предупреждението, защото спяха. Или радиото беше вече наполовина счупено, или звукът му беше погълнат моментално от воя на сирените.

Една ръка бутна нежно рамото на Лизел, докато спеше.

Последва я гласът на татко, уплашен.

– Лизел, събуди се. Трябва да вървим.

Дойде дезориентацията на прекъснатия сън и Лизел едва виждаше очертанието на лицето на татко. Единственото действително видимо нещо беше гласът му.

* * *

В коридора се спряха.

– Почакайте – каза Роза.

Вървейки през мрака, те бързаха към мазето.

Лампата беше запалена.

Макс се измъкна иззад кутиите с боя и платната. Лицето му беше уморено и той закачи нервно палци в джобовете на панталоните си.

– Време е, а?

Ханс тръгна към него.

– Да, време е. – Той се ръкува с него и го тупна по рамото. – Ще се видим, когато се върнем, нали?

– Разбира се.

Роза го прегърна, както и Лизел.

– Довиждане, Макс.

Седмици по-рано бяха обсъдили дали всички трябва да останат заедно в собственото си мазе или тримата да отидат при едно семейство на име Фидлер. Макс беше човекът, които им помогна да вземат решение:

– Казаха, че тук не е достатъчно дълбоко. И без това вече ви изложих на достатъчно много опасности.

Ханс бе кимнал.

– Жалко, че не можем да те вземем с нас. Срамота!

– Просто така стоят нещата.

Навън сирените виеха към къщите, а хората тичаха, куцукаха и се привеждаха, докато излизаха от домовете си. Нощта наблюдаваше. Някои хора отвърщаха на погледа ѝ, опитвайки се да зърнат бомбардировачите, които кръстосваха небето.

Улица „Химел“ беше процесия от объркани хора, помъкнали най-скъпоценните си вещи. В някои случаи това беше бебе. В други купчина фотоалбуми или дървена кутия. Лизел носеше книгите си, притиснати между ръката и ребрата ѝ. Фрау Холцапфел влачеше голям куфар, вървейки по тротоара с подути очи и малки стъпки.

Татко, който беше забравил всичко – даже и акордеона си – се втурна назад към нея и я избави от товара ѝ.

– Мили боже, какво сте сложили тук? – попита той. – Наковалня?

Фрау Холцапфел вървеше редом с него.

– Неща от първа необходимост – обясни тя.

Семейство Фидлер живееше шест къщи по-надолу. То се състоеше от четирима души, всичките с пшеничено руси коси и добри германски очи. И което беше по-важно, те имаха дълбоко хубаво мазе. В него се натъпкаха двайсет и двама души, в това

число семейство Щайнер, фрау Холцапфел, Фификус, един млад мъж и още едно семейство на име Йенсон. В интерес на гражданския мир Роза Хуберман и фрау Холцапфел бяха държани далече една от друга, въпреки че ситуацията изключваше дребнави препирни.

Един осветителен глобус висеше от тавана, а помещението беше влажно и студено. Нащърбените стени бодяха хората в гърбовете докато стояха и разговаряха. Отнякъде се процеждаше приглушеният звук на сирените. Те чуваха негов изопачен вариант, който някак си намираще път и дотук. Макар това да пораждаше значителни опасения за качествата на скривалището, поне щяха да чуят трите сирени, известяващи края на въздушната опасност. Те не се нуждаеха от _Luftschutzwarte_ – отговорник за противовъздушната отбрана.

Не след дълго Руди намери Лизел и вече стоеше до нея. Косата му сочеше към нещо на тавана.

– Не е ли страхотно? – каза той.

Тя не можа да скрие сарказма си:

– Направо е прекрасно.

– О, хайде стига, Лизел, нима не ти харесва. Кое е най-лошото, което може да ни се случи, освен всички да бъдем сплескани, изпържени или каквото правят там бомбите?

Лизел се огледа, преценявайки лицата. Сетне започна да прави списък на онези, които са най-уплашени.

* * * СПИСЪК НА ПОТЕНЦИАЛНИТЕ ЖЕРТВИ * * *

1. Фрау Холцапфел
2. Господин Фидлер
3. Младият мъж
4. Роза Хуберман

Очите на фрау Холцапфел стояха отворени, без да мигат. Жилавата ѝ фигура беше наведена напред, а устата ѝ бе зела формата на кръг. Хер Фидлер си намираще работата, питайки хората как се чувстват, понякога по няколко пъти. Младият мъж, Ролф Шулц, стоеше самотен в ъгъла. Ръцете му бяха като циментирани в джобовете. Роза се люлееше леко напред-назад.

– Лизел – прошепна тя, – ела тук.

Мама прегърна момичето отзад, затягайки хватката си. После запя песен, но толкова тихо, че Лизел не чуваше почти нищо. Нотите се раждаха с дъха ѝ и умираха на устните ѝ. Стоейки непосредствено до тях, татко оставаше мълчалив и неподвижен. В един момент той сложи топлата си ръка върху хладната главица на Лизел. „Ще го преживееш“, казваше жестът му и това беше така.

От лявата им страна бяха Алекс и Барбара Щайнер с по-малките им деца, Ема и Бетина. Двете момиченца се бяха вкопчили в десния крак на майка си. Най-голямото им момче, Курт, замръзнал в съвършена стойка на Хитлеровата младеж, се взираше напред, държейки ръката на Карин, която беше мъничка дори за своите седем години.

Десетгодишната Анна-Мари си играеше с неравната повърхност на циментената стена.

От другата страна на Щайнерови бяха семейство Йенсон и Фификус.

Фификус се въздържаше да си подсвирква.

Брадатият господин Йенсон беше прегърнал здраво жена си, а двете им деца ту заговаряха, ту мълкваша. От време на време се дразнеха едно друго, но тъй или иначе не стигаха до истинско скарване.

След около десетина минути в мазето се възцари някаква неподвижност. Хората бяха като споени един за друг и само прехвърляха тежестта си от единия крак на другия. Мълчанието беше оковано за лицата им. Те се гледаха един друг и чакаха.

* * * РЕЧНИК НА ДУДЕН, ЗНАЧЕНИЕ №3 * * *

Angst – Страх.

Неприятно, често силно чувство,
причинено от очакването или
съзнаването на опасност.

Сродни думи: ужас, боязън,
паника, уплаха, тревога.

Говореше се, че в други скривалища хората пеели „Deutschland uber Alles“ или пък спорели помежду си в спарения въздух на подземните помещения. В мазето на семейство Фидлер нямаше такива неща. Тук имаше само страх, предчувствие за опасност и мъртвата песен на картонените устни на Роза Хуберман.

Малко преди сирените да обявят края на опасността Алекс Щайнер – човекът с неподвижно дървено лице – издърпа нежно децата от краката на съпругата си. Сетне се протегна и улови свободната ръка на сина си. Курт, с все същия стоически зареян поглед, стисна леко ръката на сестра си. Скоро всеки в мазето държеше ръката на другия и групата германци образува нещо като тромав кръг. Студените ръце се топяха в топлите, а в някои случаи хората усещаха пулса на човека до себе си през пластове бледа настръхнала кожа. Някои затвориха очи в очакване на последния си час или таейки надежда, че знакът за края на нападението най-сетне ще дойде.

Заслужаваха ли нещо по-добро тези хора?

Колко от тях бяха преследвали други под строгия поглед на Хитлер, повтаряйки неговите изречения, неговите параграфи, неговия магнум опус? Беше ли отговорна Роза Хуберман? Жената, която укриваше евреин? Или Ханс? Заслужаваха ли всички те да умрат?

Децата?

Отговорът на всеки един от тези въпроси ме интересува живо, макар да не мога да позволя да ме отклонят от пътя ми. Знам, че всеки един от тези хора щеше да ме почувства тази нощ, с изключение на най-малките деца. Аз бях внушението. Аз бях съветът, моите въображаеми стъпки влизаха в кухнята и тръгваха надолу по коридора.

Както често става с хората, когато чета за тях в редовете на крадеца на книги, аз ги жалех, макар и не толкова колкото онези, които загребвах с ръка от различни лагери по онова време. Германците в мазетата бяха наистина окаяни, но те поне имаха шанс. Това мазе не беше къпалня. Те не бяха изпратени там, за да си вземат душ. За тези хора животът беше постижим.

Минутите се просмукваха в неравния кръг.

Лизел държеше ръката на Руди и на мама.

Само една мисъл я натъжаваше.

Макс.

Как щеше да оцелее той, ако бомбите пристигнеха на улица „Химел“?

Тя завъртя глава, изучавайки мазето на семейство Фидлер. То беше много по-масивно и значително по-дълбоко от това на улица „Химел“ №33.

Лизел попита мислено баща си: „И ти ли мислиш за него?“

Не знаей дали беше чул немия въпрос или не, но той кимна бързо на момичето. Няколко минути по-късно трите сирени оповестиха временното примирие.

Хората на улица „Химел“ №45 въздъхнаха с облекчение.

Някои затвориха очи и сетне ги отвориха отново.

Едни ръце подадоха цигари на други.

Когато една от тях се озова в устните на Руди Щайнер, тя беше дръпната от ръката на баща му.

– Ти не, Джеси Оуенс.

Децата прегръщаха родителите си и трябваше да минат много минути преди всички да разберат, че са живи, и че ще бъдат живи. Едва тогава те поеха нагоре по стълбите към кухнята на семейство Фидлер.

Навън имаше процесия от хора, които мълчаливо се разотиваха по домовете си. Много от тях поглеждаха нагоре и благодаряха на Бог за живота си.

Когато семейство Хуберман се прибра у дома, те тръгнаха право към мазето, но Макс като че ли не беше там. Малката оранжева лампа светеше в мрака, но от него нямаше нито знак, нито звук.

– Макс?

– Изчезнал е!

– Макс, тук ли си?

– Тук съм.

В началото те си помислиха, че думите са дошли иззад кутиите с боя и платната, но Лизел първа го видя пред тях. Измъченото му лице беше маскирано сред бояджийските материали и парцали. Той седеше там със замаяни очи и сковани устни.

Когато се приближиха към него, Макс заговори отново.

– Не можах да се въздържа – рече той.

Роза беше тази, която реагира. Тя се наведе напред, за да го погледне в очите.

– За какво говориш, Макс?

– Аз... – Той сви рамене. – Когато всичко утихна, аз се качих горе и пердето във всекидневната не беше дръпнато до края, оставяйки съвсем малка пролука... Аз надникнах навън. Само за няколко секунди. – Той не бе виждал външния свят двайсет и четири месеца.

Нямаше гняв или упреци.

Заговори татко:

– Как ти се стори?

Макс вдигна глава, на лицето му се четеше горест и удивление.

– Имаше звезди – каза той. – Те изгориха очите ми.

Бяха четирима.

Двама от тях прави, другите двама седнали.

Всеки от тях бе преживял нещо важно тази нощ.

Това място беше истинското мазе. То беше истинският страх. Макс стана и тръгна към укритието си зад бояджийските платна и кутиите с боя. Той им пожела лека нощ, но не му беше писано да прекара тази нощ под стълбите. С разрешението на мама, Лизел остана с него до сутринта, четейки „Песен в мрака“, докато той рисувахе и драскаше в скицника си.

„От прозореца на улица „Химел“_, написа Макс, _звездите запалиха очите ми_.

Небесният крадец

Първото въздушно нападение, както се оказа, изобщо не беше нападение. Ако хората бяха чакали да видят самолетите, щяха да стоят там цяла нощ. Това обясняваше защо не бяха чули никакво кукане по радиото. На другия ден „Молкинг Експрес“ писа, че някакъв оператор на противовъздушна кула допуснал грешка поради прекалено голямото напрежение. Той се кълнеше, че чул бръмчене на самолети и ги виждал на хоризонта. Затова и бил тревога.

– Може да го е направил нарочно – изтъкна Ханс Хуберман. – Кой би искал да седи в противовъздушна кула и да стреля по самолети, които носят бомби?

И наистина, когато Макс допрочете статията по-късно в мазето, от нея стана ясно, че мъжът с развинтеното въображение бил свален от поста си и вероятно щял да бъде прехвърлен в някакви други войски.

– Извадил е късмет – каза си Макс, след което се зае с кръстословицата.

Следващото въздушно нападение беше истинско.

През нощта на 19 септември по радиото се обади кукувичка, последвана от дълбок осведомителен глас, който посочи Молкинг като възможна цел.

По улица „Химел“ отново забърза върволица от хора и татко отново остави акордеона си. Роза му напомни да го вземе, но той отказа.

– Не го взех миналия път – обясни Ханс Хуберман, – и оживяхме.

Войната очевидно замъгляваше разликата между логика и суеверие.

Злокобен въздух ги следваше, докато вървяха надолу към мазето на семейство Фидлер.

– Този път мисля, че ще бъде истинско – каза господин Фидлер и децата бързо разбраха, че този път родителите им са по-уплашени дори и от тях. Реагирайки по единствения начин, който знаеха най-малките започнаха да плачат и да пищят, когато

помещението започна да се люлее.

Дори от мазето те чуваха смътно мелодията на бомбите. Под натиска на въздушното налягане таванът сякаш се канеше да смачка земята на пюрے. От празните улици на Молкинг беше отхапана хапка.

Роза стискаше ожесточено ръката на Лизел.

Звукът на плачещите деца блъскаше и барабанеше по тъпанчетата.

Дори Руди стоеше изправен, симулирайки безгрижие, изпънат като струна, докато се бореше с напрежението. В помещението вършееха ръце и лакти. Някои от възрастните се опитваха да успокоят бебетата. Други не бяха в състояние да успокоят себе си.

– Накарайте тези деца да млъкнат! – изкрещя фрау Холцапфел, но призивът ѝ беше поредният злочест глас в топлия хаос на скривалището. Кални сълзи се затъркаляха от детските очи и миризмите на нощния дъх, потните подмишници и прекалено дълго носените дрехи се смесиха в този голям казан с човешки същества.

Макар да бяха непосредствено една до друга, Лизел бе принудена да изкрещи:

– Мамо? – И още веднъж: – Мамо, ще ми смажеш ръката!

– Какво?

– Ръката ми!

Роза я пусна и за да се утеши и да заглуши врявата в мазето, Лизел отвори една от книгите си и започна да чете. Най-отгоре върху купчината беше „Свирачът“ и тя зачете на глас, за да се съсредоточи. Началният параграф увисна като буца в ушите ѝ.

– Какво каза? – изрева мама, но Лизел не откъсна поглед от първата страница.

Когато прелисти на втора, тя бе забелязана от Руди. Той се заслуша в четенето на Лизел и потупа брат си и сестрите си да последват примера му. Ханс Хуберман се приближи, извика на другите да замълчат и тишината постепенно започна да се процежда в претърпаното мазе. На трета страница всички бяха притихнали с изключение на Лизел.

Тя не смееше да вдигне глава, но чувстваше уплашените погледи върху себе си, докато изтегляше думите от гърлото си и им вдъхваше живот с дъха си. Един глас свиреше нотите вътре в нея. Това е твоят акордеон, казваше той.

Звукът на прелистената страница ги разрязваше наполовина.

Лизел продължаваше да чете.

Най-малките бяха успокоени от гласа ѝ, а всички други видяха във въображението си как Свирачът бяга от местопрестъплението. При Лизел не стана така. Крадецът на книги виждаше само механичния сбор от думите – телата им бяха изхвърлени на хартиения бряг и набити в пясъка, за да може да стъпва по тях. Някъде в пролуките, между точката и следващата главна буква, зърваше и образа на Макс. Спомняше си как му четеше, докато беше болен. Дали сега той беше в мазето? – питаше се тя. Или пък поглеждаше крадешком към нощното небе?

* * * ХУБАВА МИСЪЛ * * *

Единия беше крадец на книги.

Другият открадна небето.

* * *

Всички чакаха земята да се разтrese. Това си оставаше неотменим факт, но въпреки това едно момиче с книга бе успяло за кратко да прогони най-лошите им мисли. Един малчуган обмисляше дали да не се разплаче отново, но Лизел му направи смешна физиономия, имитирайки баща си, намигна му и продължи.

Прекъснаха я, едва когато звукът на сирените достигна мазето.

– Спасени сме – извика господин Йенсон.

– Шт! – каза фрау Холцапфел.

Лизел вдигна глава.

– Има още два параграфа до края на главата – каза тя и продължи да чете без фанфари и добавена скорост. Само думите.

* * * РЕЧНИК НА ДУДЕН, ЗНАЧЕНИЕ №4 * * *

Wort – Дума.

Смислова единица на езика /обещание/,

кратка забележка, заявление.

Сродни думи: понятие, име, израз.

От уважение всички възрастни запазиха мълчание и Лизел завърши първа глава от „Свирачът“.

Докато се качваха по стълбите, децата се тълпяха около нея, а по-възрастните – дори фрау Холцапфел и Фификус (колко уместно предвид на главата, която бе прочела) – благодариха на момичето за това, че бе отвлякла мислите им. Сетне всички се разотидоха, за да видят дали улица „Химел“ бе понесла някакви поражения.

Улица „Химел“ беше непокътната.

Единствената следа от войната беше един облак прах, който се носеше от изток на запад. Той надничаше в прозорците, търсейки начин да влезе вътре, и докато се съгъстяваше и разстиляше, човешките същества все повече приличаха на привидения.

Скоро по улиците не остана никой.

Имаше само слухове с торби на рамо.

Когато се прибраха вкъщи, татко разказа на Макс всичко.

– Навън всичко е потънало в мъгла, примесена с пепел... Мисля, че ни пуснаха да си ходим твърде рано. – Той погледна към Роза. – Дали да не изляза? Да видя дали мога да помогна там, където са паднали бомби?

Роза не беше впечатлена от идеята.

– Не ставай глупак – рече тя. – Ще се задушиш в този прахоляк. Не, „Saukerl“, ще си стоиш в къщата. – Сетне й хрумна нещо. Тя погледна Ханс много сериозно. Всъщност на лицето й беше изписана гордост. – Стой тук и му разкажи за момичето. – Гласът й съвсем леко се повиши. – И за книгата.

Макс изглеждаше видимо заинтригуван.

– „Свирачът“ – информира го Роза. – Глава първа. – После тя обясни точно какво се е случило в скривалището.

Лизел стоеше в ъгъла на мазето, Макс я наблюдаваше и триеше брадичката си с ръка. Лично аз смятам, че точно в този момент се роди идеята за следващото произведение в скицника му.

„Игрословецът.“

Той си представи как момичето чете в скривалището. Буквално я видя как поднася думите. Но както винаги, във видението му беше и сянката на Хитлер. Макс вероятно вече чуваше стъпките му, които се приближаваха към улица „Химел“ и мазето.

След дълга пауза, той накрая понечи да заговори, но Лизел го прекъсна:

– Видя ли небето тази нощ?

– Не. – Макс погледна към стената и посочи с пръст. На нея си стояха думите и картината, която бе нарисувал година по-рано – въжето и капещото слънце. – Това е единственото небе, което видях тази нощ. – След това не беше казано нищо повече. Останалото бяха мисли.

Не мога да твърдя нищо със сигурност за Макс Ханс и Роза Хуберман, но знам, че Лизел Мемингер си мислеше, че ако бомбите паднеха някога на улица „Химел“, Макс не само имаше по-малък шанс да оцелее, но и щеше да умре сам.

Предложението на фрау Холцапфел

На сутринта започна оглед на пораженията. Никой не беше загинал, но две жилищни постройки бяха превърнати в пирамиди от отломки, а от любимото игрище на Руди, което се ползваше от Хитлеровата младеж, беше загребан огромен черпак земя.

Половината град стоеше по периферията на ямата. Хората преценяваха дълбочината ѝ и я сравняваха с тази на скривалищата си. Няколко момчета и момичета плюха в нея.

Руди стоеше до Лизел.

– Май пак ще трябва да торят.

Следващите две седмици минаха без въздушни нападения и животът почти се върна към нормалното. Две важни неща, обаче, бяха на път да се случат.

* * * ДВОЙСТВЕНИТЕ СЪБИТИЯ * * *

ОТ ОКТОМВРИ

Ръцете на фрау Холцапфел.

Парадът на евреите.

Бръчките ѝ бяха като клевета. Гласът ѝ беше подобен на бой с пръчка.

Истински късмет беше, че видяха през прозореца на всекидневната фрау Холцапфел да идва, защото кокалчетата на ръката ѝ прозвучаха доста настойчиво и решително върху вратата им. По всичко личеше, че идва по работа.

Лизел чу думите, от които се страхуваше.

– Ти иди да отвориш – каза мама и момичето, знаейки много добре кое е добро за нея, направи каквото ѝ беше казано.

– Майка ти вкъщи ли е? – попита фрау Холцапфел. Изградена от петдесетгодишна телена конструкция, тя стоеше на прага и от време на време поглеждаше назад към улицата. – Тук ли е днес твоята отвратителна майка?

Лизел се обърна и извика.

* * * РЕЧНИК НА ДУДЕН, ЗНАЧЕНИЕ №5 * * *

Gelegenheit – Възможност

Шанс за напредък или развитие.

Сродни думи:

удобен случай, перспектива, изглед.

Скоро Роза беше зад гърба ѝ.

– Какво търсиш тук? Да не би сега да искаш да плюеш и на пода на кухнята ми? Фрау Холцапфел не се смути ни най-малко.

– Така ли посрещаш всеки, който се покаже на вратата ти? – рече тя. – Какъв _G'sindel_!

Лизел наблюдаваше. Тя имаше лошия късмет да бъде затисната в нещо като сандвич между двете жени. Роза я дръпна назад да не ѝ се пречка.

– Е, ще ми кажеш ли защо си дошла или не?

Фрау Холцапфел погледна още веднъж назад към улицата, сетне отново завъртя глава.

– Имам предложение за вас.

Мама премести тежестта си на другия крак.

– Така ли?

– Не, не е за теб – каза тя с пренебрежителна нотка и спря погледа си на Лизел. – А към теб.

– Тогава защо ме повика.

– Е, най-малкото се нуждаех от позволение.

„О, боже, само това ми трябваше – помисли си Лизел. – Какво по дяволите може да иска Холцапфел от мен?“

– Хареса ми книгата, която четеш в скривалището.

Не, тук имаше някаква грешка. Лизел беше убедена в това.

– Така ли?

– Надявах се да чуя останалата част от нея в скривалището, но изглежда, че засега сме в безопасност. – Тя разкърши рамене, за да изправи теловите в гърба си. – Затова искам да те покана вкъщи да ми я допрочетеш.

– Много си нахална, Холцапфел. – Роза се колебаеше дали да избухне или не. – Ако си мислиш, че...

– Ще спра да плюя на вратата ти – прекъсна я тя. – И ще ти дам моята дажба от кафе.

Роза реши да не изпада в ярост.

– И малко брашно?

– Какво, ти да не си еврейка? Само кафето! Ако искаш, можеш да размениш кафето за брашно с някого.

Сделката беше сключена!

Без участието на момичето.

– Добре тогава, разбрахме се.

– Мамо?

– Тихо, _Saumensch_. Върви да си вземеш книгата. Мама впери отново поглед във фрау Холцапфел. В кои дни искаш да бъде?

– Понеделник и петък, в четири часа. И днес, още сега.

Лизел последва полковата стъпка на фрау Холцапфел до съседната къща, която беше огледален образ на тази на Хуберманови. Или може би беше малко по-голяма.

Когато седна на кухненската маса, фрау Холцапфел се настани точно срещу нея, но с лице към прозореца.

– Чети – каза тя.

– Втора глава?

– Не, осма глава. Разбира се, че втора глава? А сега започвай да четеш преди да съм те изхвърлила.

– Да, фрау Холцапфел.

– Не ми ги пробутвай тези любезности, „да, фрау Холцапфел“ – каза тя имитирайки момичето. – Просто отвори книгата. Нямаме цял ден на разположение.

„Мили боже – помисли си Лизел. – Това е наказанието ми за всички кражби. Най-накрая си го получих.“

Тя чете четирийсет и пет минути и когато главата свърши, на масата беше сложена книжна кесия с кафе.

– Благодаря – каза жената. – Това е хубава история. – Сетне се обърна към печката и започна да бели картофи. – Още ли си тук?

Лизел прие това като подкана да си ходи.

– _Danke schon_, фрау Холцапфел. – На вратата тя видя две снимки в рамки на двама млади мъже във военни униформи и издекламира дежурното „Хайл Хитлер“, вдигайки ръка по посока на кухнята.

– Да. – Фрау Холцапфел беше и горда и уплашена. Двама синове в Русия. – Хайл Хитлер. – Тя сложи водата да заври и дори беше достатъчно учтива да изпрати Лизел до вратата. – _Bis morgen?_

На другия ден беше петък.

– Да, фрау Холцапфел. До утре.

Лизел изчисли, че щеше да има още четири такива четения с фрау Холцапфел и малко след тона евреите щяха да преминат през Молкинг.

Те щяха да вървят към Дахау, за да се концентрират.

Това правеше две седмици, написа тя по-късно в мазето. _Две седмици, за да бъде променен светът и четиринайсет дни, за да бъде погубен._

Дългият път към Дахау

Някои хора казаха, че камионът се бил повредил, но аз лично мога да свидетелствам, че случаят не беше такъв. Аз бях там.

Онова, което стана, беше безбрежно небе-океан и разпенени облаци.

Освен това там нямаше само едно превозно средство. Три камиона не се чупят едновременно.

Когато войниците отбиха да похапнат, да изпушат по цигара и да разбутат вързопите на евреите, един от затворниците припадна от глад и изтощение. Нямам

никаква представа откъде идваше конвойт, но той беше на около шест километра от Молкинг и на още много път до концентрационния лагер в Дахау.

Аз минах през предното стъкло на камиона, видях припадналия и скочих от каросерията. Душата му беше мършава. Брадата му беше сплъстена. Стъпките ми падаха гръмко върху едрия чакъл, макар нито звук да не беше чул от войника или затворника. Но те можеха да подушат близостта ми.

Спомням си, че в каросерията на камиона тогава имаше много желание. Зовяха ме вътрешни гласове.

Защо него, а не мен?

Слава богу, че не съм аз.

Войниците, от друга страна, бяха заети с други неща. Водачът им смачка фаса си и се обърна към другите с мъгълав въпрос.

– Кога за последно сме изкарвали тези плъхове да подишат малко чист въздух?

Първият му помощник прочисти гърлото си преди да заговори.

– Не помня, но няма да им се отрази зле.

– Е, да го направим тогава. Имаме време за това, нали?

– Ние винаги имаме време, господин сержант?

– И сега времето е идеално за един парад, не мислиш ли?

– Тъй вярно, господин сержант.

– Е, какво чакаме тогава?

На улица „Химел“ Лизел играеше футбол, когато дойде шумът две момчета се бореха за топката в средата на терена и сетне всички замръзнаха по местата си. Дори и Томи Мюлер го чу.

– Какво е това? – попита той от поста си на вратата.

Всички се обърнаха по посока на тътрещите се крака и военните команди, които се приближаваха все повече.

– Това стадо крави ли е? – попита Руди. – Едва ли. Кравите не звучат точно така, нали?

Първоначално бавно, улицата от деца тръгна към магнетичния шум и магазина на фрау Дилер. От време на време в някои от виковете се долавяше допълнително ожесточение.

В един висок апартамент точно зад ъгъла на улица „Мюнхен“ възрастна дама с поличбен глас разчете за всички източника на суматохата. Високо горе на прозореца лицето ѝ приличаше на бяло знаме с влажни очи и отворена уста. Гласът ѝ беше като самоубийство, което се строполи в краката на Лизел.

Тя имаше побеляла коса.

Очите ѝ бяха тъмни, тъмносини.

– _Die Juden_ – каза жената. – Евреите.

* * * РЕЧНИК НА ДУДЕН, ЗНАЧЕНИЕ №6 * * *

Elend – Мъка.

Голямо страдание, нещастие, беда.

Сродни думи:

Болка, мъчение, отчаяние,

злочестина, безутешност.

Още хора се появиха на улицата, по която вървеше процесия от евреи и други престъпници, направлявани от приклади. Лагерите на смъртта може би бяха пазени в тайна, но в някои случаи германските граждани чуваха по нещо за изключително находчивите трудови лагери от типа на Дахау.

В далечния край на улицата Лизел зърна един мъж с бояджийска количка. В този момент той тъкмо прокарваше неспокойно пръсти през косата си.

– Виж там – каза тя, сочейки фигурата на Руди. – Това е татко.

Те и двамата тръгнаха към него и в първия момент Ханс Хуберман се опита да ги отведе.

– Лизел – каза той. – Може би...

Ханс, обаче, разбра, че момичето е твърдо решено да остане и може би това

беше нещо, което трябваше да види. Във ветровития есенен ден той застана до нея, мълчалив.

Те стояха на улица „Мюнхен“ и гледаха.

Около тях се тълпяха и други.

Те гледаха как евреите се задават по пътя като каталог от пъстри цветове. Това не беше начинът, по който крадецът на книги щеше да ги опише, но аз мога да ви кажа, че те бяха точно това, защото много от тях щяха да умрат. Много от тях щяха да ме поздравят като техен последен верен приятел, с кости като дим и изостанали след тях души.

Когато пристигнаха всички, стъпките им заехтяха по паважа. Очите им бяха огромни в измършавелите черепи. И мръсотията. Мръсотията бе полепнала по тях. Тласнати от войнишките ръце, те се олюляваха неуверено, правеха няколко своеволни забързани стъпки и сетне отново затътряха крака.

Ханс ги наблюдаваше над главите на струпалата се тълпа. Сигурна съм, че очите му бяха сребърни и напрегнати. Лизел гледаше през пролуките или над раменете.

Страдащите лица на изтощените мъже и жени се устремяваха към тях, молейки не толкова за помощ – те бяха отвъд това – колкото за обяснение. Нещо, което да смекчи дълбокия им смут.

Краката им едва се вдигаха от земята.

Звездите на Давид бяха залепени за ризите им, а мъката им беше като нещо неотменимо. „Не забравяйте нещастieto си“, сякаш казваше тя и растеше от тях като лоза.

Войниците вървяха от двете им страни, подканяйки ги да бързат и да спрат да се оплакват. Някои от тях бяха едва момчета. Всички носеха фюрера в очите си.

Докато гледаше всичко това, Лизел бе убедена, че това са най-окаяните живи души. И точно това написа за тях. Изпитите им лица бяха опънати от болка. Гладът ги разяждаше, докато продължаваха напред, някои от тях забили очи в земята, за да избегнат погледите на зяпачите. Някои гледаха затрогващо към тези, които бяха дошли да видят унижението им, тази прелюдия към тяхната смърт. Други сякаш умоляваха някой, който и да е, да пристъпи напред и да ги прегърне.

Никой не го направи.

Независимо дали хората гледаха този парад с гордост, наглост или срам, никой не понечи да го прекъсне. Все още не.

От време на време мъж или жена – не, те не бяха мъже и жени, те бяха евреи – намираха лицето на Лизел сред тълпата. Те я срещаха с тяхното поражение и крадецът на книги не можеше да направи нищо друго, освен да отвърне на погледа им през един дълъг непоправим момент, преди да продължат надолу. Тя само се надяваше, че могат да прочетат дълбочината на скръбта, изписана върху лицето ѝ, и да разберат, че тя е истинска, а не мимолетна. Аз имам един от вас в нашето мазе! – искаше да им извика момичето. Ние заедно си направихме снежен човек! И аз му дадох тринайсет подаръка, когато беше болен!

Лизел, обаче, не каза нищо.

Каква полза би имало?

Тя разбираше, че е свършено безполезна за тези хора. Те не можеха да бъдат спасени и след няколко минути щеше да види какво ще се случи с онези, които биха се опитали да им помогнат.

Във върволицата от затворници имаше един самотен мъж, по-възрастен от другите.

Той имаше брада и изпокъсани дрехи.

Очите му бяха с цвета на агонията и колкото и да беше безтегловен, той бе твърде тежък, че да се държи на краката си.

На няколко пъти мъжът се строполяваше на земята, оставайки с лице върху паважа.

При всеки от тези случаи над него заставаха войник.

– _Steh' auf_ – крещеше той. – Стани.

Мъжът стана първо на колене, сетне в цял ръст и тръгна.

Всеки път, когато стигнеше края на колоната, той губеше инерция, препъваше се и падаше отново. След него идваше още цял камион хора, които имаше опасност да го настигнат и стъпчат.

Непоносимо беше да гледаш болката в треперещите му ръце, докато се мъчеше да се надигне. Те се огънаха още веднъж, преди да успее да се изправи и да направи още няколко крачки.

Той беше мъртъв.

Мъжът беше мъртъв.

Ако му бяха дали още пет минути, той със сигурност щеше да се строполи в германската канавка и да умре. Никой нямаше да му попречи и всички щяха да гледат.

И сетне едно човешко същество.

Ханс Хуберман.

* * *

Всичко се случи толкова бързо.

Ръката на татко, която държеше здраво тази на Лизел, я пусна, докато възрастният еврейин се приближаваше. Тя почувства дланта ѝ да се удрия в крака ѝ.

Татко посегна към бояджийската си количка, взе нещо от там, сетне си запробива път през хората и излезе на улицата.

Еврейинът стоеше пред него в очакване на още една порция присмех, но вместо това видя заедно с всички останали как Ханс Хуберман протяга ръка и му подава къшей хляб, като магия.

Когато хлябът премина от едни ръце в други, краката на евреина се подкосиха. Той падна на колене и се вкопчи в нозете на татко. Зарови лице между тях и му благодари.

Лизел гледаше.

Със сълзи в очите тя видя мъжът да повдига леко глава и да плаче в коленете на татко.

Другите евреи вървяха покрай тях, наблюдавайки това малко безполезно чудо. Те се движеха в непрекъснат поток като река от хора. Този ден някои от тях щяха да стигнат до океана и да видят разпенените гриви на вълните.

Скоро един войник си проби път през множеството и пристигна на местопрестъплението. Той се втренчи в коленичилият мъж и татко и сетне огледа тълпата. След кратък размисъл измъкна камшик от колана си и започна.

Еврейинът беше ударен шест пъти. По гърба, по главата и по краката. „Ах ти, животно! Свиня!“ От едното му ухо покапа кръв.

После беше ред на татко.

Една друга ръка улови тази на Лизел и когато тя, ужасена, завъртя глава, видя, че до нея стои Руди Щайнер, който преглъщаше, докато Ханс Хуберман бе бичуван на улицата. От звука ѝ прималяваше и тя очакваше по тялото на татко да се появят пукнатини. Той бе ударен четири пъти, преди също да се строполи на земята.

Когато възрастният еврейин се изправи на крака за пореден път и продължи, той погледна назад. Хвърли последен тъжен поглед към мъжа, който сега сам бе коленичил, усещайки огнени ивици върху гърба си и мъчителна болка в коленете си. Ако не друго, старият еврейин сега щеше да умре като човешко същество. Или поне с мисълта, че е бил човешко същество.

А какво мисля аз ли?

Не съм сигурна, че това е нещо толкова хубаво.

Когато Лизел и Руди минаха през тълпата и помогнаха на Ханс да стане, се чуваха толкова много гласове. Думи и слънчева светлина. Така запомни тя този епизод. Светлината блещукаше върху паважа и думите като вълни се разбиваха върху гърба ѝ. Едва когато се отдалечиха от мястото, те забелязаха хляба, който лежеше захвърлен на улицата.

Когато Руди се опита да го вземе, един минаващ еврейин го грабна от ръката му и двама други се сборичкаха с него, докато продължаваха по пътя към Дахау.

Едни сребърни очи срещнаха омраза тогава.
Една количка беше преобърната и боята потече по улицата.
Те го нарекоха защитник на евреите.
Други мълчаливо му помогнаха да се отдалечи.

Татко стоеше наведен напред, подпрял ръце върху стената на една къща.
Изведнъж, ужасен, осъзна какво се беше случило току-що.
През ума му пробяга образ, бърз и парещ.
Улица „Химел“ №33 – в мазето.
Обзе го паника, докато с мъка си поемаше дъх.
Сега те ще дойдат. Те ще дойдат.
О, боже, о мили боже!
Той погледна към момичето и затвори очи.
– Добре ли си, татко?
Тя, обаче, получи въпроси вместо отговор.
– Какво си въобразявах? – Татко стисна още по-силно очи и сетне ги отвори
отново. Целият му работен гащеризон бе изпомачкан. По ръцете му имаше боя и кръв. И
трохи от хляб. Колко различен бе той от хляба от лятото. – О, боже, Лизел, какво
направих?

Да.
Трябва да се съглася.

Какво бе направил татко?

Покой

Същата вечер малко след единайсет часа Макс Ванденбург вървеше по улица
„Химел“ с куфар, пълен с храна и топли дрехи. Германският въздух изпълваше белите
му дробове. На небето пламтяха жълти звезди. Докато се приближаваше към магазина на
фрау Дилер, той хвърли един последен поглед към №33. Не видя фигурата до кухненския
прозорец, но _тя_ го видя. Махна му с ръка и той не й отговори.

Лизел все още чувстваше устните му на челото си и бе усетила дъха на
сбогуването.
– Оставил съм нещо за теб – беше казал той, – но няма да го получиш преди да
бъдеш готова.

И сетне си тръгна.

– Макс?

Но той не се върна.

Излезе от стаята ѝ и затвори тихо вратата след себе си.

Коридорът шепнеше.

Той си беше отишъл.

Когато Лизел влезе в кухнята, мама и татко стояха прегърбени, със застинали
лица. Те бяха стояли така в продължение на трийсет секунди от вечността.

* * * РЕЧНИК НА ДУДЕН, ЗНАЧЕНИЕ №6 * * *

Schweigen – Тишина.

Отсъствие на звук или шум.

Сродни думи:

спокойствие, мир, покой.

Колко свършено.
Покой.

Някъде близо до Мюнхен един германски евреин вървеше през мрака. Той имаше уговорка да се срещне с Ханс Хуберман след четири дни (разбира се, ако не бъдеше заловен). Уреченото място беше надолу по река Ампер, където един рухнал мост се беше привел над реката и дърветата.

Той щеше да отиде там, но нямаше да остане повече от няколко минути.

Единственото нещо, което татко намери там четири дни по-късно, беше бележка, сложена под камък близо до едно дърво. Тя не беше адресирана до никого и съдържаеше само едно изречение.

* * * ПОСЛЕДНИТЕ ДУМИ НА * * *

МАКС ВАНДЕНБУРГ

Ти направи достатъчно.

Впоследствие улица „Химел“ №33 повече от всякога беше място на тишина и обстоятелството, че Речникът на Дуден грешеше в определението си на това понятие, не остана незабелязано, особено що се отнася до сродните думи.

Тишината не беше спокойствие или мир, нито пък покой.

Идиотът и мъжете в шинели

В нощта на парада идиотът седеше в кухнята, пиеше на горчиви глътки кафето на фрау Холцапфел и копнееше за цигара. Очакваше всеки момент да бъде отведен от Гестапо, войниците, полицията или който и да е, защото чувстваше, че го заслужава. Роза му нареди да си легне. Момичето се въртеше около вратата. Той ги отпрати и двете и прекара часовете до сутринта, заровил глава в ръцете си, чакайки.

Нищо не се случи.

Всяка минута носеше в себе си очакваното почукване по вратата и заплашителните думи.

Но те така и не дойдоха.

Чуваше се единствено собственото му дишане.

– Какво направих? – прошепна отново.

– Боже, какво не бих дал за една цигара – отговори той, погълнат в мислите си.

Лизел чу тези изречения, повторени няколко пъти, но остана край вратата. Много ѝ се искаше да го утеши, но никога не беше виждала толкова опустошен човек. Тази нощ не можеше да има утеха. Макс си беше отишъл и Ханс Хуберман беше виновен за това.

Кухненският шкаф беше като обвинение и той чувстваше дланите си мазни при спомена за онова, което бе направил. Сигурно са потни, помисли си Лизел, защото собствените ѝ ръце бяха влажни до китките.

В стаята си тя започна да се моли. С ръце и колене върху дюшека.

– Моля те, господи, моля те, нека Макс да оцелее. Моля те, господи, моля те.

Нейните измъчени колене.

Нейните болезнени крака.

С появата на първата светлина Лизел се събуди и тръгна към кухнята. Татко спеше, обронил глава върху масата и в крайчеца на устата му имаше малко слюнка. Във въздуха се носеше уханието на кафе и образа на глупавата доброта на Ханс Хуберман. Тя беше като номер или адрес. Повтори я достатъчно пъти и няма да я забравиш.

Първият и опит да го събуди не сполучи, но когато го бутна втори път по рамото, той, стреснат, вдигна рязко глава.

– Тука ли са?

– Не, татко, аз съм.

Татко доизпи изстиналото кафе в чашата си, при което адамовата му ябълка изпъкваше и потъваше отново.

– Трябваше вече да се дошли. Защо ги няма, Лизел?

Това беше оскърбление.

Редно беше вече да са дошли и да са претършували цялата къща, търсейки скрит еврейн или доказателства за измяна, но изглежда, че Макс си беше отишъл без никаква причина. Ако беше останал, сега можеше да си спи в мазето или да рисува в скицника си.

– Ти не можеше да знаеш, че няма да дойдат, татко.

– Но можех да _знам_, че не трябва да давам хляб на онзи човек. Аз просто не помислих.

– Татко, не си направил нищо нередно.

– Едва ли е така.

Той стана и излезе от кухнята. И за да бъде всичко още по-оскърбително, задаваше се една прекрасна утрин.

Четири дни по-късно татко потегли по дългия път към уреченото място на брега на река Ампер. Върна се с малка бележка, която сложи на кухненската маса.

Измина още една седмица, през която Ханс Хуберман продължи да очаква своето наказание. Ивиците върху гърба му се превръщаха в белези и през по-голямата част от времето си, той обикаляше из Молкинг. Фрау Дилер се изплю в краката му. Вярна на думата си, фрау Холцапфел вече не плюеше по вратата на Хуберманови, но ето че се намери неин заместник.

– Знаех си – заклейми го магазинерката. – Ти, мръсен защитник на евреи!

Ханс Хуберман продължи да се разхожда невъзмутим и Лизел често го намираше на моста над река Ампер, надвесен над водата и опрял ръце на перилата. Зад гърба му тичаха деца и минаваха колелета, чуваха се високи гласове и топуркане на крака по дървените талпи. Но той не забелязваше нищо.

* * * РЕЧНИК НА ДУДЕН, ЗНАЧЕНИЕ №8 * * *

Nachtrauern – Съжаление.

Скръб, изпълнена с копнеж,
разочарование или чувство на загуба.

Сродни думи: разкаianie, тъга,
жал, огорчение.

– Виждаш ли го? – попита я той един следобед, когато тя се облегна на перилата до него. – Ей там във водата?

Реката носеше бързо талазите си долу под тях. И наистина там сред разпенените й гребени тя съзря очертанието на лицето на Макс Ванденбург. Видя перушинестата му коса и останалото от него.

– Той се биеше с фюрера в мазето ни – промълви момичето.

– Мили боже! – каза татко и стисна още по-силно нацепеното дърво. – Аз съм пълен идиот.

Не, татко.

Ти си просто човек.

Тези думи се родиха в ума й година по-късно, когато ги записа в мазето. Искаше й се да му ги беше казала тогава.

– Аз съм глупав – обясни Ханс Хуберман на доведената си дъщеря. – И добър. Кое то ме превръща в най-големия идиот на света. Истината е, че _искам_ да дойдат и да ме приберат. Няма нищо по-лошо от това да седиш и да чакаш.

Ханс Хуберман се нуждаеше от оправдание. Трябваше да се убеди, че Макс Ванденбург не е напуснал къщата напразно.

И най-накрая, след три седмици очакване, той реши, че моментът е дошъл.

Беше късно.

Лизел тъкмо се връщаше от фрау Холцапфел, когато видя двама мъже в дълги черни шинели и побягна към вкъщи.

– Татко, татко! – Тя едва не помете кухненската маса. – Татко, те са тук!

Мама се появи първа.

– Какви са тези крясъци, „Saumensch“? Кой е тук?

– Гестапо!

– Ханси!

Той вече отиваше към вратата, за да им отвори. Лизел искаше да го придружи, но Роза я задържа и двете останаха да гледат от прозореца.

Татко се спря при портата, пристъпвайки неспокойно от крак на крак.

Мама прегърна Лизел още по-силно.

Мъжете отминаха.

* * *

Татко хвърли поглед назад към къщата, разтревожен, излезе на улицата и извика подир тях:

– Хей! Аз съм тук. Дошли сте за мен и това е моята къща. Мъжете в шинели се спряха за момент и направиха справка в тефтерите си.

– Не, не – отговори те. Гласовете им бяха дълбоки и гърлени. – За съжаление сте малко стар за нуждите ни.

Те продължиха надолу по улицата, но не отидоха много далече. Спряха се пред №35 и минаха през отворената портичка.

– Фрау Щайнер? – казаха мъжете, когато вратата се отвори.

– Да, аз съм.

– Дошли сме да разговаряме за нещо с вас.

Мъжете стояха като колони в шинели на прага на къщата на семейство Щайнер, която все така си приличаше на кутия за обувки. По някаква причина те бяха дошли за момчето.

Двамата непознати в шинели търсеха Руди.

Част осма

Игрословецът

>>

в която се разказва за:

домино и мрак – мисълта за голия Руди – наказание – едно обещание – един колекционер – онези, които ядоха хляб – една свещ сред дърветата – един скрит скицист – и колекцията от костюми на един анархист

Домино и мрак

По думите на най-малките сестри на Руди в кухнята седяха две чудовища. Те се въртяха методично край вратата, докато други три от децата на семейство Щайнер играеха на домино във всекидневната. Останалите три слушаха радио в спалнята. Руди се надяваше, че новините нямат нищо общо с онова, което се случи в училище миналата седмица. Това беше нещо, което той не пожела да разкаже на Лизел и за което не говореше у дома.

* * * ЕДИН СИВ СЛЕДОБЕД * * *

МАЛЪК УЧИЛИЩЕН КАБИНЕТ

Три момчета стоят в редица. Техните документи и тела са щателно прегледани.

След като изиграха четири игри на домино, Руди започна да подрежда елементите в колонки, които се виеха по пода на всекидневната. Както винаги, той оставяше тук-там малки пролуки, в случай че се намесеше пакостният пръст на някой негов брат или сестра, както обикновено ставаше.

– Мога ли аз да ги бутна, Руди?

– Не.

– Ами аз?

– Не. Всички ще го направим.

Той направи три отделни колони, които водеха към една и съща централна кула от елементи. Те щяха да проследят заедно внимателно планираното сгромолясване и щяха да се усмихват на красотата на разрушението.

Гласовете в кухнята сега станаха по-гърмки, като всеки се опитваше да надскочи другия. Различни изречения се бореха за внимание, докато накрая се намеси човек, който до този момент бе стоял безмълвен.

– Не – каза жената. И сетне повтори: – Не. – Дори когато другите подновиха спора си, те отново бяха накарани да замълчат от същия глас, този път с увеличена сила. – Моля ви. Не и моето момче.

Може ли да запалим свещта, Руди?

Това беше нещо, което баща им често правеше. Той гасеше лампата и домината падаха под светлината на свещта. По този начин спектакълът ставаше дори още по-внушителен и грандиозен.

Краката му така и така го боляха.

– Чакайте да намеря кибрит.

Ключът на лампата беше до вратата.

Той тръгна тихо към него с кутия кибрит в едната ръка и свещ в другата.

В това време гласовете на тримата мъже и жената се промъкваха иззад пантите на вратата.

– Най-добрите оценки в класа – каза едното от чудовищата. – Тонът му беше сух и делови. – Да не говорим за способностите му като атлет. – По дяволите, защо му трябваше да печели всички тези състезания на карнавала?

Дойчер. Да го вземат мътните този Франц Дойчер!

Но сетне той разбра.

Вината не беше на Франц Дойчер, а само негова. Просто искаше някогашният му мъчител да види на какво е способен, а и копнееше да се докаже пред всички останали. Е, резултатът сега беше в кухнята.

Руди запали свещта и изгаси осветлението.

– Готови ли сме?

– Но аз съм чувал какво се случва там. – Това несъмнено беше недодяланият глас на баща му.

– Хайде, Руди, побързай.

– Да, но разберете, хер Щайнер, че всичко това е в името на една голяма кауза. Бих казал даже, че това е привилегия.

– Руди, свещта капе.

Той им даде знак да мълчат, за да чуе отговора на Алекс Щайнер.

– Привилегия, казвате. Като например да тича бос през снега. Или да скача от десетметрова платформа в един метър вода?

Сега Руди бе залепил ухо до вратата. Восъкът се топеше върху ръката му.

– Това са само слухове – отговори сухият апатичен глас, който имаше отговор за всичко. Нашето училище е едно от най-добрите. От световна класа. Ние създаваме елитни германски граждани в името на фюрера...

Руди се отказа да слуша повече.

Той остърга восъка от ръката си и се дръпна от снопа светлина, който влизаше през откренатата врата. Когато седна, пламъкът угасна. Движението беше твърде рязко. Мракът изпълни стаята. Единствената светлина беше бялото правоъгълно очертание на вратата.

Руди драсна още една клечка и отново запали свещта. Сладкото ухание на огън и въглерод.

Руди и всяка от сестрите му бутна своето начално домино и сетне проследиха как кулата падна на колене. Момичетата запляскаха с ръце.

Курт, по-големият му брат, влезе в стаята.

– Те приличат на мъртъвци – каза той.

– Какво?

Руди се вгледа в мрачното му лице, но Курт не отговори. Той също бе дочул спора в кухнята.

– Какво става там? – попита Курт.

В този момент се обади най-малката му сестра Бетина, която беше на пет:

– Там има две чудовища – каза тя. – Дошли са за Руди.

Децата на хората несъмнено притежават прозорливост.

Когато мъжете в шинели си тръгнаха, двете момчета, едното на седемнайсет и другото на четиринайсет, намериха смелост да пристъпят към кухнята.

Те стояха на вратата. Светлината изгаряше очите им.

Първи заговори Курт:

– Ще го вземат ли?

Майка им беше отпуснала ръце на масата с дланите нагоре.

Алекс Щайнер вдигна натежалата си от мисли глава. Бръчките на лицето му сякаш току-що бяха станат още по-дълбоки.

Вдървената му ръка бръсна разпилените клечки коса върху челото му и макар да направи няколко опита, не можа да заговори.

– Татко?

Но Руди не тръгна към баща си. Той седна на масата и хвана ръката на майка си, която все още гледаше към тавана.

Алекс и Барбара Щайнер нямаше да разкрият какво беше казано в кухнята, докато домината падаха като мъртви тела във всекидневната. Само Руди да беше останал до откренатата врата още няколко минути...

През следващите седмици той си казваше – или по-скоро се оправдаваше – че ако беше чул останалата част от разговора през онази вечер, щеше да влезе в кухнята много по-рано. „Ще отида – щеше да каже той. – Моля ви, вземете ме. Готов съм да тръгна още сега.“

Ако се беше намесил, всичко можеше да е по-различно.

* * * ТРИ ВЪЗМОЖНОСТИ * * *

1. Алекс Щайнер нямаше да понесе същото наказание като Ханс Хуберман.
2. Руди щеше да отиде да учи във въпросното училище.
3. И може би... може би щеше да живее.

Жестоката съдба, обаче, не позволи на Руди Щайнер да влезе в кухнята в подходящия момент. Той се беше върнал при сестрите си и доминото.

И беше седнал.

Руди Щайнер нямаше да отиде никъде.

Мисълта за голия Руди

Там имаше една жена. Стоеше в ъгъла.

Тя имаше най-дебелата плитка, която човек можеше да си представи. Тази плитка

висеше като дебело въже на гърба ѝ и когато от време на време я прехвърлеше през рамо, тя се разполагаше върху колосалната ѝ гръд като прехранен домашен любимец. Всъщност всичко в нея беше уголемено. Устните ѝ, краката ѝ. Подобните ѝ на павета зъби. Тя имаше ситен прям глас. Нямаше време за губене.

– Komm – нареди жената. – Ела. Застани там.

За сравнение, докторът приличаше на оплешивяващ гризач. Той беше дребен и пъргав и крачеше из кабинета с маниакалните си делови движения и жестове. И беше настинал.

Трудно е да се каже кое от трите момчета най-неохотно посрещна заповедта да се съблече. Първото от тях погледна един след друг застаряващия учител, огромната сестра и мъничкия доктор. Момчето в средата гледаше само в краката си, а това в далечния край благодареше на бога, че е в училищен кабинет, а не в някоя тъмна уличка. Руди стигна до заключението, че сестрата е страховита.

– Кой ще бъде първи? – попита тя.

Отговорът дойде от присъстващия учител господин Хекенщалер. Той беше повече черен костюм, отколкото човек. Лицето му беше мустак. След като огледа момчетата, изборът беше направен бързо.

– Шварц.

Злополучният Юрген Шварц започна да разкопчава смутено униформата си. Накрая той остана по обувки и бельо. Окаяна молба беше изписана на германското му лице.

– И обувките ли? – попита хер Хекенщалер?

Обувките и чорапите също бяха събути.

– Und die Unterhosen – каза сестрата. – И бельото.

Руди и другото момче, Олаф Шпигел, също бяха започнали да се събличат, макар да бяха все още далече от опасното положение, в което се намираше Юрген Шварц. Момчето трепереше. То беше години по-малко от другите двама, но по-високо. Когато и бельото беше събуто, Юрген остана да стои унизен в малкия хладен кабинет. Чувството му за достойнство беше около глезените му.

Сестрата го наблюдаваше внимателно, скръстила ръце пред смайващите си гърди.

Хекенщалер нареди на другите две момчета да се размърдат.

Докторът се почеса по скалпа и се разкашля. Беше пипнал тежка настилка.

Трите голи момчета бяха прегледани едно след друго на студения под.

Те бяха прикрили слабините си с ръце и трепереха в очакване на онова, което ги очакваше.

Под съпровода на докторското кашляне и хриптене, те бяха подложени на щателен преглед.

– Вдишайте. – Подсмърчане.

– Издишайте. – Второ подсмърчане.

– Протегнете ръцете. – Покашляне. – Казах, протегнете ръцете. – Ужасяващ пристъп на кашлица.

Както правят обикновено хората, момчетата все се споглеждаха в търсене на някакво взаимно съчувствие. Но такова нямаше. И тримата откъснаха шепи от penisите си и протегнаха ръце. Руди не се чувстваше представител на висша раса.

– Ние сме на път да създадем едно ново бъдеще – съобщи сестрата на учителя. – Това ще бъде една нова класа от физически и умствено по-добри германци. Класа от офицери.

За лош късмет проповедта ѝ беше прекъсната от доктора, който се сгъна наполовина и се разкашля над изоставените дрехи. В очите му се появиха сълзи и Руди не можа да не се зачуди: „Ново бъдеще? Като него?“ Но беше достатъчно разумен да запази тези мисли за себе си.

Прегледът приключи и той отправи първия в живота си „гол“ поздрав към фюрера: „Хайл Хитлер!“ И трябваше да признае, че по някаква перверзна логика това изобщо не го накара да се почувства зле.

Лишени от достойнството си, момчетата получиха разрешение да се облекат отново и докато излизаха от кабинета, дочуха зад гърба си кратката дискусия, която беше проведена в тяхна чест.

– Малко са по-големи от обичайното – отбеляза докторът. – Но си мисля за двама от тях.

– Да – съгласи се сестрата. – Първият и третият.

Трите момчета стояха отвън.

Първият и третият.

– Първият беше ти, Шварц – каза Руди. И сетне се обърна към Олаф Шпигел: – А кой беше третият?

Шпигел направи няколко изчисления. Дали тя имаше предвид третия в редицата? Или третия прегледан? Нямаше значение. Предпочиташе да вярва в онова, което му се искаше.

– Мисля, че това си ти – каза той накрая.

– Глупости, Шпигел. Ти си третият.

* * * ЕДНА МАЛКА ГАРАНЦИЯ * * *

Мъжете в шинели знаеха кой е третият.

В деня след посещението им на улица „Химел“ Руди седна на стъпалото пред къщата с Лизел и ѝ разказа цялата история, от игла до конец. Призна си също какво се беше случило в онзи ден, когато беше изваден от час. Чу се дори и смях по адрес на огромната сестра и изрази върху лицето на Юрген Шварц. Но в по-голямата си част това беше тревожна история, особено що се отнася до гласовете в кухнята и падащите като трупове домина.

В продължение на дни Лизел не можа да пропъди една мисъл от главата си.

Това беше прегледът на трите момчета и ако трябваше да бъде честна, ставаше дума по-скоро за Руди.

Тя лежеше в леглото си, тъгуваше по Макс, питаше се къде ли е и се молеше да е жив, но някак си наред всичко това беше и Руди.

Той грееше в мрака, свършено гол.

Видението беше страховито, особено моментът, когато той махаше ръцете си. Или най-малкото беше смущаващо, но по някаква причина тя не можа да спре да мисли за това.

Наказание

В продоволствените карти на нацистка Германия не се споменаваха нищо за наказание, но всеки трябваше да поеме своя дял от него. За някои това бе смърт в чужда страна по време на война. За други – бедност и вина, когато войната свърши и в Европа бяха направени шест милиона открития*. Мнозина вероятно бяха видели наказанието им да се задава, но малцина го приветстваха. Един от тях беше Ханс Хуберман.

[* Става дума за шестте милиона избити евреи по време на Втората световна война. – Б.пр.]

Не е редно да помагаш на евреи на улицата.

Нито да държиш такъв в мазето си.

В началото неговото наказание беше собствената му съвест, която непрестанно му нашепваше, че сам бе прогонил Макс Ванденбург от скривалището му. Лизел често я виждаше да седи до недокоснатата чиния с обяда му или да стои до него на моста над река Ампер. Ханс Хуберман вече не свиреше на акордеона си. Отишъл си беше и среброокият му оптимизъм. Всичко това беше лошо, но нещата нямаше да спрат дотук.

Истинското наказание пристигна една сряда в началото на ноември в пощенската му кутия. На пръв поглед новината беше добра.

* * * ЛИСТ ХАРТИЯ В КУХНЯТА * * *

Приятно ни е да ви съобщим, че молбата ви да бъдете приет в НСГРП беше одобрена...

– Нацистката партия? – попита Роза. – Мислех си, че не те искат.

– И така си беше.

Татко седна и зачете отново писмото.

Те нямаше да го съдят за държавна измяна заради това, че е помагал на евреи или нещо от сорта. Вместо това някои хора се бяха заели да възнаградят Ханс Хуберман. Как беше възможно това?

– Тук трябва да има и нещо друго.

И наистина имаше.

В петък пристигна известие, което съобщаваше, че Ханс Хуберман ще бъде зачислен в немската армия. Като член на партията от него се очакваше да е щастлив да се включи в общите усилия за спечелване на войната, заключаваше писмото. А ако откажеше, това при всяко положение щеше да има последствия. Лизел току-що се беше върнала от четенето при фрау Холцапфел. Кухнята беше натежала от парите на супата и блуждаещите лица на Ханс и Роза Хуберман. Татко седеше, а мама стоеше права над него, докато супата започна да загаря.

– Боже, не ме изпращай в Русия – каза татко.

– Мамо, супата загаря.

– Какво?

Лизел се завтече и махна тенджерата от котлона.

– Супата – каза тя и след като успя да спаси обяда, се обърна и погледна вторите си родители. Лицата им бяха като призрачни градове. – Татко, какво има?

Той ѝ подаде писмото и ръцете ѝ започнаха да треперят, докато четеше. Думите бяха набити със сила в хартията.

* * * СЪДЪРЖАНИЕТО НА * * *

ВЪОБРАЖЕНИЕТО НА ЛИЗЕЛ МЕМИНГЕР

В очуканата от бомбардировките кухня, някъде близо до печката, се мерзелее самотна уморена пишеща машина. Тя стои в далечна почти празна стая. Знаците върху клавишите ѝ са избледнели и един празен лист хартия стои търпеливо на мястото си. Той потрепва леко от вентреца, влизащ през прозореца. Кратката почивка за кафе е почти към края си. Камера папки с височината на човешки бой стои нехайно до вратата. От нея би могло да се издига и пушек.

Всъщност Лизел видя тази сцена по-късно, докато пишеше. Тя се замисли колко ли такива писма са разпратени из Германия като наказание за Ханс Хубермановци и Алекс Щайнеровци – за онези, които бяха помагали на безпомощните и бяха отказали да пуснат децата си.

Това беше знак, че германската армия става все по-отчаяна.

Те губеха в Русия.

Градовете им бяха бомбардирани.

Бяха нужни още хора и още начини за набирането им, и в повечето случаи най-неподходящата работа щеше да бъде поверена на възможно най-неподходящите хора.

Докато очите ѝ обхождаха листа, Лизел видя дървената маса през дупките, които буквите бяха пробили в хартията. Думи като задължително и дълг бяха буквално врязани в страницата. Почувства, че ѝ се повдига.

– Какво е това? – попита тя.

– Мислех, че съм те научил да четеш, момичето ми – каза татко тихо. В гласа му нямаше нито гняв, нито сарказъм, а просто прозвуча апатично в унисон с израза на лицето му.

Лизел погледна към мама.

Роза имаше малка цепка под дясното око и около минута по-късно картоненото ѝ лице се разкъса. Не чак цялото до центъра, а от дясната страна. Раздраната ивица се спускаше дъговидно по бузата ѝ и свършваше при брадичката.

* * * ДВАЙСЕТ МИНУТИ ПО-КЪСНО * * *

ЕДНО МОМИЧЕ НА УЛИЦА „ХИМЕЛ“

Тя поглежда нагоре. Говори шепнешком.

„Небето е меко днес, Макс. Облаците са меки и тъжни и...“

Момичето свежда поглед и скръства ръце.

Мисли си за татко, който ще ходи на война,

и сграбчва jaketa си от двете страни на тялото.

„И е студено Макс. Толкова е студено...“

Пет дни по-късно, когато отново изучаваше времето, Лизел не получи шанса да види небето.

Барбара Щайнер седеше на стъпалото пред къщата със свършено вчесана коса. Тя пушеше цигара и трепереше. Погледът на Лизел беше привлечен от Курт, който се появи на вратата и седна до майка си. Когато видя момичето да се спира, той извика:

– Ела, Лизел. Руди всеки момент ще излезе.

След кратка пауза тя продължи да върви към вратата.

Барбара пушеше. Малко късче пепел се поклащаше на края на цигарата ѝ. Курт я взе от ръката ѝ, тръсна я, дръпна си от нея и ѝ я върна.

Когато цигарата изгоря, майката на Руди прокара пръсти през добре вчесаните си коси.

– Нашият татко също заминава – рече Курт.

Отново мълчание.

Група деца риташа топка близо до магазина на фрау Дилер.

– Когато дойдат и поискат едно от децата ти – обясни Барбара Щайнер, без да се обръща към някого конкретно, – от теб се очаква да кажеш да.

Едно обещание

* * * МАЗЕТО, 9 ЧАСА, СУТРИНТА * * *

Шест часа до сбогуването:

– Аз свирех на акордеона, Лизел. Той беше на друг човек. –

Ханс затвори очи. – Но този акордеон спечели много

аплодисменти.

Като не броим чашата шампанско от миналото лято, Ханс Хуберман не бе близвал алкохол от цяло десетилетие. Сетне дойде нощта преди да отпътува за обучението си.

Той отиде в „Кнолер“ с Алекс Щайнер следобеда и прекара там цялата вечер.

Пренебрегвайки предупрежденията на съпругите си, двамата мъже се напиха до забрава. Собственикът на „Кнолер“, Дитер Вестхаймер, даже ги почерпи с безплатни напитки.

Докато беше все още трезвен, Ханс беше поканен на сцената да посвири на акордеона. Съвсем подobaващо той поде скандалния унгарски химн на самоубийците „Мрачна неделя“ и макар да изтръгна цялата тъга, която се съдържаше в песента, след края ѝ в кръчмата гръмнаха аплодисменти. Лизел си представи сцената и звуците. Пълните усти. Празните бирени чаши с полепнала по тях пяна. Последното издихание на акордеона, ръкоплясканията и виковете, приканващи татко да се върне на бара.

Когато накрая успя да открие къщата си, Ханс не можа да намери ключа си и почука на вратата. Няколко пъти.

– Роза!

Това не беше правилната врата.

Фрау Холцапфел не беше във възторг.

– _Schwein!_ Сбъркал си къщата. – Тя изстреля думите през ключалката. – Една врата по-надолу, глупав _Saukerl_!

– Благодаря ви, фрау Холцапфел.

- Нали знаеш какво можеш да направиш с благодарностите си, глупако.
- Моля?
- Върви си вкъщи.
- Благодаря, фрау Холцапфел.
- Не ти ли казах току-що какво да направиш с благодарностите си?
- Така ли?

(Изненадващо е на какво е способна една злонравна стара жена с вкус към криминалната литература.)

- Просто се разкарай.

Когато най-накрая се прибра у дома, Ханс не отиде да си легне, а тръгна към стаята на Лизел. Стоеше, олюлявайки се на вратата и я гледаше как спи. Тя се събуди и веднага си помисли, че е дошъл Макс.

- Ти ли си? – попита момичето.

- Не – отвърна той, досещайки се заблудата й. – Татко е.

Ханс излезе заднешком от стаята и тя чу стъпките му да се отдалечават по посока на мазето.

Междувременно Роза хъркаше въодушевено във всекидневната.

Малко преди девет часа сутринта, в кухнята, Лизел получи заповед от Роза:

- Подай ми онази кофа там.

Тя я напълни със студена вода и тръгна към мазето. Лизел я последва в напразен опит да я спре:

- Мамо, не можеш да направиш това!

– Не мога ли? – Майка й се спря за миг на стълбите и я погледна. – Да не би да пропускам нещо, „Saumensch“? Заповеди ли се опитваш да ми даваш?

И двете бяха замръзнали на място.

Момичето не отговори.

- Надявам се, че не.

Те продължиха надолу и го намериха, легнал по гръб сред бояджийските платна. Ханс бе решил, че не заслужава дюшека на Макс.

- А сега да видим – каза Роза, вдигайки кофата, – дали е жив.

- Мили боже!

Водният знак беше с овална форма, започваше от гърдите му и стигаше до главата му. Косата му беше сплътсена на една страна и дори и миглите му бяха прогизнали.

- За какво беше това?

- Ти, стар пияница!

- Боже...

От дрехите му се издигаше странна пара. Махмурлукът му беше очевиден. Той се надигна и се разположи върху раменете му като торба с мокър цимент.

Роза прехвърли кофата от лявата в дясната си ръка.

– Имаш късмет, че отиваш на война – рече тя, размахвайки пръст. – Защото иначе аз щях да те убия.

Татко избърса водата от гърлото си.

- Трябваше ли да правиш това? – попита той.

– Да, трябваше. – Тя тръгна по стълбите. – Ако не те видях горе до пет минути, ще получиш още една кофа вода.

Лизел остана при татко в мазето и се зае да попива водата с наличните парцали.

Татко я спря, хвана я над лакътя и заговори:

- Лизел? – Лицето му беше съвсем близо до нейното. – Мислиш ли, че е жив.

Лизел седна по турски. Мокрият парцал капеше върху коляното й.

- Надявам се, татко.

Помисли си, че отговорът й е глупав и повече от очевиден, но като че ли не

можа да измисли нищо друго.

И за да каже нещо по-смислено и да отвлече мислите им от Макс, тя се наведе напред и потопи пръста си в една локва вода на пода.

– _Guten Morgen_, татко.

В отговор Ханс ѝ намигна.

Но това не беше обичайното му намигане. Сега то беше по-тежко, по-тромаво. Това беше намигането на Ханс Хуберман, измъчван от махмурлук и гузна съвест заради Макс. Той се надигна и ѝ разказа за представлението си в „Кнолер“ миналата нощ и за фрау Холцапфел.

* * * КУХНЯТА. 1 ЧАСА СЛЕДОБЕД * * *

Два часа до сбогуването.

– Не отивай, татко, моля те. – Ръката ѝ трепери. – Първо изгубихме Макс. Сега не мога да изгубя и теб.

В отговор мъжът с махмурлук забива лакът в масата и закрива дясното си око.

– Ти вече си наполовина жена, Лизел. – Той иска да излее мъката си, но се овладява. – Нали ще се грижиш за мама?

Момичето кимва едва-едва с глава.

– Да, татко.

Той се отдалечи по улица „Химел“, носейки махмурлука си и един костюм.

Алекс Щайнер имаше още четири дни до заминаването си. Той се отби час преди да тръгнат за гарата и пожела на Ханс всичко най-добро. Цялото семейство Щайнер беше дошло. Всички му стиснаха ръката. Барбара го прегърна и го целуна по двете бузи.

– Върни се жив.

– Да, Барбара – отвърна Ханс с пълна увереност. – Разбира се, че ще се върна.

– Той дори успя да се засмее. – Това е просто война. А аз вече съм преживял една.

Докато вървяха по улица „Химел“, жената с телената конструкция излезе от съседната къща и застана на тротоара.

– Довиждане фрау Холцапфел. И прощавайте за миналата нощ.

– Довиждане, Ханс, ти пиан _Saukerl_ – отвърна тя, но сетне добави: – И да се върнеш скоро.

– Да, фрау Холцапфел. Благодаря ви.

– Знаеш какво да правиш с благодарностите си – дори се пошегува тя.

От ъгъла фрау Дилер гледаше критично през прозореца на магазина си и Лизел хвана ръката на татко. Тя я държи през цялото време, докато вървяха по улица „Мюнхен“, чак до гара „Банхоф“. Влакът беше вече там.

Те стояха на перона.

Роза го прегърна първа.

Никакви думи.

Главата ѝ беше заровена в гърдите му и после се отдръпна.

Сетне момичето.

– Татко?

Никакъв отговор.

Не отивай, татко. Просто не отивай. Нека да дойдат да те приберат, но не отивай. Моля те, не отивай.

– Татко?

* * * КУХНЯТА. 3 ЧАСА СЛЕДОБЕД * * *

Никакви часове и минути до сбогуването:

Ханс Хуберман я държи в прегръдките си.

Чуди се какво да каже, трябва да измисли нещо.

Накрая заговаря над рамото ѝ.

– Ще пазиш ли акордеона ми, Лизел.
Реших да не го взимам. – И после се сеща
за нещо, което наистина е важно. –
И ако има още бомбардировки, продължавай
да четеш в скривалището.
Момичето чувства трайния знак
на леко изпъкналите си гърди.
Досегът с долната част на ребрата му е болезнен.
– Да, татко. – Тя се взира в тъканта на костюма му,
който е на милиметър от очите ѝ и заговаря: – Ще ни
изсвириш ли нещо, когато се върнеш у дома?

Ханс Хуберман се усмихна на дъщеря си и влакът беше готов да отпътува. Той
протегна ръка и нежно задържа лицето ѝ в дланта си.

– Обещавам – каза татко и тръгна към вагона.
Те се взираха един в друг, когато влакът потегли.
Лизел и Роза му помахаха.

Ханс Хуберман ставаше все по-малък и по-малък и ръката му не държеше нищо
друго освен празния въздух.

Хората започнаха да се разотиват от перона, докато накрая не остана никой
друг освен тях. Само една жена с осанката на гардероб и едно тринайсетгодишно
момиче.

През следващите няколко седмици, докато Ханс Хуберман и Алекс Щайнер бяха на
ускорените си тренировъчни лагери, улица „Химел“ беше вече друга. Руди не беше
същият – той не говореше. Мама не беше същата – тя вече не ругаеше. Лизел също
изживяваше нещата посвоему. Тя вече нямаше желание да краде книги, колкото и да се
опитваше да се убеди, че това ще я ободри.

Дванайсет дни след заминаването на Алекс Щайнер Руди реши, че не може да
продължава повече така. Той изтича през портата и почука на вратата на Лизел.

– _Kommst?_
– _Ja._

Не я беше грижа къде отива или какво е намислил, но нямаше да тръгне без нея.
Закрачиха по улица „Химел“, после по „Мюнхен“ и скоро Молкинг остана зад гърба им.
Горе-долу след около час Лизел зададе логичния въпрос. До този момент тя само беше
наблюдавала решителното лице на Руди, скованите му ръце и стиснатите му юмруци в
джобовете.

– Къде отиваме?
– Не е ли очевидно?
Момичето сви рамене.
– Е, да си кажа право, не съвсем.
– Отивам да го намеря.
– Баща си ли?
– Да. – След кратък размисъл Руди промени намерението си. – Всъщност, не.

Мисля вместо това да намеря _фюрера_.

Ускорени крачки.

– Защо?

Руди изведнъж спря.

– Защото искам да го убия. – Той дори се завъртя на място, обръщайки се към
останалата част от света. – Чухте ли това, негодници? – изкрещя момчето. – Аз искам
да убия _фюрера_!

Продължиха да вървят и изминаха още няколко километра. Тогава Лизел си
помисли, че е време да се връщат.

– Скоро ще се стъмни, Руди – каза тя.
– И какво от това – отвърна той, без да спира.
– Аз се връщам.

Руди се закова на място и я погледна така, сякаш го предаваше.

– Добре, крадецо на книги. Върви си. Но съм сигурен, че ако в края на този път имаше някоя проклета книга, ти щеше да продължиш. Нали?

Известно време нито един от двамата не заговори, но скоро Лизел се окопоти:

– Ти си мислиш, че си единственият, нали „Saukerl“? – Тя се извърна настрана.

– И само ти си изгубил баща си...

– Какво значи пък това?

Лизел беше заета с броене.

Майка ѝ. Брат ѝ. Макс Ванденбург. Ханс Хуберман. Всички си отидоха. И тя никога не бе имала истински баща.

– Това значи, че се прибирам вкъщи – отговори момичето.

Петнайсет минути тя вървя сама и дори когато Руди я настигна, задъхан и потен, и тръгна редом с нея, мина още час, без никой да каже дума. Те вървяха заедно към къщи с набити крака и уморени сърца.

В „Песен в мрака“ имаше една глава, която се казваше „Уморени сърца“. Романтична девойка се беше вrekла на млад мъж, но той като че ли беше избягал с най-добрата ѝ приятелка. Лизел бе сигурна, че това беше тринайсета глава. „Сърцето ми е толкова уморено“, беше казало момичето. То седеше в един параклис, пишейки в дневника си.

„Не – мислеше си Лизел, докато вървеше. – Не краката, а сърцето ми е уморено. Едно тринайсетгодишно сърце не трябва да се чувства по този начин.“

Когато наближиха Молкинг и видяха недалеч спортния комплекс „Хуберт“. Лизел най-накрая заговори:

– Помниш ли, когато се състезавахме там, Руди?

– Разбира се. И аз точно за това си мислех – как и двамата паднахме.

– Ти каза, че целият си бил станал в лайна.

– Не, това беше само кал. – Той не можа да сдържи усмивката си. – А целият станах в лайна, когато се обучавах в Хитлеровата младеж. Бъркаш нещата, „Saumensch“.

– Нищо не бъркам. Само повтарям онова, което ти каза. Онова, което някой казва, и което действително се е случило, обикновено са две различни неща, Руди, особено що се отнася до теб.

Така беше по-добре.

Когато отново вървяха по улица „Мюнхен“, Руди се спря и надникна през прозореца на ателието на баща си. Преди Алекс да замине, двамата с Барбара обсъдиха дали да го затворят в отсъствието му. Решиха, че така ще бъде по-добре, имайки предвид, че работата и без това беше малко, и освен това имаше частична заплаха местните нацисти да посегнат на него. Бизнесът не беше нещо хубаво в очите на партийните агитатори. Заплатата от армията трябваше да стигне.

По закачалките висяха костюми, а манекените бяха застинали и нелепите си пози.

– Мисля, че този те харесва – рече Лизел. Това беше нейният начин да му каже, че е време да продължат.

На улица „Химел“ Роза Хуберман и Барбара Щайнер стояха заедно на тротоара.

– О, боже – рече Лизел. – Изглеждат ли ти разтревожени?

– Изглеждат ми направо бесни.

Когато пристигнаха, имаше много въпроси най-вече от типа „Къде, по дяволите, бяхте вие двамата?“, но гневът бързо отстъпи място на облекчението.

По-настоятелната от двете жени беше Барбара:

– Е, Руди, чакам да ми кажеш къде бяхте?

Лизел отговори вместо него:

– Той беше тръгнал да убива фюрера – обясни момичето и в този момент Руди изглеждаше искрено щастлив.

– Довиждане, Лизел – каза момчето.

Няколко часа по-късно от всекидневната се чу шум, който се опъна като ластик и стигна чак до леглото на Лизел. Тя се събуди и остана неподвижна, мислейки си за духове, татко, нощни крадци и Макс. Чу се звук от отваряне и влачене, последван от неопределена тишина. Тишината винаги беше най-голямото изкушение.

Не мърдай.

Тя си повтори тази мисъл много пъти, но не и достатъчно много.

Краката ѝ смърчиха пода. Усещаше полъх през ръкавите на пижамата си.

Лизел тръгна през тъмния коридор по посока на тишината, която бе заменила шума, към ивицата лунна светлина във всекидневната. Спря се, чувствайки голите си глезени и пръстите на краката си. Огледа се.

Отне ѝ повече време, отколкото очакваше, очите ѝ да свикнат с мрака и когато това стана, нямаше никакво съмнение, че Роза Хуберман седеше на края на леглото с акордеона на съпруга си, привързан към гърдите ѝ. Пръстите ѝ кръжаха над клавишите. Тя не помръдваше. И като че ли даже не дишаше.

* * * НАРИСУВАН ОБРАЗ * * *

Роза с акордеон.

Лунна светлина и мрак.

Инструмент и тишина.

Лизел стоеше и гледаше.

Изнизаха се много минути. Желанието на крадеца на книги да чуе поне един тон, беше угнетително, но въпреки това той така и не дойде. Мехът не дишаше. Имаше само лунна светлина като дълъг кичур коса в пердето. И Роза.

Акордеонът оставаше привързан към гърдите ѝ. Когато наведе глава, той потъна в скута ѝ. Лизел гледаше. Тя знаеше, че през следващите няколко дни мама щеше да ходи с отпечатък от акордеона върху тялото си. Момичето също съзнаваше, че сцената, която се бе открила пред нея, съдържаше особена красота, и реши да не хвърля и най-малка сянка върху нея.

Лизел се върна в леглото си и заспа с образа на мама и нямата музика. По-късно, когато се събуди от обичайния си сън и се затътри към коридора, Роза беше все още там, както и акордеонът.

Той я теглеше напред като котва. Тялото ѝ потъваше. Тя изглеждаше като мъртва.

Не е възможно да диша в това положение, мислеше си Лизел, но когато се приближи малко, тя чу познатия звук.

Мама отново хъркаше.

На кого му трябваха мехове, при положение, че има такива бели дробове?

Когато най-накрая Лизел си легна, образът на Роза Хуберман и акордеона отказа да напусне ума ѝ. Очите на крадеца на книги останаха отворени в очакване на задушавашата прегръдка на съня.

Колекционерът

Нито Ханс Хуберман, нито Алекс Щайнер бяха изпратени да се бият. Алекс бе разпределен в една военна болница в покрайнините на Виена. Взимайки предвид шивашкия му опит, той получи работа, която отговаряше на професията му. Всяка седмица пристигаха камари с униформи, чорапи и ризи и Алекс къпеше, каквото имаше да се изкъпи. Тези дрехи бяха предназначени за страдащите войници в Русия.

Ханс най-напред беше изпратен в Щутгарт и след това в Есен. По ирония на съдбата той бе разпределен в една от най-нежеланите части на родния фронт – LSE.

* * * НЕОБХОДИМО ОБЯСНЕНИЕ * * *

LSE
Luftwaffen Sondereinheit
Специален противовъздушен отряд

Задачата на LSE беше да остане над земята по време на въздушните нападения, да гаси пожари, да укрепва стени на сгради и да спасява всеки, който е бил затрупан по време на бомбардировка. Ханс скоро откри, че акронимът има и алтернативна дефиниция. Още на първия му ден мъжете в отряда му обясниха, че съкращението всъщност означава „Leichen Sammlereinheit“ – „събирачи на трупове“.

Когато пристигна, Ханс можеше само да гадае какво бяха сторили тези мъже, че да заслужат такава работа и те на свой ред се чудеха за него. Командирът им, Борис Шипер, го попита направо. Когато Ханс разказа за случая с евреите, къшея хляб и бичуването, кръглоликият сержант се засмя за кратко.

– Имаш късмет, че изобщо си жив – рече той. Очите му бяха също кръгли и той постоянно ги бършеше. Те бяха или уморени, или го смъдяха, или бяха пълни с пушек и прах. – Просто помни, че врагът тук не е пред теб.

Ханс се канеше да зададе очевидния въпрос, когато зад него се чу глас. Негов собственик беше млад мъж със слабо лице и подигравателна усмивка. Райнхолд Зукер.

– В нашия случай – обясни той – врагът не е оттатък хълма или в някаква конкретна посока, а навсякъде. – Сетне младият мъж продължи да пише писмото си. – Ще видиш.

След няколко хаотични месеца Райнхолд Зукер щеше да бъде мъртъв. Той умря на мястото на Ханс Хуберман.

Войната връхлетя Германия с още по-голяма сила и Ханс скоро научи, че всяка негова смяна започва по един и същи начин. Мъжете се събираха при камиона, за да им бъде казано какво е било ударено през почивката им, какво се очаква да бъде ударено и кой с кого ще работи.

Дори когато нямаше въздушни нападения, имаше предостатъчно работа за вършене. Те влизаха в полуразрушените градове и разчистваха. В камиона пътуваха дванайсет прегърбени мъже, които едновременно се издигаха и пропадаха, следвайки неравностите на пътя.

От самото начало беше ясно, че всеки си има определено място.

Райнхолд Зукер седеше по средата в лявата редица.

Ханс Хуберман беше до самия капак, където винаги беше много по-светло. Той бързо се научи да бъде нащрек за боклуците, които можеха да бъдат изхвърлени от вътрешността на камиона и обръщаше специално внимание на горящите цигарени фасове, които профучаваха покрай него.

* * * ПИСМО ДО ВКЪЩИ, БЕЗ СЪКРАЩЕНИЯ * * *

До моите скъпи Роза и Лизел.

Всичко тук е наред.

Надявам се и двете да сте добре.

С обич, татко.

В края на ноември той опита първата порция дим на истинско въздушно нападение. По камиона се сипеха отломки, навсякъде тичаха хора и се чуваха виковете. Горяха пожари, поразените сгради бяха превърнати в купчини от бетон и тухли. Полегнали конструкции. Димящите бомби стояха като кибритени клечки в земята, изпълвайки белите дробове на града.

Ханс Хуберман беше в група от четирима души, наредени в колона. Сержант Борис Шипер беше най-отпред и ръцете му се губеха в дима. Зад него бяха Кеслер, след това Бруненвег и после Хуберман. Сержантът гасеше огъня, подсигуряван от двамата мъже зад него, които придържаха маркуча, и най-накрая беше Хуберман, който подсигуряваше и тримата.

Една сграда изстена зад него и се наклони.

Падна с лицето напред само на няколко метра от петите му. Усети се миризмата на скорошно излят бетон и сетне ги връхлетя стена от прах.

– „Gottverdammte“, Хуберман! – Гласът си проби път през пламъците и веднага след това беше последван от трима мъже. Гърлата им бяха пълни с частици пепел. Дори

когато заобиколиха зад ъгъла, облакът от рухналата сграда все още ги гонеше. Той беше бял и топъл и пълзеше след тях.

Временно в безопасност, мъжете кашляха и ругаеха. Сержантът отново даде израз на предишните си чувства:

– По дяволите, Хуберман. – Той избърса праха, полепнал по устните му. – Какво за бога беше това?

– Тя просто рухна зад нас.

– Това го видях и сам. Въпросът е колко голяма беше? Трябва да е била поне десет етажа.

– Не, господин сержант, мисля, че беше само два.

– Боже. – Пристъп на кашлица. – Света богородице! – Той остърга сплъстената маса от пот и прах от очите си.

Един от другите мъже избърса лицето си и каза:

– Ще ми се поне веднъж да бъда наблизко, когато ударят някоя кръчма, за бога! Умирам за една бира.

Мъжете облегнаха гърбове на стената и се замислиха.

Те всички усетиха вкуса ѝ и си представиха как гаси огъня в гърлата им и прогонва дима. Това беше хубава мечта, и невъзможна. Всеки от тях знаеше, че ако имаше някаква бира по тези улици, тя най-вероятно щеше да прилича на млечен шейк или овесена каша.

И четиримата мъже бяха покрити със сивкавобяла сплав от прах и мръсотия. Когато се изправиха, за да подновят работата си, от униформите им се виждаха само малки ивици плат.

Сержантът тръгна към Бруненвег и бръсна няколко пъти гърлите му.

– Така е по-добре – рече той. – Беше се понапрашил малко, приятелю. – Когато Бруненвег се засмя, сержантът се обърна към най-новото си попълнение. – Хуберман, този път ти ще бъдеш отпред.

Те гасиха пожарите няколко часа и използваха всякакви аргументи, за да накарат една сграда да стои права. В някои случаи, когато стените бяха повредени, от тях стърчаха парчета като лакти. И тук беше силата на Ханс Хуберман. Беше му почти забавно да намери някоя тлееща греда или разнебитена бетонна плоча, с която да подпре тези лакти, за да им даде на какво да стъпят.

Ръцете му бяха набити с трески, а зъбите му бяха плътно покрити с утайка от прах. По устните му беше полепнала влажна каша, която постепенно се втвърдяваше и нямаше нито джоб, нито конец, нито скрита гънка от униформата, която да не е набита със слой мръсотия от заредения въздух при падането на сградите. Най-лошата част от работата им бяха хората.

От време на време виждаха по улиците да броди някой човек, крещейки настойчиво нечие име.

Понякога то беше Волфганг.

– Виждали ли сте моя Волфганг?

Отпечатъците от ръцете им оставаха по куртката му.

– Стефани!

– Ханси!

– Густел! Густел Щобой!

Когато прахът се разсееше, призивните викове тръгваха по разнебитените улици и понякога завършваха с прашна прегръдка или с печален вой на колене. Те се трупаха час по час, подобни на сладко-горчиви мечти, които чакаха да се сбъднат.

Опасностите се сливаха в едно. Прах, дим и поривисти пламъци. Ранени хора. Също като другите в отряда, Ханс трябваше да усъвършенства изкуството да забравя.

– Как си, Хуберман? – попита го веднъж сержантът. На рамото му играеше пламък.

Ханс кимна смутено и на двамата.

По средата на една от смените им възрастен мъж вървеше безпомощно, залитайки, по улиците. Когато приключи с укрепването на една сграда, Ханс се обърна и го видя зад гърба си, очаквайки спокойно реда си. През лицето му минаваше кървава диря, която се спускаше надолу към гърлото и шията му. Той носеше бяла риза с

тъмночервена яка и държеше крака си, сякаш не беше негов.

– Можеш ли да ме подпреш и мен сега, млади човече? – каза старецът.
Ханс го взе на ръце и го отдалечи от облака прах.

* * * ЕДНА МАЛКА ТЪЖНА БЕЛЕЖКА * * *

Аз посетих улицата на този малък град,
докато мъжът все още беше в ръцете на Ханс Хуберман.
Небето бе сиво като гривата на бял кон.

Ханс забеляза какво се е случило, едва когато го остави върху ивица трева, покрита с бетонен прах.

– Какво има? – попита един от другите мъже.

Ханс можа само да посочи.

– О! – Една ръка го дръпна, подканяйки го да продължи. – Свиквай с това, Хуберман.

До края на смяната той се отдаде изцяло на задълженията си, опитвайки се да не обръща внимание на далечните отекващи гласове, които зовяха близките си.

Два часа по-късно Ханс излезе на бегот от една сграда заедно със сержанта и другите двама мъже. Не гледаше в земята и се спъна в нещо. Разбра какво е, едва когато се изправи и видя разтревожените погледи на другарите си.

Трупът беше паднал по очи.

Лежеше в дебел слой от пепел и прах и притискаше ушите си.

Това беше момче.

Може би на единайсет или дванайсет години.

Малко по-нататък по улицата срещнаха жена, която викаше името Рудолф. Когато зърна четиримата мъже, тя тръгна към тях през мъглата. Тялото ѝ беше крехко и прегърбено от тревога.

– Виждали ли сте моето момче?

– На колко години е? – попита сержантът.

– На дванайсет.

О, боже! О, господи боже!

Те всички си го мислеха, но сержантът не намери сърце да я упъти към мястото.

Когато майката понечи да мине покрай тях, Борис Шипер я задържа.

– Ние тъкмо идваме от тази улица – увери я той. – Няма да го намерите там.

Прегърбената жена се вкопчи в надеждата и продължи да подтичва, викайки името на сина си през рамо:

– Руди!

Ханс Хуберман се замисли тогава за един друг Руди. Онзи от улица „Химел“. Моля те, каза си той, поглеждайки към небето, което не можеше да види, спаси Руди! И разбира се, мислите му след това полетяха към Лизел, Роза, семейство Щайнер и Макс.

Когато отстъпиха смяната на другата група. Ханс Хуберман се отпусна на земята и легна по гръб.

– Как е там долу? – попита някой.

Белите дробове на татко бяха пълни с небе.

Няколко часа по-късно, след като се беше измил, ял и повръщал, той се опита да напише подробно писмо до вкъщи. Чувстваше, обаче, ръцете си като чужди и това го принуди да бъде кратък. Ако намереше сили, когато се върнеше, и ако изобщо се върнеше, щеше да им разкаже останалото с думи.

„На моите скъпи Роза и Лизел“, започна той.

Минаха много минути, докато напише тези шест думи.

Онези, които ядоха хляб

Молкинг преживя една дълга и паметна година и тя най-накрая вървеше към края си.

Лизел прекара последните няколко месеца на 1942 г., погълната от мисли над онова, което тя наричаше „тримата безнадеждни мъже“. Тя се питаше къде ли са те и какво ли правят.

Един следобед Лизел извади акордеона от калъфа му и го лъсна с парцал. И точно преди да го прибере, тя направи онова, за което мама не намери смелост. Момичето сложи пръст върху един от клавишите и леко опъна мяха. Роза се оказа права. Произведеният звук само накара стаята да изглежда още по-празна.

Когато се видя с Руди, тя го попита дали има някакви новини от баща му. Понякога той ѝ разказваше с подробности за някое от писмата на Алекс Щайнер. За сравнение единственото писмо, което нейният баща им беше изпратил, беше донякъде разочаровашо.

Онова, което се случваше с Макс, беше изцяло продукт на въображението ѝ.

Тя мислеше за него с оптимизъм и си го представяше как върви по някой пуст път. Понякога го виждаше да се спотаява в нишата на някоя врата или да се измъква при проверка с помощта на документите си за самоличност.

Тримата мъже се появяваха навсякъде.

Виждаше татко на прозореца на училището. Макс често седеше с нея край огнището. Алекс Щайнер се появяваше, когато тя беше с Руди и ги гледаше втренчено, щом захвърлеха колелетата си на улица „Мюнхен“ и надничаха в ателието му.

– Виж тези костюми – казваше ѝ Руди, залепил лице о стъклото. – Всичко това отива на вятъра.

Колкото и да беше странно, едно от любимите развлечения на Лизел бяха посещенията при фрау Холцапфел. Сега тя и четеше и в сряда. Бяха свършили вече съкратената версия на „Свирачът“, за да продължат с „Приносителят на сънища“. Старата жена понякога ѝ правеше чай или я гощаваше със супа, която беше несравнимо по-добра от тази на мама. Не беше толкова водниста.

Между октомври и декември имаше още един парад на евреи, а след това и още един. Както и миналия път, Лизел се беше втурнала по улица „Мюнхен“, за да провери дали Макс Ванденбург не е сред тях. Беше раздвоена между огромното си желание да го види – да се увери, че е жив – и отсъствието му, което можеше да означава много неща, включително, че е на свобода.

В средата на декември малка група евреи и други нищожества минаха по улица „Мюнхен“ на път за Дахау. Парад номер три.

Руди тръгна целеустремено по улица „Химел“ и се върна от №35 с една малка торба и две колелета.

– Готова ли си, Saumensch?

* * * СЪДЪРЖАНИЕТО НА ТОРБАТА НА РУДИ * * *

Шест стари къшея хляб,
начупени на парчета.

Те караха пред парада към Дахау и спряха на едно пусто място на пътя. Руди поднесе торбата на Лизел.

– Вземи си шепа – рече той.

– Не съм сигурна, че идеята е добра.

Той тръсна няколко парчета хляб върху дланта ѝ.

– Баща ти го направи.

Нима можеше да спори? Боят с камшик при всяко положение си струваше.

– Ако сме бързи, няма да ни хванат. – Руди започна да разпределя хляба между двамата им. – Така че, размърдай се, _Saumensch_.

Изкушението беше твърде голямо за Лизел. На лицето и имаше следа от усмивка, когато тя и Руди Щайнер, нейният най-добър приятел, наредиха парчетата хляб на пътя. Когато свършиха, те взеха колелетата си и се скриха сред елите.

Пътят беше дълъг и прав. Не след дълго войниците се зададоха с евреите. Лизел наблюдаваше момчето сред сенките на дърветата. Как се бяха променили нещата – от крадец на плодове той се беше превърнал в дарител на хляб. Русата му коса, макар да потъмняваше, грееше като свещ. Тя чу коремът му да къркори и въпреки това Руди даваше на хората хляб.

Германия ли беше това?

Нацистка Германия?

Първият войник не видя хляба – той не беше гладен – но първият евреин го видя.

Той протегна сбръчканата си ръка към къшея хляб и го натъпка като в унес в устата си.

Макс ли е това? – мислеше си Лизел.

Не виждаше добре от мястото, където се намираше, и затова се премести малко по-напред.

– Хей! – Руди беше бесен. – Не мърдай. Ако ни намерят тук и ни свържат с хляба, с нас е свършено.

Лизел, обаче, не го послуша.

Още евреи започнаха да се навеждат, взимайки хляб от пътя, и от прикритието си зад дърветата, крадецът на книги изучаваше всеки един от тях. Макс Ванденбург не беше там.

Облекчението ѝ беше краткотрайно.

То си отиде, когато един от войниците забеляза един затворник да посяга към земята. На всички беше наредено да спрат. Пътят беше внимателно огледан. Затворниците дъвчеха колкото може по-бързо и по-безшумно и гълтаха колективно.

Войникът взе няколко парчета хляб от земята и ги разгледа един по един. Затворниците също гледаха.

– Ето там!

Един от войниците закрачи към момичето, което се криеше зад близките дървета. Сетне видя и момчето. И двамата хукнаха.

Те избраха различни посоки под надвисналите клони и високия таван на гората.

– Не спирай да бягаш, Лизел.

– Ами колелетата?

– _Scheiss draf_! Да вървят по дяволите!

Лизел тичаше и след стотина метра прегърбеният дъх на войника я наближи. Той се изравни с нея и тя вече чакаше ръката, която щеше да я залови.

Но ѝ провървя.

Единственото, което получи беше ритник по задника и шепа думи.

– Разкарай се, момиче, мястото ти не е тук!

Лизел го послуша и тича още цял километър. Клоните драскаха ръцете ѝ, шишарки се търкаляха в краката ѝ и вкусът на елови иглички звънтеше в белите ѝ дробове.

Върна се цели четирийсет и пет минути по-късно и намери Руди да седи до ръждясалите колелета. Той събираше онова, което беше останало от стария хляб и дъвчеше енергично.

– Казах ти да не се приближаваш прекалено много – рече приятелят ѝ.

Тя се обърна с гръб към него.

– Имам ли отпечатък от крак отзад?

Скритият скицник

Няколко дни преди Коледа имаше ново въздушно нападение, но на град Молкинг му се размина. Според новините по радиото повечето бомби бяха паднали в полето.

По-важно, обаче, беше онова, което се случи в скривалището на семейство

Фидлер. След като пристигнаха всички обичайни обитатели, те се настаниха със сериозни лица и погледнаха момичето в очакване.

Гласът на татко прозвуча гръмко в ушите ѝ: „И ако има още бомбардировки, продължавай да четеш в убежището.“

Лизел чакаше. Трябваше да е сигурна, че го искат.

– Чети, _Saumensch_! – каза Руди от името на всички.

Тя отвори книгата и думите отново намериха пътя си до всички, които бяха в скривалището.

По-късно, след като сирените им бяха позволили да се върнат по домовете си, Лизел седеше в кухнята с мама.

На лицето на Роза Хуберман беше изписана загриженост и не след дълго тя взе един нож и излезе от стаята.

– Ела се мен – каза мама.

Тръгна към всекидневната и дръпна чаршафа изпод дюшека си. Отстрани дюшекът имаше подшит разрез. Ако човек не знаеше, че е там, вероятно изобщо нямаше да го забележи. Роза го разпра внимателно и вкара цялата си ръка чак до мишницата. Когато я извади, тя държеше скицника на Макс Ванденбург.

– Той ми каза да ти го дам, когато си готова – поде тя. – Мислех си за рождения ти ден, но после го оставих за Коледа. – Роза Хуберман стоеше и на лицето ѝ имаше странен израз. Не беше гордост, а по-скоро в съзнанието ѝ като че ли беше оживил някакъв спомен. – Мисля, че ти винаги си била готова, Лизел – продължи мама. – От момента, в който пристигна тук и се вкопчи в онази порта, беше предопределено да получиш това.

Роза ѝ подаде книгата.

На корицата пишеше следното:

* * * ИГРОСЛОВЕЦЪТ * * *

Малка колекция от мисли
за Лизел Мемингер.

Лизел я държеше в меките си длани. Очите ѝ бяха широко отворени.

– Благодаря, мамо.

Тя я прегърна.

Момичето копнееше също да каже на Роза Хуберман, че я обича. Колко жалко, че не го направи.

Лизел искаше да прочете книгата в мазето, за да си спомни старото време, но мама я убеди да си избере друго място.

– Макс неслучайно се разболя там долу – рече Роза. – Едно нещо ще ти кажа, момиче, няма да позволя и ти да се разболееш като него.

Лизел чете в кухнята.

Червени и жълти процепи в печката.

Игрословецът.

* * *

Тя напредваше през безбройните скици, истории и картинки с обяснения под тях. Там беше Руди, качен на подиум с три златни медала на шията му. „Коса с цвят на лимон“ беше написано отдолу. Снежният човек също се появи на едно място, както и списъкът с тринайсетте подаръка, да не говорим пък за безчетните описания на нощите в мазето и край огъня.

Имаше, разбира се, многобройни мисли, рисунки и мечти, свързани с Щутгарт, Германия и _Фюрера_. Спомените на Макс за семейството му също бяха там. Той се бе поддавал на изкушението и ги беше включил. Трябваше да го направи.

Сетне дойде страница 117.

И точно там се появяваше _Игрословецът_.

Това беше нещо като басня или приказка. Лизел не можеше да определи точно жанра. Дори дни по-късно, когато провери и двете думи в речника „Дуден“, тя не можа

да намери отчетлива разлика между тях.

На предишната страница имаше малка бележка.

* * * СТРАНИЦА 116 * * *

Лизел, набързо написах тази история. Помислих си, че може би си прекалено голяма за нея, но навярно никой не е такъв. Докато си мислех за теб, за твоите книги и думи, в главата ми се роди тази странна история. Надявам се да ти хареса.

Тя прелисти страницата.

Имало някога един странен малък човек. Той взел три важни решения за живота си:

1. Щял да срещне пътя на косата си от обратната страна на главата си, за да е различен от всички останали.

2. Щял да си пусне малки странни мустаци.

3. И един ден щял да управлява света.

{img:zusak_kradec_k_1_magazina_na_fuerer.png}

Младият мъж се скитал известно време насам-натам и мислел и кроял планове как точно да завладее света. И след това един ден, съвсем неочаквано, му хрумнал най-съвършения план.

Той видял една майка да върви по улицата с детето си. По едно време тя започнала да се кара на малкото момче, докато накрая то се разплакало. Минути по-късно майката му заговорила нежно, след което то се успокоило и дори се усмихнало.

Младият мъж се втурнал към жената и я прегърнал.

– Думи! – възкликнал той усмихнат.

– Какво?

Но отговор не последвал, защото мъжът бързо си отишъл.

Да, фюрерът решил, че ще управлява света с думи. „Няма да изстрелям дори един изстрел – мислел си той. – Няма да е необходимо.“ И въпреки това не бързал. Нека да му признаем поне това – той изобщо не бил глупав. Първоначалният му план за атака бил да посее думите на колкото може по-голяма територия от страната си.

Фюрерът ги садил ден и нощ и ги отглеждал.

Наблюдавал ги как растат, докато накрая из цяла Германия се издигнали огромни дървета от думи... Това било държавата на обработените мисли.

Докато думите растели, нашият млад фюрер посял и семената на някои символи, които също скоро щели да разцъфтят. Времето било дошло. Фюрерът бил готов. Той приканил хората да тръгнат към неговото славно сърце, използвайки най-прекрасните и най-грозни думи, които бил набрал от горите си. И хората го послушали.

Те били сложени на конвейерна лента и пуснати да минат през специална машина, която им дала цял живот само за десет минути. Те били запазени с думите. Времето изчезнало и сега хората знаели всичко, което е необходимо да се знае. Те били хипнотизирани.

{img:zusak_kradec_k_2_chora_kofi_swastiki.png}

Сетне им били раздадени символите и всички били щастливи.

Скоро нуждата от красиви грозни думи и символи нараснала толкова много, че докато горите растели, много хора трябвало да се грижат за тях. Някои се катерели по дърветата и хвърляли думите на онези долу. Сетне те били раздадени на останалите хора на фюрера, които още си нямали думи. Имало и такива, които се връщали за още.

Хората, които се катерели по дърветата, се наричали игрословци.

Най-добрите игрословци били онези, които разбирали истинската сила на думите. И точно те се катерели по най-високите дървета. Един такъв игрословец било малко мършаво момиче. То се славело като най-добрият игрословец в своя край, защото знаело колко безпомощен може да бъде човек, когато няма думи.

Затова момичето можело да се катери по-високо от всеки друг. То жадувало думите. Било изпълнено с копнеж по тях.

Един ден, обаче, момичето срещнало един мъж, който бил презиран от нейната страна, макар че бил роден в нея. Те станали добри приятели и когато мъжът бил болен, игрословецът позволил на една сълза да капне върху лицето му. Сълзата била направена от приятелство – специална дума – и тя изсъхнала и се превърнала в семенце.

{img:zusak_kradec_k_3_dlanite_na_mama.png}

И следващия път, когато момичето отишло в гората, то засадило това семенце сред другите дървета. И го поливало всеки ден.

В началото нямало нищо, но един следобед, след ден прекаран в словесни игри, от земята се показал малък филиз. Момичето дълго го гледало.

{img:zusak_kradec_k_4_dryvcheta_sys_swastiki.png}

Дървото растяло всеки ден, по-бързо от всичко останало, докато накрая станало най-високото дърво в гората. Всеки идвал да го види. Всички хора си шепнели за него и чакали... фюрера.

Разярен, той веднага заповядал дървото да бъде отсечено.

{img:zusak_kradec_k_5_chora_bradva_stvol.png}

Тогава игрословецът тръгнал през тълпата и паднал на ръце и колене пред фюрера.

– Моля ви – изплакало момичето, – не го отсичайте.

Фюрерът, обаче, не се трогнал. Той не можел да си позволи да прави изключения. Докато неколцина мъже повлекли игрословеца, така че да не се пречка повече, фюрерът се обърнал към човека, който стоял от дясната му страна, и казал:

– Брадва, моля.

В този момент игрословецът се измъкнал от ръцете на мъжете. Момичето се качило на дървото и дори докато фюрерът удрял по ствола му с брадвата си, то се катерело все по-нагоре, докато стигнало до най-високия клон.

Гласовете и ударите на брадвата се чували все по-смътно отдолу. По небето се носели облаци – бели чудовища със сиви сърца. Изплашен, но изпълнен с решимост, игрословецът останал на дървото, очаквайки падането му.

{img:zusak_kradec_k_6_devoika_spi_na_dyrvo.png}

Но дървото не помръдвало. Минали много часове, но фюрерът не успявал да направи дори и резка върху дънера му. Останал почти без сили, той заповядал на друг човек да продължи.

Минали дни. Сетне седмици. Сто деветдесет и шест войника не успели да оставят дори и белег върху дървото на игрословеца.

– Но какво яде тя? – питали се хората. – Как спи?

Те всъщност не знаели, че други игрословци хвърляли продукти на момичето и то слизало на по-ниските клони да ги събере.

{img:zusak_kradec_k_7_dama_s_chanta_i_chuk.png}

Валяло сняг. Валяло дъжд. Сезоните идвали и си отивали. А игрословецът оставал на дървото.

Когато и последният секач се отказал, той извикал на момичето:
– Игрословецо! Можеш да слезеш вече! Никой не може да победи това дърво!
Игрословецът едва дочул думите на мъжа долу и прошепнал в отговор:
– Не, благодаря. – Момичето знаело, че единствено благодарение на него дървото не можело да бъде отсечено.

Не е ясно колко време минало така, но един следобед в града пристигнал нов секач.

Чантата му изглеждала твърде тежка за него, очите му били уморени и едва тътрел краката си от изтощение.

– Дървото – обърнал се той към хората. – Къде е то?

След него се помъкнала тълпа и когато пристигнали на мястото, най-високите клони на дървото били обвити в мъгла. Игрословецът чул хората да викат отдолу, че бил дошъл нов секач, който щял да сложи край на нейното бдение.

– Тя няма да слезе – казвали хората. – За нищо на света.

Те, обаче, не знаели кой е секачът и не допускали, че нищо не може да го спре.

Той отворил чантата си и извадил от нея нещо много по-малко от брадва.

Хората се изсмели.

– Не можеше да отсечеш дърво с един стар чук.

Младият мъж не им обърнал внимание. Само преровил чантата си, търсейки пирони. Пъхнал три от тях в устата си и се опитал да заби четвъртия в ствола на дървото. Най-ниските клони сега били много високи и той сметнал, че ще му трябват четири пилона, за да може да стъпи на тях и да ги достигне.

– Вижте го този идиот – засмял се гръмогласно един от зяпачите. – Никой не успя да отсече това дърво с брадва, а той си мисли, че може да го направи с... – В следващия момент мъжът замълчал.

Първият пирон влязъл в дървото и бил закован здраво с четири удара. Последвал го вторият и мъжът започнал да се катери.

{img:zusak_kradec_k_8_postalion_se_kateri_po_dyrvo.png}

Когато стъпил на четвъртия пирон, вече можел да достигне клоните и продължил нагоре. Искало му се да извика от радост, но се въздържал.

Отнело му часове да се изкачи до върха на дървото и когато най-накрая стигнал там, намерил игрословеца да спи под своите одеяла и облаците.

Мъжът гледал момичето няколко минути. Слънцето топло покрива от облаци. Той се пресегнал, докоснал ръката му и игрословецът се събудил.

{img:zusak_kradec_k_9_toi_i_tia_sa_na_dyrvoto.png}

Момичето разтъркало очите си и след като дълго изучавало лицето му, заговорило:

Наистина ли си ти?

„От твоята буза ли взех онова семенце?“, мислело си то.

Мъжът кимнал.

Сърцето му трепнало и пръстите му се вкопчили по-здраво в клоните.

– Да, аз съм – казал той.

Двамата стояли заедно на върха на дървото. Чакали облаците да се разпръснат и когато това станало, видели останалата част от гората.

{img:zusak_kradec_k_10_dyrvo_i_cvetia.png}

– Тя няма да спре да расте – рекло момичето.

– Нито пък това дърво. – Мъжът погледнал клона, за който се държал. Той имал право.

След като дълго гледали и разговаряли, те поели бавно надолу, изоставяйки храната и одеялата.

Хората не можели да повярват на очите си и в мига, в който игрословецът и младият мъж стъпили леко на земята, по дървото веднага се появили следи от удари с брадва. По ствола му имало безброй белези и земята започнала да потръпва.

– То ще падне! – изкрещяла една млада жена. – Дървото ще падне! – И тя била права. Дървото на игрословеца, което било високо цели километри, започнало да се накланя. То изстенало и се сгромолясало на земята. Светът потреперил и когато най-накрая тътенът заглъхнал, дървото лежало сред останалите дървета в гората. То не я унищожило цялата, но прорязало в нея пътека с по-различен цвят.

Игрословецът и младият мъж се покачили на падналия дънер и тръгнали по него, заобикаляйки клоните.

{img:zusak_kradec_k_11_toi_i_tia_se_razhozhdat.png}

Когато погледнали назад, те видели, че по-голямата част от тълната била започнала да се разотива по домовете си, които били в гората.

Докато вървели, те на няколко пъти спирали и се заслушвали. Струвало им се, че чуват гласове и думи зад себе си – там, върху дървото на игрословеца.

Лизел дълго седя на кухненската маса, чудейки се къде ли е Макс Ванденбург сега, в онази безкрайна гора. Стаята се къпеше в светлина. Тя заспа. Мама я накара да си легне и тя тръгна към леглото си, притиснала скицирника на Макс до гърдите си.

Часове по-късно Лизел се събуди, намерила отговор на въпроса си.

– Разбира се – прошепна тя. – Разбира се, че знам къде е. – Сетне отново заспа.

И сънува дървото.

Колекцията от костюми
на един анархист

* * * УЛИЦА „ХИМЕЛ“ №35 * * *

24 ДЕКЕМВРИ

При отсъствието на двама бащи

Щайнерови поканват Роза и

Труди Хуберман, а също и Лизел.

Когато те пристигат, Руди се впуска

да обяснява облеклото си.

Когато поглежда Лизел, устата му

се разширява, но съвсем леко.

В дните преди Коледа на 1942 г. наваля дебел тежък сняг. Лизел прочете „Игрословецът“ много пъти, разглеждаше рисунките и мислеше над коментарите към тях. На Бъдни вечер тя взе едно решение за Руди. И ако някой кажеше, че е твърде късно за него, можеше да върви по дяволите. Малко преди да се мръкне, почука на вратата на съседната къща и му каза, че има коледен подарък за него.

Руди погледна към ръцете ѝ и надникна зад нея.

– Е, къде е този подарък?

– Забрави тогава.

Но Руди се досети за какво ставаше дума. Беше я виждал такава и преди. Дръзки очи и влажни пръсти. Дъхът на кражбата я обгръщаше отвсякъде и той усещаше уханието

му.

– Този подарък – предположи Руди. – Той още не е у теб, нали?

– Не.

– Нито пък имаш намерение да го купуваш.

– Разбира се, че не. Мислиш ли, че имам някакви пари? – Снегът продължаваше да вали. По края на тревата имаше лед като натрошено стъкло. – Знаеш ли къде е ключът? – попита тя.

– Ключът за какво? – Но на Руди не му трябваше много време, за да се досети. Влезе вътре и бързо се върна. – Време е за пазар – каза той, цитирайки Виктор Шемел.

Светлината на деня бързо гаснеше и с изключение на църквата цялата улица „Мюнхен“ беше затворена в очакване на Коледа. Лизел крачеше бързо, за да не изостава от Руди. Скоро се спряха пред витрината на определения магазин. STEINER – SCHNEIDERMEISTER. Върху стъклото имаше тънък пласт от кал и мръсотия, който се беше натрупал през изминалите седмици. Зад него манекените стояха като свидетели. Те бяха сериозни и нелепо елегантни. Трудно беше да се отърсиш от чувството, че виждат всичко.

Руди бръкна в джоба си.

Беше Бъдни вечер.

Баща му беше близо до Виена.

Момчето не мислеше, че той би имал нещо против, ако проникнеше незаконно в любимия му магазин. Обстоятелствата го налагаха.

Вратата се отвори плавно и те влязоха. Първият импулс на Руди беше да натисне ключа на осветлението, но електричеството вече беше прекъснато.

– Има ли тук някакви свещи?

– Аз донесох ключа – каза той намусено. – И идеята освен това беше твоя.

В този момент Лизел се препъна в нещо на пода. Сетне върху нея падна един манекен. Той опипа ръката ѝ и я затрупа с дрехите, в които беше натъкмен.

– Махни това нещо от мен! – извика момчето. Манекенът беше станал на четири части: тяло, глава, крака и две отделни ръце. Когато най-накрая се изправи, Лизел изхриптя:

– Мили боже!

Руди бе взел една от ръцете и я потупа с нея по рамото. Когато тя се обърна, уплашена, той я протегна към нея в знак на приятелство.

– Приятно ми е да се запознаем.

Няколко минути те се лутаха объркано в тясното шивашко ателие. Руди тръгна към щанда, но се препъна в една празна кутия и изруга.

– Това е нелепо! – каза той и затърси опипом пътя си към изхода. – Почакай ме тук.

Лизел седна, държейки ръката на манекена, и малко по-късно приятелят ѝ се върна с един запален фенер от църквата.

Около лицето му имаше пръстен от светлина.

– И така, къде е този подарък, за който говореше? И не ми казвай, че е някой от тези гадни манекени.

– Дай светлината насам.

Когато момчето се приближи към далечния ляв ъгъл на ателието, Лизел взе фенера в едната си ръка и започна да рови из окачените костюми с другата. Издърпа един от тях, но се отказа от него и посегна към друг.

– Не, този е твърде голям. – След още два опита тя задържа един тъмносин костюм пред погледа на Руди Щайнер. – Този дали ще ти бъде по мярка?

Докато Лизел седеше в тъмното, Руди пробва костюма зад една от завесите. Там имаше малък кръг светлина и една сянка, която се обличаше.

Когато се върна, той вдигна фенера, за да може Лизел да го огледа. Без преградата на пердето, светлината беше като колона, която огряваше изискания костюм. Тя осветяваше и мръсната риза под сакото му и очуканите му обувки.

– Е? – попита той.

Лизел продължи огледа си. Тя го заобиколи и сви рамене.

– Не е зле.

– Не е зле! Бих казал, че изглеждам много добре даже.

– Обувките развалят общото впечатление. Както и лицето ти.

Руди остави фенера на щанда и тръгна застрашително към нея, преструвайки се на ядосан, но Лизел трябваше да признае, че изпита лека тревога. Това чувство бе заместено от облекчение и разочарование, когато той се препъна в окаения манекен и се строполи на земята.

Лежейки на пода. Руди се засмя.

Сетне затвори очи и ги стисна силно.

Лизел се втурна към приятеля и се наведе към него.

Целуни го, Лизел, целуни го.

– Добре ли си. Руди? Руди?

– Той ми липсва – каза момчето, гледайки настрани.

– Frohe Weihnachten – отвърна Лизел. Тя му помогна да стане и пооправи костюма му. – Весела Коледа.

Част девета

Последният непознат

>>

в която се разказва за:

следващото изкушение – един картоиграч – снеговете на Сталинград – един неостаряващ брат – една злополука – горчивият вкус на въпросите – една кутия с инструменти, един ранен пилот, едно мече – един разбит самолет – едно завръщане

Следващото изкушение

Този път имаше кифли.

Но бяха стари.

Това бяха _Kipferl_*, останали от Коледа, които бяха забравени на писалището най-малко от две седмици. Приличаха на миниатюрни подкови със захарна глазура. Кифлите най-отдолу бяха залепнали за чинията. Останалите бяха струпани на купчина върху тях. Тя усети миризмата им, когато пръстите ѝ се вкопчиха в перваза на прозореца. В стаята ухаеше на захар, тесто и хиляди страници.

[* Вид австрийски кифли. – Б.пр.]

Нямаше бележка, но на Лизел не ѝ трябваше много време, за да се досети, че Илза Херман отново стоеше зад това. Не съществуваше никаква възможност кифлите да не са предназначени за нея. Тя се върна обратно при прозореца и прошепна нещо през пролуката. Прошепнатата дума беше „Руди“.

Този ден бяха тръгнали пеша, защото пътят беше твърде хлъзгав за колелетата. Момчето стоеше на пост под прозореца. Когато го извика, лицето му се появи и тя му връчи чинията. Не беше нужно да го убеждава дълго да я вземе.

Докато поглъщаше кифлите с очи, той зададе няколко въпроса:

– Нещо друго? Мляко?

– Какво?

– Мляко – повтори Руди този път малко по-високо. Дори да беше доловил обидения тон в гласа на Лизел, той не го показва.

Лицето на крадеца на книги изникна отново над него.

– На умен ли се правиш? А какво ще кажеш да открадна единствено книгата?

– Искях само да кажа...

Лизел тръгна към далечната лавица, която беше зад писалището. Намери хартия и писалка в най-горното чекмедже и написа „Благодаря“, оставяйки бележката на видимо място.

От дясната ѝ страна една книга изпъкваше като кост. Беше толкова избеляла, че

изглеждаше почти наранена от тъмните букви на заглавието. „Die Letzte Menschliche Fremde“ – „Последният непознат“. Книгата изшептя тихо, когато я взе от лавицата и по пода се посипа прах.

Тъкмо когато се канеше да излезе през прозореца, вратата на библиотеката изскърца. Лизел вече беше вдигнала коляно и грабливата ѝ ръка беше подпряна на рамката на прозореца. Когато се обърна по посока на шума, тя видя жената на кмета в чисто нова хавлия и по пантофи. Върху джоба ѝ беше избродирана свастика. Пропагандата беше влязла дори и в баните.

Те се наблюдаваха една друга. В един момент Лизел насочи погледа си към гърдите на Илза Херман, където беше свастиката и вдигна ръка.

– Хайл Хитлер!

Момичето понечи да си тръгне, но изведнъж го осени прозрение.

Кифлите.

Те бяха стояли там седмици.

Това означаваше, че кметът ги е видял, ако беше използвал библиотека. И със сигурност беше попитал какво правят там. Или пък – и щом тази мисъл прелетя през ума ѝ, Лизел веднага се изпълни със странен оптимизъм – библиотеката изобщо не беше на кмета, а нейна. На Илза Херман.

Момичето не знаеше защо това беше толкова важно, но осъзнаването на факта, че цялата тази стая с книги беше на жената, я зарадва. Тя беше човекът, който първоначално я въведе в библиотеката и откри пред нея тази възможност. Предположението изглеждаше логично. Всичко си идваше на мястото.

Лизел се размърда отново и реши да провери дали е права:

– Тази стая е ваша, нали?

Съпругата на кмета се скова.

– Някога четях тук, с моя син. Но после...

Ръката на Лизел докосна въздуха зад нея. Тя видя майка, която чете на пода на малко момче, сочейки му картинките и думите. Сетне видя войната на прозореца.

– Разбирам – каза момичето.

В този момент отвън се чу възклицание.

– Какво каза?!

– Тихо, „Saukerl“ – прошепна Лизел настрани и се обърна отново към Илза Херман: – Значи всички тези книги...

– Повечето от тях са мои. Някои са на съпруга ми и някои бяха на моя син, както знаеш.

Лизел беше леко смутена и бузите ѝ пламтяха.

– Винаги съм мислила, че тази стая е на кмета.

– Защо? – Жената изглеждаше леко развеселена.

Момичето забеляза, че върху пантофите ѝ също имаше свастики.

– Той все пак е кмет. Мислех си, че чете много.

Жената на кмета пъхна ръце в страничните си джобове.

– Напоследък ти най-вече използваш тази стая – рече тя.

– Чели ли сте я? – Лизел вдигна „Последният непознат“.

Илза се вгледа по-отблизо в заглавието.

– Да, чела съм я.

– Интересна ли е?

– Не е лоша.

Лизел вече много искаше да си тръгне, но като че ли се чувстваше длъжна да остане още малко. Понечи да заговори, но наличните думи бяха твърде много и твърде бързи. Направи няколко опита да ги улови, но накрая жената на кмета взе инициативата.

Тя видя лицето на Руди на прозореца или по-точно огряната му от фенера коса.

– Май е време да тръгваш – каза жената. – Той те чака.

На път за къщи вниманието им естествено беше заето с кифлите.

– Сигурна ли си, че нямаше нещо друго? – попита Руди. – Трябва да е имало.

– Имаме късмет, че се сдобихме и с това. – Лизел се вгледа в подаръка, който беше в ръцете на Руди. – А сега ми кажи истината. Яде ли преди да изляза от къщата?

Руди беше възмутен.

– Хей, ти тук си крадецът, не аз.

– Не ме баламосвай, _Saukerl_, виждам захар по устата ти.

Стреснат, Руди взе чинията в едната си ръка и се избърса с другата.

– Не съм ял нищо, кълна се.

Половината кифли бяха свършили преди да стигнат моста, а останалите си разделиха с Томи Мюлер на улица „Химел“. Когато приключиха с яденето във въздуха увисна един-единствен въпрос и Руди го изрече:

– Какво, по дяволите, да правим с тази чиния?

КАРТОИГРАЧЪТ

Горе-долу по времето, когато Лизел и Руди ядяха кифли, войниците от Специалния противовъздушен отряд си почиваха и играеха карти в един град недалеч от Есен. Те току-що бяха пропътували дълъг път от Щутгарт и залагаха на цигари. Райнхолд Зукер не беше особено доволен от развоя на нещата.

– Този човек мами, кълна се – промърмори той. Те бяха в една барака, която им служеше за казарма, и Ханс Хуберман току-що бе спечелил за трети пореден път. Зукер хвърли картите си с възмущение и приглади мазната си коса с мръсните си нокти.

* * * НЯКОИ ФАКТИ ЗА * * *

РАЙНХОЛД ЗУКЕР

Той беше на дваисет и четири години.

Когато печелеше на карти, изпитваше

дълбоко задоволство – поднасяше

тънките цилиндри тютюн до носа си

и ги вдишваше. „Уханието на победата“,

казваше той. О, и още нещо.

Той щеше да умре с отворена уста.

* * *

За разлика от младия мъж от лявата му страна, Ханс Хуберман не се радваше, когато печелеше. Той дори беше достатъчно щедър да върне на всеки от другарите си по една цигара. Всички, с изключение на Райнхолд Зукер, приеха жеста му. Той грабна подадената му цигара и я хвърли обратно върху обърнатия кашон, на който играеха.

– Не ми трябват подаванията ти, старче. – Сетне младежът стана и излезе.

– Какво му е? – попита сержантът, но никой не си направи труда да му отговори. Райнхолд Зукер беше просто дваисет и четиригодишно момче, което не можеше да играе карти, за да спаси живота си.

Ако не бе изгубил цигарите си в полза на Ханс Хуберман, той нямаше да се изпълни с презрение към него. Ако не го презираше, нямаше да смени мястото си с него няколко седмици по-късно, докато пътуваха по един доста безобиден път.

Едно място, двама мъже, кратък спор, и аз.

Мисълта как хората умират понякога ме убива.

Снеговете на Сталинград

В средата на януари на 1943 г., коридорът на улица „Химел“ беше тъмен и окаян, както обикновено. Лизел затвори портичката, тръгна към вратата на фрау Холцапфел и почука. Изненада се, когато видя човека, който й отвори.

Първата й мисъл беше, че това трябва да е един от синовете й, но той не приличаше на нито един от братята на фотографиите в рамка до вратата. Мъжът

изглеждаше много по-стар, но беше трудно да се каже на колко години е. Лицето му беше обрасло с рунтави бакенбарди, а очите му бяха измъчени и напрегнати. От ръкава на куртката му висеше превързана ръка и през бинтовете се бяха просмукали няколко кърпави черешки.

– Може би трябва да дойдеш по-късно.

Лизел се опита да надникне зад него. Почти беше готова да извика на фрау Холцапфел, но мъжът я спря.

– Дете – каза той. – Ела по-късно. Аз ще те повикам. Къде живееш?

След около три часа на вратата на №33 на улица „Химел“ се почука и когато Лизел отвори, срещу нея стоеше мъжът. Черешите от кръв бяха станали колкото сливи.

– Тя вече те чака.

* * *

Навън под сивата сипкава светлина Лизел не можа да се сдържи и попита мъжа какво е станало с ръката му. Той изсумтя нещо под носа си преди да отговори:

– Сталинград.

– Моля? – Мъжът се беше извърнал към вятъра в момента, който произнесе единствената дума. – Не можах да ви чуя.

Този път отговорът му беше по-ясен и по-изчерпателен.

– Сталинград – ето какво се случи с ръката ми. Бях прострелян в ребрата и изгубих три от пръстите си. Задоволих ли любопитството ти? – Мъжът пхна здравата си ръка в джоба и потръпна, изпълнен с презрение към германския вятър. – Сигурно си мислиш, че тук е студено?

Лизел докосна стената до себе си. Тя не можеше да лъже.

– Да, разбира се.

Мъжът се засмя.

– Това не е никакъв студ. – Той си извади цигара и я пхна в устата си. Опита се да я запали с една ръка. При толкова силен вятър щеше да му е трудно да го направи и с две ръце, а с една беше направо невъзможно. Мъжът хвърли кибрита и изруга.

Лизел се наведе и го вдигна от земята.

Сетне взе цигарата от ръката му, пхна я в устата си, но и тя не можа да я запали.

– Трябва да дърпаш междувременно – обясни мъжът. – В такова време това е единственият начин да я запалиш. _Verstehst?_

Момичето опита още веднъж, мъчейки се да си спомни как го правеше татко. Този път устата ѝ се изпълни с дим. Той се изкачи към зъбите ѝ и одраска гърлото ѝ, но тя успя да не се разкашля.

– Браво на теб. – След като взе цигарата и опъна от нея, мъжът протегна здравата си лява ръка.

– Микаел Холцапфел.

– Лизел Мемингер.

– Ти ли идваш да четеш на майка ми?

В този момент зад нея се появи Роза и момичето почувства силната ѝ изненада.

– Микаел? – каза тя. – Ти ли си?

Микаел Холцапфел кимна.

– _Guten Tag_, фрау Хуберман. Мина много време.

– Изглеждаш толкова...

– Стар?

Роза беше още в шок, но постепенно се успокои.

– Искаш ли да влезеш? Виждам, че си се запознал с доведената ми дъщеря... – Гласът ѝ заглъхна, когато видя окървавената му ръка.

– Брат ми е мъртъв – рече Микаел Холцапфел и дори да беше ударил Роза със здравата си ръка, ефектът нямаше да е толкова силен, защото тя залитна назад. Войната несъмнено означаваше смърт, но човек винаги губеше почва под краката си, когато научеше, че тя е сполетяла някого, който е дишал и живял в непосредствена

близост. Роза беше гледала как момчетата на семейство Холцапфел растат пред очите ѝ.

Състареният млад мъж успя някак си да разкаже какво се е случило, без да губи самообладание:

– Бях в една от сградите, които използвахме като болница, когато го докараха. Това беше седмица, преди да потегля към вкъщи. Прекарах три дни от тази седмица до него, докато умре...

– Съжалявам. – Думите като че ли не дойдоха от устата на Роза. Някой друг стоеше зад Лизел Мемингер тази вечер, но момичето не смееше да погледне.

– Моля те – спря я Микаел. – Не казвай нищо друго. Мога ли да взема момичето да ѝ почете? Съмнявам се дали майка ми ще чуе нещо, но тя каза да я доведе.

– Да, вземи я.

Бяха по средата на пътеката, когато Микаел Холцапфел си спомни нещо и се върна.

– Роза? – Минаха няколко секунди, преди мама да отвори вратата отново. – Чух, че синът ти е там. В Русия. Срецах няколко души от Молкинг и го научих от тях. Но вие сигурно вече знаете за това.

Роза се опита да го спре. Тя се втурна към него и го хвана за ръкава.

– Не, нищо не знаем. Той си тръгна един ден и никога повече не се върна. Ние се опитахме да го намерим, но после се случиха толкова много неща...

Микаел Холцапфел беше твърдо решен да избяга. Последното нещо, което искаше да чуе, беше още една сърцераздирателна история. Той се освободи и каза:

– Доколкото знам, е жив. – Сетне се върна при Лизел, която го чакаше до портата, но момичето не тръгна към съседната къща. То гледаше лицето на Роза, с което се случваше нещо странно.

– Мамо?

Роза вдигна ръка.

– Върви!

Лизел чакаше.

– Казах, върви.

Когато настигна завърналия се у дома войник, той се опита да подхване разговор. Микаел Холцапфел вероятно съжаляваше за думите, които беше изпуснал пред Роза и се опита да погребее грешката си под други думи. Вдигайки превързаната си ръка, той каза.

– Все още не мога да спра кървенето.

Лизел всъщност се зарадва, когато влезе в кухнята на семейство Холцапфел. Колкото по-скоро започнеше да чете, толкова по-добре.

Фрау Холцапфел седеше с мокри нишки от тел по лицето си.

Синът ѝ беше мъртъв.

Но това беше само половината от бедата.

Тя никога нямаше да разбере как е станало, но аз мога да ви кажа, че един от нас, без всякакво съмнение, знае това. Като че ли винаги знам какво се случва, когато има сняг, оръдия и някаква бъркотия от човешки езици.

Когато си представям кухнята на фрау Холцапфел, описана от крадеца на книги, аз не виждам печката, дървените лъжици, водната помпа или нещо подобно. Най-малкото тези неща са на втори план. Аз виждам руската зима, снега, който се сипе от тавана и съдбата на втория син на фрау Холцапфел.

Името му беше Роберт и онова, което се случи с него, беше следното:

* * * МАЛКА ВОЕННА ИСТОРИЯ * * *

Краката му бяха отнесени

от коленете надолу и той умря

пред очите на брат си в една студена,

изпълнена със зловоние болница.

Беше 5 януари, 1943 г. Поредният мразовит ден. В снега, в града и по периферията му имаше много мъртви руснаци и германци. Онези, които бяха останали

живи, стреляха по празните страници пред тях. Преплитаха се три езика. Руски, куршумите и немски.

Докато вървях сред падналите души, един мъж непрекъснато повтаряше „Сърби ме коремът.“ Въпреки шока, в който се намираше, той пълзеше напред към една тъмна обезобразена фигура, от която шуртеше кръв. Когато войникът с раната в корема я наближи, той видя, че това е Роберт Холцапфел. Ръцете му, по които имаше спечена кръв, ринеха сняг в областта на прасците, където краката му бяха откъснати от последната експлозия. Имаше горещи ръце и червени писъци.

От земята се издигаше пара. Гледката и миризмата на гниещ сняг.

– Аз съм – каза му войникът. – Петер. – Той се примъкна още няколко сантиметра по-близо.

– Петер? – попита Роберт с чезнещ глас. Сигурно бе почувствал присъствието ми наблизо. И още веднъж: – Петер?

По някаква причина умиращите винаги задават въпроси, на които знаят отговора. Може би защото по този начин умират със съзнанието, че са прави. Изведнъж всички гласово започнаха да звучат по един и същи начин. Роберт Холцапфел се отпусна на дясната си страна върху студената, наситена с па̀ри земя.

Сигурна съм, че той очакваше да ме срещне веднага, още там.

Но не се случи така.

За лош късмет на младия германец аз не го взех през онзи следобед. Прескочих го, носейки други бедни души в ръцете си и се върнах при руснаците.

Шетах напред назад, събирайки разглобените мъже. Мога да ви уверя, че това не беше приятна зимна разходка.

Както Микаел разказа на майка си, изминаха три много дълги дни, преди да дойда за войника, който остави краката си в Сталинград. Бях добре дошла в импровизираната болница и трепнах, когато долових вонята. Мъж с бинтована ръка обясняваше на един безмълвен войник с ужасено лице, че ще оцелее.

– Скоро ще си бъдеш у дома – уверяваше го той.

Да, у дома, мислех си аз. Завинаги.

– Ще те чакам – продължи той. – Трябваше да потегля към вкъщи в края на седмицата, но ще те изчакам.

По средата на следващото изречение на брат му, аз взех душата на Роберт Холцапфел.

Когато съм в някоя сграда, обикновено трябва да се напругам, за да може погледът ми да преодолее тавана, но тук имах късмет. Малка част от покрива беше разрушена и виждах чудесно през образувалия се отвор. На метър от мен Микаел Холцапфел продължаваше да говори. Опитах се да не му обръщам внимание и се загледах в дупката над мен. Небето беше бяло, но цветът му скоро щеше да се промени. Както винаги, то се превръщаше в огромно покривало. Кръвта се процеждаше през него и на места облаците бяха мръсни като стъпки в топящ се сняг.

Стъпки ли? – питате вие.

Е, и аз се чудя чии може да са.

Лизел четеше в кухнята на фрау Холцапфел. Страниците вървяха една след друга нечути и макар руският пейзаж постепенно да избледня в очите ми, снегът отказа да спре и продължи да се сипе от тавана. Той затрупа чайника и масата. Наваля и по главите и раменете на хората.

Братът потръпна.

Жената плачеше.

А момичето продължаваше да чете, защото затова беше там и й беше приятно да знае, че е полезна с нещо в тежките дни след снеговете на Сталинград.

Неостаряващият брат

След няколко седмици Лизел Мемингер щеше да навърши четиринайсет.

Баща ѝ все още го нямаше.

Тя още на три пъти чете на съкрушената жена. И още много пъти видя Роза да седи нощем с акордеона и да се моли, подпряла брадичка върху мяха.

И сега реши, че е време. Обикновено кражбите бяха онова, което я ободряваше, но този ден реши, че ще е по-добре да върне нещо взето.

Лизел бръкна под леглото и извади чинията. Изми я бързо в кухнята и излезе навън. Беше ѝ приятно да върви на улиците на Молкинг. Въздухът беше остър и бездушен, като „Watschen“ от ръцете на садистичен учител или монахиня. Шляпането на обувките ѝ беше единственият звук по улица „Мюнхен“.

Докато вървеше по моста, зад облаците премина мъгла за слънчева светлина.

Когато стигна №8 на Гранде Щрасе, тя се качи по стълбите, остави чинията до входната врата, почука и когато врата се отвори, момчето беше вече зад ъгъла. Лизел не погледна назад, но знаеше, че ако го направеше, щеше да види брат си да стои долу на стълбите, вече с напълно оздравяло коляно. Дори ѝ се стори, че дочу думите му:

– Така е по-добре, Лизел.

С голяма тъга осъзна, че брат ѝ завинаги щеше да остане на шест и когато си даде сметка за това, направи усилие да се усмихне.

Остана на моста на река Ампер, на мястото, където татко обичаше да се обляга на парапета. Стоеше там и се усмихваше и след като пое обратно към вкъщи, брат ѝ никога повече не дойде в съня ѝ. Да, той щеше да ѝ липсва много в различни моменти от живота ѝ, но никога нямаше да ѝ е мъчно за мъртешките му очи, които гледаха към пода във влака, нито за звука на кашлицата която убиваше.

Крадецът на книги лежеше в леглото си през нощта и момчето дойде само миг преди да затвори очите си. То беше част от една цяла трупа, защото много хора посещаваха Лизел в стаята ѝ. Баща ѝ стоеше срещу нея и ѝ казваше, че вече е наполовина жена. Макс пишеше „Игрословецът“ в ъгъла. Руди беше гол до вратата. Понякога майка ѝ стоеше на перона, който минаваше покрай леглото ѝ. И някъде далече в стаята, която се простираше като мост до някакъв безименен град, брат ѝ Вернер си играеше със снега в гробищния парк.

От коридора се чуваше хъркането на Роза, което отмерваше като метроном виденията ѝ, а Лизел лежеше будна, обградена от тях, мислейки си за един цитат от най-новата ѝ книга.

* * * „ПОСЛЕДНИЯТ НЕПОЗНАТ“, СТРАНИЦА 38 * * *

Градската улица гъмжеше от народ,
но непознатият не можеше да бъде
по-самотен, дори да беше свършено пуста.

* * *

На сутринта виденията си бяха отишли и тя чу един тих словесен рецитал от всекидневната. Роза седеше с акордеона и се молеше:

– Направи така, че да се върнат живи – повтаряше тя. – Моля те. Господи, моля те. Нека се върнат всички. – Дори бръчките около очите ѝ бяха сключили ръце.

Акордеонът вероятно ѝ тежеше и ѝ причиняваше болка, но тя не го махаше.

Роза никога нямаше да каже на Ханс за тези моменти, но Лизел вярваше, че именно нейните молитви бяха помогнали на татко да оцелее при злополуката със Специалния противовъздушен отряд в град Есен. А дори и да не беше така, те едва ли му бяха навредили.

Злополуката

Беше изненадващо ясен следобед и мъжете се качваха в камиона. Ханс Хуберман

току-що беше седнал на обичайното си място, а Райнхолд Зукер стоеше над него.

– Мръдни се – каза той.

– _Bitte?_ Моля?

Зукер се беше прегърбил под тавана на камиона.

– Казах да се мръднеш, _Arschloch!_ – Мазната джунгла на перчема му падаше на туфи върху челото му. – Сменям си мястото с теб.

Ханс не беше сигурен как да постъпи. Мястото в края на каросерията беше най-неудобно в сравнение с всички. Там беше най-ветровито и най-студено.

– Защо? – попита той.

– Има ли значение? – Зукер започваше да губи търпение. – Може би първи искам да ползвам клозета, като стигнем.

Ханс скоро си даде сметка, че останалите от отряда вече наблюдават това жалко боричкане между двама мъже, за които се предполагаше, че са пораснали. Не искаше да отстъпва, но не му се искаше и да издребнява. Освен това току-що бяха приключили една уморителна смяна и нямаше сили да продължава тази нелепа свада. Приведен, той се премести на свободното място в средата на камиона.

– Защо му отстъпи на този _Scheißkopf_*? – попита го войникът до него.

[* Scheißkopf (нем.), букв. „лайняна глава“. – Б.пр.]

Ханс драсна клечка кибрит и предложи на съседа си цигара.

– Течението там направо ми продуха ушите – обясни той.

Маслинозеленият камион беше на път към лагера, може би на около петнайсетина километра от него. Бруненвег разказваше виц за някаква френска сервитюрка, когато лявата предна гума се спуска и шофьорът изгуби контрол. Машината се преобърна многократно, а в това време мъжете вътре ругаеха и се премятаха във въздуха, светлината, боклуците и тютюна. Навън, синьото небе сменяше мястото и се появяваше ту откъм тавана, ту откъм пода, докато войниците се мъчеха да се хванат за нещо.

Когато камионът най-накрая спря, те бяха скупчени на камара върху дясната страна на каросерията, всеки заровил лице в мръсната униформа на съседа си. Чуха се въпроси дали някои е пострадал, докато в един момент Еди Алма започна да крещи:

– Махнете това копеле от мен! – каза той три пъти, взирайки се в немигащите очи на Райнхолд Зукер.

* * * ПОРАЖЕНИЯТА, ГРАД ЕСЕН * * *

Шестима мъже, изгорени от цигари.

Две счупени ръце.

Няколко счупени пръста.

Счупен крак за Ханс Хуберман.

Счупен врат за Райнхолд Зукер,

някъде на нивото на ушите му.

Мъжете се измъкнаха от камиона, помагайки си един на друг, докато накрая вътре остана само трупът.

Шофьорът Хелмут Броман седеше на земята и се чешеше по главата.

– Гумата... – обясни той. – Тя просто гръмна. – Неколцина смотолевиха, че вината не е негова. Други обикаляха наоколо и пушеха, разпитвайки се един друг дали травмите им са достатъчно тежки, за да бъдат освободени от служба. Една малка група пък се беше скупчила при камиона и гледеше трупа.

Облегнат на едно дърво, Ханс Хуберман все още чувстваше тънката линия на разкъсващата болка в коляното си.

– Това трябваше да се случи с мен – каза той.

– Какво? – извика сержантът от камиона.

– Той седеше на моето място.

Когато дойде на себе си, Хелмут Броман се качи обратно в кабината. Полегнал настрани, той се опита да запали двигателя, но до него не достигаше никакъв ток.

Беше повикан друг камион, а също и линейка. Линейката не дойде.

– Знаете какво означава това, нали? – каза Борис Шипер.

Те знаеха.

Когато отново потеглиха към лагера, мъжете се опитваха да не поглеждат към Райнхолд Зукер, чиято уста беше отворена в подигравателна усмивка.

– Казах ви, че трябва да го обърнем по очи – спомена някой. Неколцина от тях току забравяха за трупа в краката си и неволно стъпваха върху него. Когато пристигнаха, всички се опитаха да пропуснат ангажимента със свалянето на тялото от камиона. Когато работата беше свършена, Ханс Хубермаи направи няколко малки стъпки, преди болката да го прекърши и да се строполи на земята.

Час по-късно докторът потвърди, че кракът му определено е счупен. Сержантът стоеше наблизко, леко усмихнат.

– Е, Хуберман. Твоята служба май свърши? – Той поклати кръглото си лице, пушейки, и му изброи какво следва оттук нататък: – Сега ще си починаш. После ще ме попитат какво да правим с теб. И аз ще им кажа, че си се представил много добре. – Сержантът издиша още едно кълбо дим от устата си. – Мисля да им кажа още, че вече не си годен да служиш в Специалния противовъздушен отряд и трябва да те върнат в Мюнхен, за да работиш в някаква канцелария или каквото там намерят за добре. Как ти звучи това?

Неспособен да скрие смеха си зад болезнената гримаса, Ханс отвърна:

– Звучи ми добре, сержант.

– Дума да няма – каза Борис Шипер, допушвайки цигарата си. – Имаш късмет, че те харесвам, Хуберман. Имаш късмет, че си добър човек и си щедър с цигарите.

В съседната стая приготвиха гипса му.

Горчивият вкус на въпросите

Горе-долу седмица след рождения ден на Лизел в средата на февруари тя и Роза най-накрая получиха подробно писмо от Ханс Хуберман. Момичето прелетя разстоянието от пощенската кутия до къщата и го показа на мама. Роза я накара да го прочете на глас и те не можаха да сдържат вълнението си, когато Лизел стигна до мястото, където се говореше за счупения му крак. Тя беше толкова стъписана, че прочете следващото изречение само на себе си.

– Какво? – подкани я Роза. – _Saumensch?_

Лизел вдигна очи от писмото и почти беше готова да изкрещи. Сержантът бе удържал на думата си.

– Той си идва вкъщи, мамо. Татко си идва вкъщи!

Те се прегърнаха в кухнята и писмото беше смачкано между телата им. Един счупен крак определено беше нещо, което трябва да се отпразнува.

Когато Лизел съобщи новината в съседната къща, Барбара Щайнер изпадна във възторг. Тя стискаше ръцете на момичето и извика на останалите в къщата да дойдат. Когато членовете на семейство Щайнер се събраха в кухнята, вестта за завръщането на Ханс Хуберман като че ли повдигна духа на всички. Руди се усмихваше и се смееше с глас и в същото време сякаш се опитваше да прикрие нещо.

И Лизел почувства горчивия вкус на въпросите, които останаха неизречени от момчето.

Защо той?

Защо Ханс Хубермаи, а не Алекс Щайнер?

И Руди имаше право.

Една кутия с инструменти,
един ранен пилот и едно мече

Откакто миналия октомври баща му беше призован в армията, гневът на Руди безотказно растеше. Новината за завръщането на Ханс Хуберман само го усили с още

няколко степени. Той не каза на Лизел за това. Не тръгна да ѝ се оплаква, че не е честно. Вместо това реши да действа.

В обичайното време за кражби в сгъстяващия се мрак на късния следобед той вървеше по улица „Химел“, носейки метална кутия.

* * * КУТИЯТА С ИНСТРУМЕНТИ НА РУДИ * * *

Тя беше с дължината на голяма кутия за обувки и червената ѝ боя беше олющена.

В нея имаше следните неща:

Ръждясало джобно ножче – 1 бр.

Малко фенерче – 1 бр.

Чукове – 2 бр.

(един среден и един малък)

Кърпа за ръце – 1 бр.

Отверки – 3 бр.

(с различни размери)

Ски-маска – 1 бр.

Чисти чорапи – 1 чифт

Мече-играчка – 1 бр.

Лизел го видя през прозореца на кухнята – с целеустремена походка и решително лице, също като в деня, когато тръгна да търси баща си. Той стискаше дръжката на кутията с всичка сила и движенията му бяха сковани от гняв.

Крадецът на книги пусна кърпата, която държеше, и я замени с една-единствена мисъл. Той отиваше да краде.

Тя изтича навън да го пресрещне.

Нямаше дори и най-малък помен за поздрав.

Руди просто продължи да върви, говорейки на студения въздух пред себе си.

Близко до блока на Томи Мюлер той каза:

– Знаеш ли какво, Лизел. Ти изобщо не си никакъв крадец. – Руди не ѝ даде никакъв шанс да му отговори: – Онази жена просто ти позволява да влизаш в къщата ѝ. Тя дори ти оставя кифли, за бога! Аз не бих нарекъл това кражба. Кражба е онова, което прави армията. Те взеха твоя баща, а също и моя. – Той ритна гневно някакъв камък и ускори крачка. – Зад това стоят всички онези богати нацисти от Гранде Щрасе, Гелб Щрасе и Хайде Щрасе.

Лизел не можеше да мисли за нищо друго освен за това как да не изостава от приятеля си. Вече бяха подминали къщата на фрау Дилер и вървяха по улица „Мюнхен“, когато тя извика умолително:

– Руди...

– Какво е чувството все пак?

– За какво говориш?

– Какво е чувството, когато взимаш всички онези книги?

В този момент, обаче, тя реши да замълчи. Ако искаше да получи отговор, той трябваше да забави малко ход, както и направи.

– Е? – Но отговорът дойде отново от Руди, преди Лизел да успее да отвори устата си. – Чувството е прекрасно, нали? Да откраднеш нещо, което ти се полага.

Лизел насочи вниманието си към кутията за инструменти, опитвайки се да забави устрема му поне малко.

– Какво има там? – попита тя.

Той се наведе и я отвори.

Всичко беше ясно, но какво правеше там това мече?

Докато продължаваха да вървят, Руди ѝ обясни надълго и нашироко плановете си за кутията и какво смяташе да прави с всяко едно от нещата в нея. С чуковете, например, щеше да троши прозорци, а предназначението на кърпата беше да заглушава звука.

– А мечето?

То принадлежеше на Анна-Мари Щайнер и не беше по-голямо от книгите на Лизел.

Козината му беше рунтава и протрита. Очите и ушите му бяха пришивани многократно, но въпреки това изглеждаше дружелюбно на вид.

– Това – отвърна Руди – е най-гениалният ми ход. Ако се случи някакви деца да влязат в къщата, в която съм проникнал, аз ще им го давам, за да се успокоят.

– А какво смяташ да крадеш?

Той сви рамене.

– Пари, храна, скъпоценности. Каквото успея да докопам. – Звучеше доволно просто.

Петнайсет минути по-късно обаче, Лизел изведнъж забеляза умълчания израз на лицето му и разбра, че Руди Щайнер нямаше да краде нищо. Решимостта му го беше напуснала и макар пред очите му все още да се мерзелееше миража на славните бъдещи кражби, тя видя, че той вече сам не вярваше в начинанието си. _Опитваше се_ да повярва, но това никога не беше добър знак. Неговото престъпно величие се сгромолясваше пред очите ѝ и докато стъпките им постепенно се забавяха, Лизел почувства в себе си вълната на невинно тъжно облекчение.

Бяха на Гелб Щрасе.

Общо взето, къщите от двете страни бяха огромни и тъмни.

Руди събу обувките си и ги взе в лявата си ръка. В дясната държеше кутията с инструменти.

Между облаците се виждаше луна. Може би цял километър светлина.

– Какво чакам? – попита той, но Лизел не отговори. Сетне Руди отново отвори уста, но не каза нищо. Остави кутията на земята и седна на нея.

Чорапите му скоро се пропиха със студена влага.

– Добре, че имаш още един чифт в кутията – подхвърли Лизел и забеляза, че той едва се сдържа да не се разсмее.

Руди погледна в обратна посока и се отмести малко, така че сега вече имаше място и за Лизел.

Крадецът на книги и най-добрият ѝ приятел седяха гръб о гръб на очуканата червена кутия за инструменти по средата на улицата. Гледайки в различни посоки, те останаха така доста време. Когато станаха да си ходят, Руди смени чорапите си и остави старите на паважа. Това беше неговият подарък за Гелб Щрасе.

* * * ИЗРЕЧЕНАТА ИСТИНА * * *

НА РУДИ ЩАЙНЕР

„Май съм по-добър в това да оставям
разни неща, отколкото да ги крада.“

Няколко седмици по-късно кутията за инструменти си намери съвсем друго полезно предназначение. Руди я разчисти от отверките и чуковете и реши да съхранява в нея някои от скъпоценностите на Щайнерови при следващото въздушно нападение. Единственото нещо, което остана там, беше мечето.

На 9 март Руди излезе от къщата с кутията в ръка, когато сирените дадоха на Молкинг да разбере, че се задава опасност.

Докато Щайнерови бързаха надолу по улица „Химел“, Микаел Холцапфел чукаше ожесточено на вратата на Роза Хуберман. Когато тя и Лизел отвориха, той им хвърли проблема:

– Майка ми – каза Микаел, все още със сливите кръв по бинтовете си. – Тя отказва да излезе. Седи на кухненската маса.

Бяха минали седмици, без фрау Холцапфел да покаже каквито и да е признаци на подобрение. Когато Лизел идваше да ѝ чете, тя през повечето време се взираше през прозореца. Говореше тихо, сякаш почти не си отваряше устата. Типичната ѝ грубост и свадливост бяха изчезнали напълно. Обикновено Микаел беше този, който изпращаше Лизел или ѝ даваше кафето и ѝ благодареше. А сега и това.

Роза пристъпи към действие.

Тя мина, клатушкайки се, през портата и се спря пред отворената врата.
– Холцапфел! – Не се чуваше нищо друго освен сирените и Роза. – Холцапфел, излез веднага оттам, ти жалка стара свиня! – Тактичността не беше сред силните страни на Роза Хуберман. – Ако не дойдеш веднага тук, ние всички ще умрем на улицата! – Тя се извърна и погледна безпомощните фигури на тротоара. Сирената току-що беше спряла да вие. – Какво да правим сега?

Микаел сви рамене, объркан и смутен. Лизел пусна чантата си с книги на земята и го погледна. В този момент сирената отново започна да вие и се наложи да крещи:

– Може ли да вляза? – Но без да дочака отговора му, Лизел пробяга краткото разстояние и се мушна покрай мама.

Фрау Холцапфел не се беше помръднала от масата.

„Какво да ѝ кажа? – мислеше си Лизел. – Как да я накарам да тръгне?“

Докато сирената си поемаше дъх, отвън се чу гласът на Роза:

– Остави я, Лизел, трябва да вървим! Ако ѝ се умира, това си е нейна работа.

Но сетне сирената отново нададе вой, който се надигна и отекна в далечината.

Остана само звукът, момичето и една жена, направена от тел.

– Фрау Холцапфел, моля ви!

Също като при разговора ѝ с Илза Хуберман в деня с кифлите, в ума ѝ се въртяха множество думи и изречения. Разликата беше, че днес имаше бомби. Днес нещата бяха малко по-неотложни.

* * * ВЪЗМОЖНОСТИТЕ * * *

* „Фрау Холцапфел, трябва да тръгваме.“

* „Фрау Холцапфел, ще загинем, ако останем тук.“

* „Все още имате един син.“

* „Всички ви чакат.“

* „Бомбите ще ви отнесат главата.“

* „Ако не дойдете, ще спра да идвам

да ви чета и така ще загубите

единствения си приятел.“

Тя се спря на последното изречение, опитвайки се да надвика сирената, сложила ръце върху масата.

Фрау Холцапфел я погледна и взе своето решение. Не се помръдна.

Времето на Лизел изтече. Тя се дръпна от масата и се втурна навън.

Роза държеше портата отворена и двете хукнаха към №45. Микаел Холцапфел стоеше като кораб, закотвен на улица „Химел“

– Хайде! – извика Роза умоляващо, но войникът се поколеба. Той почти беше тръгнал към вратата на къщата, но в този момент нещо го спря. Отдръпна ръката си от портата и ги последва засрамено.

Всички на няколко пъти поглеждаха назад, но фрау Холцапфел така и не се появи.

Улицата изглеждаше вече опустяла и когато последният вой на сирената се стопи във въздуха, тримата закъснели обитатели на улица „Химел“ най-накрая влязоха в мазето на семейство Фидлер.

– Защо се забавихте толкова? – попита Руди. Той държеше кутията с инструменти.

Лизел остави чантата си с книги на земята и седна на нея.

– Заради фрау Холцапфел.

Руди се огледа.

– Къде е тя?

– У дома си. В кухнята.

Микаел стоеше в далечния ъгъл на мазето, неловко прегърбен и треперещ.

– Трябваше да остана – каза той. – Трябваше да остана, трябваше да остана... – Гласът му беше почти недоловим, но очите му бяха по-гърмки от всякога. Те

просветваха диво в гнездата си, докато войникът стискаше ранената си ръка с червената роза върху бинта.

Роза беше онази, която го спря.

— Моля те, Микаел, ти не си виновен за нищо.

Но младият мъж с липсващи няколко пръста на дясната си ръка беше неутешим. Той се наведе над Роза и я погледна в очите.

— Кажи ми нещо — рече Микаел, — защото не разбирам... — Той седна с гръб о стената. — Кажи ми, Роза, как може аз да искам да живея, докато тя да седи там, готова да умре. — Кръвта се блъскаше силно в слепоочията му. — Защо искам да живея? Не би трябвало, но искам.

Младият мъж се разплака неудържимо и Роза седя дълги минути до него с ръка върху рамото му. Останалите хора гледаха. Той не можа да се успокои, дори когато вратата на мазето се отвори и вътре влезе фрау Холцапфел.

Синът ѝ вдигна очи.

Роза се отдръпна.

Когато двамата останаха насаме, Микаел се извини:

— Мамо, съжалявам, не трябваше да те изоставям.

Фрау Холцапфел не го чу и вместо да му отговори, вдигна превързаната му ръка и каза:

— Пак кървиш. — Двамата останаха да седят с другите и да чакат.

Лизел бръкна в чантата си и започна да рови из книгите.

* * * БОМБАРИРОВКАТА НАД МЮНХЕН, * * *

9-и и 10-и МАРТ

Дълга нощ с бомби

и четене. Устата ѝ беше

пресъхнала, но крадецът на книги

отхвърли 44 страници.

Повечето деца спяха и не чува сирената, която оповести края на въздушното нападение. Родителите им ги събудиха и ги понесоха нагоре по стълбите към света, който тънеше в мрак.

В далечината горяха пожари и тази нощ аз събрах около двеста погубени души.

И бях на път към Молкинг, за да взема още една.

На улица „Химел“ ѝ се беше разминало.

Сирените бяха дали сигнал за отбой дълго след края на бомбардировката, за да е сигурно, че не се задава нова опасност и за да може димът да се издигне в атмосферата.

Бетина Щайнер беше тази, която забеляза малкия огън и сребрилата струйка дим, която се издигаше към небето недалеч от река Ампер.

— Вижте — каза момичето и вдигна ръка.

Откритието беше на Бетина, но онзи, който реагира първи, беше Руди. Без да губи нито миг и без да пуска чантата от ръката си, той спринтира надолу по улица „Химел“, свърна по няколко странични улички и скоро навлезе между дърветата. След него беше Лизел (оставила книгите си на енергично протестиращата Роза) и още неколцина други от съседни скривалища.

— Руди, почакай!

Руди не я почака.

Лизел виждаше само кутията с инструменти, която се мярваше между дърветата, докато момчето напредваше към гаснещата светлина на димящия самолет. Той лежеше сред сечището до реката. Пилотът беше направил опит да се приземи там.

Руди се спря на около дваисет метра от машината.

Когато се приближих, самата аз го видях да стои там задъхан.

Клони на дървета бяха разпилени в мрака.

Около самолета се бяха посипали борови иглички, които припламваха като

прахан. Недалече зад него в земята бяха прогорени три дълбоки бразди, подобни на рани. Изстиващият метал изпукваше от време на време, отмервайки минутите, които приличаха на часове. Тълпата зад Руди и Лизел ставаше все по-голяма и момичето имаше чувството, че дъхът и думите на хората полепваха по гърба ѝ.

– Е – рече Руди, – да видим ли какво става там?

Той направи още няколко крачки и се спря пред самия корпус на самолета, който изглеждаше като закован в земята. Носът беше почти във водата, а разнебитените му криле бяха останали зад него.

Руди го обиколи целия, първо от едната страна, после от другата.

– Навсякъде наоколо има стъкла от кабината – каза той.

И сетне забеляза тялото.

Руди Щайнер никога преди не беше виждал толкова бледо лице.

– Не се приближавай, Лизел – каза той. – Но Лизел не го послуша.

Тя виждаше лицето на почти изпадналия в несвяст вражески пилот, в това време високите дървета гледаха отгоре, а реката течеше долу. Самолетът избуха мъчително още няколко пъти и главата вътре в него се люшна отдясно наляво. Пилотът каза нещо, което те очевидно не разбраха.

– Мили боже! – прошепна Руди. – Той е жив.

Чантата с инструменти тупна до самолета и този звук донесе след себе си още човешки гласове и стъпки.

Огънят беше изгаснал и ранната утрин беше тиха и тъмна. Продължаваше да се издига само тънката струйка дим, но и тя скоро щеше да изчезне.

Стената от дървета криеше цветовете на горящия Мюнхен. Към този момент очите на момчето бяха свикнали не само с мрака, но и с лицето на пилота. Очите му бяха като петна от кафе, а през лицето и брадичката му минаваха дълбоки прорезни рани. Униформата му беше разкривена и смачкана върху гърдите.

Въпреки съвета на Руди Лизел се приближи и мога да ви кажа, че в този момент ние двете с нея се зърнахме.

Аз те познавам, мислех си аз.

Тогаваше чуваше грохот на влак и кашлящо момче. Тогаваше имаше сняг и смутено момиче.

Пораснала си, мислех си аз, но те познах.

Тя не отстъпи назад и не се опита да се бори с мен, но нещо ми подсказа, че е почувствала присъствието ми. Усещаше ли диханието ми? Чуваше ли прокълнатия кръгообразен ритъм на сърцето ми, който се въртеше като престъпление в мъртвешките ми гърди? Не знам откъде, но тя ме познаваше и когато ме погледна в лицето, не извърна очи.

Когато небето с цвят на въглен започна да изсветлява, ние и двете се размърдахме. И двете видяхме момчето, което започна да рови отново в кутията си с инструменти, за да извади оттам жълта плюшена играчка.

То внимателно се покатери към умиращия човек и сложи предпазливо мечето на рамото на пилота. Ухото на играчката докосваше гърлото му.

Умиращият си пое дъх. И заговори. Той каза на английски „Благодаря“. В същия момент раните върху лицето се отвориха и една малка капка кръв се търкулна, криволичейки по шията му.

– Какво? – попита Руди. – _Was hast du gesagt?_ Какво казахте?

За съжаление аз го изпреварих и не му позволих да отговори. Беше време и протегнах ръка към кабината. Бавно измъкнах душата на пилота от смачканата му униформа. И го спасих от разбития самолет. Тълпата си играеше с тишината, докато си пробивах път през нея.

Над мен небето притъмня – само за един последен миг – и се кълна, че в този момент видях черен подпис във форма на свастика, който остана да потрепва разкривен върху тъмносивата шир.

– Хайл Хитлер – казах аз, но вече бях стигнала дърветата. Зад мен едно мече почиваше върху рамото един труп. Долу ниско между клоните стоеше овална свещ с цвят

на лимон. Душата на пилота беше в ръцете ми.

Справедливо е да се отбележи, че през всичките години от управлението на Хитлер, никой не беше служил толкова вярно на фюрера, колкото мен. Хората нямат сърца като моето. Човешкото сърце е линия, докато моето е кръг и аз притежавам неограничената способност да бъда на правилното място в правилния момент. Благодарение на това се натъквам на хора в най-добрата им и най-лошата им светлина. Виждам и тяхната грозота, и тяхната красота и се питам как едно и също нещо може да бъде и двете. И въпреки това те имат едно нещо, за което им завиждам. Ако не друго, хората знаят кога да умрат.

Завръщане у дома

Беше време на ранени пилоти, разбити самолети и плюшени мечета, но все пак първата четвъртина на 1943 г. завърши с положителен щрих за крадеца на книги.

В началото на април гипсът на Ханс Хуберман беше разрязан до коляното и той се качи на един влак за Мюнхен. Щяха да му дадат една седмица за почивка и възстановяване у дома, след което щеше да се влее в редиците от канцеларски плъхове в града. Там Ханс щеше да помага при разчистването на книжа и документи в мюнхенските фабрики, църкви и болници. Времето щеше да покаже дали щяха да го изпращат и на ремонтни работи. Всичко зависеше от крака му и състоянието на града.

Беше тъмно, когато пристигна у дома. Пътуването му беше продължило един ден повече, защото влакът беше спрял заради бомбардировките. Той стоеше пред вратата на улица „Химел“ №33, свил ръката си в юрук.

Четири години по-рано, когато се появи за първи път, Лизел беше склонена да мине през тази врата. Макс Ванденбург беше стоял тук с един ключ, който се впиваше в ръката му. Сега беше ред на Ханс Хуберман. Той почука четири пъти и му отвори крадецът на книги.

– Татко, татко!

Тя произнесе думата може би сто пъти, докато го прегръщаше в кухнята, отказвайки да го пусне.

По-късно, след като вечеряха, Ханс разказа на жена си и Лизел Мемингер всичко каквото бе преживял. За Специалния противовъздушен отряд и за пълните с дим улици, за клетите изгубени души, които бродеха по тях и за Райнхолд Зукер. Бедният глупав Райнхолд Зукер. Минаха часове.

В един след полунощ Лизел отиде да си легне и баща ѝ дойде при нея, както правеше някога. Тя се събуди на няколко пъти и всеки път го намираще там.

Нощта беше спокойна.

Леглото беше топло и меко.

Да, прекрасно беше да си Лизел Мемингер тази нощ, но топлината и спокойствието продължиха още три месеца.

А нейната история още шест.

Част десета

Крадецът на книги

>>

в която се разказва за:

края на света – деветдесет и осмия ден – един творец на войни – пътят на думите – едно момиче в ступор – признания – малката черна книга на Илза Херман – гръдният кош на един самолет – една планинска верига от отломки

Краят на света (част I)

Отново ви предлагам да надзърнете какво става накрая. Може би, за да смекча удара, който ще дойде по-късно, или сама да се подготвя за онова, което имам да разкажа. И в единия, и в другия случай трябва да ви съобщя, че валеше на улица „Химел“, когато светът за Лизел Мемингер свърши.

От небето падаха капки.

Като кран, който някое дете безрезултатно се беше опитало да затегне. Първите капки бяха хладни. Аз ги усетих върху ръцете си, докато стоях пред вратата на фрау Дилер.

Междувременно чувах калаените самолети горе над главата си. Когато вдигнех очи, ги виждах през надвисналите облаци. Гледах как отварят търбусите си и пускат товара си от бомби. Както можеше да се очаква, те често пропускаха целите си.

* * * ЕДНА МАЛКА ТЪЖНА НАДЕЖДА * * *

Никой не искаше да бомбардира
улица „Химел“. Никой не искаше да
бомбардира място, кръстено на рая.
Но дали наистина беше така?

Бомбите падаха и скоро облаци те щяха да обгорят, а капките да се превърнат в пепел. Горещи снежинки щяха да се посипят по земята.

Накратко, улица „Химел“ беше изравнена със земята.

Къщите бяха срутени от единия до другия край на улицата. Фотография в рамка на един много сериозен на вид _фюрер_ лежеше разнебитена и очукана на напукания под. И въпреки това Хитлер се усмихваше в неговия характерен строг стил. Той знаеше нещо, което всички ние не знаехме. Но аз пък знаех нещо, което фюрерът не знаеше. През цялото време хората спяха.

Спеше Руди Щайнер. Спяха мама и татко. Фрау Холцапфел, фрау Дилер. Томи Мюлер. Всички спяха. Всички умираха.

Само един човек оцеля.

Тя оцеля, защото седеше в мазето, четейки историята на своя живот, проверявайки я за грешки. По-рано това помещение бе обявено за твърде плитко, но през нощта на 7 октомври то се оказа достатъчно дълбоко. Разрушителните снаряди летяха в галоп и часове по-късно, когато над Молкинг се спусна странна разхвърляна тишина, мъжете от местния Специален противовъздушен отряд чуха нещо. Нещо като ехо. Някъде долу едно момиче блъскаше с молива си по тенекия с боя.

Те всички се спряха, наостриха уши, и когато чуха звука отново, започнаха да копаят.

* * * НЕЩА СЕ ПРЕДАВАХА ОТ РЪКА В РЪКА * * *

Циментени блокове и керемиди.
Парче от стена с нарисувано върху него
капещо слънце. Злощастен на вид
акордеон, който надничаше през
проядената си кутия.

* * *

Те хвърляха всичко нагоре.

Когато още един къс стена беше махнат, един от тях видя косата на крадеца на книги.

Мъжът се засмя от сърце. Той изваждаше дете от утробата на земята.

— Не мога да повярвам... тя е жива!

Имаше толкова много радост сред забързаните мъже, които радостно си

подвикваха, но аз не споделях напълно ентусиазма им.

По-рано бях държала баща ѝ в едната си ръка и майка ѝ в другата. Душите и на двама им бяха толкова меки.

Някъде по-нататък телата им бяха наредени на земята заедно останалите. Красивите сребристи очи на татко вече започваха да се покриват с ръжда, а картонените устни на мама бяха застинали, наполовина отворени, най-вероятно докато бе хъркала. Или изричайки типичното германско богохулство – мили боже!

Ръцете на мъжете от спасителния екип изтеглиха Лизел и я изтупаха от посипалия се по нея прах.

– Малко момиче – казаха те, – сирените закъснях. Какво правеше ти долу в мазето? Откъде знаеше?

Онова, което те не забелязаха, беше, че момичето все още държи книгата. Тя изкрещя своя отговор. Зашеметяващият писък ма живите.

– Татко!

И още веднъж. Лицето ѝ се сгърчи и ужасеният ѝ глас достигна още по-голяма височина:

– Татко, _татко!_

Те си я предаваха от ръце в ръце, докато Лизел крещеше, виеше и плачеше. Тя още не знаеше дали беше ранена, защото успя да се изтръгне от тях и се залута сред развалините с търсещи очи, продължавайки да ридае и да зове баща си.

Лизел стискаше силно книгата.

Държеше се отчаяно за думите, които бяха спасили живота ѝ.

Деветдесет и осмия ден

През първите деветдесет и осем дни след завръщането на Ханс Хуберман през април 1943 г. всичко беше наред. Често той се натъжаваше, докато си мислеше за сина си, който се биеше в Сталинград, но се надяваше, че момчето е наследило част от късмета му.

На третия ден след завръщането си Ханс свири на акордеона си в кухнята. Обещанието си е обещание. Имаше музика, супа, шег и смях на едно четиринайсетгодишно момиче.

– _Saumensch_ – предупреди я мама, – престани да се смееш толкова високо. Шегите му не са чак толкова добри. И освен това са мръсни...

След една седмица Ханс се върна на служба и започна работа в едно военно управление в града. Каза, че там имали добри запаси от цигари и храна и понякога носеше вкъщи курабии и допълнително мармалад. Също като в добрите стари дни. През май имаше едно не особено опасно въздушно нападение. Като добавим към това необходимостта от време на време да казва „хайл Хитлер“ тук или там, всичко останало беше наред.

До деветдесет и осмия ден.

* * * ДУМИТЕ НА ЕДНА СТАРА ЖЕНА * * *

Вървейки по улица „Мюнхен“, тя каза:

„Мили боже, дано да не ги довлечат пак.

Тези проклети евреи ще ни донесат беда.

Те са лош знак. Всеки пък, когато ги видя,

знам, че с нас е свършено.“

Това беше същата стара жена, която оповести появата на евреите първия път, когато Лизел ги видя. Лицето ѝ беше мораво, очите тъмносини като вена, а предсказанието – точно.

В сърцето на лятото Молкинг получи знамение за нещата които предстояха да се случат. То се появи по обичайния си начин. Първо главата на крачещ войник и дулото, което стърчеше над нея. После дрипавата верига от дрънчащи евреи.

Единствената разлика беше, че този път ги докараха от противоположната посока. Отведоха ги в съседния град Неблинг, където щяха да разчистват улиците – работа, която армията отказваше да върши. Към края на деня ги поведоха обратно към лагера, бавни, отпаднали и сломени.

И Лизел отново потърси сред тях Макс Ванденбург, смятайки, че той лесно би могъл да се озове в Дахау, без да е минавал през Молкинг до този момент. Но го нямаше. Не и в този случай.

През един топъл августовски следобед, обаче, Макс действително щеше да мине през града заедно с останалите. Но за разлика от другите, той нямаше да върви с наведена глава, хвърляйки само бегъл поглед към зяпачите.

* * * ЕДИН ФАКТ ОТНОСНО * * *

МАКС ВАНДЕНБУРГ

Той щеше да се взира в лицата
по улица „Мюнхен“, търсейки
крадеца на книги.

В този случай, през юли, на деветдесет и осмия ден от завръщането на татко според изчисленията на Лизел, тя стоеше и оглеждаше върволицата от печални евреи с надеждата да види Макс. Ако не друго, това поне смекчаваше болката от тъжната гледка.

„Това е ужасна мисъл“, щеше да напише тя по-късно в мазето на улица „Химел“, макар да знаеше, че това е самата истина. Болката от тъжната гледка. Ами _тяхната_ болка? Болката на препъващите се обувки, изтезанията и затварящите се врати на концентрационния лагер?

Те минаха на два пъти през последните десет дни и скоро след това анонимната жена с моравото лице от улица „Мюнхен“ се оказа абсолютно права. Нещастieto действително дойде и ако хората обвиняваха евреите като своеобразно предизвестие или пролог, редно беше да видят и истинската причина във фюрера и неговата мисия в Русия – защото когато улица „Химел“ се събуди по-късно през юли, един завърнал се войник беше открит мъртъв. Той висеше от гредата на една обществена пералня близо до магазина на фрау Дилер. Още едно човешко махало. Още един спрял часовник.

Небрежният собственик беше оставил вратата отворена.

* * * 24 юли, 6:03 СУТРИНТА * * *

Вътре в пералнята беше топло,
гредите бяха здрави и Микаел Холцапфел
скочи от стола, сякаш беше пропаст.

* * *

Толкова много хора ме преследваха по онова време, зовяха ме и ме молеха да ги взема с мен. Имаше и друга по-малка група, която само мълвеше името ми със задавени гласове.

– Вземи мен – казваха те и никой не можеше да ги спре. Да, те се страхуваха, но не и от мен. Това беше страхът да се изправиш сам срещу себе си, срещу света и другите, подобни на теб.

Нямаше какво да направя.

Те имаха твърде много начини, бяха твърде изобретателни и когато си свършеха работата добре, аз нямаше как да им отказвам, какъвто и способ да бяха избрали.

Микаел Холцапфел знаеше какво прави.

Той се самоуби заради това, че бе пожелал да живее.

Аз, разбира се, изобщо не видях Лизел Мемингер през онзи ден. Както обикновено, стигнах до заключението, че съм твърде заета, за да остана на улица „Химел“ и да слушам писъците. Чувствам се неприятно, когато хората ме хващат с окървавените си ръце и затова си тръгнах, отправяйки се към утринното слънце, което багреше небето в свежи цветове.

Не чух гърмящия глас на възрастния мъж, който намери тялото, нито звука на бягащите крака, нито изненаданите възклицания. Не чух и мършавия мъж с мустаци, който си мърмореше под нос.

– Безобразие, _истинско_ безобразие...

Не видях фрау Холцапфел, легнала по гръб на улица „Химел“, с разперени ръце, съкрушена, пищяща в пристъп на пълно отчаяние. За всички тези неща научих няколко месеца по-късно, когато се върнах тук и прочетох нещо, наречено „_Крадецът на книги_“. Тогава ми беше обяснено, че Микаел Холцапфел се беше предал не заради осакатената си ръка или някакво друго нараняване, а заради чувството си на вина, че е жив.

Момичето беше разбрало, че в последните си дни преди края той изобщо не беше спал и всяка следваща нощ е била за него като отрова. Често си го представям как лежи буден и потен в чаршафите си от сняг, виждайки мислено откъснатите крака на брат си. Лизел пишеше, че на няколко пъти е била на крачка от това да му разкаже за собствения си брат, както бе постъпила с Макс, по като че ли имаше голяма разлика между едно далечно кашляне и два заличени крака. Как да утешиш човек, който е видял такива неща? Можеш ли да му кажеш, че фюрерът се гордее с него, и че го обича за онова, което е направил в Сталинград? Смейш ли да го сториш? Не, по-добре е да ги оставиш да говорят те. Но бедата, разбира се, е там, че такива хора оставят най-важните си думи за по-късно, за да бъдат намерени от други. Бележка, изречение или дори въпрос, или писмо, както се случи на улица „Химел“ през юли 1943 г.

* * * ПОСЛЕДНОТО СБОГУВАНЕ * * *

НА МИКАЕЛ ХОЛЦАПФЕЛ

Мила мамо, можеш ли да ми простиш?

Аз просто не издържам повече.

Отивам да се срещна с Роберт.

И не ме е грижа какво ще кажат

проклетите католици. Трябва да има

място в рая за онези, които са били

там, където съм бил аз.

Може би си мислиш, че не те обичам,

щом съм постъпил така, но грешиш.

Твой Микаел

Ханс Хуберман беше помолен да съобщи новината на фрау Холцапфел. Той стоеше на прага ѝ и тя навярно я видя, изписана на лицето му. Двама сина за шест месеца.

Утринното слънце пламтеше зад Ханс, когато жилестата жена мина покрай него. Тя се затича, хлипаща, към събралата се малко по-надолу тълпа. Повтаряше името на Микаел отново и отново, но той вече ѝ беше отговорил. Фрау Холцапфел държа сина си в прегръдките си близо половин час, както разказва крадецът на книги. Сетне тя тръгна към ослепителното слънце над улица „Химел“ и седна малко по-нататък, неспособна да направи нито крачка повече.

Хората гледаха от разстояние какво става. Когато си далеч, винаги е по-лесно.

Ханс Хуберман седеше до нея.

Той сложи ръката си върху нейните, когато тя легна назад на коравата земя.

И позволи на крясъците ѝ да изпълнят улицата.

Много по-късно Ханс я съпроводи в къщата ѝ, придържайки я безкрайно внимателно. И колкото и да се опитвам да видя нещата по различен начин, в ума ми изплува една-единствена картина...

Всеки път, когато си представя обезумялата от мъка жена и високия мъж със

сребристи очи, в кухнята на улица „Химел“ №31 винаги вали сняг.

Творецът на войни

Във въздуха се усещаше миризмата на току-що скован ковчег. Черни дрехи. Огромни куфари под очите. Лизел стоеше с останалите на тревата. Тя чете на фрау Холцапфел същия този следобед. „Приносителят на сънища“, любимата книга на нейната съседка. Целият ден беше напрегнат.

* * * 27 юли 1943 г. * * *

Микаел Холцапфел беше погребан и крадецът на книги чете на опечалените. Съюзниците бомбардираха Хамбург, но точно за такива случаи аз притежавам някои чудодейни способности. Никой не може да отнесе четирийсет и пет хиляди души за толкова кратко време. Дори и за един милион човешки години.

Германците вече плащаха за делата си и пъпчивите малки коленца на фюрера бяха започнали да треперят.

Но все пак трябва да му отдам дължимото, на този _фюрер_.

Той наистина имаше желязна воля.

Темповете на войната по никакъв начин не спаднаха, нито пък намаля ожесточението, с което се изкореняваше еврейската чума. Макар повечето лагери да бяха из Европа, няколко бяха останали и в Германия.

В тези лагери имаше много хора, които все още бяха принуждавани да работят, и да ходят.

Макс Ванденбург беше един от тези евреи.

Пътят на думите

Това се случи в един малък град в сърцето на родината на Хитлер.

Потокът на човешкото страдание се лееше обилно и една малка част от него достигна и дотук.

Върволица от евреи вървеше през покрайнините на Мюнхен и след като мина през тълпата, едно малко момиче направи немислимото, тръгвайки заедно с тях. Когато войниците я издърпаха и я хвърлиха на земята, тя стана отново. И продължи.

Сутринта беше топла.

Още един прекрасен ден за парад.

Войниците и евреите бяха минали през няколко града и току-що бяха пристигнали в Молкинг. Възможно беше в лагера да са се нуждаели от допълнителна работна ръка или може би бяха умрели определен брой затворници, чиито места трябваше да бъдат попълнени. Каквато и да беше причината, нова партия от свежи уморени евреи вървяха пеш към Дахау.

Както винаги, Лизел се затича по улица „Мюнхен“ заедно с обичайното множество от зяпачи.

* * *

– Хайл Хитлер!

Тя чу поздрава на първия войник, който се зададе по пътя, и тръгна натам през тълпата, за да посрещне процесията. Гласът му я смая. Той превърна безкрайното небе над главата му в таван, от който думите отскочиха и паднаха в куцащите крака на

евреите.

Очите им.

Един по един те извърщаха глави към забързаната улица и когато Лизел си намери място, откъдето виждаше добре, тя се спря и започна да ги изучаваха. Очите ѝ обхождаха редиците, лице след лице, търсейки онзи, който бе написал „Надвесеният човек“ и „Игрорословецът“.

Коса като перушина, мислеше си тя.

Не, коса като клечки. Така изглеждаше тя, когато не беше мита. Търси коса като клечки, блатисти очи и брада като трески за разпалване на огън.

Боже, те бяха толкова много.

Толкова много умиращи очи и тътрещи се крака.

Лизел ги оглеждаше и онова, което ѝ помогна да разпознае Макс, не бяха точно чертите на лицето му, а начинът, по който един от евреите се взираше в тълпата. Напрегнато и съсредоточено. Лизел задържа поглед върху единственото лице, което гледаше право към германски зяпачи. То ги изучаваше толкова вгълбено, че хората около крадеца на книги забелязаха това и го посочиха с ръка.

– Какво гледа той? – каза един мъжки глас до нея.

Крадецът на книги слезе от тротоара на улицата.

Никога в живота си не беше правила по-трудно движение. Никога сърцето ѝ не беше блъскало по-силно в младите ѝ гърди.

Тя пристъпи напред и каза много тихо:

– Той търси мен.

Гласът ѝ заглъхна някъде далече в нея. Тя трябваше да го намери отново, за да може да извика името му.

Макс.

– Тук съм, Макс!

И по-високо.

– Макс, тук съм!

Той я чу.

* * * МАКС ВАНДЕНБУРГ, АВГУСТ 1943 г. * * *

Косата му действително беше като клечки, точно както бе очаквала Лизел. Там бяха и блатистите очи, които гледаха над раменете на другите евреи. Когато стигнаха до нея, те бяха умоляващи. Брадата криеше лицето му и устата му потръпна, когато изрече думата, името, момичето.

Лизел.

Лизел излезе пред тълпата и тръгна през потока от евреи, докато, най-накрая стигна до него и го хвана за ръката.

Макс сведе лице към нея.

И сетне, когато тя се препъна, евреинът, отвратителният евреин протегна ръка и ѝ помогна да стане. Това усилие му костваше цялата сила, с която разполагаше.

– Аз съм тук, Макс – каза тя отново. – Аз съм тук.

– Не мога да повярвам... – Думите се отрониха от устата на Макс Ванденбург. – Гледай колко си пораснала. – Очите му бяха безкрайно тъжни. И се напълниха със сълзи. – Лизел... те ме хванаха преди няколко месеца. – Гласът му едва-едва се чуваше, но все пак достигна до нея. – На път за Щутгарт.

Потокът от евреи беше тъмно нещастие от ръце и крака. Дрипави униформи. Нито един от войниците все още не беше я видял и Макс я предупреди:

– Трябва да ме оставиш, Лизел. – Той дори се опита да я отблъсне, но момичето беше прекалено силно. Измършавелите ръце на Макс не можаха да я поместят и тя продължи да върви сред мръсотията, глада и хаоса.

Най-накрая присъствието ѝ беше разкрито.

– Хей! – извика един войник, сочейки я с камшика си. – Хей, момиче, какво правиш? Махай се оттам.

Когато тя не му обърна внимание, войникът разблъска плътното човешко множество с камшика си, пробивайки си път. Скоро той се извиси над нея и тогава Лизел забеляза ужасеното изражение на Макс Ванденбург. Беше блед като платно, сякаш някой го душеше. Беше го виждала уплашен и преди, но никога по този начин.

Войникът я сграбчи.

Тя чувстваше всяко кокалче и всяка става на пръстите му, които се бяха впили в дрехата ѝ и разкъсваха кожата ѝ.

– Казах да се махаш! – изкрещя той, сетне я повлече и я хвърли към стената от зяпащи германци. Ставаше все по-топло. Слънцето изгаряше лицето ѝ. Момичето се строполи болезнено на земята, но отново се изправи. Посъвзе се и зачака. Сетне отново влезе в потока от хора.

Този път Лизел си проправяше път откъм тила на колоната.

Отдалече виждаше само подобните на клечки кичури коса и вървеше към тях.

Този път тя не протегна ръка, а просто спря. Някъде вътре в нея бяха душите на думите. Те се изкатериха нагоре и застанаха до нея.

– Макс – каза Лизел. Той се обърна и за миг затвори очи, а момичето продължи: – Имало някога един странен малък човек. – Ръцете и висяха отпуснато до тялото ѝ, но пръстите ѝ бяха свити в юруци. – Но имало също и един игрословец.

Един от евреите, които отиваха към Дахау, изведнъж бе спрял.

Той стоеше абсолютно неподвижно, докато другите го заобикаляха мрачно, оставяйки го свършено сам. Очите му се рееха без посока и всичко беше толкова просто. Момичето бе подхвърлило думите на евреина. И сега те се изкачваха към него.

Следващия път когато Лизел заговори, въпросите сякаш се препъваха и падаха от устата ѝ. Горещи сълзи се бореха за място в очите ѝ, но тя ги възпираше. По-добре беше да остане горда и непреклонна. По-добре думите да свършат всичко.

– „Наистина ли си ти?“ – каза тя. – „От твоята буза ли взех онова семенце?“

Макс Ванденбург продължаваше да стои неподвижно.

Той не падна на колене.

Спряха хора, евреи и облаци. И наблюдаваха.

Както стоеше, Макс погледна първо момичето, сетне вдигна глава към небето, което беше широко, синьо и великолепно. Отгоре падаха тежки лъчи, дълги слънчеви копия, които къпеха пътя в светлина. Облаците извиваха гърбове, за да погледнат назад и продължаваха по пътя си.

– Такъв прекрасен ден – промълви той и гласът му сякаш се състоеше от многобройни късове. Прекрасен ден да умреш. Прекрасен ден да умреш така...

Лизел вървеше към него. Тя имаше смелостта да протегне ръка и да докосне брадясалото му лице.

– Наистина ли си ти, Макс?

Такъв великолепен германски ден и неговата внимателна тълпа.

Той поднесе дланта ѝ към устните си.

– Да, Лизел, аз съм. – После Макс задържа ръката на момичето до лицето си, плачейки върху пръстите ѝ. Той плачеше, докато войниците се приближиха под погледите на малка група безочливи евреи.

Камшиците се стовариха върху него.

– Макс! – изплака момичето.

И сетне беззвучно, докато я влачеха:

Макс.

Еврейският юмручен боец.

В ума ѝ вървеше поток от думи:

Макси Такси. Така са те наричали твоите приятели в Щутгарт когато си се биел на улицата, помниш ли? Помниш ли, Макс? Ти ми разказа това. Аз помня всичко...

Това беше ти – момчето с корави юмруци. И пак ти ми каза, че ще фраснеш смъртта по лицето, когато дойде за теб.

Помниш ли снежния човек, Макс?

Помниш ли?

Долу в мазето?

Помниш ли белия облак със сивото сърце?

Фюрерът все още идва понякога долу и те търси. Ти му липсваш. Липсваш на всички ни.

Камшикът. Камшикът.

Камшикът продължи да плющи. Той се стоварваше върху лицето на Макс. Жилеше брадичката му. Гравираше гърлото му.

Макс се строполи на земята и войникът се обърна към момичето. Устата му беше отворена. Той имаше безупречни зъби.

Внезапно просветване пред очите ѝ. Тя си спомни деня, когато бе искала Илза Херман или поне надеждната Роза да я зашлеви, но нито една от тях не го направи. В този случай не остана разочарована.

Камшикът се вряза в ключицата ѝ, достигайки чак до лопатката.

– Лизел!

Тя познаваше този човек.

Докато войникът замахваше с ръка, Лизел зърна уплашения Руди Щайнер в пролуките между тълпата. Той я викаше. Тя видя измъченото му лице и жълтата му коса.

– Лизел, махай се оттам!

Крадецът на книги не се махна.

Тя затвори очи и улови следващата изгаряща ивица и след това още една, докато тялото ѝ падна на топлата настилка на улицата. Тя опари бузата ѝ. Пристигнаха още думи, този път от войника.

– „Steh' auf.“

Икономичното изречение беше насочено не към момичето, а към евреина. Сетне то получи развитие:

– Ставай, гадино, ти еврейско куче, ставай, ставай...

Макс успя да се задържи прав.

Още една лицева опора, Макс.

Още една лицева опора върху студения под на мазето.

Краката му се помръднаха.

Той ги повлече и продължи.

Залиташе, а пръстите му бършеха следите от камшика, за да успокоят паренето. Когато потърси отново с поглед Лизел, войникът сложи ръце върху окървавените му рамене и го блъсна.

Високото момче с лимонена коса дойде. То клекна и извика, извърщайки леко глава наляво:

– Томи, ела тук и ми помогни. Трябва да я изправим. Томи, „побързай!“ – Руди подхвана крадеца на книги под мишниците и я повдигна. – Лизел, моля те, трябва да се махнеш от пътя.

Когато Лизел успя да стане, тя погледна смаяните германци с окаменели лица. Сетне отново се строполи в краката им, но само за кратко. Когато главата ѝ се

отпусна на земята, тя почувства парване, сякаш някой беше драснал клечка кибрит върху лицето ѝ. Пулсът ѝ подхвана болката и я прехвърли върху другата буза. Краката и петите на последните евреи се мерзелееха надолу по пътя.

Лицето ѝ гореше и тя чувстваше упорита болка в ръцете и краката си – скованост, която беше едновременно мъчителна и изтощителна.

Лизел се изправи, за последен път.

Тръгна несигурно и сетне се затича надолу по улица „Мюнхен“, в посоката, в която беше заминал Макс Ванденбург.

– Лизел, какво правиш?!

Тя се изтръгна от думите на Руди и не обърна никакво внимание на хората, които зяпаха отстрани. Повечето от тях гледаха безмълвно. Статуи с туптящи сърца. Като зрители в последният етап на маратон. Лизел извика отново, но не беше чула. Пред очите ѝ падаха кичури коса.

– Моля те, Макс!

След около трийсетина метра, точно когато един войник се обърна, момичето беше повалено. Две ръце я сграбчиха откъм гърба и момчето от съседната къща я събори на земята. То притисна коленете ѝ към паважа и си понесе заслуженото. Руди посрещна ударите, сякаш бяха подаръци. Прие костеливите ѝ ръце и лакти само с няколко кратки стона. Сълзите и струйките слюнка по лицето на Лизел сякаш я правеха по-красива и което беше по-важно – той успя да я задържи.

На улица „Мюнхен“ едно момче и едно момиче бяха вплетени един в друг.

Те лежаха прегърнати и безутешни на пътя, докато хората се разотиваха, сякаш разтапайки се във влажния въздух.

Признания

Когато евреите си отидоха, Руди и Лизел се откъснаха един от друг и крадецът на книги не каза нищо. Нямаше отговори за въпросите на Руди.

Лизел не пое към вкъщи, а тръгна отчаяно към гарата да чака завръщането на татко. Руди стоя с нея първите двацет минути, но тъй като до идването на Ханс имаше още часове, той отиде да доведе Роза. На път за гарата момчето ѝ разказа какво се беше случило и когато Роза пристигна, тя не попита нищо дъщеря си. Беше намерила обяснение за всичко и просто стоеше до нея. Малко по-късно я убеди да седне и двете останаха да чакат.

Когато татко научи какво е станало, той пусна чантата си на земята и ритна въздуха на гара „Банхоф“.

Никой от тях не вечеря този ден. Пръстите на татко оскверняваха акордеона, убивайки песен след песен, колкото и да се опитваше да изсвири нещо. Нищо вече не се получаваше.

Три дни крадецът на книги лежа в леглото си.

Всяка сутрин и следобед Руди Щайнер чукаше на вратата ѝ и питаше дали все още е болна. Момичето не беше болно.

* * *

На четвъртия ден Лизел отиде при съседа си и го попита дали може да я придружи до гората, където миналата година бяха оставили хляб на пътя.

– Трябваше да ти кажа по-рано – изрече тя.

Както се бяха уговорили, двамата тръгнаха надолу по пътя към Дахау. Спряха се сред дърветата, между които имаше дълги ивици от светлина и сенки. По земята бяха

нападали шишарки, подобни на курабии.

Благодаря ти, Руди.

За всичко. За това, че ми помогна там на улицата. За това, че ме спря...

Тя не изрече нищо от това.

Ръката ѝ се облегна на един обелен клон до нея.

– Руди, ако ти кажа нещо, ще ми обещаеш ли, че няма да кажеш никому нито дума?

– Разбира се. – Лицето и гласът на момичето му подсказаха, че става дума за нещо изключително важно и той се облегна на едно дърво до нея. – Какво е то?

– Обещай ми.

– Вече го направих.

– Направи го пак. Обещай ми, че няма да кажеш нито на майка си, нито на брат си, нито на Томи Мюлер. На никого.

– Обещавам.

Лизел гледаше надолу, опитвайки се да реши откъде да започне. Четеше изреченията в краката си, свързвайки думите с разпилените по земята клонки и шишарки.

– Помниш ли, когато се контузах, докато играех футбол? – попита тя. – Там на улицата?

Необходим е почти цял час, за да разкажеш историята за две войни, един акордеон, един еврейски юмручен боец и едно мазе. Без да пропуснеш онова, което се случи преди четири дни на улица „Мюнхен“.

– Значи затова онзи ден с хляба ти се приближи толкова много – каза Руди. – За да видиш дали е там.

– Да.

– Боже мой!

– Да.

Дърветата бяха високи и триъгълни. И мълчаха.

Лизел извади „Игрословецът“ от чантата си и показа на Руди една от страниците. На нея имаше момче с три медала, които висяха на шията му.

– „Коса с цвят на лимон“ – прочете Руди. Пръстите му докоснаха думите. – Ти си му разказала за мен?

Първоначално Лизел не можа да отговори. Може би причината беше във внезапния трепет на любовта, която почувства към него. Или пък винаги го беше обичала? Вероятно. И понеже не можеше да говори, на нея ѝ се искаше да го целуне. Искаше ѝ се да я хване за ръката и да я притегли към себе си. Нямахше значение къде щеше да я целуне – по устата, шията, бузата... Кожата ѝ копнееше за неговия досег.

Преди години, когато се състезаваха по едно кално поле, Руди беше комплект от набързо събрани кости с крива вятърничава усмивка. Този следобед сред дърветата той беше дарител на хляб и плюшени мечета. Той беше трикратен лекоатлетичен шампион в състезанията на „Хитлеровата младеж“. Той беше най-добрият ѝ приятел. И беше на месец от смъртта си.

– Разбира се, че съм му казвала за теб – отвърна Лизел.

Тя си взимаше сбогом с него и дори не го знаеше.

Малката черна книга
на Илза Херман

В средата на август Лизел си мислеше дали да не отиде на Гранде Щрасе №8 и да потърси същия стар лек.

Да се поободри малко.

Или поне такива бяха плановете ѝ.

Денят беше горещ, но се очакваше вечерта да превали. В „Последният непознат“ имаше един цитат, накъде към края на книгата. Лизел си спомни за него, когато

минаваше покрай къщата на фрау Дилер.

* * * „ПОСЛЕДНИЯТ НЕПОЗНАТ“, * * *

СТРАНИЦА 211

„Слънцето разбърква земята.

Отново и отново, като яхния.“

Тя се сети за него, защото денят беше много топъл.

Докато крачеше по улица „Мюнхен“, си припомни събитията от предишната седмица. Видя евреите да вървят надолу по пътя, дългата върволица, изпълнена с болка. Хрумна ѝ, че цитатът би бил по-точен, ако към него бъде добавена една дума.

Светът е противна яхния, помисли си тя.

Толкова е противен, че не мога да го търпя.

Лизел мина по моста над река Ампер. Водата беше възхитителна, смарагдова и великолепна. Тя виждаше камъните на дъното и чуваше познатия ромон. Светът не заслужаваше такава река.

Момичето се изкачи на хълма и тръгна по Гранде Щрасе. Къщите бяха красиви и отблъскващи. Тя се наслаждаваше на леката болка в краката и белите си дробове. Върви по-решително, помисли си Лизел и започна да се надига като чудовище от пясъка. Усети уханието на прегорялата трева наоколо. Свежо и сладостно. Прекоси двора, без да се огледа нито веднъж и без най-малък пристъп на параноя.

Прозорецът.

Ръце на перваза, прехвърляне на краката.

Приземяване.

Книги и страници и едно щастливо място.

Лизел измъкна една книга от лавицата и седна с нея на пода.

„Дали си е вкъщи?“, помисли си тя, макар да нехаеше дали Илза Херман реже картофи в кухнята или се реди на опашка в пощата. Или пък стои над нея като привидение, опитвайки се да разбере какво чете.

Лизел просто не я беше грижа вече.

Тя дълго седя, загледана в празното пространство.

Видя брат си да умира с едно отворено око, а другото още потънало в сън. Беше казала довиждане на майка си и си я представи как чака самотна обратния влак към дома и забравата. Една жена от тел се просна на паважа и викът ѝ премина по улицата, докато накрая се катурна настрани като монета, загубила инерция. Един млад мъж висеше обесен на въже, направено от сталинградски сняг. Беше гледала как един пилот на бомбардировач умира в метална кутия. Бе видяла един евреин, който на два пъти ѝ бе дал най-красивите страници в живота ѝ, да отива в концентрационен лагер. И в центъра на всичко това видя фюрера, който крещеше думите си, разпръсквайки ги наоколо.

Тези образи бяха светът и той клокочеше в нея, докато тя седеше с красивите книги и лъскавите им заглавия, подобни на елегантен маникюр. Той кипеше в нея, докато прелистваше страниците, изпълнени до горе с безбройни параграфи и думи.

„Ах, вие негодници!“, мислеше си тя.

Вие прекрасни негодници.

Не ме карайте да се чувствам щастлива. Не ме изпълвайте с надежда, че от всичко това може да излезе нещо добро. Вижте белезите ми. Вижте ожулванията ми. Виждате ли раната вътре в мен? Виждате ли раната, която расте пред очите ви и ме разяжда? Не искам да се надявам на нищо повече. Не искам да се моля Макс да е жив и здрав. Или пък Алекс Щайнер.

Защото светът не ги заслужава.

Тя съдра една страница от книгата и я скъса на две.

Сетне една глава. Скоро навсякъде около нея се търкаляха късове от думи.

Думите. Защо трябваше да ги има. Без тях нямаше да се случи всичко това. Без думите фюрерът беше нищо. Без тях нямаше да има куцащи затворници. Нямаше да се нуждаем от утеха или словесни трикове, за да се почувстваме по-добре.

Каква полза имаше от думите.

И после тя изрече това гласно, обръщайки се към огряната от оранжева светлина стая:

— Каква полза има от думите?

Крадецът на книги стана и тръгна предпазливо към вратата на библиотеката. Изскърцването ѝ беше вяло и апатично. Високият коридор беше пропит с безполезна миризма на дърво.

— Фрау Херман?

Въпросът се върна при нея и сетне отново се устреми към входната врата.

Стигна само до средата на коридора и се приземи немощно на дебелия дъски на пода.

— Фрау Херман?

Призивите ѝ бяха посрещнати само с мълчание и тя се изкуши да претършува кухнята заради Руди. Но се въздържа. Нямаше да е редно да открадне храна от жена, която ѝ беше оставила речник, подпрян на стъклото на прозореца. Освен това току-що беше унищожила една от книгите ѝ, страница по страница, глава по глава. Беше нанесла достатъчно щети.

Лизел се върна в библиотеката и отвори едно от чекмеджетата на писалището. Седна.

* * * ПОСЛЕДНОТО ПИСМО * * *

Скъпа, госпожо Херман,

Както виждате, аз бях във вашата библиотека и унищожих една от книгите ви. Бях просто прекалено ядосана и уплашена и исках да убия думите. Аз крадах от вас, а сега повредих и ваша собственост. За което се извинявам. За наказание смятам да престана да идвам повече тук. Ако това изобщо може да бъде наказание. Обичам това място и в същото време го мразя, защото то е пълно с думи.

Вие ми бяхте приятел, въпреки че аз ви обидих, и въпреки че бях непоносима (дума, която намерих във вашия речник), и затова мисля да ви оставя на мира. Извинявам се за всичко.

Благодаря ви отново.

Лизел Мемингер

Тя остави бележката на писалището. Взе си последно сбогом с библиотеката и направи три прощални обиколки, докосвайки гръбчетата на книгите с пръсти. Колкото и да ѝ мразеше, не можа да устои на изкушението. Парченца хартия се бяха посипали около една книга, чието заглавие беше „Правилата на Томи Хофман“. Лекият ветрец от прозореца грабна няколко от тях и те паднаха на земята.

Светлината беше все още оранжева, но вече не беше толкова ярка, колкото преди. Ръцете ѝ се вкопчиха за последен път в рамката на прозореца, последно плъзгане по корем и накрая болката в краката от приземяването на земята.

Когато се спусна по хълма и мина по моста, оранжевата светлина вече беше се стопила и очертанията на облаците чезнеха в здрача.

Докато вървеше по улица „Химел“, почувства първите капки дъжд по кожата си. „Никога повече няма да видя Илза Херман“, мислеше си тя, но крадецът на книги беше по-добър в четенето и унищожаването на книги, отколкото в правенето на предположения.

* * * ТРИ ДНИ ПО-КЪСНО * * *

Жената беше почукала на №33

и очакваше отговор.

Лизел се изненада, когато я видя без халат. Лятната ѝ рокля беше жълта, украсена с червена гарнитура и джоб с малко цвете на него. Никакви свастики. Черни

обувки. Никога преди не бе виждала прасците на Илза Херман. Тя имаше порцеланови крака.

– Фрау Херман, съжалявам... за онова, което направих последния път в библиотеката.

Жената я успокои. Тя бръкна в чантата си и извади оттам малка черна книга. Вътре имаше не история, а листове с редове.

– Помислих си, че ако няма да четеш повече моите книги, би могла сама да напишеш такава. Твоето писмо, то беше... – Тя подаде книгата на Лизел с две ръце. – Ти несъмнено можеш да пишеш. При това много добре. – Книгата беше тежка, а подвързията ѝ беше матирана като корицата на „Свити рамене“. – И моля те – посъветва я Илза Херман, – не се наказвай, както смяташе да направиш. Не бъди като мен, Лизел.

Момичето отвори книгата и докосна хартията.

– _Danke schon_, фрау Херман. Мога да ви направя кафе, ако искате. Ще влезете ли? Сама съм вкъщи. Мама е в съседната къща при Фрау Холцапфел.

– Вратата или прозореца да използваме?

Лизел предположи, че това е най-широката усмивка, която Илза Херман си бе позволила от години.

– Мисля да използваме вратата. По-лесно е.

Седнаха в кухнята.

Чаши с кафе и хляб с мармалад. Помъчиха се да подхванат някакъв разговор, Илза Херман преглъщаше тихо, но въпреки това нямаше неловкост. На Лизел дори ѝ беше приятно да гледа как жената духа леко повърхността на кафето, за да го охлади.

– Ако напиша някога нещо и го завърша – каза Лизел, – ще ви го покажа.

– Това би било хубаво.

Когато съпругата на кмета си тръгна, Лизел я изпрати с поглед, докато се отдалечаваше по улица „Химел“. Тя гледаше жълтата ѝ рокля, черните ѝ обувки и порцелановите ѝ крака.

Руди, който се беше спрял при пощенската кутия, попита:

– Това тази, която си мисля, ли е?

– Да.

– Шегуваш се.

– Тя ми даде подарък.

Както се оказа, Илза Хуберман беше дала на Лизел Мемингер не само книга този ден. Тя ѝ беше дала и причина да прекарва повече време в мазето – нейното любимо място, първо с татко и след това с Макс. Даде ѝ причина да напише своите собствени думи и да види как те също могат да ѝ вдъхнат живот.

„Не се наказвай“, чу я да казва тя отново, но щеше да има наказание и болка, щеше да има и щастие. Така стояха нещата с писането.

През нощта, докато мама и татко спяха, Лизел пропълзя долу в мазето и запали газената лампа. През първия час тя само гледаше върха на молива и хартията. Застави се да си спомни и нито веднъж не погледна настрани.

– _Schreibe_ – заповяда си момичето. – Пиши.

След повече от два часа Лизел Мемингер започна да пише, без да има представа как ще завърши всичко това. Откъде можеше да знае, че някой щеше да вземе историята ѝ и да я носи със себе си навсякъде.

Никой не очаква такива неща.

Никой не ги планира.

Тя използваше една малка кутия боя за стол и една голяма за маса. Лизел заби молива в средата на страницата и написа следното:

* * * КРАДЕЦЪТ НА КНИГИ * * *

Една малка история от Лизел Мемингер

Гръдният кош на самолета

На страница трета ръката вече я болеше.

Думите са толкова тежки, мислеше си Лизел, но през тази първа нощ тя изписа цели единайсет страници.

* * * СТРАНИЦА 1 * * *

Опитвам се да подмина това, но знам, че всичко

започна с влака, снега и моя кашлящ брат.

Този ден откраднах първата си книга.

Това беше наръчник за копаене на гробове

и аз го откраднах на път за улица „Химел“...

Тя заспа там, върху легло от бояджийско платно, а черната книга лежеше с подвити страници върху по-високата кутия от боя. На сутринта майка й стоеше над нея, а светлосините й очи гледаха въпросително.

– Лизел – каза тя, – какво, за бога, правиш тук долу?

– Пиша, мамо.

– Мили боже! – Роза Хуберман се заизкачва по стълбите с тежки стъпки. – До пет минути да си горе или идвам с кофата със студена вода. _Verstehst?_

– Разбрах.

Всяка вечер Лизел слизаше в мазето. Книгата беше винаги с нея. В продължение на часове тя пишеше, опитвайки се всяка нощ да завърши десет страници от своя живот. Имаше толкова много неща за обмисляне, толкова много неща, които можеха да бъдат пропуснати. Просто бѝди търпелива, казваше си тя, и с растящия брой страници растеше и силата на пишещата ѝ десница.

Понякога пишеше за това какво се случва в мазето по време на самото писане. Тя току-що беше завършила епизода, в който татко я зашлеви на стъпалата пред църква и как двамата казаха заедно „Хайл Хитлер“. В това време срещу нея Ханс Хуберман прибираше акордеона. Той беше свирил половин час, докато Лизел пишеше.

* * * СТРАНИЦА 42 * * *

Татко беше с мен тази вечер.

Той донесе акордеона и седна близо

до мястото, където обикновено седеше Макс.

Често гледам пръстите и лицето му,

докато свири. Акордеонът диша.

По бузите му има бръчки. Те изглеждат

като нарисувани и не знам защо, но

докато ги гледам, ми се плаче.

Не е от тъга или чувство на гордост.

Просто ми харесва начинът, по който

те се движат и играят. Понякога си мисля,

че татко е акордеон. Когато ме погледне

и ми се усмихне, и диша, аз чувам нотите.

След десет дни писане Мюнхен отново беше бомбардиран. Тя не чу кукувичката и сирените и когато татко дойде да я събуди, държеше книгата насън.

– Лизел, ела.

Момичето грабна „Крадецът на книги“ и всичките си останали книги, а пътъм взеха фрау Холцапфел.

* * * СТРАНИЦА 175 * * *

Една книга се носеше по река Ампер.
Едно момче скочи, настигна я и я хвана
с дясната си ръка. То се усмихна, докато
стоеше до кръста в ледените декемврийски води.
– Какво ще кажеш за една целувка,
Saumensch? – каза момчето.

Преди следващото въздушно нападение на 2 октомври Лизел бе приключила.
Останаха ѝ само няколко дузини празни страници и крадецът на книги вече четеше
написаното от нея. Книгата беше разделена на десет глави, като всички носеха
заглавията на книги или разкази, и описваха как те бяха променили живота ѝ.

Често се питам до коя страница беше стигнала, докато вървах по улица „Химел“
под ромолящия дъжд девет нощи по-късно. Мисля си също какво ли е четяла, когато
първата бомба падна от гръдния кош на самолета.

Лично аз обичам да си представям как поглежда за кратко към стената, към
опънатия като въже облак на Макс Ванденбург, капещото му слънце и фигурите, които
вървяха към него. Сетне тя хвърля поглед към несигурните си думи, които бе
нарисувала с труд и четка върху стената. Виждам фюрерът да слиза по стълбите в
мазето, праметнал нехайно боксовите си ръкавици през шията. А крадецът на книги
чете, препрочита и отново препрочита последното си изречение в продължение на много
часове.

* * * КРАДЕЦЪТ НА КНИГИ – ПОСЛЕДЕН РЕД * * *

Аз мразех думите и ги обичах, и се надявам,
че съм ги написала както трябва.

Навън светът изпищя. Валеше тъмен дъжд.

Крайт на света (част II)

Почти всички думи избледняват сега. Черната книга се разпада под тежестта на
моите странствания. Това е още една причина да разкажа тази история. За какво
говорехме преди това? Повтори нещо достатъчно много пъти и никога няма да го
забравиш. Освен това мога да ви разкажа и какво се случи, след като думите на
крадеца на книги спряха и как първоначално научих историята му. Ето така.

Представете си, че вървите по улица „Химел“ в тъмното. Косата ви става все
по-влажна и всеки момент атмосферното налягане ще претърпи драстична промяна.
Първата бомба се стоварва върху сградата на Тони Мюлер. Лицето му трепва невинно на
сън и аз коленича до леглото му. След това сестра му. Краката на Кристина се
подават изпод одеялото. Те съответстват на стъпките от детски крачета, които са
играли на дама на улицата. Нейните малки пръсти. Майка им спи близо до тях. Четири
смаčkани цигарени фаса лежат в пепелника ѝ и таванът без покрив е нажежен като
котлон. Улица „Химел“ гори.

Сирените започнаха да вият.

– Вече е твърде късно за тези упражнения – прошепнах аз, – защото всички в
крайна сметка бяха надхитрени. Първо Съюзниците симулираха въздушно нападение над
Мюнхен, за да ударят в действителност Щутгарт. Но после десет самолета останаха. О,
да, бяха издадени и съответните заповеди. И те се понесоха към Молкинг с бомбите
си.

* * * СПИСЪК НА УЛИЦИТЕ * * *

„Мюнхен“, „Еленберг“, „Йохансон“, „Химел“.
Главната улица + още три

в по-бедната част на града.

Няколко минути по-късно тях вече ги нямаше.

Църквата беше срината.

Земята беше унищожена там, където Макс Ванденбург бе стоял на краката си.

На улица „Химел“ №31 фрау Холцапфел изглежда ме очакваше в кухнята. Пред нея имаше една счупена керамична чаша и в последния миг на съзнание на лицето ѝ сякаш прочетох въпроса къде, по дяволите, съм се забавила толкова дълго.

За разлика от нея фрау Дилер спеше дълбок сън. Очилата ѝ с бронирани стъкла до леглото бяха разбити на парчета. Магазинът ѝ беше заличен, щандът се озова напречно на улицата, а фотографията на Хитлер беше грабната от стената и захвърлена на пода. Самият фюрер несъмнено беше премазан под ситно натрошените стъкла и аз стъпих върху него на излизане.

Семейство Фидлер бяха добре организирани, всички по леглата си и всички завити. На Фификус му се подаваше само носа.

У Щайнерови прокарах пръсти по красиво вчесаната коса на Барбара, вгледах се в сериозното спящо лице на Курт и едно по едно целунах децата за лека нощ.

Сетне Руди.

* * *

О, господи боже, Руди...

Той спеше с една от сестрите си. Тя вероятно го беше избутала, заемайки по-голямата част от леглото, защото момчето лежеше в самия му край, като я беше прегърнал с една ръка. Светлорусата му коса огряваше леглото и аз взех и него, и Бетина заедно с душите им, както си бяха в одеялото. Ако не друго, умряха бързо и им беше топло. Момчето от самолета, помислих си аз. Онова с мечето. Къде беше утехата за Руди? Можеше ли някой да оправдае грабежа на живота му? Можеше ли някой да му даде облекчение за това, че чергата на живота бе дръпната изпод спящите му крака.

Никой не би могъл.

Там бях само аз.

А аз не съм много добра в утешенията, особено като се има предвид, че ръцете ми са студени, а леглото е топло. Носех го нежно по разбитите улици с едно солено око и натежало смъртоносно сърце. С него положих малко повече усилия. Загледах се за момент в съдържанието на душата му и видях изцапаното с въглищен прах момче, крещящо името на Джеси Оуенс, докато пресичаше въображаемата лента. Видях го, потопен до кръста в ледена вода, преследващ някаква книга. И сетне го видях да лежи в леглото, представяйки си какъв вкус би имала целувката на възхитителната му съседка от къщата до тях. Той винаги ме кара да се чувствам особено, това момче... Всеки път. Това е единственият му недостатък. Той стъпва върху сърцето ми. И ме кара да плача.

И най-накрая семейство Хуберман.

Ханс.

Татко.

Той изглеждаше висок в леглото си и аз виждах среброто през клепачите му. Душата му се надигна. Посрещна ме. Душите като неговата – най-добрите – винаги го правят. Онези, които се изправят и казват: „Аз знам, че си тук и съм готов. Не че искам да тръгна, разбира се, но ще дойда.“ Тези души винаги са леки, защото повечето от тях са угаснали. Повечето от тях вече са намерили пътя си към други места. Тази беше изпратена от дъха на акордеон, от странния вкус на шампанско през едно лято и изкуството да държиш на обещанията си. Той лежеше в ръцете ми и почиваше. Белите му дробове копнееха за дима на последна цигара и усещах как силно

го теглеше към мазето, защото там долу беше момичето, което беше негова дъщеря и пишеше книга, която той един ден се надяваше да прочете.

Лизел.

Душата му прошепна името ѝ, докато го носех. Но в тази къща нямаше Лизел. Не и за мен.

За мен имаше само Роза. И да, мисля, че я взех, докато хъркаше, защото устата ѝ беше отворена и подобните ѝ на хартия устни все още се движеха. Ако ме беше видяла, сигурна съм, че в този момент щеше да ме нарече _Saumensch_, но аз нямаше да се обидя. След като прочетох „Крадецът на книги“, разбрах, че тя нарича всички така. _Saukerl. Saumensch._ Особено онези, които обичаше. Еластичната ѝ коса беше разпусната върху възглавницата и подобното ѝ на гардероб тяло се надигна заедно с биещото ѝ сърце. Не бъркайте, тази жена _имаше_ сърце. И при това по-голямо, отколкото си мислеха хората. То беше огромно, но скрито от погледите на другите високо на една лавица. Спомнете си, че тя беше жената с привързания към тялото ѝ акордеон в онази дълга, разсечена от луната нощ. Тя беше човекът, който без много приказки нахрани един евреин през първата му нощ в Молкинг. И пак тя беше онази, която бръкна дълбоко в дюшека си, за да извади оттам скицник, предназначен за едно младо момиче.

* * * ПОСЛЕДНИЯТ КЪСМЕТ * * *

Ходех от улица на улица и накрая
се върнах за един самотен мъж на име
Шулц, който живееше на
края на улица „Химел“.

* * *

Той не можеше да остане в рухналата къща и аз носех душата му по улица „Химел“, когато забелязах мъжете от Противовъздушния отряд да викат и да се смеят.

Имаше една малка долина сред планинската верига от отломки.

Горещото небе беше червено и се въртеше. Започнаха да се завихрят пиперени линии и любопитството ми беше събудено. Да, да, знам какво ви казах в началото. Обикновено любопитство ми ме отвежда до някаква ужасяваща човешка врява, но в този случай трябва да кажа, че макар да ми се скъса сърцето, аз се радвах, и все още се радвам, че бях там.

Вярно е, че когато я измъкнаха оттам, тя започна да вие и да пищи за Ханс Хуберман. Мъжете от спасителния отряд се опитаха да я задържат в прашните си ръце, но крадецът на книги съумя да се измъкне. Отчаяните човешки същества често успяват да направят това.

Тя не знаеше накъде тича, защото улица „Химел“ вече не съществуваше. Всичко беше ново и апокалиптично. Защо небето беше червено? Как беше възможно да вали сняг? И защо снежинките изгаряха ръцете ѝ?

Лизел забави ход, тръгна, залитайки, и погледна съсредоточено напред.

„Къде е фрау Дилер? – помисли си тя. – Къде е...“

Тя се лута още известно време, докато мъжът, който я намери, я хвана за ръката и ѝ заговори:

– Ти си в шок, моето момиче. Просто си замаяна. Но ще се справиш.

– Какво стана? – попита Лизел. – Това все още ли е улица „Химел“?

– Да. – Мъжът имаше обезсърчени очи. Какво ли бяха видели те през последните няколко години? – Това е улица „Химел“. Вие бяхте бомбардирани, моето момиче. _Es tut mir leid, Schatzi._ Съжалявам, миличка.

Устата на момичето продължи да помръдва, въпреки че тялото ѝ стоеше неподвижно. То беше забравило предишните си писъци за Ханс Хуберман. Дезориентирана от бомбардировката, на Лизел ѝ се струваше, че са минали години.

– Трябва да вземем татко и мама. Трябва да вземем и Макс от мазето. Ако не е там, значи е в коридора и гледа през прозореца. Той прави това понякога, когато има въздушно нападение – на него не му се отдава често такава възможност. Трябва да му

разкажа какво е времето днес. Той никога няма да ми повярва...

В този момент тялото ѝ се огъна и мъжът от спасителния отряд я сложи да седне на земята. Крадецът на книги погледна към тежкото нещо в ръката ѝ, което ѝ причиняваше болка.

Книгата.

Думите.

Пръстите ѝ кървяха точно както някога, когато пристигна тук.

Мъжът от спасителния екип я изправи и я поведе. Една дървена лъжица гореше. Някакъв човек мина покрай тях със счупен акордеон и Лизел видя вътрешността на инструмента. Видя белите му зъби и черните ноти между тях. Клавишите ѝ се усмихнаха и я накараха да осъзнае случилото се. Ние бяхме бомбардирани, помисли си тя, и сетне се обърна към мъжа до нея и каза:

– Това е акордеонът на татко. – И пак: – Това е акордеонът на татко.

Лизел погледна в посоката, в която вървеше мъжът с акордеона и го последва. От червеното небе продължаваше да вали красива пепел, когато тя спря войника от Противовъздушния отряд и каза.

– Аз ще взема това, ако искате – то е на татко. – Тя го пое нежно от ръката на мъжа и го понесе. И точно тогава видя първото тяло.

Калфът на акордеона падна от ръката ѝ. Звукът на експлозия.

Фрау Холцапфел лежеше на земята, разрязана на две.

* * * СЛЕДВАЩИТЕ НЯКОЛКО СЕКУНДИ * * *

ОТ ЖИВОТА НА ЛИЗЕЛ МЕМИНГЕР

Тя се извъръща и поглежда назад
към разрушения пасаж, който някога
е бил улица „Химел“. Вижда двама мъже
да носят тяло и тръгва след тях.

Когато видя останалите, Лизел се закашля. Заслуша се за момент, докато някакъв спасител разказваше на другите, че са намерили едно от телата на парчета по клоните на едно яворово дърво.

Там имаше разтърсени пижами и разкъсани лица. Най-напред видя косата на момче.

Руди?

Следващият път тя направи нещо повече от това да произнесе думата безгласно:

– Руди?

Той лежеше с жълта коса и затворени очи и крадецът на книги се затича и се хвърли до него на колене. Черната книга падна от ръката ѝ.

– Руди – изхлипа тя, – събуди се... – Момичето го сграбчи и съвсем леко го раздруса, не вярвайки на очите си. – Събуди се, Руди. – И докато нажеженото небе продължаваше да сипе пепел, Лизел бе вкопчила пръсти в ризата на Руди Щайнер. – Руди, моля те. – Сълзите си пробиваха с мъка път по прашното ѝ лице. – Моля те, Руди, събуди се, по дяволите, събуди се, обичам те. Хайде, Руди, хайде, Джеси Оуенс, не знаеш ли, че те обичам, събуди се, събуди се, събуди се...

Но светът нехаеше.

Каменните грамади се издигаха бездушно наоколо. Бетонни хълмове с червени каскети. Едно красиво, стъпкано от сълзи момиче, разтърсващо мъртво момче.

– Хайде, Джеси Оуенс...

Но момчето не се събуди.

Лизел недоверчиво зарови глава в гърдите на Руди. Беше повдигнала леко отпуснатото му тяло, готова да го държи колкото е нужно, докато се върне на

опустошената земя. Правеше го с обич.

Бавно. Бавно.

– Боже, Руди...

Лизел се наведе към него, вгледа се в безжизненото му лице и целуна най-добрия си приятел Руди Щайнер нежно и истински по устните. Вкусът им беше прахен и сладостен. Това беше вкусът на скръбта в сянката на дърветата и под блясъка на колекцията от костюми на един анархист. Тя го целуна дълго и нежно и когато се отдръпна, докосна устните му с пръсти. Ръцете ѝ трепереха, устните ѝ бяха подпухнали. Лизел се наведе отново, но този път изгуби контрол, не прецени добре разстоянието и зъбите им се срещнаха сред разрушения свят на улица „Химел“.

Тя не му каза сбогом. Нямаше сили за това и след като постоя още няколко минути до него, най-накрая успя да се откъсне от земята. Изумява ме на какво са способни човешките същества, дори когато по лицата им текат вадички и те залитат, кашлят, лутат се и намират онова, което търсят.

* * * СЛЕДВАЩИТЕ НЯКОЛКО СЕКУНДИ * * *

Телата на мама и татко –

и двете лежаха сплетени върху

чакълена постеля на улица „Химел“

Лизел нито се затича, нито пристъпи, нито помръдна. Очите ѝ обходиха човешките тела и се спряха замъглено, когато забелязаха високия мъж и ниската, подобна на гардероб жена. Това е мама. Това е татко. Думите се забиха в нея като перфоратор.

– Те не помръдват – каза тя тихо. – Не помръдват.

Може би ако стоеше тук достатъчно дълго, те най-накрая щяха да помръднат, но баща ѝ и майка ѝ останаха неподвижни през цялото време, докато Лизел ги гледаше. В този момент аз осъзнах, че тя не носеше обувки. Какво странно наблюдение за момент като този. Може би просто се опитвах да избегна лицето ѝ, защото крадецът на книги изглеждаше като непоправима катастрофа.

Лизел пристъпи крачка напред. Не ѝ се искаше да продължи, но го направи. Бавно тръгна към майка си и баща си и седна между тях. Взе ръката на майка си и започна да ѝ говори:

– Помниш ли, когато дойдох тук, мамо? Бях се вкопчила в портата и плачех. Помниш ли какво каза на хората на улицата онзи ден? – Тук гласът ѝ леко трепна: – Ти им каза: „Какво зяпате, задници такива?“ – Тя докосна китката на майка си. – Мамо, знам, че ти... Много се зарадвах, когато дойде в училище и ми каза, че Макс се е събудил. Знаеш ли, че те видях с акордеона на татко? – Момичето стегна пръсти около вкоравяващата се ръка. – Аз се приближих и те гледах и ти беше красива. По дяволите, ти беше толкова красива, мамо.

* * * ДЪЛГИ МИГОВЕ НА ОТЛАГАНЕ * * *

Татко. Тя не иска и не може

да погледне татко.

Все още, не. Не и сега.

Очите на татко бяха сребристи, а не мъртви.

Татко беше акордеон!

Но меховете му сега бяха празни.

Нищо не влизаше и нищо не излизаше от тях.

Тя започна да се полюшва напред назад.

Някъде в устата ѝ постепенно се оформи писклив, тих, гърлен тон, докато най-накрая намери сили да се обърне.

Към татко.

И тогава любопитството ми надделя. Приближих се, за да я виждам по-добре и в

момента, в който я зърнах, веднага разбрах, че това беше човекът, когото тя обичаше най-много. Цялото й изражение и очите й галеха лицето му. Сетне последваха една от бръчките на бузата му. Той бе седял с нея в банята, учейки я как да свива цигара. Беше дал хляб на един обречен на улица „Мюнхен“ и беше казал на момичето да продължи да чете в бомбоубежището. Може би, ако не беше го направил, тя нямаше да започне да пише в мазето.

Татко – акордеонистът – улица „Химел“.

Едното не можеше да съществува без другото, защото за Лизел и двете неща бяха нейният дом. Да, точно това беше Ханс Хуберман за Лизел Мемингер.

Момичето се извърна и заговори на човека от спасителния отряд.

– Моля ви – каза то, – акордеонът на татко. Можете ли да ми го донесете.

След кратък момент на смут, един по-възрастен член на противовъздушния отряд донесе проядения калъф и Лизел го отвори. Извади повредения инструмент и го сложи до тялото на татко.

– Ето, татко.

И мога да ви гарантирам, че много години по-късно видях да се случва нещо забележително – едно видение на самия крадец на книги, в което тя, застанала на колене до Ханс Хуберман, го видя да става и да свири на акордеона. Той се изправи, прехвърли ремъците през раменете си сред алпийската верига от отломки и засвири с топли сребристи очи и цигара, висяща в края на устните му. Дори сбърка и се засмя добродушно на грешката си. Мехът дишаше и високият мъж свиреше на Лизел Мемингер за последен път, докато небето бавно беше погълнато от пещта.

Свири, татко, свири.

Татко спря.

Пусна акордеона на земята и сребристите му очи продължиха да ръждясват. Сега на земята имаше само тяло и Лизел го повдигна и го прегърна. Тя плака на рамото на Ханс Хуберман.

– Сбогом, татко, ти ме спаси. Ти ме научи да чета. Никой не може да свири като теб. Никога няма да пия шампанско. Никой не може да свири като теб.

Лизел го държеше в ръцете си. Целуна го по рамото и понеже гледката на лицето му и беше вече непоносима, го положи отново на земята.

Крадецът на книги плака, докато спасителите нежно я отведоха.

По-късно те си спомниха за акордеона, но никой не забеляза книгата.

Имаше много работа за вършене и заедно с някои други вещи „Крадецът на книги“ беше стъпкан на няколко пъти и най-накрая хвърлен в един боклукчийски камион. Тъкмо преди камионът да тръгне, аз се качих бързо на него и взех книгата...

За късмет бях там.

Но кого заблуждавам? Аз, разбира се, мога да бъда на много места едновременно, а през 1941 г. бях почти навсякъде.

Епилог

Последният цвят

>>

в който се разказва за:

смъртта и Лизел – няколко дървени сълзи – Макс – и куриера

Смъртта и Лизел

Минаха много години оттогава, но все още имам много работа за вършене. Мога да ви разкрия, че светът е фабрика. Слънцето я задвижва, хората я управляват. А аз оставам. Аз ги отнасям.

Що се отнася до останалата част от тази история, няма да се разпростирам, защото съм уморена, ужасно уморена, и ще ви я разкажа колкото може по-направо.

* * * ЕДИН ПОСЛЕДЕН ФАКТ * * *

Трябва да ви кажа,

че крадецът на книги умря
едва вчера.

Лизел Мемингер живя много дълго, далече от Молкинг и опустошената улица „Химел“.

Тя умря в едно предградие на Сидни. Номерът на къщата ѝ беше четирийсет и пет – същият като на семейство Фидлер в Молкинг – и цветът на следобедното небе беше най-красивият нюанс на синьото. Също както и баща ѝ, душата ѝ се надигна, за да ме посрещне.

* * *

В последните си видения тя зърна трите си деца, внуците си, съпруга си и дългия списък от животи, които се бяха слели с нейния. Сред тях, като запалени фенери, бяха Ханс и Роза Хуберман, брат ѝ и момчето, чиято коса завинаги остана с цвета на лимони.

Но там имаше и още няколко видения.
Елате с мен и ще ви разкажа една история.
Ще ви покажа нещо.

Дърво в следобеда

Когато улица „Химел“ беше разчистена, Лизел Мемингер вече нямаше къде да отиде. Викаха ѝ „момичето с акордеона“ и я отведоха в полицията, която се чудеше какво да прави с нея.

Тя седеше на един много твърд стол. Акордеонът я гледаше през една дупка в калъфа. Трябваше да минат три часа в полицейския участък, преди кметът и една жена с бухнали коси да се появят.

– Всички говорят – каза дамата, – че тук имало едно момиче от улица „Химел“, което било оцеляло.

Полицаят посочи с ръка.

Илза Херман ѝ предложи да носи акордеона, но Лизел го държеше здраво в ръцете си, докато слизаше по стълбите на полицейския участък. Няколко преки надолу по улица „Мюнхен“ се виждаше ясната линия, която разделяше бомбардираните от късметлиите.

Кметът шофираше.

Илза седеше с нея на задната седалка.

Момичето ѝ позволи да хване ръката ѝ върху калъфа на акордеона, който беше между тях.

* * *

В такава ситуация би било по-лесно да се мълчи, но реакцията на опустошеното момиче беше точно обратната. Лизел седеше в изисканата гостна в къщата на кмета и говореше – на себе си – до късно през нощта. Яде много малко. Единственото, което изобщо не направи, беше да се измие.

В продължение на четири дни тя разнасяше останките от улица „Химел“ по килимите и подовите на Гранде Щрасе №8. Спеше много, без да сънува, и в повечето случаи съжаляваше, когато се събудеше. Всичко изчезваше, докато спеше.

В деня на погребенията тя все още не се беше изкъпала и Илза Херман любезно я попита дали би искала да го направи. В друго време тя просто щеше да ѝ покаже банята, подавайки ѝ хавлия. Хората, които присъстваха на опелото на Ханс и Роза Хуберман непрестанно говореха за момичето, което носело красива рокля и слой от мръсотията на улица „Химел“. Носеше и слух, че по-късно през деня то влязло напълно

облечено в река Ампер и казало нещо много важно.

Нещо за някаква целувка.

Споменала също думата „Saumensch“.

Колко пъти трябваше да каже сбогом?

След това минаха седмици и месеци и още дълго се водеше война. Тя си спомняше за своите книги, когато ѝ беше най-тежко, особено за тези, които бяха направени за нея, и онази, която ѝ беше спасила живота. Една сутрин, отново в състояние на шок, Лизел дори се върна на улица „Химел“, за да ги потърси, но там не беше останало нищо. Нямаше как да се поправи станалото. Трябваше да минат десетилетия. Трябваше да мине цял живот.

Имаше две церемонии за семейство Щайнер. Първата беше на погребението им, а втората при завръщането на Алекс Щайнер, когато го пуснаха в отпуск след бомбардировката.

Откакто го застигна новината, Алекс съвсем се беше смалил.

– Господи боже – казваше той, – само ако бях пуснал Руди да отиде в онова училище.

Смяташ, че спасяваш някого.

А се оказва, че си го убил.

Как би могъл да знае какво ще се случи?

Знаеше единствено, че би сторил всичко, за да може да се върне през онази нощ в дома си на улица „Химел“, така че да загине той, а не Руди.

И точно това каза на Лизел на стълбите на Гранде Щрасе №8, след като се беше втурнал натам, чувайки новината за оцеляването ѝ.

Този ден, там на стълбите, сърцето на Алекс Щайнер беше разкъсано на части.

Лизел му каза, че е целунала Руди по устните. Беше смутена от признанието си, но си помисли, че на него ще му е приятно да знае това. Имаше дървени сълзи и дъбова усмивка. В очите на Лизел небето беше сиво и лъскаво. Сребърен следобед.

Макс

Когато войната свърши, Хитлер беше предаден в ръцете ми, а Алекс Щайнер отново отвори шивашкото си ателие. Не печелеше почти нищо, но се занимаваше с нещо по няколко часа на ден и Лизел често му правеше компания. Те прекарваха много дни заедно, понякога ходеха в Дахау след освобождаването му, но американците отказваха да ги пуснат.

Най-накрая, през октомври 1945 г., в ателието влезе гладко избръснат мъж с блатисти очи и коса като птичи пера. Той се приближи към щанда.

– Има ли тук момиче на име Лизел Мемингер?

– Да, тя е отзад – отговори Алекс. Макар да се надяваше, че ще се случи нещо хубаво, той все пак искаше да бъде сигурен: – Мога ли да попитам кой я търси?

В този момент Лизел влезе.

Те се прегърнаха, плакаха и паднаха на пода.

Куриерът

Да, аз съм виждала много неща на този свят. Присъствам на най-големите нещастия и работя за най-големите злодеи.

Но има и други моменти.

Има истории (макар и не много, както съм загатвала по-рано), на които позволявам да отвличат ума ми, докато работя, също като цветовете. Натъквам се на тях на най-злочестите и невероятни места и се старая да ги запомня, докато си върша работата. „Крадецът на книги“ е една такава история.

Когато отпътувах за Сидни и отнесох Лизел, аз най-накрая можах да направя нещо, за което бях чакала много дълго. Сложих я да стъпи на земята и докато вървяхме по Анзак Авеню покрай футболното игрище, извадих от джоба си една прашна черна книга.

Старата жена се смая. Взе я и каза:

– Това наистина ли е тя?

Кимнах.

С треперещи ръце тя отвори „Крадецът на книги“ и прелисти страниците.

– Не мога да повярвам... – Макар текстът да беше избледнял, думите все пак се четяха. Пръстите на душата ѝ докоснаха историята, която беше написана толкова отдавна на улица „Химел“.

Жената седна на бордюра и аз се присъединих към нея.

– Прочетохте ли я? – попита тя, но не ме погледна, приковала поглед в думите.

Кимнах.

– Много пъти.

– А разбрахте ли я?

В този момент настъпи дълга пауза.

По пътя в различни посоки минаха няколко коли. Караха ги Хитлер, Макс, убийци, семействата Хуберман, Дилер, Щайнер...

Исках да кажа на крадеца на книги много неща за красотата и жестокостта. Но можех ли да ѝ кажа нещо за тези неща, което тя вече да не знае? Исках да ѝ обясня, че постоянно надценявам и подценявам човешката раса и рядко просто я _оценявам_. Исках да я попитам как едно и също нещо може да бъде толкова грозно и прекрасно, и неговите думи и истории толкова съкрушителни и възхитителни.

Но не изрекох нито едно от тези неща.

Можах само да се обърна към Лизел Мемингер и да ѝ кажа единствената истина, която знам. Казах я на крадеца на книги, а сега я казвам и на вас.

* * * ЗАКЛЮЧИТЕЛНА БЕЛЕЖКА * * *

ОТ ВАШИЯ РАЗКАЗВАЧ

Аз съм обсебена от хората.

Благодарности

Бих искал да започна благодарностите с Анна Макфърлейн (която е колкото мила, толкова и интелигентна) и Ерин Кларк (за нейната далновидност, благосклонност и добри съвети в правилния момент). Специални благодарности също на Брай Тъниклиф за подкрепата и за това, че ми вярваше за крайните срокове, които му съобщавах.

Задължен съм на Труд Уайт за нейния вкус и талант. За мен е чест нейните илюстрации да бъдат на тези страници.

Големи благодарности на Мелиса Нелсън за това, че направи трудната работа да изглежда лесна. Усилията ѝ не са останали незабелязани.

Тази книга не би била възможна и без следните хора: Кейт Патерсън, Ники Крайстър, Джо Джара, Аниез Линдоб, Джен Новак, Фиона Инглис и Катерин Драйтън. Благодаря, че отделихте от ценното си време за мен и тази история.

Благодаря също на Еврейския музей в Сидни, на Австралийския военен музей, на Дорис Сейдър от Еврейския музей в Мюнхен, на Андреус Хеслер от Градския архив на Мюнхен и Ребека Билер (за информацията за сезонните особености на ябълковите дървета).

Признателен съм на Доминика Зюсак, Кинга Ковач и Андрю Джансън за насърчението и търпението.

И най-накрая, специални благодарности на Лиза и Хелмут Зюсак за невероятните истории, за смеха и за това, че ми показаха една непозната страна на света.

\$id = 32270

\$book_id = 6330

Източник: Моята библиотека / <http://chitanka.info/text/32270>

Сканиране, разпознаване и корекция: ventcis, 2013 г.

__Издание:__

Маркър Зюсак. Крадецът на книги

ИК „Пергамент Прес“, София, 2010 г.

Редактор: Силвия Николаева

Коректор: Стойна Савова

Илюстрации: Trudy White

Корица: Finn Campbell-Notman

Формат: 60×90/16

Печатни коли: 29,5

Предпечатна подготовка: „Ибис“

Печатница: „Симолини“

ISBN: 978-954-641-016-0